

ΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 750
Παρασκευή
16 Νοεμβρίου 2001
Δρχ. 1000/ευρώ 2,93

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ: Ελπίδες στο δρόμο

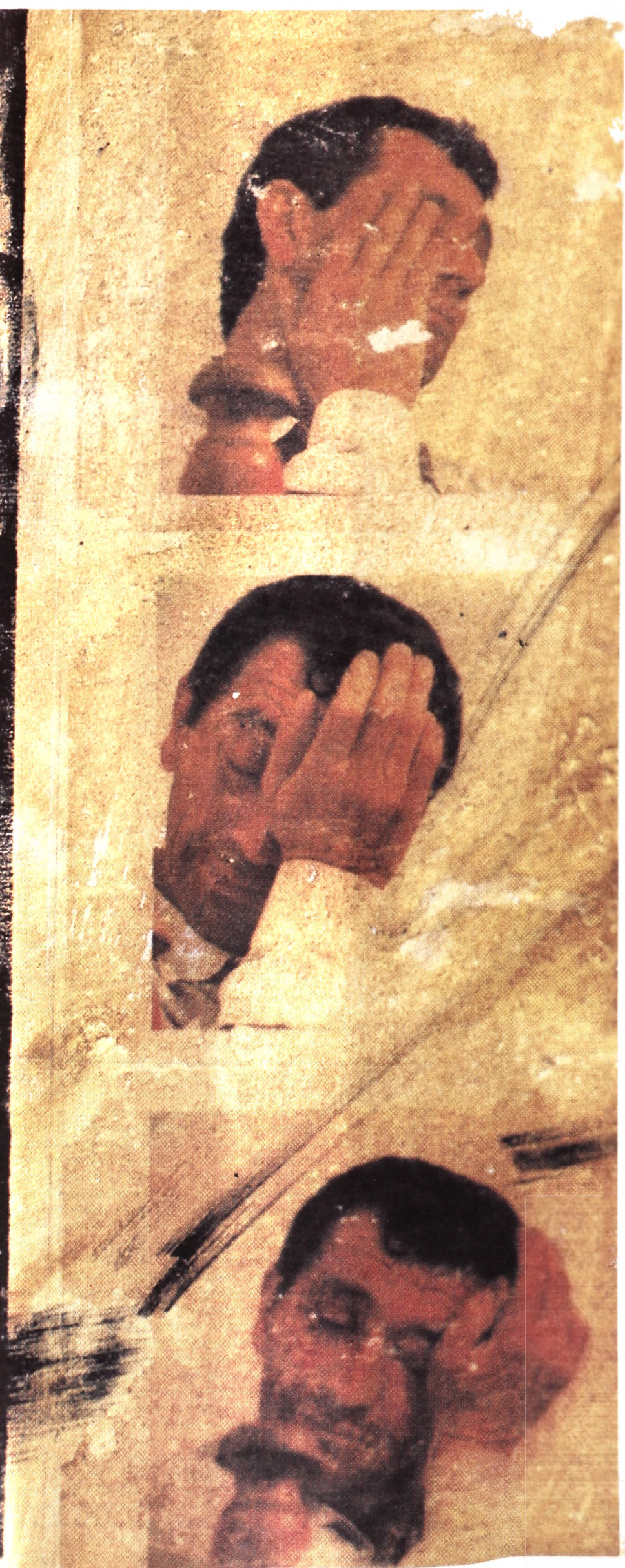
- ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ
- ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
- ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΙΣ
- ΑΔΙΕΞΟΔΑ ΣΤΑ ΜΜΕ
- ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΧΩΡΙΣ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟ
- ΝΕΟΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

ISSN 1108-9822

9 771108 982000

46>

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ο

Ρ

Τ

Α

Ε

Θ

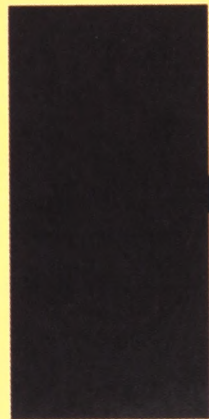
ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΧΟΡΟΣ

ΑΝΘΡΩΠΟ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

• ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

highlights

ΑΝΘΡΩΠΟ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ • ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΝ

• ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΝ

ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

Α

Κ

Ι

Τ

Σ

Α

Κ

Ι

Ε

ΜΟΥΣΕΙΟ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

DESIGN

ΕΘΝΟΛΟΓΙΑ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

Περίοδος Β' • Έτος 28ο • Τεύχος 750

Παρασκευή 16 Νοεμβρίου 2001

Τιμή τεύχους: 1.000 δρχ./2,93 ευρώ

**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 72.32.713-72.32.819, Fax: 72.26.107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chrarou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Κωνσταντίνος Νούλας

ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νεφέλη Παπουτσάκη

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστερί

Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξ. 9.000 δρχ./26,41 ευρώ, Ετήσια 18.000 δρχ./52,82 ευρώ, Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 70.000 δρχ. Φοιτητική ετήσια: 16.000 δρχ./46,88 ευρώ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξ. 65 ευρώ, Ετήσια: 130 ευρώ,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξ. 55 δολ. ΗΠΑ, ετήσια 110 δολ. ΗΠΑ

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 2.000 δρχ./5,86 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 237. 463

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: Απέμειναν μόνον οι παράτες;	4
• Κώστας Κουφογιώργος: Γελοιογραφία	5
• ΑΝΤΗΝΩΡ: Η πτώση της Καμπούλ και «ένια» δικά μας...	6
• ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	8
• -: Ο δρόμος προς τη Δύση	12
• Μπλαγορόντνα Φίλεβσκα: Οι βούλγαροι οικονομικοί μετανάστες στην Ελλάδα	14
• Χρήστος Πεπονής: Λαύριο: μια ανθρώπινη ωρολογιακή βόμβα	18
• Κ. Τσαλόγλου: Εθνική Τράπεζα - Alpha Bank	20
• ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	22
• Τάσος Αναστασίου: Γελοιογραφία	25
• Αλέκος Τζιόλας: Συνέχεια του συνεδρίου ο ανασχηματισμός	26
• Μάνος Στεφανίδης: Η Κοινωνία και ο Μαλάκας	28
• ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: Ο πόλεμος τελείωσε, ζήτω ο πόλεμος!	29
• Αλέξανδρος Καζαμίας: Αλλαγή φρουράς στην Καμπούλ	30
• -: Το μεσανατολικό στο φως της συνεργασίας...	32
• Αστέρης Χουλιάρας: Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος της Αφρικής	34
• Ευάγγελος Αρεταίος: Προβληματισμοί για το Κυπριακό	39
• Βσέβολοντ Σαμοχβάλοβ: Η κρίση της Ορθοδοξίας	40
• ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ	42
• ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	46
• Βίκτωρ Ιβάνοβιτς: «Η Ποίηση είναι η τελευταία ελπίδα σωτηρίας του ανθρωπίνου είδους»	49
• Μάνος Στεφανίδης: Μίκυ-μαιουσισμός και Αισθητική της ένδειας	52
• Μάνος Δούκας: Από το φως στο σκοτάδι	54
• Ειρήνη Μουντράκη: Οι Τρεις αδελφές στην Αθήνα	55
• Γρηγόρης Ιωαννίδης: «Επιθυμίες κ' αισθήσεις...»	56
• Δημήτρης Χαρίτος: Το κλάμα βγήκε απ' τον παράδεισο	57
• Σταματίνα Μανδηλαρά: <i>Ameli</i> - Η μαγεία της πραγματικότητας	58
• Βαρβάρα Νεγκοπούλου: Γυρίζω σπίτι	59
• Βασίλης Μαζωμένος: Η εφεύρεση της κλοπής	60
• ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ	62
• ΒΙΒΛΙΟ	64

Εξώφυλλο: Λεπτομέρεια από το έργο *Λαβύρινθος* του Κυριάκου Κατζουράκη.

ΑΠΕΜΕΙΝΑΝ ΜΟΝΟΝ ΟΙ ΠΑΡΑΤΕΣ;

ΑΥΡΙΟ, Σάββατο 17 του Νοέμβρη, συμπληρώνονται 28 χρόνια από την αποφράδα ημέρα της εισβολής των τανκς του Παπαδόπουλου στο Πολυτεχνείο. Μια γενιά πέρασε, άλλη γενιά ήρθε. Να απαριθμίσουμε τώρα όλα όσα μεσολάβησαν; Τις αμαρτίες που συγχωρήθηκαν και τα όσα ξεχάστηκαν; Να μείνουμε στα πρόσωπα που αξιοποίησαν χρησιμοθηρικά όσα η νεανική ορμή είχε τότε υπαγορεύσει; Για λύπηση θά 'ναι. Δεν συγχωρούνται όσοι λησμόνησαν και εγκατέλειψαν ιδέες, συνθήματα, συντροφικότητα. Ας τους ξεχάσουμε για λίγο.

ΟΛΟΣ Ο ΤΥΠΟΣ –και το *Αντί*– επί σειρά ετών αφιέρωνε πολλές σελίδες σε επετειακά αφιερώματα, μαρτυρίες, αποκαλυπτικά ντοκουμέντα για όσα συνέβησαν εκείνες τις δραματικές ημέρες του 1973. Και κάθε χρόνο, όπως και φέτος, οι φοιτητές διαδήλωναν φτάνοντας μέχρι την αμερικανική πρεσβεία για να θυμίσουν ότι από εκεί εξυφάνθηκαν οι συνωμοσίες σε βάρος των δημοκρατικών ελευθεριών.

ΣΙΓΑ-ΣΙΓΑ η «γενιά του Πολυτεχνείου» μπήκε στην πολιτική δράση και όλοι περιμέναμε την ανανέωση της πολιτικής ζωής στη χώρα. Βέβαια το σκηνικό από την αρχή φάνηκε θολό. Και όσο περνούσαν τα χρόνια και ξεκαθάριζε η εικόνα, τόσο γινόταν φανερό ότι τα όνειρα και οι αναμονές αναβάλλονταν, απομακρύνονταν.

ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ η Δεξιά νομιμοποιήθηκε, η Αριστερά έμεινε σε συνθήματα και το Κέντρο ως «σοσιαλιστικό» ΠΑΣΟΚ εισέβαλε δυναμικά. Το ΠΑΣΟΚ οικειοποιήθηκε το παρελθόν της Αριστεράς· εμφανίστηκε σαν να είναι η συνέχεια της ΕΔΑ, του 114, ακόμα και του ΕΑΜ. Και βεβαίως «αγκάλιασε» και τη γενιά του Πολυτεχνείου. Οικειοποιήθηκε, μ' άλλα λόγια, όλη την ιστορία του εργατικού κινήματος, την ιστορία του ΕΑΜ ακόμα και τον Δημοκρατικό Στρατό! Το νέο ελπιδοφόρο «Κίνημα» ευαγγελίστηκε «Αλλαγή» όπως ο Πλαστήρας, «Σοσιαλισμό» όπως η ΕΔΑ, «Εθνική Ανεξαρτησία» όπως το ΕΑΜ. Να μην λέμε τώρα πώς κατάντησαν όλα αυτά, πώς «εκσυγχρονίστηκαν», πώς οι ταγοί του μεταμορφώθηκαν σε «κρατικοδίαιτο κηφηναριό» (η διατύπωση είναι κυβερνητικού στελέχους), ή κατέληξαν σε «τσαουσεσκικά» συνέδρια (η διατύπωση είναι ιστορικού στελέχους).

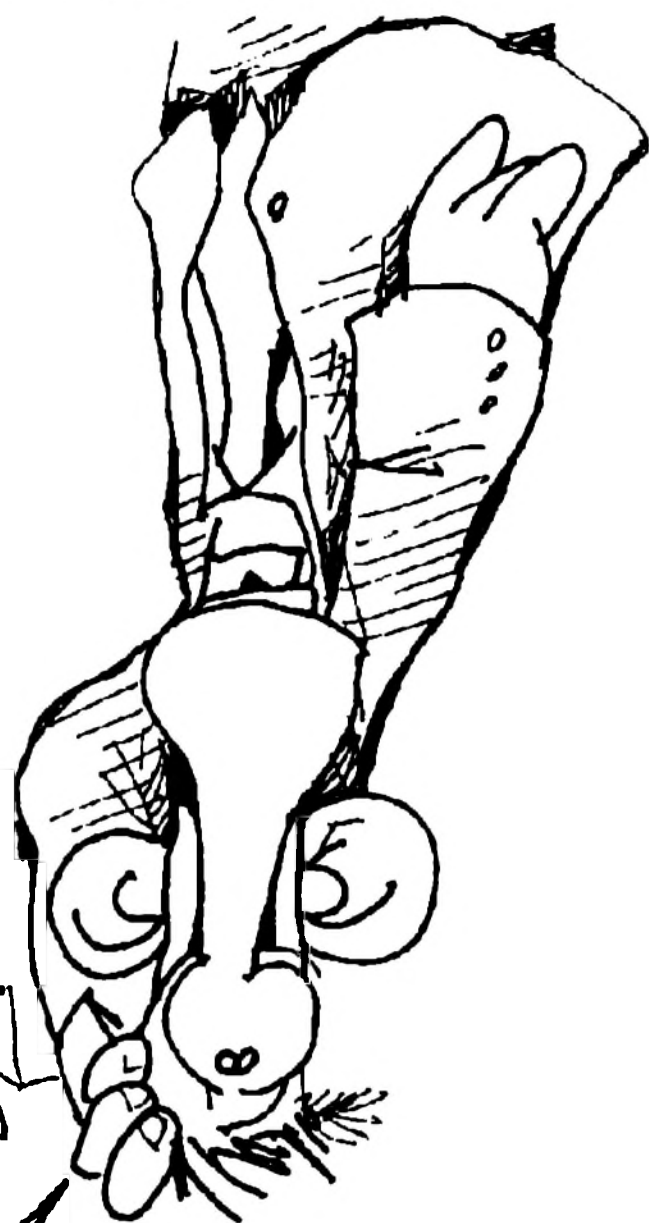
ΚΑΙ ΤΩΡΑ, αύριο, θα βγουν στα τηλεοπτικά «παράθυρα», θα βγουν στα ραδιόφωνα και θα λένε, θα λένε... Από καιρό ετοιμάζουν ειδικά τον πανηγυρισμό της φετινής επετείου. Λαμπρές γιορτές, συγκεντρώσεις και εκδηλώσεις για το «νόημα του Πολυτεχνείου»· παράτες προς κατανάλωση.

ΝΑ ΜΕΙΝΟΥΜΕ στα πρόσωπα που αξιοποίησαν χρησιμοθηρικά όσα η νεανική ορμή είχε τότε υπαγορεύσει; Για λύπηση θά 'ναι. Δεν συγχωρούνται όσοι λησμόνησαν και εγκατέλειψαν ιδέες, συνθήματα, συντροφικότητα. Ας τους ξεχάσουμε για λίγο.

ΕΤΣΙ θα τιμήσουμε καλύτερα τους νεκρούς εκείνων των ημερών. Έτσι θα κρατήσουμε την ιστορική μνήμη ζωντανή· η αλήθεια της κατασταλάζει όποια διαστρέβλωση κι αν υφίσταται περιστασιακά. Η ιστορική αλήθεια μένει και κατατάσσει τον καθένα στην αρμόζουσα θέση.

αντί

111000

NA EINAI
EYTYXHMA
AN EINAI
ATYXHMA

TOY KATANHSAME!

NEA
YOPKH
POKATOYE!

Or SkalyxpowidTai

Η πτώση της Καμπούλ και «ένια» δικά μας...

ΚΑΙ ΞΑΦΝΙΚΑ, τα πρωτοσέλιδα του διεθνούς Τύπου παραχώρησαν τη θέση τους στη συντριβή του Airbus A300 της American Airlines... Οι κάτοικοι της Νέας Υόρκης, για δεύτερη φορά, μέσα σε δυο μήνες, βίωναν μια αναπάντεχη τραυματική εμπειρία, θρηνώντας και πάλι νεκρούς – εκατοντάδες νεκρούς. Η πτώση του αεροσκάφους αποδόθηκε σε μηχανική βλάβη (πυρκαγιά στον αριστερό κινητήρα του), αλλά η εξήγηση αυτή δεν απέτρεψε ούτε τις σκηνές αλλοφροσύνης, ειδικότερα στην περιοχή όπου έπεσε το αεροσκάφος, ούτε τη διάχυτη αίσθηση –μόλις έγινε γνωστή η πτώση του– ότι η *Αλ Κάιντα* ξαναχτύπησε!

ΠΑΡΑ ΤΙΣ ΔΙΑΒΕΒΑΙΩΣΕΙΣ του Κόλιν Πάουελ και αξιωματούχων της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας ότι «δεν υπάρχουν στοιχεία που να στηρίζουν την περίπτωση δολιοφθοράς», ορισμένοι παρατηρητές (δικοί μας, αλλά και ξένοι) δεν αποκλείουν την περίπτωση αυτή. Δέχονται, βέβαια, ότι, τελικά, ουδέν κρυπτόν υπό τον ήλιον, με σημείο αναφοράς τις «μαχητικές παραδόσεις του αμερικανικού Τύπου» (σκάνδαλο Γουότερ Γκέιτ, αποκάλυψεις ωμοτήτων, στον πόλεμο του Βιετνάμ, κ.ά.), αλλά και τον έλεγχο που

ασκούν οι διάφορες επιτροπές του Κογκρέσσου. Εκπλήσσονται, όμως, για την συμπεριφορά των αμερικανών ιθυνόντων, οι οποίοι –προτού καν βρεθεί το «μαύρο κουτί» του Airbus και ενώ «όλα γύρω ήταν ακόμα συντρίμια»...– έσπευσαν να διαβεβαιώσουν τον αμερικανικό λαό ότι επρόκειτο περί δυστυχήματος. Οι παρατηρητές αυτοί υποστηρίζουν ότι, σε ένα «ευθετότερο χρόνο», η ίδια η αμερικανική κυβέρνηση ενδέχεται να φέρει στο φως της δημοσιότητας την «άλλη πιθανή εκδοχή» (περίπτωση τρομοκρατικής ενέργειας) – κάτι που απέφυγε να κάνει τώρα, με νωπές ακόμα τις μνήμες από το χτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου.

Ο ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ, φυσικά, υπάρχει. Αν η συντριβή του Airbus οφειλόταν σε πράξη δολιοφθοράς, τότε ο Λευκός Οίκος –επισημαίνουν μερικοί– θα είχε κάθε λόγο να το κοινοποιήσει, προκειμένου το «μέτωπο κατά της τρομοκρατίας» να ενισχυθεί και να διευρυνθεί! Αλλά σε μια τέτοια περίπτωση –επισημαίνουν άλλοι– θα έπρεπε να ξηλωθούν όλα τα διευθυντικά στελέχη της CIA, του FBA, η Κοντολίζα Ράις, σύμβουλος του προέδρου Μπους για θέματα Ασφαλείας, ο Ντόναλντ Ράμσφελντ,

υπουργός Άμυνας, ο αρχηγός της πολεμικής αεροπορίας, ο αρχηγός της υπηρεσίας πολιτικής αεροπορίας και άλλοι –ων ουκ έστι αριθμός. Και ο λόγος-αντίλογος συνεχίζεται...

Η ΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΜΠΟΥΛ

ΚΑΝΟΝΙΚΩΣ ΕΧΟΝΤΩΝ των πραγμάτων, η είσοδος των δυνάμεων της (αντιπολιτευτικής) Βόρειας Συμμαχίας στην πρωτεύουσα του Αφγανιστάν, θα έπρεπε να χαιρετισθεί με καραμούζες και νταούλια... Πλην, για τον πρόεδρο Μπους, η προέλαση –και τελικά η είσοδος– της Βόρειας Συμμαχίας στην αφγανική πρωτεύουσα, θεωρείται τώρα κάτι «μεταξύ ευχής και κατάρας»... Αυτό, τουλάχιστον, έγραψαν οι περισσότερες αμερικανικές εφημερίδες! Γιατί, όμως, «κατάρα»; Διότι, πρώτον, η ηγεσία της Βόρειας Συμμαχίας «δεν συνεμορφώθη προς τας υποδείξεις» – τις αμερικανικές υποδείξεις. [Και οι «υποδείξεις» ήταν σαφείς και συγκεκριμένες: «Επιβραδύνετε την προέλασή σας πριν την Καμπούλ, μέχρις ότου επιτύχουμε πολιτική συμφωνία για τη μελλοντική διακυβέρνηση της χώρας».] Δεύτερο, είναι «κατάρα», διότι οι περισσότεροι κάτοικοι της Καμπούλ ανήκουν

ΕΤΟΙΜΑΣΤΗΚΑΝ ΑΚΟΜΗ ΔΥΟ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ANTI (2000)

Α' εξάμηνο 2000

Είναι έτοιμοι και διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού
(Δημοχάρους 60, Αθήνα 115 21)

δύο ακόμα τόμοι του ANTI που συμπεριλαμβάνουν τα τεύχη

703 έως και 716 (ο 52ος)

και 717 έως και 728 (ο 53ος).

Θα βρείτε επίσης τους τόμους των προηγούμενων ετών

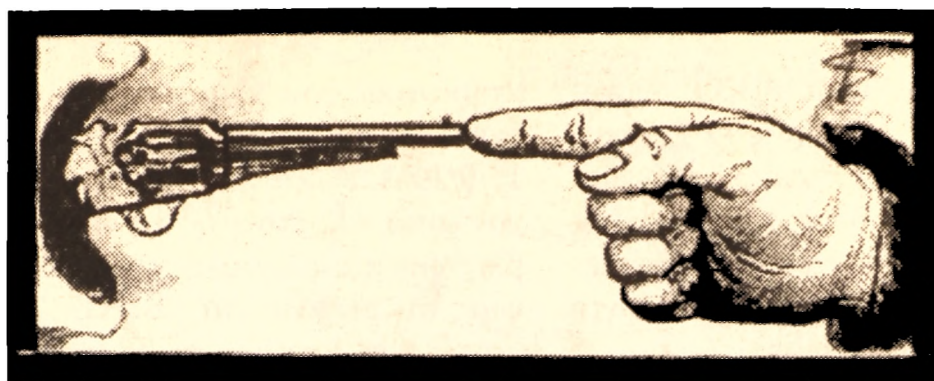
Στους τόμους του περιοδικού ANTI

αποτυπώνεται η σύγχρονη ιστορία μας.

Β' εξάμηνο 2000

στην εθνότητα των Παστούν, ενώ οι περισσότεροι μαχητές της Βόρειας Συμμαχίας είναι Ουζμπέκοι και Τατζίκι. Τρίτο, διότι, την τελευταία φορά που οι «Βόρειοι» εισήλθαν στην Καμπούλ (το 1994), έσφαξαν χιλιάδες αμάχους, πυροδοτώντας έναν αιματηρό εμφύλιο πόλεμο που κατέλη-

ξε, τελικά, στην εγκαθίδρυση του άθλιου καθεστώτος των Ταλιμπάν. [Ως την ώρα που σύρονται οι γραμμές αυτές, δεν υπάρχουν πληροφορίες για το πώς συμπεριφέρθηκαν οι «Βόρειοι», στην Καμπούλ... Υπάρχουν, όμως, πληροφορίες, για το τι συνέβη στην Μαζάρ-ι-Σαρίφ, μετά την κατάληψή της από τους άνδρες της Β. Συμμαχίας: Συνοπτικές εκτελέσεις και, φυσικά, πλιάτσικο της ανθρωπιστικής βοήθειας του ΟΗΕ.]

ΟΛΑ ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ, έρχονται να επιβεβαιώσουν ένα πράγμα: Ότι πέρα από τους βομβαρδισμούς, οι Αμερικανοί ούτε είχαν –ούτε έχουν– ένα σαφές πολιτικό σχέδιο, για την μετά-Ταλιμπάν εποχή, στο Αφγανιστάν! Επί ένα μήνα ισοπέδωναν τη χώρα. Επί ένα μήνα, άνοιγαν τον δρόμο στη Βόρεια Συμμαχία, για να προελάσει, με βάση τα δικά τους επιτελικά σχέδια. Και όταν, τελικά, η Β. Συμμαχία έφθασε έξω από την Καμπούλ, τότε της διαμήνυσαν: Επειδή είσθε και σεις καλό κουμιάσι και σας εχθρεύονται οι σύμμαχοί μας οι Πακιστανοί, γι' αυτό μην μπειτε στην Καμπούλ, μέχρις ότου αποφασίσουμε επί του πρακτέου! Κατά τα άλλα, λέξη, φυσικά, περί Μπιν Λάντεν (κάπου ο Μπλερ αφήνει να εννοηθεί ότι, ίσως, να μη βρίσκεται στο Αφγανιστάν...), αλλά και λέξη για την πορεία των ερευνών τους, με θέμα την εξάρθρωση της Αλ Κάιντα. Μόνο βέβαιο, η τελευταία δήλωση του Πάουελ ότι «προτιθέμεθα να παραμείνουμε στο Αφγανιστάν, μετά την ήττα των Ταλιμπάν» και ότι «δεν θα αφήσουμε να δημιουργηθεί νέο πολιτικό κενό» – όπως αυτό που είχε δημιουργηθεί μετά την αποχώρηση των σοβιετικών στρατευμάτων, το 1989. [Για την ιστορία, ας θυμίσουμε ότι η «αφγανική περιπέτεια» στοίχισε στην ΕΣΣΔ 15.000 νεκρούς και ότι η συμφωνία μεταξύ ΟΗΕ και Σοβιετικών (14 Απριλίου 1988) προέβλεπε τη δημιουργία ενός «ουδέτερου αφγανικού κράτους».

Πώς το «ουδέτερο (κοσμικό) αφγανικό κράτος» έγινε –τελικά– ένα μεσαιωνικό, θεοκρατικό κράτος, υπό την ηγεσία των Ταλιμπάν, είναι μια ιστορία που κατέχουν, σε όλες τις λεπτομέρειές της, οι Αμερικανοί.]

ΤΑ ΣΥΜΒΑΙΝΟΝΤΑ «ΕΝΤΟΣ»...

ΟΣΟ ΓΙΑ τα συμβαίνοντα στην ενδοχώρα, φαίνεται –αν πιστέψουμε ορισμένους παρουσιαστές ή σχολιαστές ειδήσεων– ότι όλα (ή σχεδόν όλα) βαίνουν καλώς. Η Νέα Δημοκρατία εμφανίζεται ευτυχής, διότι, με βάση την τελευταία έρευνα της «Οπίνιον», προηγείται του ΠΑΣΟΚ, στην πρόθεση ψήφου, κατά έξι μονάδες (35,3% έναντι 29,3%), ενώ στην παράσταση νίκης η διαφορά φθάνει στις εννέα ποσοστιαίες μονάδες. Εξίσου ευτυχής, όμως, (ή, έστω, «μεμετηρημένως ευτυχής») εμφανίζεται και η κοιμματική ηγεσία του ΠΑΣΟΚ, εφόσον, με βάση την ίδια έρευνα, καταλλήλότερος πρωθυπουργός θεωρείται ο Κ. Σημίτης (σε ποσοστό 26,3% έναντι 25,2% του Κ. Καραμανλή), ενώ ικανότερο κόμμα, στη διακυβέρνηση της χώρας, θεωρείται το ΠΑΣΟΚ, με ποσοστό 35,7% έναντι 31,1% της Ν.Δ.

ΠΑΝΤΩΣ, αν κάτι πρέπει να σημειωθεί ιδιαίτερα, είναι η παγίωση μιας διαφοράς έξι περίπου μονάδων, στην πρόθεση ψήφου, υπέρ της Νέας Δημοκρατίας, και το γεγονός ότι ούτε το συνέδριο (με τα πολλά «ζήτω» και το «είσαι και θα είσαι ο πρωθυπουργός»...), ούτε ο τελευταίος ανασχηματισμός, άλλαξαν τους βασικούς προσανατολισμούς του εκλογικού σώματος.

ΚΑΙ ΜΙΑ και ο λόγος περί εκλογών (δημοτικών ή βουλευτικών), ας σημειώσουμε ότι στις προθέσεις του υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης Κ. Σκανδαλίδη, είναι η αλλαγή του εκλογικού χάρτη της χώρας, με την κατάργηση των νομαρχιακών αυτοδιοικήσεων, τη μείωση του

αριθμού των δήμων και τη θέσπιση αυτοδιοίκησης δευτέρου βαθμού. Ωστόσο, αλλαγή του «εκλογικού χάρτη της χώρας», καθόλου δεν σημαίνει –διευκρίνησε ο Κ. Σκανδαλίδης– και αλλαγή του ισχύοντος εκλογικού νόμου, σε ό,τι αφορά, τουλάχιστον, τις προσεχείς βουλευτικές εκλογές.

Το υπουργείο Εσωτερικών μπορεί να προσανατολίζεται στην υιοθέτηση «αναλογικότερου εκλογικού συστήματος» – διάβαζε εκλογή 200 βουλευτών με σταυρό στις εκλογικές περιφέρειες και 100 με λίστα στις 9 υπό ίδρυση μείζονες περιφέρειες. Αλλά το «μεικτό» αυτό εκλογικό σύστημα, και αν ακόμα υποτεθεί ότι ψηφίζεται από τη σημερινή Βουλή, δεν μπορεί παρά να ισχύσει στις μεθεπόμενες εκλογές, ήγουν: Ζήσε Μάη μου να φας τριφύλλι!...

ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΑΠΛΗ ΑΝΑΛΟΓΙΚΗ

ΣΤΟΝ ΕΚΛΟΓΙΚΟ νόμο αναφέρθηκε και ο πρόεδρος του Συνασπισμού Νίκος Κωνσταντόπουλος, στην πρόσφατη επίσκεψη του Κώστα Λαλιώτη, στην Κουμουνδούρου, όπου ο γραμματέας του ΠΑΣΟΚ κατέθεσε πρόταση πολιτικού διαλόγου «χωρίς προκαταλήψεις, χωρίς προαπαιτούμενα, χωρίς αποκλεισμούς, χωρίς αλαζονεία, χωρίς ηγεμονισμούς και με σεβασμό στην αυτονομία των κοιμμάτων» – όπως δήλωσε. ΤΟ ΘΕΜΑ της συνεργασίας στις προσεχείς δημοτικές εκλογές (για το οποίο ενδιαφέρεται, ιδιαίτερα, το ΠΑΣΟΚ) δεν συζητήθηκε, στη συνάντηση αυτή, στην οποία πήραν μέρος, από πλευράς Συνασπισμού, οι Στέργιος Πιτσιόρλας και Νίκος Βούτσης, ενώ από πλευράς ΠΑΣΟΚ, ο εκπρόσωπος Τύπου Δημ. Καρύδης. Ωστόσο, λόγου γενομένου περί εκλογικού νόμου και άλλων συναφών, ο πρόεδρος του ΣΥΝ δεν παρέλειψε να θυμίσει την «ευκαιρία που χάθηκε» –μέσα από τη σύμπλευση ΠΑΣΟΚ-Ν.Δ., κατά την τελευταία αναθεώρηση του Συντάγματος– «να πάμε στις εκλογές με άλλον εκλογικό νόμο». Και η κατάληξη: Ο ΣΥΝ είναι υπέρ της απλής αναλογικής. Και με τη θέση αυτή θα προσέλθει στον πολιτικό διάλογο, οπότε αρχίζει....

ANTHΩP

ΣΤΑΓΟΝΕΣ ΣΤΟ EL-VENIZELOS

Φαγωθήκαμε όλοι εμείς οι δήθεν ενημερωμένοι αριστεροί να κριτικάρουμε την επιλογή ανάθεσης της κατασκευής του νέου αεροδρομίου σε γερμανική εταιρεία. «Οι Γερμανοί είναι ψυχροί, δεν έχουν αισθητική, η εμμονή τους με την λειτουργικότητα θα δημιουργήσει ένα έργο που δεν θα σέβεται το περιβάλλον, η γερμανική μηχανή είναι έτσι, η γερμανική μηχανή είναι αλλιώς...» γκρινιάζαμε ένας μετά τον άλλο όπου βρισκόμασταν και στεκόμασταν. Όσπου έβρεξε. Πρώτα έξω. Έπειτα, χάρις σε μια άγνωστη μέχρι εκείνη τη στιγμή ικανότητα των Γερμανών, την προσαρμοστικότητα τους ανάλογα με τον εκάστοτε πελάτη, έβρεξε και μέσα, γεγονός που καταρρίπτει ως γελοία και τελείως ανυπόστατη κάθε ανησυχία μας πως το περιβάλλον δεν θα γινόταν σεβαστό.

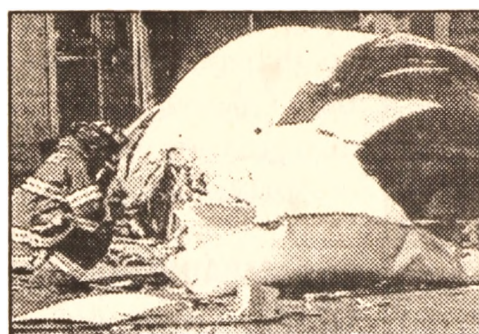

ΤΟ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΟ δυστύχημα της Δευτέρας 12 Σεπτεμβρίου και ο πανικός που διέσπαρσε σε όλον τον πλανήτη, μας υποχρεώνει να ξανασκεφθούμε για τον καινούργιο θαυμαστό κόσμο μας.

ΟΜΟΙΑ και τραγικότερα δυστυχήματα συμβαίνουν από δεκαετίες. Υπάρχει μάλιστα και η σχετική στατιστική που ορίζει τη συχνότητα των αεροπορικών «ατυχημάτων». Ας μην ανατρέχουμε στα θλιβερά αυτά χρονικά. Ο πανικός που παρατηρήθηκε, η διακοπή στις τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές εκπομπές –ας θυμηθούμε και τη διακοπή της συνεδρίασης της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, όχι για να αποτίσουν τιμή στις ψυχές που χάθηκαν αλλά και πάλι λόγω πανικού– και όσα συνέβησαν στη Νέα Υόρκη με τον αποκλεισμό γεφυρών και διόδων, είναι χαρα-

ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ

κτηριστικά του κλίματος που έχει εγκαθιδρυθεί μετά τις 11/9/2001. Αλλά δεν είναι μόνον αυτό. Ο πλανήτης πανικοβλήθηκε και εξαιτίας της υποψίας ότι πιθανότατα ο αμερικανός Big Brother πρόκειται να θυμώσει περισσότερο ακόμα και να ξεκινήσει έναν νέο

αγριότερο γύρο αντιποίνων εναντίον παντός υπόπτου.

Τα χρηματιστήρια πάλι βούλιαξαν για μερικές ώρες και εν συνεχεία ανέκαμψαν όταν ανακοινώθηκε ότι επρόκειτο περί «μηχανικού ατυχήματος».

Σ' αυτόν τον νέο κόσμο έχουμε βουλιάξει για τα καλά. Τώ-

ρα πια μια αθέατη απειλή θα πλανάται πάνω από τα κεφάλια μας. Η ανασφάλεια, η αβεβαιότητα, ο τρόμος για τα χειρότερα θα καθηλώσει την καθημερινότητα και θα αποδιοργανώσει τη ζωή μας. Διαπιστώσεις απλές. Αλλά πώς θα δραπετεύσουμε από αυτή την κατάσταση; Σε διλήμματα αυτού του είδους μπορούμε σίγουρα να απαντήσουμε. Δεν είναι συμβουλή το «ψυχραιμία παιδιά!» και τα όμοια πατερναλιστικά. Διέξοδος από τον «νέο θαυμαστό κόσμο» που εγκαθιδρύει σιγά-σιγά και αθόρυβα ο Big Brother, ίσως να απαντήσει στις αβεβαιότητες και τις ανασφάλειες. Αλλά προαπαιτείται γι' αυτό το καθαρό βλέμμα και η ανατροπή της φοβίας που μας επιβάλλουν. Και πάνε να μας τρελάνουν...

X.N.

ΣΑΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ!

*Τις λόγους σέ 'φυγεν έρκος
οδόντων;
Όμηρος (τυφλός
εκσυγχρονιστής)*

Πρέπει να ήταν Ιούνιος του '99 και να πραγματοποιείτο κάποιο συνέδριο ή συνεύρεση πασόκων όταν ο πρωθυπουργός κ. Σημίτης εκστόμισε το αμίμητο: «Εμείς, σαν κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, βελτιώνουμε τα λάθη μας». Την κολοσσιαία αυτή φράση-ψυχανάλυση και του ΠΑΣΟΚ και του νεοελληνικού γλωσσικού απορροφητισμού αποθησαύρισε η νομικός Βασιλική Τζοτζολα και έχει σχολιάσει πρόσφατα ο Κώστας Ζουράρις. Προσέξτε λοιπόν σε εννέα λέξεις πόσες αλήθειες: «Εμείς» που θα πει ότι σαφώς διαφοροποιούμαστε από εσάς και έχουμε ταχθεί να ορθοτομούμε τον λόγο της λαϊκής

εντολής όπως την προσδιόρισε η Γαλλική Επανάσταση, αλλά και να διαχειριζόμαστε τις μίζες όπως τις θεσμοθέτησε η επανάσταση της 21ης Απριλίου. «Σαν κυβέρνηση», δεν το πιστεύουμε κι εμείς οι ίδιοι ότι είμαστε κυβέρνηση αλλά μοιάζουμε με παρενδυσία κυβέρνησης δηλαδή σαν να κυβερνάμε, ενώ στην πραγματικότητα νεμόμαστε την εξουσία. «Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ»: είναι ανατριχιαστικό, ο νόμιμος εκλεγμένος πρωθυπουργός όλης της χώρας να μην αναφέρεται στην «ελληνική κυβέρνηση» αλλά στην «κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ», δηλαδή σ' ένα κατ'άπτυστο, κομματικό κράτος ημετέρων. «Βελτιώνουμε τα λάθη μας» και να σκεφτεί κανείς ότι ξεφωνίζαμε στο Αντί τον Έβερτ για τα μαργαριτάρια του· ιδού λοιπόν ο χλωρός και μη καιόμενος έλλην λόγος.

«Σαν μετέωρο θέλγητρο, σαν μέγα μπαλόνι» που θά 'λεγε κι ο Ρώμος Φιλύρας. Ιδού ο «νεκρομπουχτισμένος», όπως έγραφε ο Καζαντζάκης, λόγος-βιαστής που ξέφυγε (;) από το έρκος των πρωθυπουργικών οδόντων: «βελτιώνουμε τα λάθη μας» που θα πει τα κάνουμε καλύτερα ώσπου να τα βελτιστοποιήσουμε στο μέγιστο και να επιτύχουμε το τέλει, το απόλυτο, το μοναδικό λάθος. Οπότε τότε, σαν κυβέρνηση και σαν λάθος «φτεροτσουρουφλισμένο» (Καζαντζάκης), θα κυβερνάμε σε τούτο τον «ανήλιαστο» (Ουράνης) τόπο εσαεί.

Στέφανος Προτεστάκης

Υ.Γ.: Σαν κυβέρνηση επίσης «βελτίωσαν» το «λάθος» του Μαθαίωνα το οποίο πάντως και εμείς σαν πολίτες «βουβοί και μοιραίοι και άπραγοι» αποδεχτήκαμε.

ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Οι συνεχείς αναφορές στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 και τα έργα που τους συνοδεύουν και αφορούν στην ποιότητα, τον προγραμματισμό, τις εσπευσμένες και αδιαφανείς αναθέσεις, το κόστος, αλλά και ένα σωρό άλλα συνακόλουθα όπως ο «εθελοντισμός», η προετοιμασία των αθλητών και τόσα άλλα έχουν θέσει σε σοβαρή αμφισβήτηση όλη αυτή τη «νέα μεγάλη ιδέα».

Με την επιχείρηση αυτή και τον τρόπο που υλοποιείται, η χώρα θα καταχρεωθεί και η Αθήνα θα πληρώσει τα σπασμένα, δηλαδή ένα μεγάλο κομμάτι της αττικής γης θα αλλοιωθεί και θα φορτισθεί με έργα αμφίβολης σκοπιμότητας για το μέλλον. Όσο για τις περίφημες και πολυδιαφημισμένες υποδομές, αυτές θα είναι απλώς μπαλώματα της «μιας χρήσης». Και το «Ολυ-

μπιακό Ιδεώδες», τραυματισμένο ήδη από τετραετίες, θα μετεξελιχθεί σε ένα «υπέρλαμπρο» σόου το οποίο δεν έχει προφανώς τίποτα να κάνει με την ιδέα των Ολυμπιακών Αγώνων. Όμως θα βάλουμε κι εμείς το χεράκι ώστε οι επόμενοι και οι μεθεπόμενοι διοργανωτές να πάρουν τη σκυτάλη για τον πλήρη ευτελισμό τους.

Ακούγεται παράξενο και ίσως υπερβολικό, αλλά καλά θα ήταν να εγκαταληφθεί αυτό το «μεγάλο ιδεώδες». Προσχήματα μπορούν να αναζητηθούν για να σωθεί κάποια από την τιμή των πολιτικών που το αποφάσισαν να διεκδικήσει η Ελλάδα την διεξαγωγή των Ολυμπιακών. Στο κάτω-κάτω η πρώτη μεγαλομανιακή ιδέα ήταν του Μητσοτάκη. Γιατί θα πρέπει να την χρεωθεί η χώρα;

Χ.Ν.

ΤΑ ΛΑΣΠΩΜΕΝΑ ΕΡΓΑ

... Τσαλαβουτώντας στα λασπωμένα νερά που πλημμύρισαν τους δρόμους της Αττικής, οι δύο μονομάχοι, ΠΑΣΟΚ και Ν.Δ., κατάφεραν με τις εκατέρωθεν κατηγορίες τους να βουλιάσουν την αξιοπιστία της πολιτικής και οδήγησαν όλους εμάς να εναποθέσουμε τις ελπίδες μας στην... γενναιοψυχία του καιρού... Τι να πρωτοεπισημάνει κανείς από τον θαυμαστό κόσμο της προχειρότητας και αυθαιρεσίας; Παράνομα κτίσματα, καταπατήσεις, βάναντες διευθετήσεις στα περίπου 80 ρέματα της Αττικής και κακοτεχνίες στις εργασίες για τη συγκράτηση κατολισθήσεων στην εθνική οδό...

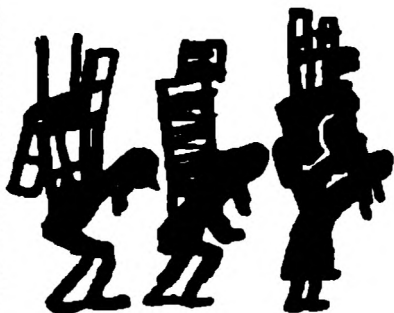
Το ΥΠΕΧΩΔΕ χορηγεί κονδύλια στους δήμους για εκτέλεση αντιπλημμυρικών έργων αλλά με τη σειρά τους αυτοί τα κρίνουν ανεπαρκή... Μήπως και οι δήμοι καθαρίζουν συστηματικά τους δρόμους από τα σκουπίδια ώστε να μη φράζουν τα φρεάτια;

Ποιος θα ενημερώσει την ελληνική κοινωνία για το πότε προβλέπεται η ψήφιση του ειδικού νομοσχεδίου για την προστασία των ρεμάτων από τις καταπατήσεις και τα μπαζώματα, το οποίο έχει εξαγγελθεί από το 1996 αλλά φαίνεται ότι έχει κάπου παρωπεί;

Σ.Λ.

Η ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Πάλι για την γκρίνια των αριστερών θα μιλήσω. Τι θέλατε δηλαδή, ρε κολλημένοι; Να σεβαστούμε τη μνήμη όσων βασανίστηκαν στα κτηρία της ΕΑΤ-ΕΣΑ και να φέρουμε σε δύσκολη θέση τον υψηλό μας καλεσμένο; Σε τι οικογένειες μεγαλώσατε εσείς και δεν σας έμαθαν πως ο φιλοξενούμενος πρέπει να νιώθει πάντα σαν το σπίτι του;

ΠΕΝΤΕ ΠΑΝΩ, ΠΕΝΤΕ ΚΑΤΩ...

Όλο και πιο πειστικά μοιάζουν τα αποτελέσματα των σφυγομετρήσεων τον τελευταίο καιρό. Ο υπερκομματισμός τους προπάντων ξαφνιάζει. Η εμβάθυνσή τους στην ουσία των πολιτικών πραγμάτων παρωπεί. Δεξιά κυβέρνηση, μετριοπαθής πρωθυπουργός, κοιμισμένος λαός. Τώρα πέντε πάνω, πέντε κάτω, δεν θα τα χαλάσουμε.

ΑΝΑΘΕΣΕΙΣ ΣΥΓΚΡΙΣΕΩΝ, ΤΟ ΝΕΟ ΜΕΤΩΠΟ ΤΟΥ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΥ

Η αντιπαράθεση Πασόκ-ΝΔ για το κόστος και το όφελος από τις συμβάσεις για την κατασκευή και διαχείριση του αεροδρομίου έδωσε έναν ενδιαφέροντα οργανωτικό νεοτερισμό, την ανάθεση της σύγκρισης σε ορκωτούς ελεγκτές και μάλιστα σε διεθνή εταιρεία, την Ernst & Young – κύρια ονόματα βεβαίως, αλλά η παραπομπή στους «ειλικρινείς» και «νέους» δεν μπορεί να παραβλεφθεί.

Η ευρεία χρήση ξένων συμβούλων από την οιονεί σοσιαλιστική κυβέρνηση έχει ομαλώς εγκατασταθεί στο συλλογικό μας υποσυνείδητο, ως εκ τούτου ήταν φυσικό να επιλεγεί αυτή η οδός αντί να συγκριθούν τα στοιχεία από τους μετακλητούς συμβούλους του υπουργού ή απλούς μανδαρίνους.

Είναι αδιάφορο ότι η εν λόγω εταιρεία έχει κι άλλα αλισβερίσια με το ΥΠΕΧΩΔΕ, π.χ. επί του ακανθώδους και οζώδους κτηματολογίου. Ακριβώς επελέγη επειδή είναι πρόχειρη να γνωματεύσει για λογαριασμό του πελάτη

της. Προφανώς υποστηρίζεται ότι οι αντίδικοι, αν θέλουν, ας φέρουν άλλη εκτίμηση.

Το ΥΠΕΧΩΔΕ έλαβε την γνωμοδότηση και την κυκλοφόρησε, ατυχώς χωρίς τα παραρτήματα που ίσως διαφώτιζαν, μαζί με ένα τυπικά Λαλώτειο δελτίο τύπου, συλλεκτικής αξίας ως το κύκνειο άσμα του στο ΥΠΕΧΩΔΕ.

Η πρώτη ανάγνωση της μελέτης δείχνει ότι πάλι πετάχτηκαν τα λεφτά του δημοσίου χωρίς λόγο, καθώς η μεθοδολογία που ακολούθησε ο σύμβουλος δεν είχε τίποτα το ιδιαίτερο, ήταν μέσα στις δυνατότητες του οιοδήποτε οικονομολόγου υπαλλήλου. Υπάρχει αρκετό μπλα μπλα, ιδιαίτερα ενοχλητικό επειδή μόνο του δεν διαφοροποιεί τις δύο συμβάσεις, π.χ. «Πρέπει να αναγνωριστεί (η) συμβολή του Ελληνικού Δημοσίου στη δημιουργία ενός νέου μοντέλου...».

Η προσπάθεια του συμβούλου να αναδείξει διαφορές είναι φανερή, αρκεί ένα εύληπτο παράδειγμα: μετακυλίνει τη σύμβαση ΝΔ με τις προβλεφθείσες ρήτρες

στην πραγματική έναρξη του έργου, όταν είναι προφανές ότι αν κέρδιζε τις εκλογές η ΝΔ θα άρχιζε το έργο νωρίτερα. Αλλά και τα προφανή υπερεκτιμώνται, π.χ. το όφελος του δημοσίου αν παραλάβει το αεροδρόμιο στα 30 χρόνια αντί στα 50 είναι δεδομένο αλλά όχι όσο το παρουσιάζει, 60 δισ. Με τη μέθοδο της Καθαρής Παρούσας Αξίας, που κι ο σύμβουλος ακολουθεί, εκτιμάται μόλις 5% διαφορά στα σωρευτικά εισοδήματα και όχι 50% όπως αναφέρει.

Το συμπέρασμα που προκύπτει από αυτή την πρώτη ανάγνωση είναι σαφές: Η διαφορά μεταξύ των δύο συμβάσεων δεν είναι τόσο μεγάλη ώστε σ' αυτήν να αποδοθεί το σχέδιο Μητσοτάκη να δωροδοκηθεί όπως διατείνεται ο Λαλιώτης. Όποια ευκαιρία για διάφορο προς είσπραξη υπήρχε το 1993, η ίδια παρουσιάζεται ακέραιη και το 1995. Απλώς βρίσκεται μέσα στον κοινό κορμό των δύο συμβάσεων ενός άκρως προβληματικού έργου.

Σ. Καφαντάρης

ΑΠΟ ΤΟ ΒΗΜΑ ΣΤΟ ΑΙΜΑ

Οπως θα έχει παρατηρήσει ο προσεκτικός αναγνώστης του Αντί σε σχετικά μας κείμενα εδώ και μήνες κρίση σοβεί, όπως λέγεται, στον ΔΟΛιχο κόσμο του Συγκροτήματος. Τα τεράστια οικονομικά ανοίγματα και το σάρωμα –κυριολεκτικά– κάθε δραστηριότητας της αγοράς από τους αρχιΔΟΛιμάδες επέφεραν φυσιολογικό κορεσμό έως πνιγμού. Ο ΔΟΛ χρωσπά σε τράπεζες, αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα, απολύει εργαζομένους και διαπραγματεύεται, καθώς η μετοχή του κατρακυλάει, την πώλησή του στην Eurobank Ergasias και στον Όμιλο Λάτσης. Μόλις πριν μια εβδομάδα οι τελικές υπογραφές είχαν φτάσει στο παρπέντε αλλά πάλι οι συνεννοήσεις παραπέμφθηκαν στις καλένδες. Ένα όμως είναι βέβαιο. Ο Χρήστος Λαμπράκης αποχωρεί την 1η Ιανουαρίου του 2002 από την προεδρία του ΔΟΛ με άγνωστο ακόμη τον διάδοχό του και το Συγκρότημα έχει βάλει «πωλητήριο». Ο Σπύρος Λάτσης πάλι είναι αποφασισμένος, εάν ευοδωθούν οι διαπραγματεύσεις, να καθάρει το Συγκρότημα απ' όλο το

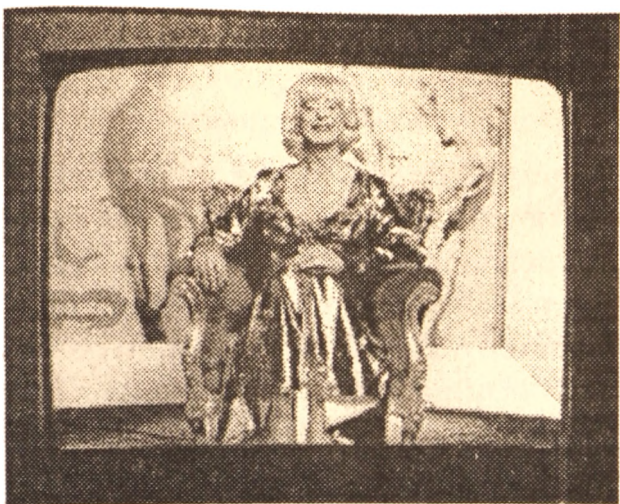
αμαρτωλό παρελθόν του αποκεφαλίζοντας «αγίους», «πόρνες», διαπλεκόμενους και μακαρθιστές. Προς το παρόν, σημείο εμπλοκής αποτελεί τ' όνομα του Σταύρου Ψυχάρη, ο οποίος δεν μπορεί να έχει μέλλον με τη νέα κατάσταση. Και ενώ αναμφισβήτητος διάδοχος παρουσιαζόταν έως τώρα ο Πρετεντεράκος, απομακρυνόμενου δια της υπουργοποίησης του εύθυμου Πέτρου, ως γκανιάν πλέον παίζει ο πράγματι σοβαρός και με φιλοαμερικανικές περγαμηνές Αλέξης Παπαχελάς, τον οποίο υποστηρίζουν πολλοί εντός ή εκτός και θέλει διακαώς ο Σπύρος Λάτσης. Μικρή λεπτομέρεια για μεγάλα συμπεράσματα: Η πρόσφατη συναυλία της Καμεράτα με έργα Σοστακόβιτς είχε αποκλειστικό χορηγό την Eurobank Ergasias. Ποιοι όμως αντιδρούν σε μια τέτοια εξέλιξη; Μα ο Κόκκαλης και πολλοί κυβερνητικοί που βλέπουν να χάνεται ο βασικός μοχλός διαπλοκής τους, ενώ συγχρόνως αισθάνονται ανασφάλεια για το επερχόμενο «τέλος εποχής». Όσο για τον κ. Ψυχάρη, έχει ο καιρός γυρίσματα. Μετά το πρώτο σοκ και

έπειτα από παννυχίδες χριστοπαναγιών, ο ίδιος σκέφτεται ψυχραιμότερα. Οι δικοί του οικονομικοί υποστηρικτές του προτείνουν αντεπίθεση μέσω ενός καινούργιου εντύπου. Το Αντί τού προσφέρει εκθύμως τον τίτλο αναγνωρίζοντας την προσφορά του στον τόπο και λειτουργώντας ως νονός προς νονό: Το ΑΙΜΑ!

Μάνος Ταλιμπάνος

ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΙ ΠΑΧΥΔΕΡΜΑ

Σχεδόν δύο εκατομμύρια τηλεθεατές είναι το μέχρι τώρα ρεκόρ του ελληνικού Big Brother. Όσοι βιάστηκαν να σχολιάσουν την αρχική υποδοχή του προγράμματος του ΑΝΤ1 από το ελληνικό κοινό, διαπίστωσαν ήδη πως η συνταγή γνωρίζει επιτυχία ανεξαρτήτως συνόρων, σε πείσμα οποιασδήποτε

κριτικής ή επικρύλαξης απ' όπου κι αν προέρχεται. Είναι πια σχεδόν βέβαιο: Η επιτυχία του Μεγάλου Αδελφού προβλέπεται να ξεπεράσει κάθε προηγούμενο, ακόμη και αυτές τις προβλέψεις των παραγωγών του καναλιού, και η προοπτική να συμπεριλάβουν στο πρόγραμμά τους παρόμοιες εκπομπές και τα υπόλοιπα μεγάλα κανάλια είναι εξίσου βέβαιη. Το MEGA (ως σοβαρό κανάλι που σέβεται τον εαυτό του και παρακολουθεί τις εξελίξεις) βιάστηκε μάλιστα να απαντήσει στο αντίπαλο δέος ακολουθώντας πάντως για την ώρα συντηρητικότερες επιλογές. Το νέο του παιχνίδι «Ο πιο αδύναμος κρίκος» στηρίζεται λίγο-πολύ στην ίδια λογική μ' αυτή του Big Brother. Για να κερδίσει κανείς δεν είναι αρκετό να γνωρίζει τις απαντήσεις στα ερωτήματα που του τίθενται. Οφείλει πριν απ' όλα να υποδείξει την ανεπάρκεια των υπόλοιπων παικτών και φυσικά να τους εξουδετερώσει αποβάλλοντάς τους. Όση αξιοπρέπεια απομένει στους ατυχήσαντες συμμετέχοντες κονιορτοποιείται από τα ειρωνικά σχόλια του Θρυλικού Βαμπίρ με το οξυζενέ μαλλί που παρουσιάζει το παιχνίδι.

Όλα αυτά βέβαια καθόλου δεν εμπο-

δίζουν τα μεγάλα ονόματα του καναλιού να ασχολούνται ανελλιπώς με τη χυδαιότητα του Big Brother. Ο οποίος, αν αληθεύουν οι φήμες, θα μοιάζει με παιδικό πρόγραμμα με τα όσα ετοιμάζουν οι τηλεοπτικοί εγκέφαλοι να εισαγάγουν από την επόμενη σαιζόν. Υπέρβαροι που καλούνται να αδυνατίσουν, λιπόσαρκοι που οφείλουν να παχύνουν, εσωστρεφείς που πρέπει να αποδείξουν ότι είναι ερωτεύσιμοι, θαρραλέοι που αντιμετωπίζουν γυμνοί σε λάγκους ποντίκια, φίδια, αράχνες και τόσα άλλα ματαιόδοξα νούμερα ίσως αποτελέσουν σύντομα τους επόμενους τηλεοπτικούς αστέρες μας. Κτηνώδη εκθέματα για αποκτηνωμένους θεατές-πελάτες. Πρέπει να τονιστεί αυτό: δεν υπάρχουν μόνον οι ευθύνες των καναλαρχών. Είναι και ευθύνη του καθενός ξεχωριστά να παραμείνει κύριος του εαυτού του. Αν το 50% των ελεφάντων που επιλέγονται από τους μάνατζερ των τσίρκο αρνείται να μεταβληθεί σε γελωτοποιούς ακόμη και αν υποστεί τις πιο σκληρές μεθόδους εκπαίδευσης, ένας ελεύθερος άνθρωπος που θέλει να εκλαμβάνεται ως τέτοιος οφείλει να υπερασπίζεται με μεγαλύτερη επιμονή την αξιοπρέπεια του.

ΑΚΡΑ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ ΣΙΩΠΗ...

Μετά τη σφαγή 28 απεργών πείνας σε 20 φυλακές της Τουρκίας στις 19-22 Δεκέμβρη 2001 κι ενώ ο αριθμός των νεκρών που αγωνίστηκαν ενάντια στα λευκά κελιά έχει φθάσει τους 81, ακολούθησε στις 5 Νοεμβρίου μια νέα βάρβαρη επίθεση από τις ειδικές δυνάμεις της Τουρκίας. Αυτή τη φορά το έγκλημα δεν συντελέστηκε στις φυλακές αλλά σε μια εργατογειτονιά της Κωνσταντινούπολης με λιθόκτιστα σπίτια και παράγκες, το Κιουτσούκ Αρμουτλού, μια έντονα πολιτικοποιημένη συνοικία, εκεί όπου αρκετοί συγγενείς και φίλοι των πολιτικών κρατουμένων εκφράζουν τη διαμαρτυρία τους από τα σπίτια τους. Το τουρκικό καθεστώς που δεν ανέχεται φωνές διαμαρτυρίας εισέβαλε με πολυβόλα, μπουλντόζες και δακρυγόνα και «γάζωσε» τα σπίτια

με αποτέλεσμα 4 άνθρωποι να χάσουν τη ζωή τους και αρκετοί να τραυματιστούν βαριά. Επίσης έγιναν δεκάδες συλλήψεις και κάποια σπίτια καταστράφηκαν. Νεκροί από τις σφαίρες είναι οι Σουλτάν Γιλντίζ, Μπαρίς Κας, Μπουλέντ Ντουργκάντς· η Αρζού Γκουλέρ (η μόνη απεργός πείνας) δηλητηριάστηκε από τα χημικά, ενώ ο Χαϊντάρ Μποζκούρτ αυτοπυρπολήθηκε και σ' αυτή την κατάσταση τον πυροβόλησαν. Την επίθεση ακολούθησε έντονη αντίδραση που εκδηλώθηκε με την αυτοπυρπόληση κρατουμένων στις φυλακές τύπου F.

Κι ενώ σε λίγες μέρες κυκλοφόρησαν οι φωτογραφίες από τα έκτροπα στη γείτονα χώρα, στη δική μας ο υπουργός Εξωτερικών υποδεχόταν τον τούρκο ομόλογό του Ισμαήλ Τζεμ για την έκθεση φωτογραφίας

του στο πρώην ΕΑΤ-ΕΣΑ. Τα εγκαίνια της έκθεσης έγιναν στις 8 Νοεμβρίου, παρουσία πολλών πολιτικών προσώπων, σε μια περιλαμπρή ατμόσφαιρα με φόντο φωτογραφίες με ηλιοβασιλέματα και γατούλες. Φωτογραφίες που φιλοτεχνούσαν το ανθρώπινο πρόσωπο του Τζεμ. Αυτό το πρόσωπο ή μάλλον προσωπίο, αυτήν την παρωδία ανθρωπιάς, την γκρέμισε ο Χαλούκ Πιραλί, γνωστός ως Γιλντιρίμ (πρόεδρος του Συλλόγου Πολιτικών Προσφύγων στην Ελλάδα) αποκαλώντας δολοφόνο τον φιλοξενούμενό της ελληνικής κυβέρνησης τη στιγμή που ο κ. Παπανδρέου παρουσίαζε στους παριστάμενους το φωτογραφικό έργο, και φωνάζοντας συνθήματα για τους απεργούς πείνας. Το «ατυχές γεγονός» βέβαια αντιμετωπίστηκε άμεσα

και η γαλήνη επανήλθε ωσάν τίποτα να μην είχε συμβεί. Προηγουμένως, ο ίδιος και η Ελληνική Επιτροπή Αλληλεγγύης για τους πολιτικούς κρατούμενους στην Τουρκία και στο Κουρδιστάν επιχείρησαν να διαδηλώσουν ειρηνικά έξω από τον εκθεσιακό χώρο για να υπενθυμίσουν την απάνθρωπη όψη του τουρκικού καθεστώτος, αλλά δεν τους επιτράπηκε. Ο κ. Παπανδρέου στην εκδήλωση, μετά το συμβάν, είπε ότι «αν μέχρι σήμερα καταφέραμε κάτι σημαντικό δεν είναι γιατί ο κ. Τζεμ είναι μόνο πολιτικός, αλλά και άνθρωπος με εξαιρετική αντίληψη για τη ζωή, με ανθρωπιά και ευαισθησία». Αυτά! Οι επιθέσεις των τουρκικών ειδικών δυνάμεων επαναλήφθηκαν, στις 13/11, στο Κιουτσούκ Αρμουτλού και στο Αλιμπέικιοϊ. Α.Κ.

Ο δρόμος προς τη Δύση

Μέσα από τις τηλεοπτικές οθόνες τα παγωμένα πρόσωπα των προσφύγων μετατρέπονται σε ανάγλυφες ενδοχώρες, όπου πάνω τους χρωματίζονται η απόγνωση, ο φόβος, ο πόνος... Άλλοτε στα Χανιά, τη Χίο, τη Λέσβο, πριν λίγες ημέρες στη Ζάκυνθο: Εκατοντάδες άνθρωποι σπρωγμένοι από την απελπισία να προσπαθούν να διεκδικήσουν το ελάχιστο: την ελπίδα για ασφάλεια και αξιοπρέπεια. Το εάν θα ονομάζονται πρόσφυγες ή λαθρομετανάστες λίγο τους απασχολεί. Και ύστερα πώς είναι δυνατόν ένας κυνηγημένος να μεταφέρει πιστοποιητικά νομιμότητας όταν μετακινείται διακινδυνεύοντας τη ζωή του; Οι κάτοικοι της Ζακύνθου, αντίθετα με την ελληνική πολιτεία, υπήρξαν οι μόνοι που δεν στάθηκαν σε τέτοιου είδους ανόητες τυπικότητες και διέκριναν πως πρόκειται για ανθρώπους που χρειάζονται βοήθεια. Βοήθεια που παρασχέθηκε με απλοχεριά. Ο χειμώνας ωστόσο αναμένεται ιδιαίτερα βαρύς. Η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. προειδοποιεί ότι στο ήδη υπάρχον μεταναστευτικό ρεύμα τους επόμενους μήνες θα προστεθούν 1,5 εκατομμύριο Αφγανοί. Αναρίθμητα νέα πρόσωπα θα περιφέρονται με μια βουβή αξιοπρέπεια στους δρόμους μιας χώρας που αρνείται να διασταυρωθεί επίμονα με το δικό τους βλέμμα. Άλλοι βρίσκονται ήδη δίπλα μας και υποφέρουν. Αλλά πόσοι είναι πρόθυμοι ν' ακούσουν τις σπαρακτικές εξομολογήσεις τους, τις κακοποιήσεις και τις στερήσεις που έχουν αποτυπωθεί στα πρόσωπα;

Ο Κυριάκος Κατζουράκης με το βιβλίο του *Ο δρόμος προς τη Δύση - Η περιπέτεια της μετανάστευσης με ζωγραφική, κείμενα και ντοκουμέντα*, που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Μεταίχμιο, σπάει τη σιωπή και δίνει φωνή σε κάποιους από τους ξένους πολίτες που ζουν στη χώρα μας. Αναδημοσιεύουμε εδώ μερικές από τις μαρτυρίες που συνέλεξε ο ίδιος και οι συνεργάτες του. Η φωνή των μεταναστών ίσως μας μάθει κάτι που επιμένουμε να αγνοούμε, έστω κι αν αποτελεί ένα μικρό, ασήμαντο, τυχαίο κομμάτι του κόσμου που φέρνουν μαζί τους, έστω και αν όσα μας αποκαλύπτουν βρίσκεται πέρα απ' ό,τι θεωρούμε αδιανόητο.

κλείνεις τα μάτια το ίδιο, χάνεις το μυαλό σου. Η κίνηση του πλοίου μιάς έκανε να θυμόμαστε που βρισκόμαστε. Γρήγορα τέλειωσε και το φαγητό. Αυτό το κομμάτι του ταξιδιού ήταν το χειρότερο. Δεν το συζητάμε ούτε μεταξύ μας». Τους άφησαν στη Βουλγαρία, περπάτησαν μέχρι τη Θεσσαλονίκη όπου και συνελήφθησαν. «Μετά λίγες μέρες μιάς πήγαν μέχρι τα ελληνοτουρκικά σύνορα και μιάς άφησαν. Δεν αρνιέμαι την απέλαση, μπήκα παράνομα, όμως δεν θά 'πρεπε να μας είχαν αφήσει εκεί. Συναντήσαμε μια ομάδα που προσπαθούσε να μπει στην Ελλάδα, πήγαμε μαζί τους. Εννιά μέρες περπατούσαμε, έπεφτε χιόνι... στην Αφρική δεν ξέραμε τι είναι χιόνι. Στο δρόμο είδαμε σκελετούς. Κάποιοι από την ομάδα πέθαναν. Όταν ήμασταν στη Σιέρρα Λεόνε είπαμε: καλύτερα να πεθάνουμε αλλού. Όταν ήμασταν στο χιόνι είπαμε: καλύτερα να πεθαίναμε στη Σιέρρα Λεόνε...

... Εννιά μέρες περπατούσαμε, τα παπούτσια μας χάλασαν, δε νιώθαμε τα πόδια μας, προσπαθούσαμε να σηκωθούμε και πέφταμε, τα δάχτυλα των χεριών ήταν κλειστά. Μετά από πολλές μέρες άνοιξαν στο νοσοκομείο της Κομοτηνής. Όταν συνήλθαμε είπαμε: ευχαριστούμε Θεέ μου που είμαστε ζωντανοί, η ζωή συνεχίζεται».

Έντι (Αλβανία):

«Έχω περάσει τα σύνορα δεκατρείς φορές. Την πρώτη φορά που τα πέρασα ήμουν δεκατριών χρονών. Ανέβηκα στις κεραίες που λέμε εμείς, εκεί που χωρίζει το σύνορο, που δεν είναι κανενός. Όταν ανέβηκα πάνω 'κει, στο κανενός μέρος, βλέπω η Αλβανία χωρίς φώτα... μόνο κηράκια... λάμπες με καυρό πετρέλαιο... και φαινόταν σκοτεινιά... η Ελλάδα φώτα... Ήταν πολύ ωραίο για μένα να το βλέπω.

Λένε οι Έλληνες: στα '90 εμείς δεν κλειδώναμε πόρτες. Και αυτό είναι αλήθεια. Λένε: δεν κλείναμε πατζούρια, που κι αυτό είναι πολύ αλήθεια. Εμείς λέμε: Ήμασταν κλεισμένοι σε χώρα που έμοιαζε με σπίτι χωρίς πόρτες και παράθυρα... πάντα φοβισμένοι... δεν είδαμε εμείς ελευθερία.

Ντανιέλ (Αιθιοπία):

«Να πάρω δάνειο; Άμα ανοίξει ο Θεός τράπεζα, θα πάρω δάνειο. Άμα ασπρίσει η φάτσα μου, θα πάρω δάνειο».

Ροζίν (Κούρδισσα από Συρία):

«Οι άνθρωποι που ζήσαν σαν και μας έχουνε πολύ πρόβλημα... ζεις τα παιδικά σου χρόνια σε ένα κόσμο, μετά μεγαλώνεις σε έναν άλλον, μετά ζεις τα χρόνια της ζωής σου που πρέπει να είναι πιο σταθερά σε έναν άλλο... στο τέλος δεν αισθάνεσαι τίποτα... δεν ξέρεις τι είσαι... δε γνωρίζεις τον εαυτό σου στον καθρέφτη...

... Το δρόμο που κάνουνε οι μετανάστες μέχρι εδώ τον πληρώνουνε με τη ζωή τους... περνούνε ναρκοπέδια... έχουμε δει ανθρώπους που χάσανε τα παιδιά τους... και μπορεί να τύχει κάποιος υπάλληλος να λέει: εσύ δεν έχεις δικαίωμα να γίνεις πολιτικός πρόσφυγας».

Ιμπραήμ:

«... μόνο γι' αυτόν το δρόμο που πέρασε αυτός ο άνθρωπος το αξίζει, έχει το δικαίωμα. Αυτός ο άνθρωπος έχει κάνει όνειρα... οι άλλοι που μένουνε πίσω έχουνε κάνει όνειρα πάνω από τα δικά του... και ένας υπάλληλος μπορεί να λέει, έτσι απλά: όχι».

Τζόζεφ και Σαμσαντίν (Σιέρρα Λεόνε):

(Ακρωτηριάστηκαν από κρυοπαγήματα περνώντας τα ελληνοτουρκικά σύνορα. Στην πατρίδα τους υπάρχει εμφύλιος.)

«Όταν σε πιάνουν σου κόβουνε τα χέρια». Τη μέρα της φυγής τους έγινε επίθεση στο χωριό τους. «Οι άνθρωποι τρέχαν προς τα πλοία, μπήκαμε σε ένα... δεν ξέραμε πού πάει. Μας έκρυψαν στο αμπάρι. Ταξιδεύαμε δύο ή τρεις εβδομάδες, δεν μπορούμε να υπολογίσουμε. Υπήρχε απόλυτο σκοτάδι. Ανοίγεις

Όχι δεν το έχω για ζόρι που περπατάω τα σύνορα με τα πόδια. Πώς να σου το εξηγήσω; Νά, εσείς τρώτε άσπρο ψωμί, εμείς με το καλαμπόκι. Είμαστε μαθημένοι. Γι' αυτό δεν το έχω για ζόρι.

Δεν παραπονιέμαι, καλά είμαι, μόνο δύο ατυχίες είχα μέχρι τώρα, στα 22 μου. Η πρώτη, που είχα το ίδιο αίμα με τη γυναίκα μου και οι γιατροί δεν μας το είπαν και αρρώστησε ο Δημητράκης μας από αιμορροφιλία, και η δεύτερη που έχασα την ευκαιρία για πράσινη κάρτα, επειδή πήγα φαντάρος στην Αλβανία».

Ιμπραήμ (Κούρδος από Τουρκία):

«Μπήκαμε πεντακόσιοι άνθρωποι στο καράβι... σε λίγο μας πιάνει η Τουρκική Αστυνομία. Μπαίνουμε φυλακή μια βδομάδα... μετά μας άφησαν να συνεχίσουμε το ταξίδι μας προς την Ελλάδα. Ταξιδεύσαμε αρκετά και ξαφνικά το καράβι σταματάει μέσα στη θάλασσα. Μείναμε δέκα μέρες χωρίς φαγητό και νερό. Τα μικρά παιδιά και όσοι δεν άντεχαν άρχισαν να λιποθυμούν. Πήγα με κάποιους άλλους στη μάφια του καραβιού – αυτοί είχανε πάνω τους κινητά και όπλα – και είπαμε να μας βγάλουν κάπου να βρούμε νερό και φαγητό για τα παιδιά. Ένας τράβηξε όπλο και είπε: “Θα σου ρίξω σφαίρα στο κεφάλι αν κάνεις φασαρίες”. Τα παιδιά αρρώστησαν, κάποιοι πεθάνανε βέβαια. Μετά έρχεται Ελληνική Αστυνομία. Η μάφια πετάει όπλα και κινητά στη θάλασσα. Βγήκαμε έξω, μας βάλαν φυλακή, μας δώσανε λίγο ψωμί που το δίνανε στα παιδιά μας. Είπαν θα μας στείλουν πίσω. Μερικούς τους έστειλαν. Οι υπόλοιποι τους είπαμε: άμα πάμε πίσω κινδυνεύουμε, θα κάνουμε απεργία πείνας. Μετά ένα μήνα μας αφήσανε... Όταν έβαλα τα παιδιά μου στο καράβι, είπα μέσα μου. Τα σπρώχνω στο θάνατο.

Εδώ τα παιδά δεν πάνε σχολείο, δουλειά δεν έχει, προσπαθώ να φύγω αλλού.

Παρακαλώ μη δείξετε το πρόσωπό μου. Θα έχουν οι δικοί μου πρόβλημα πίσω».

Αλί (Κούρδος από Ιράκ):

«Φύγαμε γιατί δεν είχαμε άλλη επιλογή. Υπάρχει άνθρωπος στον κόσμο που να αφήνει το σπίτι του χωρίς λόγο;».

Μυρτέ (Αλβανία):

«Μπήκαμε λαθραία από την πλευρά της Καστοριάς. Μας πιάσανε οι φύλακες... μας βάλαν σε ένα στενόμακρο δωμάτιο, υπήρχε μια τουαλέτα που έφταναν τα σκατά και τα νερά μέχρι το γόνατο. Καθόμασταν κολλημένοι ο ένας στον άλλον για να ξεσταθούμε... ήρθε μια άλλη ομάδα αργότερα, έλεγαν “ελάτε εσύ και εσύ” και μας έδεσαν... πίσω από μια πόρτα υπήρχε ένας μεγάλος σκύλος και ένας στρατιώτης. Μπαίνει ο πρώτος από μας, του λέει ο στρατιώτης, «φάτον πιάστον», και ο σκύλος άνοιξε το στόμα του, έβαλε μέσα το πόδι του παιδιού αλλά δε δάγκωσε. Ο στρατιώτης ξεκαρδίστηκε στα γέλια. Έρχεται η σειρά μου... έπρεπε να περάσω από το στόμα του σκύλου. Κι ο σκύλος μου δάγκωσε μόνο τα ρούχα όχι το σώμα, με φύλαξε δηλαδή, έτσι περάσαν όλοι από το στόμα του σκύλου και δεν έπαθαν τίποτα κακό. Εκείνη τη στιγμή σκέφτηκα: μα κι ο σκύλος ένιωθε πιο έλεος για μας από ό,τι οι άνθρωποι».

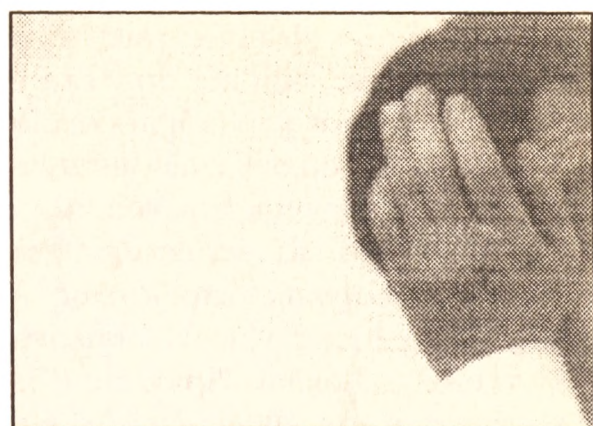
Συχνά μεταξύ των ανθρώπων που αναζητούν μια καλύτερη τύχη σε ξένους τόπους βρίσκονται και άνθρωποι που υπηρετούν την τέχνη. Ένας απ' αυτούς είναι και ο Βασίλης Ντίλος.

ΕΝΑΝ ΑΛΗΘΙΝΟ ΑΗ - ΒΑΣΙΛΗ

Στους δρόμους της Αθήνας
αυτές τις μέρες των Χριστουγέννων
βλέπω φορεμένους Αλβανούς
με το κόκκινο εκείνο
και τ' άσπρο ρούχο
και σέρνονται πίσω από τους φωτογράφους...
... για να εκτελέσουν, όπως μπορούν,
την εντολή του Αη-Βασίλη...

Τους βλέπω πώς βγάζουν το ψωμί τους
και σιωπηλά
παρακαλώ τον Θεό
στη γη να στείλει
έναν ουράνιο Αη-Βασίλη
μ' ένα τεράστιο τσουβάλι γεμισμένο
αγάπη
που θ' αλλάξει λιγάκι
τη μοίρα τους...

Από τη συλλογή του Β. Ντίλου *Ο Άγιος μου*.

Οι βούλγαροι οικονομικοί μετανάστες στην Ελλάδα

της Μπλαγορόντνα Φίλεβσκα - διδάκτορα Ιστορίας, εθνολόγου

Εάν τύχει να περάσει κανείς καθημερινή νωρίς το πρωί από το κέντρο της Αθήνας –εκεί μεταξύ Ομονοίας και πλατείας Βάθης και γύρω από την Κάνιγγος– εκτός από την ελληνική το πιο πιθανό είναι το αυτί του να συλλάβει και μια σλαβική γλώσσα. Αυτή η γλώσσα δεν θα είναι καμία άλλη παρά τα βουλγάρικα: Η γλώσσα των βορείων γειτόνων των Ελλήνων, η παρουσία των οποίων την τελευταία δεκαετία γίνεται χρόνο με το χρόνο όλο και πιο έντονη.

Εκεί, στην καρδιά της πόλης, βρίσκονται τα στέκια τους, εκεί στεγάζονται οι συντάξεις των δύο από τις τρεις εφημερίδες τους και το γραφείο του συλλόγου τους, από εκεί φεύγουν και εκεί έρχονται τα πούλμαν, τα οποία είναι τα βασικά μεταφορικά μέσα που χρησιμοποιούν από και προς την πατρίδα τους, εκεί είναι και τα γραφεία εύρεσης εργασίας –νόμιμα και παράνομα– τα οποία τους παρέχουν δουλεία. Αυτά τα γραφεία είναι ένα από τα σημεία εκκίνησης των βούλγαρων οικονομικών μεταναστών προς τους τόπους εργασίας τους, τόσο μέσα στην Αθήνα, όσο και στην επαρχία. Άλλωστε έντονη είναι η παρουσία των βούλγαρων οικονομικών μεταναστών όχι μόνο στην πρωτεύουσα, αλλά και σε άλλες πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά της ελληνικής επικράτειας – στους νομούς Μεσσηνίας, Θεσσαλονίκης, Λασιθίου, Χανίων, Ηρακλείου, σε όλη την Αττική, στην Φθιώτιδα, Εύβοια, Αργολίδα, Κορινθία, Πιερία, Χαλκιδική, στα Δωδεκάνησα.

Ο αριθμός των βούλγαρων μεταναστών στην Ελλάδα είναι αρκετά μεγάλος. Πάντα όμως υπήρχε δυσκολία να εκτιμηθεί. Διάφορες εκτιμήσεις τον προσδιορίζουν από 70.000-80.000 μέχρι 100.000-120.000. Τα αποτελέσματα της καταγραφής για την απόκτηση της Λευκής Κάρτας κατά το 1998 είχαν δείξει ότι οι βούλγαροι μετανάστες αποτελούν τη δεύτερη μεγαλύτερη ξένη κοινότητα στην Ελλάδα, μετά από την αλβανική, αν και με αρκετά μεγάλη διαφορά.

Η εποχιακή μετανάστευση προς την

Ελλάδα άρχισε μετά το 1989 και αυξήθηκε κατά το τέλος του 1990. Σύμφωνα με ανεπίσημα στοιχεία από το βουλγαρικό υπουργείο Εσωτερικών, το 1990 μετανάστευσαν για να εργαστούν στην κτηνοτροφία στην Ελλάδα περίπου 33.000 Βούλγαροι.

Λίγο αργότερα, αρχίζει και το δεύτερο κύμα μετανάστευσης – αυτή τη φορά στην Ελλάδα άρχισαν να έρχονται οι πρώτοι βούλγαροι «τουρίστες». Οι άνθρωποι αυτοί εισήλθαν στη χώρα με νόμιμες τουριστικές βίζες (είτε ομαδικές είτε ατομικές) αλλά παρέμειναν και μετά τη λήξη της βίζας για να εργαστούν σε οικοδομές, οικίες, ταβέρνες, πιτσαρίες και κτήματα.

Τη χρονιά 1994-95 σημειώθηκε το μεγαλύτερο μεταναστευτικό ρεύμα, καθώς οι περισσότεροι μετανάστες έφταναν στην Ελλάδα για να βρουν δουλειά και να εγκατασταθούν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

Η κοντινή γεωγραφική απόσταση έπαιξε σημαντικό ρόλο στην επιλογή της Ελλάδας ως χώρας μετανάστευσης – τους έδινε μια αίσθηση σιγουριάς. Είχαν αφήσει πίσω τους ανήλικα παιδιά και οικογένειες. Λόγω των χαμηλότερων πραγματικών μισθών της οικονομίας της, η Ελλάδα ήταν η δεύτερη επιλογή για πολλούς Βούλγαρους. Η πρώτη τους επιλογή ήταν χώρες όπως η Αμερική, η Γερμανία, η Ιταλία. Αλλά λόγω των δυσκολιών του να παραμείνουν και να εργαστούν παράνομα εκεί κατέληξαν στην Ελλάδα.

Η πλειοψηφία αυτών που απέκτησαν την πράσινη κάρτα δηλώνουν ότι ήθε-

λαν καλύτερη ποιότητα ζωής στην Ελλάδα για τους ίδιους και τις οικογένειές τους, ή να κερδίσουν κάποια χρήματα για αγορά σπιτιού στα παιδιά τους.

Το λεγόμενο «βουλγάρικο μοντέλο μετανάστευσης» στην Ελλάδα διακρίνεται από κάποια χαρακτηριστικά, μερικά από τα οποία είναι:

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο αριθμός των βούλγαρων μεταναστών αισθητά υπερβαίνει τον αριθμό των αντρών από την Βουλγαρία. Οι γυναίκες μεταναστεύουν προς την Ελλάδα βασιζόμενες σε πληροφορίες από πετυχημένες μετανάστριες ότι στην ελληνική αγορά εργασίας υπάρχει μεγάλη ζήτηση για οικιακές βοηθούς και baby-sitters. Χαρακτηριστικό είναι επίσης ότι συνήθως η Βουλγάρα έπαιρνε τον «μεταναστευτικό» δρόμο μόνη της, μη συνοδευόμενη από άλλα μέλη της οικογένειάς της, πολλές φορές με άλλη μια φίλη της. Οι άνδρες από τη Βουλγαρία συνήθως ακολουθούσαν στην Ελλάδα μητέρα ή σύζυγο. Για τους άνδρες από τη Βουλγαρία είναι πολύ πιο δύσκολο να ενσωματωθούν στο ελληνικό εργατικό δυναμικό, επειδή υπάρχει έντονη παρουσία των αλβανών ανδρών στην ελληνική παραοικονομία.

Οι περισσότεροι βούλγαροι μετανάστες (γυναίκες και άνδρες) είναι ηλικίας 30-50 ετών. Υπάρχουν και γυναίκες που έχουν φτάσει τα 60. Ένα μεγάλο μέρος των βούλγαρων μεταναστών ανήκε στην κατηγορία του εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού ενόσω ήταν στην Βουλγαρία. Ανάμεσά τους οικονομολόγοι, όπως και λογιστές, κομμωτές, ηλεκτρολόγοι, γιατροί, δασκάλες και καθηγήτριες μέσης εκπαίδευσης. Στην πλειοψηφία τους ήταν γυναίκες μέσης ηλικίας και με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Η τελευταία τους απασχόληση ήταν στον δημόσιο τομέα. Αλλά πολλές από αυτές ήταν και άνεργες εκείνη την περίοδο.

Οι Βουλγάρα στην Ελλάδα έχει σχετικά σταθερές δουλειές: δουλεύει σε σπι-

τια – ως οικιακή βοηθός, baby-sitter. Στις απασχολήσεις της είναι και η φροντίδα ηλικιωμένων. Κάποιες έχουν νοικιάσει σπίτι και δουλεύουν ως σερβιτόρες, μαγειρίσες και λαντζιέρες σε ταβέρνες, πιτσαρίες, μπαρ. Άλλες καθαρίζουν διάφορα σπίτια, γραφεία, σκάλες πολυκατοικιών. Οι άντρες εργάζονται σε σποραδική βάση: απασχολούμενοι στον κατασκευαστικό τομέα και στις μικρές βιομηχανίες και υπηρεσίες ή ασκούν κοινές δουλειές της πιάτσας ως οικοδόμοι, μπογιατζήδες, ηλεκτρολόγοι, συγκολλητές.

Η άγνοια της γλώσσας και οι εξαιρετικά άσχημες συνθήκες που αντιμετώπισαν κατά την πρώτη περίοδο της παραμονής τους στην Ελλάδα, δεν επέτρεπαν στους μετανάστες να διαπραγματευτούν τους όρους εργασίας τους. Όσο αυξάνεται ο χρόνος παραμονής τους στη χώρα, οι περισσότεροι από αυτούς μαθαίνουν τη γλώσσα, αποκτούν περισσότερη αυτοπεποίθηση και εντάσσονται ολοένα και περισσότερο στην ελληνική κοινωνία.

Παρόλο που η βουλγαρική κοινότητα μεταναστών δεν διακρίνεται από κάποια ιδιαίτερα οργανωμένη ζωή και δραστηριότητα, είναι απαραίτητο να σημειώσουμε την ύπαρξη του βουλγαρικού σωματείου στην Αθήνα και την ύπαρξη τριών βουλγαρικών εφημερίδων, οι οποίες εκδίδονται στη Αθήνα από βουλγάρες μετανάστριες.

Ο βασικότερος λόγος για να οργανωθούν οι βούλγαροι μετανάστες σε σωματείο, ήταν η είδηση για την έναρξη

της νομιμοποίησης των παράνομων μεταναστών στα τέλη του 1997. Το σωματείο ονομάστηκε «Βασίλ Λέφσκι» – από το όνομα ενός από τους μεγαλύτερους εθνικούς ήρωες των Βουλγάρων – και στεγάζεται στο κέντρο της Αθήνας κοντά στην πλατεία Κάνιγγος. Ο σκοπός του σωματείου είναι η υπεράσπιση και η υποστήριξη, με κάθε νόμιμο μέσον, των πολιτών της Βουλγαρίας, που ζουν εργάζονται και σπουδάζουν στην Ελλάδα, για την καλύτερη προώθηση των κοινωνικών τους αναγκών και δικαιωμάτων. Το σωματείο είναι μη κερδοσκοπικό και είναι πρωτοβουλία της κ. Ευγενίας Μάρκοβα η οποία είναι και η πρώτη ερευνήτρια της παρουσίας των βουλγαρών οικονομικών μεταναστών στην αγορά εργασίας στην Ελλάδα και στην ελληνική κοινωνία¹. Αξίζει να σημειωθεί ότι βουλγαρικό σωματείο στην Ελλάδα υπήρχε και αρκετά χρόνια νωρίτερα, το οποίο και εξακολουθεί να υπάρχει, αλλά τα μέλη του είναι περισσότερο Βούλγαροι με μικτούς γάμους και διπλή υπηκοότητα (Βουλγαρική και Ελληνική).

Τον Ιανουάριο του 1998 βγήκε και η πρώτη βουλγαρική εφημερίδα εκδιδόμενη στην Ελλάδα από Βούλγαρους, η εφημερίδα *Σφετλινά* («Λάμψη» στα ελληνικά). Η εφημερίδα αυτή λειτουργήσει περίπου ένα χρόνο. Την άνοιξη του 1999 άρχισαν να εκδίδονται στην Αθήνα ακόμα δύο δεκαπενθήμερες εφημερίδες στην βουλγαρική γλώσσα: η *Μπουλγκάρια Ντινές* («Βουλγαρία σήμερα» στα ελληνικά), και η *Μπούλ-*

γκαρσκι Γκλός («Βουλγαρική φωνή» στα ελληνικά). Ένα χρόνο αργότερα αρχίζει να κυκλοφορεί και τρίτη βουλγαρική εφημερίδα, η *Κοντάκτι* («Επαφές»).

Η νομιμοποίηση των μεταναστών στην Ελλάδα έδωσε σε πολλούς βούλγαρους μετανάστες τη δυνατότητα να επιστρέψουν στο σπίτι τους μετά από πολλά χρόνια απουσίας. Αρκετοί Βούλγαροι είχαν ως πρωταρχικό κίνητρό τους για υποβολή αίτησης νομιμοποίησης τη βούλησή τους να φέρουν και τα ανήλικα παιδιά τους στην Ελλάδα. Ακόμα, λόγω και της νομιμοποίησης πολλά παιδιά γεννήθηκαν στην Ελλάδα από νέες βουλγαρικές οικογένειες κατά τη διάρκεια των ετών 1998-2001.

Οι περισσότεροι βούλγαροι μετανάστες σκοπεύουν να μείνουν στην Ελλάδα στο άμεσο μέλλον. Από αυτούς οι περισσότεροι θέλουν να επιστρέψουν μακροπρόθεσμα στην Βουλγαρία. Υπάρχουν όμως και μερικοί, κυρίως νέες οικογένειες, που θα ήθελαν να εγκατασταθούν μόνιμα στην Ελλάδα.

Μια από τις οικογένειες βουλγαρών μεταναστών, που μένουν και εργάζονται στην Ελλάδα εδώ και πολύ καιρό, είναι η οικογένεια της Καμέλιας και του Ασέν Ασένωφ. Σήμερα ζουν εδώ και τα παιδιά τους, παρόλο που δεν ήλθαν από την αρχή μαζί.

Η Καμέλια και ο Ασέν είναι από την πόλη του Γκάμπροβο, μια όχι μεγάλη πόλη της κεντρικής Βουλγαρίας. Εκεί, στη γενέτειρά τους πόλη, το 1995 πήραν την απόφαση να έρθουν στην Ελλάδα. Να δουλέψουν και να κερδίσουν χρήματα. «Και οι δύο είχαμε δουλειά τότε, έχουμε και δικό μας σπίτι, αλλά απλά δεν έφταναν τα χρήματα. Έχουμε δύο παιδιά που χρειάζονται φροντίδα...», μου εξομολογήθηκε η Καμέλια στην πρώτη μας γνωριμία.

Πρώτα ήρθε ο Ασέν εδώ. Ένα βράδυ στη δουλειά είχε συζητήσει με κάποιον συνάδελφό του και είχαν σχολιάσει κάποιες διαδόσεις ότι οι Βούλγαροι που έχουν πάει στην Ελλάδα έχουν κερδίσει πολλά λεφτά. Και έτσι, επιστρέφοντας στο σπίτι το συζήτησε με την Καμέλια: «... να δούμε τι μπορούμε να κάνουμε για να κάνουμε τη ζωή μας καλύτερη». Και τότε πήραν την απόφαση.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ «ΤΙ ΞΕΡΩ;»
QUE SAIS-JE?

François de Teyssier
Gilles Baudier
Η ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ
ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Henri Agel
ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΤΟΥ
ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

Paul Foulquié
Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ

Maurice Lengellé
Ο ΘΕΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

Henri & Pierre Lûo
Η ΚΑΤΑΘΛΙΨΗ

Paul Couderc
Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ
ΣΧΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Adolfo Fernandez-Zoïla
ΤΑ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ

Δ Α Ι Δ Α Λ Ο Σ
Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

Ἀρσάκη 6 - Τηλ. 3233271, FAX 3247791
www. daedalus-zaharopoulos. gr
e-mail: daed-zah@otenet.gr

Αλλά οι μικροί μισθοί τους δεν έφταναν ούτε για να πληρώσουν τη βίζα, κι έτσι ο Ασέν την επόμενη μέρα πουλάει το πλυντήριο ρούχων που είχαν. Έχοντας το ποσό, καταθέτει την αίτησή του για την έκδοση της βίζας και σε μια-δύο εβδομάδες η βίζα είναι έτοιμη.

Ο Ασέν φτάνει στην Ελλάδα με έναν φίλο του. Μετά από κάποιες περιπέτειες εγκαθίστανται σε ένα χωριό κοντά στο Άργος, όπου βρήκαν δουλειά στην συγκομιδή της ελιάς και των πορτοκαλιών.

Ένα χρόνο αργότερα ο Ασέν αποφασίζει να καλέσει και την Καμέλια. Της στέλνει λεφτά για τη βίζα, την οποία όμως η Καμέλια για τρεις ή τέσσερις ολόκληρους μήνες δεν μπορεί να καταφέρει να βγάλει. Τότε πηγαίνει και αυτός στη Βουλγαρία για να την πάρει μαζί του. Μην καταφέροντας και πάλι να πάρουν τη βίζα, αποφασίζουν να μουν στην Ελλάδα λαθραία – από το μονοπάτι στο βουνό μεταξύ της Ελλάδας και των Σκοπίων. Τα λεφτά τα οποία πληρώνουν δεν είναι λίγα, και στο δρόμο ο σκοπιανός συνοδός τους ζητάει κι άλλα. Εφόσον η Καμέλια αρνείται να του δώσει τα χρυσαιφικά της, ο Ασέν βγάζει το μπουφάν από την πλάτη του κι έτσι λύνουν το πρόβλημα. Ο συνοδός τους τους αφήνει ακριβώς στη γραμμή των συνόρων. Από κει και πέρα συνεχίζουν μόνοι τους, με τις πληροφορίες που έχουν και ένα μικρό χάρτη. «Πραγματικά ήταν πάρα πολύ δύσκολο. Δεν είχαμε καθόλου φαγητό. Φοβόμουν πάρα πολύ. Απλά δεν θέλω να θυμάμαι καθόλου το τι περάσαμε». Στην Ελλάδα τους περιμένει το αυτοκίνητο των συνεργατών του έως πριν λίγο συνοδού τους από τα Σκόπια. Αλλά αυτοί φοβούμενοι το χειρότερο περιμένουν έως ότου φύγει το αυτοκίνητο και μόνοι τους συνεχίζουν προς το Κιλκίς και μετά Αθήνα και Άργος, ως το χωριό που δούλευε ο Ασέν.

Αμέσως την επόμενη μέρα η Καμέλια αρχίζει δουλειά – να καθαρίζει σπίτια, να μαζεύει πορτοκάλια. Σε λίγο καιρό, όταν η Καμέλια μένει άνεργη, μετακινούνται στην Αθήνα. Εδώ τα πράγματα είναι ακόμα πιο δύσκολα, δεν βρίσκουν δουλειά πουθενά. Και τότε φτάνει η καλή είδηση ότι ζητείται οικογένεια για μόνιμη εργασία σε ξενοδοχείο στην Κεφαλονιά.

Πιάνουν τη δουλειά – ο Ασέν ως κηπουρός και άνθρωπος για όλες τις δουλειές, η Καμέλια σαν καμαριέρα. Μένουν στο ξενοδοχείο, δεν πληρώνουν για τη διαμονή, για το φαγητό επίσης φροντίζει ο εργοδότης τους. Αυτός ο καλός άνθρωπος, όπως μου είπε ο Ασέν, τους βοήθησε να νομιμοποιηθούν το 1997, να πάρουν την πρώτη πράσινη κάρτα και μετά και την δεύτερη.

Έχουν δουλειά, έχουν τακτοποιηθεί καλά, αλλά τους λείπουν τα παιδιά τους. Έτσι αποφασίζουν και οργανώνουν ένα ταξίδι της Καμέλιας για να τα φέρει, κάτι που γίνεται το καλοκαίρι του 2000. Τον Ιανουάριο του 2001 όμως, μετά το οικογενειακό τους ταξίδι στην Βουλγαρία για τις γιορτές των Χριστουγέννων, τους περιμένει μια δυσάρεστη έκπληξη. Ο εργοδότης τους προειδοποιεί ότι πρέπει να αναζητήσουν άλλη δουλειά, μιας και ο ίδιος δεν χρειάζεται πια τη βοήθειά τους. Και έτσι αναγκαστικά επιστρέφουν και εγκαθίστανται στην Αθήνα.

Τότε τους είδα για δεύτερη φορά. Όσο μπορούσα τους βοήθησα. Μετά όμως χαθήκαμε.

«Απλά πρέπει να κοιτάμε μπροστά... να μη το βάζουμε κάτω», μου είχε πει κάποτε (έτσι απλά) η Καμέλια.

Παρόλο που ακόμα περιμένω το τηλεφώνημά τους και ανησυχώ, πιστεύω ότι τα έχουν καταφέρει. Άλλωστε μου είχε εξομολογηθεί τότε και το εξής: «Δεν μπορώ να πω αν θέλω να επιστρέψουμε στη Βουλγαρία ή όχι. Θέλω να επιστρέψω, αλλά αν το κάνω, δεν θα μπορέσω να δώσω στα παιδιά μας αυτό που θα τους έδινα εδώ. Έχουμε χρόνο μπροστά μας και θα μείνουμε να δουλεύουμε εδώ όσο μας βγάζει...».

Πιστεύω ότι ακόμα είναι εδώ.

1. Το άρθρο αυτό βασίζεται στις προσωπικές παρατηρήσεις της συγγραφέως του κειμένου και στις μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο ερευνητικών προγραμμάτων του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αθηνών – βλ. Ευγενία Μάρκοβα, «Η παρουσία των Βούλγαρων μεταναστών στην ελληνική αγορά εργασίας και στην ελληνική κοινωνία» στο Αθ. Μαργάκης, Δ. Παράνογλου, Μ. Παύλου (επιμ.) *Μετανάστες στην Ελλάδα*, «Ελληνικά γράμματα», Αθήνα 2001.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Γιώργος Καραμπελιάς

ΙΣΛΑΜ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

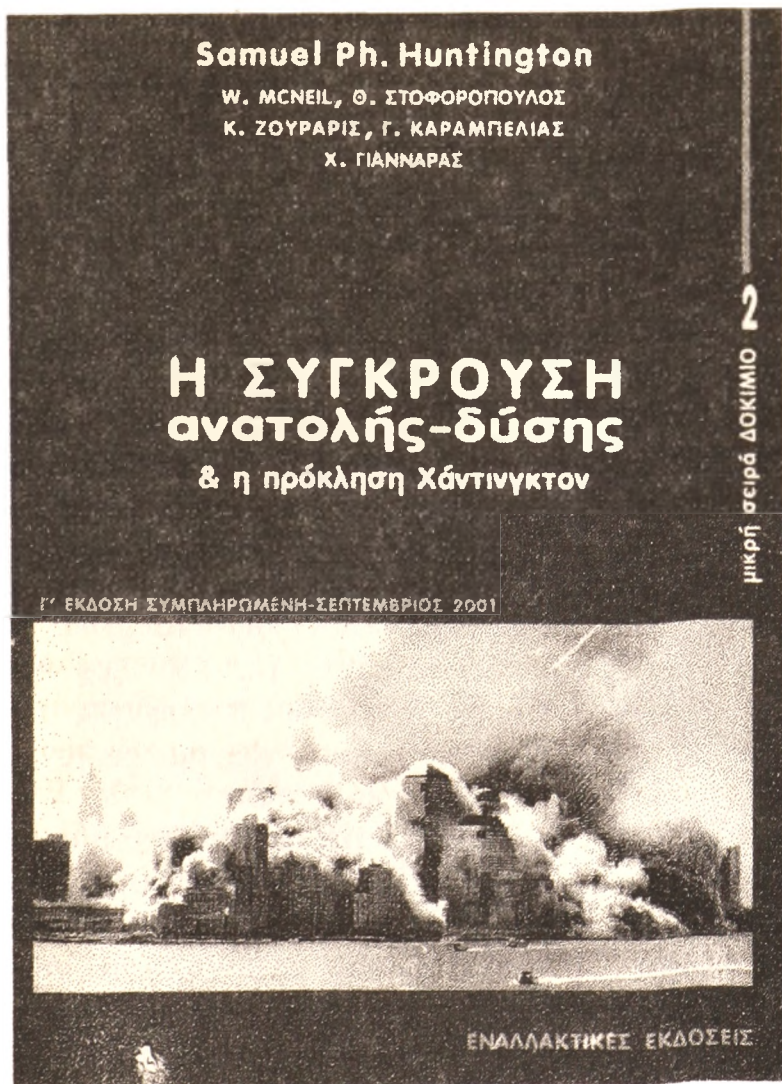
Η ΘΑΝΑΣΙΜΗ ΔΙΕΛΚΥΣΤΙΝΔΑ

σελ. 240, Οκτώβριος 2001.

Πριν προλάβει να χωνευτεί η λογική του τέλους της ιστορίας που ανήγγελλε από τις ΗΠΑ ο Φουκουγιάμα, οι εξελίξεις σε "Βορρά" και "Νότο" υπενθύμισαν πως όχι μόνο η ιστορία υπάρχει αλλά και ότι το "ειδύλλιο" που συνόδευσε την κατάρρευση της μιας υπερδύναμης και του Συμφώνου της Βαρσοβίας, φτάνει στο τέλος του: Πόλεμος στον Κόλπο, αιματηρή αποσύνθεση της Γιουγκοσλαβίας και της Σοβιετικής Ένωσης, οικονομική ανάδυση της Νότιας και Ανατολικής Ασίας, κρίση των χρηματιστηρίων, ανάπτυξη του κινήματος κατά της παγκοσμιοποίησης, τέλος, το φοβερό κτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001.

...Η παγκοσμιοποίηση, προκαλώντας βαθύτατες ανατροπές σε πολιτισμούς και κοινότητες, ανασκάπτοντας παραδοσιακές και μη ταυτότητες, επιβάλλοντας εκ των άνω ένα ενιαίο κοινωνικό και πολιτισμικό μοντέλο, οδηγεί –ιδιαίτερα σε πολιτισμικά πρότυπα εξόχως παραδοσιοκεντρικά όπως το Ισλάμ– σε αντιδράσεις που πηλύνουν καίρια την ίδια την αναπαραγωγή της.

...Αν και ο ισλαμισμός ως πολιτικο-κοινωνική θεωρία αποτελεί μια από τις σημαντικότερες απόπειρες απάντησης στην περιθωριοποίηση του Τρίτου Κόσμου, εντούτοις, ακόμα και στις πιο ριζοσπαστικές εκδοχές του, δεσμεύεται από τον θρησκευτικό χαρακτήρα των κυρίαρχων δοξασιών, αυτούπονομεύει το απελευθερωτικό του περιεχόμενο και υπ' αυτή την έννοια μπορεί να χαρακτηριστεί μάλλον ως κίνημα αντίστασης και όχι ως απελευθερωτικό κίνημα.

Samuel Ph. Huntington

W. McNeil, Θ. Στοφορόπουλος, Κ. Ζουράρις, Γ. Καραμπελιάς,
Χ. Γιανναράς

Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗΣ-ΔΥΣΗΣ

ΚΑΙ Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΧΑΝΤΙΝΓΚΤΟΝ

σελ. 176, Γ' έκδοση συμπληρωμένη, Σεπτέμβριος 2001.

Ένα βιβλίο-παρέμβαση στη συζήτηση για τη "σύγκρουση των πολιτισμών", η οποία, σύμφωνα τον Σάμιουελ Χάντινγκτον, θα καθορίσει τις πολιτικές εξελίξεις του 21ου αιώνα.

Το πρώτο μέρος του βιβλίου αποτελείται από την εισαγωγή του Γιώργου Καραμπελιά στην οποία αναλύεται το πλαίσιο εντός του οποίου αναπτύσσονται οι ιδέες του Χάντινγκτον, όπως με δραματικό τρόπο επιβεβαιώθηκαν με την επίθεση στο World Trade Center και στο Πεντάγωνο.

Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει δύο βασικά κείμενα του Χάντινγκτον, που συνοψίζουν την άποψή του σύμφωνα με την οποία η Δύση θα πρέπει να οργανωθεί ως "φρούριο" ηπορρίπτοντας τη φενάκη της παγκοσμιοποίησης. Το σχήμα του είναι το εξής: συγκρότηση του κόσμου σε καθορισμένες ζώνες επιρροής, με τη Δύση ως τον κυρίαρχο επιδιαιτητή του παιχνιδιού και εκκαθάριση του εσωτερικού μετώπου από στοιχεία "ξένων" πολιτισμικών χώρων.

Το τρίτο και τελευταίο μέρος είναι στην ουσία μία κριτική ανάλυση των ιδεών του Χάντινγκτον από τον επίτιμο καθηγητή του Πανεπιστημίου του Σικάγο, Γουίλιαμ Μακ Νηλ, ενώ από ελληνικής πλευράς επιχειρούν να απαντήσουν στην "πρόκληση Χάντινγκτον" οι Χρήστος Γιανναράς, Κώστας Ζουράρις και Θέμος Στοφορόπουλος.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ

106 77 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ: 38 26 319, FAX: 38 39 930, <http://www.ardin.gr>, email: ardin@hol.gr

Λαύριο: μια ανδρώπινη ωρολογιακή βόμβα

Ρεπορτάζ: Χρήστος Πεπονής

Εδώ και πάνω από πενήντα χρόνια λειτουργεί στο Λαύριο το μόνο επίσημα χαρακτηρίσμένο από το ελληνικό κράτος κέντρο υποδοχής προσφύγων στην Ελλάδα. Παλαιότερα δεχόταν πολιτικούς πρόσφυγες από τις χώρες του πρώην ανατολικού συνασπισμού, ενώ από τις αρχές της δεκαετίας του '90 έως και σήμερα δέχεται πρόσφυγες και λαθρομετανάστες που ζητούν χορήγηση πολιτικού ασύλου, κυρίως από ασιατικές χώρες.

Στο κτηριακό συγκρότημα του Κέντρου Προσωρινής Φιλοξενίας Πολιτικών Φυγάδων (όπως ονομάζεται), που λειτουργεί υπό την εποπτεία του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού και της Διεθνούς Κοινωνικής Υπηρεσίας (Δ.Κ.Υ), εξυπηρετεί περισσότερους από πεντακόσιους πρόσφυγες, παρόλο που η χωρητικότητα των εγκαταστάσεων δεν μπορεί να ξεπεράσει τα τριακόσια εξυπηρετούμενα άτομα.

Νωρίς το πρωί της περασμένης Παρασκευής (9/11) επιχειρήθηκε με εντολή της κεντρικής υπηρεσίας του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού και του γενικού διευθυντή του στην Αθήνα κ. Μανώλη Σιγουράκου η μεταφορά διακοσίων περίπου πολιτικών προσφύγων με ιδιωτικά λεωφορεία και με τελικό προορισμό το νέο κέντρο υποδοχής προσφύγων στην Ελασσόνα της Λάρισας. Οι πρόσφυγες ωστόσο, στην πλειοψηφία τους ασιατικής καταγωγής, κυρίως Κούρδοι, Τούρκοι, Πακιστανοί και Αφγανοί, αρνήθηκαν να μεταφερθούν λόγω της επιλογής της συγκεκριμένης χρονικής στιγμής, που συνέπεσε με τα πρόσφατα γεγονότα της Ζακύνθου, και του φόβου της επαναπροώθησής τους στις χώρες καταγωγής τους, αφού η κυβέρνηση θέτει για πρώτη φορά τέτοιο θέμα

Ένα κατεστραμμένο φυλάκιο, λίγος καπνός και μια κάποια αναστάτωση είναι όλα όσα άφησε πίσω της η ολιγόωρη στάση των προσφύγων του κέντρου στο Λαύριο.

για τους πρόσφυγες του πλοίου «Μπρελνέρ» στη Ζάκυνθο.

Σε λίγο όλη η περιοχή γύρω από το κέντρο πολιτικών φυγάδων χαρακτηρίστηκε νεκρή ζώνη και αστυνομικές δυνάμεις την περικύκλωσαν.

Η απόφαση της επιτροπής κατάληψης να θέσει υπό περιορισμό, τους εννέα υπαλλήλους του κέντρου, περιέπλεξε τα πράγματα αφού οι διαπραγματευτές της Ελληνικής Αστυνομίας το εξέλαβαν ως κατάσταση ομηρίας πολιτών. Η κατάσταση όμως οξύνθηκε πραγματικά, όταν άρχισαν να καίνε λάστιχα, στρώματα και κάποια ξύλινα έπιπλα και καταστράφηκε το φυλάκιο ελέγχου στην είσοδο του καταυλισμού.

Με βασικά αιτήματα την αναβολή της μεταφοράς τους, τη μη επαναπροώθηση στις χώρες προέλευσής τους, την παροχή δελτίων αιτούντος ασύλου σε όσους δεν έχουν αναγνωριστεί ακόμη ως πολιτικοί πρόσφυγες και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης με προγράμματα εποχιακής εργασίας και κατάργησης των φυλακίων ελέγχου εισόδου και εξόδου από το κέντρο, οι πρόσφυγες παρέμειναν στις θέσεις τους για ώρες.

Τα λόγια της γενικής διευθύντριας του προσφυγικού κέντρου κ. Κατερίνας Σούμπαση αποκαλύπτουν την από-

γνωση αυτών των ανθρώπων που βρίσκεται πίσω από την απόφασή τους να στασιάσουν: «Ο βαθύτερος λόγος της σημερινής κρίσης, κατά την προσωπική μου άποψη, είναι η υπογραφή του μνημονίου/συμφωνίας συνεργασίας για την επαναπροώθηση των λαθρομεταναστών, που υπέγραψαν πρόσφατα οι υπουργοί Εξωτερικών Ελλάδας-Τουρκίας, αλλά και πως οι πολιτικοί φυγάδες έχουν ζήσει πολλά χρόνια στο κέντρο του Λαυρίου και εργάζονται εποχιακά σε αγροτικές και οικοδομικές εργασίες στην περιοχή. Η μεταφορά τους δεν μπορεί να γίνει αιφνίδια, απαιτεί προετοιμασία μηνών, να δοθούν πρώτα αμειβιμένες εξηγήσεις, που θα καταπραΰνουν τις ανασφάλειές τους για μια μη βίαιη και καταναγκαστική επαναπροώθησή τους στις χώρες καταγωγής τους. (...) Μην ξεχνάμε ότι ειδικά οι Κούρδοι πρόσφυγες φοβούνται ένα τέτοιο ενδεχόμενο, λόγω του τουρκικού καθεστώτος

Τέλος, μπορεί οι συνθήκες διαβίωσης στο νέο κέντρο της Ελασσόνας της Λάρισας να είναι καλύτερες γι' αυτούς που θα φύγουν, με μόνη διαφορά πως η εύρεση εποχιακής εργασίας θα είναι δύσκολη εξαιτίας της ημιορεινής περιοχής.

Ενώ η ζωή στο προσφυγικό κέντρο Λαυρίου θα βελτιωθεί αφού θα υπάρξει πληθυσμιακή αποσυμφόρηση του κέντρου».

Αξίζει να αναφέρουμε ότι οι εξυπηρετούμενοι φυγάδες δεν έχουν αναγνωριστεί όλοι ως πρόσωπα υπό φυγή ή διωγμό και εκκρεμεί η υπόθεσή τους για την χορήγηση ή μη πολιτικού ασύλου από την ελληνική πολιτεία, που τους χαρακτηρίζει απλά ως λαθρομετανάστες.

Όπως μας εξήγησε στα αγγλικά αλλά και σε σπαστά ελληνικά ο Χασάν, ένας κούρδος πολιτικός πρόσφυγας που ζει μία τριετία περίπου στο κέντρο: «Η κατάσταση αυτή μας δημιουργεί τεράστια και πολυσύνθετα προσωπικά προβλήματα στην καθημερινότητά μας και στη σχέση μας με το ελληνικό κράτος, το οποίο μας αποκλείει έμμεσα με αυτόν τον τρόπο από την εύρεση εργασίας και την άνοδο του βιοτικού μας επιπέδου μέσω της κοινωνικής ένταξής μας...

Το προσφυγικό κέντρο Λαυρίου έχει μετατραπεί σε μια αποθήκη ανθρώπων, οι οποίοι είναι εντελώς ανήμποροι να πάρουν τη ζωή στα χέρια τους. Από τη στιγμή που το ελληνικό κράτος πολλούς από αυτούς δεν τους αναγνωρίζει ως πολιτικούς πρόσφυγες είναι σαν να μην υπάρχουν και δεν μπορούν να ταξιδέψουν αφού οι περισσότεροι δεν διαθέτουν ταξιδιωτικά έγγραφα. Το χειρότερο όμως είναι η συνεχής ανασφάλεια αυτών των ανθρώπων για την επαναπροώθηση στις χώρες-διώκτες τους, με την πρόφαση της λαθρομετανάστευσης. Η παραπάνω υποψία ενισχύεται μετά τα πρόσφατα γεγονότα με το δουλεμπορικό και τους οκτακόσιους περίπου πρόσφυγες στη Ζάκυνθο και τη συμπεριφορά της ελληνικής κυβέρνησης και των σωμάτων ασφαλείας... Πιστεύεις πως είναι τυχαία και ειλικρινής η επιλογή της μεταφοράς μας αυτή την κρίσιμη χρονική στιγμή από το Λαύριο στη Λάρισα;».

Η ΕΚΤΟΝΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ...

Το κλειδί του τερματισμού της κρίσης άνηκε στον διαπραγματευτή-διοικητή του τμήματος αλλοδαπών. Ο ταξίαρχος που ήξερε πολύ καλά την διαμορφούμενη κατάσταση «εντός των τειχών», σε συνεργασία με τον εντελώς αμήχανο Δήμαρχο Λαυρίου Ιωάννη Παρασκευή

και τον διοικητή του αστυνομικού τμήματος Λαυρίου Κώστα Αλευρά, αποφάσισαν τελικά να δεχτούν για λόγους δημόσιας τάξης το αίτημα των προσφύγων προσωρινά να μην μεταφερθούν στον νέο προσφυγικό καταυλισμό στη Λάρισα, ενώ τις επόμενες ημέρες θα επισκεφθεί το κέντρο φιλοξενίας και υποδοχής Λαυρίου μια ειδική επιτροπή του υπουργείου Υγείας-Πρόνοιας, η οποία θα συζητήσει με την επιτροπή των προσφύγων τα υπόλοιπα αιτήματα που τέθηκαν.

Έτσι, αργά το απόγευμα της Παρασκευής έληξε η εξέγερση και αφέθηκαν ελεύθεροι οι εννέα υπό περιορισμό υπάλληλοι, ενώ άρχισαν κάποιες πρώτες επισκευές στο κέντρο. Γεγονός όμως είναι πως ένα μεγάλο ζήτημα για τη ζωή, το μέλλον και την ευτυχία των εκατοντάδων πολιτικών προσφύγων μετατίθεται σε κάποια άλλη χρονική στιγμή, στο εγγύς μέλλον – χωρίς όμως να διευκρινίζονται οι όποιες προθέσεις της κυβέρνησης για το συγκεκριμένο ζήτημα.

Αξιοσημείωτο πάντως είναι ότι οι περισσότεροι κάτοικοι της περιοχής επιθυμούν την παραμονή του Κέντρου Προσωρινής Φιλοξενίας Πολιτικών Φυγάδων στο Λαύριο και την αρμονική συνύπαρξη με τους πρόσφυγες. Σε συνομιλίες μας μαζί τους κάποιοι ανέφεραν πως «πρόκειται για ήρεμους ανθρώπους, που δεν προκαλούν αναταραχές, συνεργάσιμους όταν τους ζητούν για δουλειά στα χωράφια και στις οικοδομές, ενώ τα όποια προβλήματα υγιεινής, που αντιμετωπίζουν κυρίως τα παιδιά, δεν μπορούν να αποδοθούν στους ίδιους...».

Ο ΧΟΡΟΣ ΠΑΝΩ ΣΤΗ ΣΤΕΓΗ!

Τέλος, όταν πλέον οι φωτιές έσβησαν μεταφορικά και κυριολεκτικά και οι πολιτικοί πρόσφυγες αισθάνθηκαν προσωρινά δικαιωμένοι, οι Κούρδοι, κατεβάζοντας την αναρτημένη σημαία της πατρίδας τους, χόρεψαν με υψωμένες τις γροθιές τους πάνω στη σκεπή του κτηρίου χορούς από τον τόπο τους, προσφέροντας έτσι στις τηλεοπτικές κάμερες ένα σπάνιο και συνάμα ελπιδοφόρο θέαμα.

Το μέλλον θα δείξει... Αφού οι αποφάσεις για τη ζωή αυτών των ανθρώπων θα παρθούν αυτές τις ημέρες...

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά:

“Μύθοι και Ιστορία των Λαών”

Για μικρούς και μεγάλους

Του Βρετανικού Μουσείου και του
Πανεπιστημίου του Τέξας

Miranda Jane Green

Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου
του Κάρντιφ

ΜΥΘΟΙ ΤΩΝ ΚΕΛΤΩΝ

ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

MIRANDA
JANE GREEN
Μύθοι
ΤΩΝ
ΚΕΛΤΩΝ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Με 103 σελίδες
37 εικόνες και 1 χάρτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Εθνική Τράπεζα - Alpha Bank

Αυτή η συγχώνευση θα μας σώσει;

του Κ. Τσαλόγλου

Το Χρηματιστήριο υποδέχθηκε με εξαιρετικά συγκρατημένο ύφος τη συγχώνευση των δύο μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών, της Εθνικής και της ALPHA BANK, παρά τα ενθουσιώδη, εμπνευσμένα από κυβερνητικές πηγές σχόλια για την εθνικο-οικονομική σημασία του γεγονότος. Ευεξήγητη αντίθεση. Οι κάτοχοι ή οι αγοραστές μετοχών των δύο τραπεζών, διδαγμένοι από την καταστροφική εμπειρία του πρόσφατου χρηματιστηριακού παρελθόντος, και χωρίς καμιά εμπιστοσύνη στο ορατό μέλλον της ελληνικής οικονομίας, δεν υπολογίζουν πλέον σε εντυπωσιακές υπεραξίες αλλά σε ικανοποιητικά μερίσματα. Το μέγεθος είναι ασφαλώς συγκριτικό πλεονέκτημα στο σημερινό επιχειρηματικό κλίμα του αδυσώπητου ανταγωνισμού, δεν αρκεί όμως για εξασφαλισμένες επιτυχίες.

Από μια πρώτη προσέγγιση του θέματος το σημαντικότερο δεν είναι τόσο η δημιουργία μιας ισχυρής τράπεζας με εικοσιπέντε τρισεκατομμύρια ενεργητικό, όπως θα είναι το αθροισμένο ενεργητικό του νέου σχήματος, όσο η ιδιωτικοποίηση του παραδοσιακά κρατικού ιδρύματος, της Εθνικής Τράπεζας. Η απαλλαγή των λειτουργιών της από τις σχεδόν θεσμοθετημένες παρεμβάσεις του κόμματος που κατά καιρούς ασκούσε την πολιτική εξουσία μπορεί να αποδειχθεί ιδιαίτερα ωφέλιμη για την παραγωγική οικονομία.

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟΝ ΔΙΕΘΝΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟ

Η τρέχουσα λογιστική εικόνα της Ε.Τ.Ε. γεννά σημαντικές επιφυλάξεις για την έκταση της συμβολής της στην κεφαλαιοδότηση και στήριξη επενδυτικών πρωτοβουλιών, η απουσία των οποίων συνιστά το μέγιστο μειονέκτημα της εθνικής μας οικονομίας. Από το σύνολο π.χ. των αποταμιευτικών καταθέσεων της, που προσεγγίζουν τα δεκατρία τρισεκατομμύρια δραχμές, ποσό κάτι περισσότερο από τα σαράντα τοις εκατό κατευθύνεται σε κάθε μορφής χορηγήσεις, ενώ ο αντίστοιχος μέσος όρος για τις άλλες τράπεζες προσεγγίζει τα ενενήντα τοις εκατό. Προς ποιες άραγε χρηματοδοτικές κατευ-

θύνσεις έχει κατευθυνθεί το εξήντα τοις εκατό των καταθέσεων της Εθνικής; Προς τις ανάγκες των κρατικών προϋπολογισμών μήπως, που στο σύνολό τους σχεδόν τροφοδοτούν καταναλωτικές δαπάνες εκτρέποντας την κοινωνική αποταμίευση από τον επενδυτικό, πλουτοπαραγωγικό της ρόλο; Αν το ερώτημα συνεχίσει να ανακύπτει και μετά τη συγχώνευση, η πολυπόθητη ανταγωνιστικότητα της οικονομίας δεν πρόκειται να ευεργετηθεί από μόνο το λογιστικό μέγεθος της νέας τράπεζας.

Είναι βέβαιο ότι η ύπαρξη ανθεκτικών στον διεθνή ανταγωνισμό τραπεζικών οργανισμών είναι εξαιρετικά επιθυμητή για τις ασθενέστερες κυρίως οικονομίες. Αν η εισβολή του ακόρεστου για καταναλωτικές αγορές ξένου κεφαλαίου -έστω και της Ευρωπαϊκής Ένωσης- που περιορίζεται στην «αποεθνικοποίηση» των μεγαλύτερων μεταποιητικών και εμπορικών επιχειρήσεων του τόπου, συνοδευόταν από προνομιακή χρηματοδοτική στήριξη ξένων επίσης τραπεζών, ο αναπτυξιακός δεσμός του εγχώριου τραπεζικού συστήματος με τους παραγωγικούς τομείς της οικονομίας θα αποδυναμωνόταν επικίνδυνα. Στην τρέχουσα άλλωστε ευνοϊκή για την ελληνική οικονομία περίοδο εκτέλεσης μεγάλων έργων με δωρεάν κεφάλαια από τα Κοινοτικά

Ταμεία, και με δεδομένη την ανεπάρκεια των κρατικών πόρων για την οφειλόμενη εθνική συμβολή στη δαπάνη κατασκευής, η ύπαρξη ισχυρών τραπεζών μπορεί να περιορίσει την ανάληψη των έργων από κατασκευαστές του εξωτερικού, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τα αναμενόμενα εθνικά κέρδη.

ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

Θα συνιστούσε πάντως λαθεμένη εκτίμηση ο ισχυρισμός ότι οι ιδιωτικοποιήσεις και οι συγχωνεύσεις μπορούν να πιστοποιούν τον πολυδιαφημιζόμενο «εκσυγχρονισμό» της οικονομίας, ώστε να γίνει ανταγωνιστική, και βάση των αλυσιδωτών επιπτώσεων, να λύσουν το μέγα κοινωνικό πρόβλημα της απασχόλησης. Ας μην παρακάμπτεται άλλωστε το δεδομένο ότι οι ιδιωτικοποιημένες στον μέγιστο δυνατό βαθμό οικονομίες είναι αυτές που αντιμετωπίζουν τώρα σοβαρή υφεσιακή κρίση, πράγμα που σημαίνει ότι η οικονομία της ελεύθερης αγοράς δεν προστατεύεται πλέον επαρκώς από το απόλυτο προβάδισμα του ιδιωτικού επιχειρηματικού κέρδους, όπως μάλιστα αυτό το κέρδος «αγιοποιήθηκε» από τα συστατικά της παγκοσμιοποίησης. Τον σαρωτικό δηλαδή εμπορικό ανταγωνισμό, την καταπάτηση του δικαιώματος στην εργασία των πολιτών και την κερδο-

σκοπική διαχείριση των παγκόσμιων αποταμιεύσεων, αντί της πλουτοπαραγωγικής αξιοποίησής τους υπέρ του πληθυσμιακού συνόλου.

Η εκσυγχρονιστική ανέλιξη της ελληνικής οικονομίας, για την βελτίωση δηλαδή του επιπέδου ζωής του πληθυσμού και την πολιτισμική του αναβάθμιση, ώστε να λειτουργούν σχέσεις εξυγιαντικής συνεργασίας στην κοινωνία και της κοινωνίας με το φυσικό περιβάλλον, πολύ δύσκολα θα επιτευχθεί με όσα συνθέτουν την πραγματικότητα της ελληνικής εθνικής ζωής και τις προσδοκώμενες συμπαράστασεις από το συγκυριακό διεθνές κλίμα – συμπεριλαμβανομένου και αυτού της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο πεδίο της οικονομίας τα ογκώδη σφάλματα που σωρεύτηκαν τα τελευταία είκοσι χρόνια και η εγκατάλειψη της παραγωγικής ανάπτυξης για να γίνουμε μέλος της περιώνυμης ΟΝΕ, έχουν αφαιρέσει τις σημαντικότερες προϋποθέσεις για πορεία εκσυγχρονισμού. Η αφαίρεση από την εθνική πρωτοβουλία της νομισματικής πολιτικής και του δικαιώματος δανεισμού για αναπτυξιακές –επιτέλους!– επενδύσεις ματαιώνουν π.χ. τον επαρκή δανεισμό για την ενίσχυση του επενδυτικού έργου του δημόσιου τομέα και στερούν από την εξαγωγική προσπάθεια το βοήθημα της ανταγωνιστικής ισοτιμίας της δραχμής. Η διαφήμιση του «σκληρού» νομίσματος –λόγω ευρώ– ως εγγυητού της προτιμησιακής συμπεριφοράς των ευρωπαϊκών εταίρων απέναντι στα ελληνικά προϊόντα, πολύ σύντομα θα αποδειχθεί παρηγορητική μυθοπλασία, έστω και αν οι ελεγχόμενες υποτιμήσεις της δραχμής προκαλούσαν αυξημένες ανάγκες εθνικού νομίσματος για να πληρωθούν οι ανάλογα υπερτιμημένες εισαγωγές. Η άκαμπτη νομισματική σταθερότητα, όπως την αξιώνει η Κεντρική Ευρωπαϊκή Τράπεζα, είναι υποστηρικτικός παράγοντας αναπτυγμένων, ανταγωνιστικών οικονομιών, και όχι οικονομιών όπως η δική μας που δεν είναι ούτε αναπτυγμένη ούτε ανταγωνιστική. Υπογραμμίζεται εξάλλου αυτή η νομισματική αλήθεια περί ανισο-εταίρικών συμφερόντων εντός της Ένωσης και από την πολιτική της παράμετρο, η οποία αξιώνει κλιμάκωση του δικαιώματος της συναπόφασης για κρίσιμα θέματα μεταξύ διευθυντηρίου

ισχυρών και συμφωνούντων, αναγκαστικά, υπολοίπων μελών! Επαληθεύεται δυστυχώς η επικινδυνότητα του σκληρού νομίσματος για το εμπορικό, συναλλαγματικό ισοζύγιο των ασθενέστερων οικονομιών (λόγω υπερβολικού δημόσιου χρέους) και από την τρέχουσα δραματική ανακοπή των εξαγωγών της Αργεντινής, αφότου συνέδεσε το νόμισμά της, το πέζος, με το αμερικανικό δολάριο.

Το διεθνές οικονομικό κλίμα –γνωστό αυτό– δεν είναι το προσφορότερο για παραγωγικούς εκσυγχρονισμούς και ανταγωνιστικές αναβαθμίσεις καθυστερημένων οικονομιών. Και δεν είναι, γιατί η ευρωπαϊκή ή η διεθνής αγορά δεν πάσχει από έλλειψη επαρκών και ανταγωνιστικών καταναλωτικών προϊόντων. Οι ιδιωτικοποιήσεις επομένως κρατικών επιχειρήσεων, υπέρ των οποίων επιμένουν οι θεσμοθετημένες απόψεις των ισχυρών της Ένωσης, σε τίποτε ουσιαστικά δεν πρόκειται να βοηθήσουν την ελληνική οικονομία, πλην της ανακούφισης του κράτους από την υποχρέωση κάλυψης των ελλειμμάτων των «πασοκοποιημένων» επιχειρήσεων και τον προσπορισμό ενδεχομένως ενός ανεπαρκούς ποσού για τη μείωση του δημόσιου χρέους. Αντίθετα, όπως όλες οι ως τώρα ιδιωτικοποιήσεις, που ανοίγουν το δρόμο για συγχωνεύσεις, επιτείνουν το πρόβλημα της απασχόλησης. Η πώληση πλειοψηφικού μεριδίου μετοχών της Δ.Ε.Η., του Ο.Τ.Ε., των Ελληνικών Πετρελαίων θα το επαναβεβαιώσει. Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον άλλωστε ότι οι ανά τον αναπτυγμένο κόσμο οικονομολόγοι αναζητώντας μεθόδους ανάσχεσης της βαθαίνουσας ύφεσης επικαλούνται τον Κέννς, η θεωρία του οποίου για μεγάλες κρατικές επενδύσεις με δανειακό έστω χρήμα που θα μπορούσαν να αντιστρέψουν οικονομικές κρίσεις, ενέπνευσε την πολιτική του Θεόδωρου Ρούζβελτ, Προέδρου τότε των Η.Π.Α., για τερματισμό της μεγάλης κρίσης των ετών 1929-32.

Η ΥΠΕΡΔΥΝΑΜΗ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΟΜΟΛΟΓΗΣΕΙΣ

Η εν εξελίξει παγκόσμια ύφεση όμως δεν έχει τα χαρακτηριστικά των λεγόμενων, παραδοσιακά, «κυκλικών» κρίσεων, εξαιτίας της ανά δεκαετία περίπου επανεμφάνισής τους. Σε συνδυασμό της παραγωγικής υπερεπάρκειας

του καπιταλιστικού κόσμου με την καταναλωτική ανεπάρκεια του μεγαλύτερου πληθυσμιακού τμήματος της γης και την πολύμορφη κρίση που ξέσπασε μετά το οδυνηρό πλήγμα στο ίδιο το έδαφός της, της μόνης υπερδύναμης, η βαθαίνουσα ύφεση είναι δυνατό να οδηγήσει όχι στην τελική κρίση του καπιταλισμού, όπως πρόλεγε ο Μαρξ, αλλά σε «αναψηλάφηση» της λειτουργικής του πολιτικής και των προτεραιοτήτων του. Με αναπόφευκτες ενδιάμεσες καταστροφές σε πολλά σημεία και πολλά επίπεδα της παγκόσμιας ζωής, δυστυχώς. Η πεισματική αντίρρηση των υπεύθυνων Αμερικανών και των πρόθυμων συμπαραστατών τους να αναγνωρίσουν τις τεράστιες κοινωνικο-οικονομικές ανισορροπίες που επέβαλε στον πλανήτη η αναγωγή της κερδοσκοπίας ως της μοναδικής αξίας της ζωής, και να προσπαθήσουν αυτές τις ανισορροπίες να αποκαταστήσουν, εφησύχασε, χαρακτηρίζοντας τρομοκράτες όσους αρνούνται να είναι επ' άπειρον περιφρονητέο «περίσσειμα» ανθρώπων επί της γης! Και την επιλογή της τιμωρητικής αντίδρασης στο έγκλημα των τρομοκρατών κατά της «Pax Americana» δεν την ενέπνευσε ένας ανώτερος πολιτισμός, αλλά η ανησυχία απώλειας του προβαδίσματος των συμφερόντων του μεγάλου κεφαλαίου στη διαμόρφωση του επιπέδου ζωής των κατοίκων αυτού του πλανήτη. Αυτός ο ανώτερος πολιτισμός άλλωστε δεν δίστασε, στο όνομα του ανεμπόδιστου διεθνούς εμπορικού και οικονομικού ανταγωνισμού, να «πριονίσει» αποκτημένα με δάκρυα και αίμα δικαιώματα εργασιακών σχέσεων, κοινωνικής συμπαράστασης, δημοκρατικών ελευθεριών, εθνικού αυτοσεβασμού. Φτάνοντας τώρα η «μοναδική υπερδύναμη» να προωθεί την επιβολή ενός ιδιότυπου καθεστώτος «διομολογήσεων», αφαίρεσης δηλαδή κυριαρχικών δικαιωμάτων από τους συμμάχους της με το άλλοθι της υπεράσπισης των αμερικανικών συμφερόντων από την ύπαρξη και τη δράση των τρομοκρατών!

Μέσα σ' αυτή την έντονα αρνητική ιστορική συγκυρία η κυβέρνηση του γ. Κ. Σημίτη καλεί το έθνος σε προσπάθεια σωστικού εκσυγχρονισμού. Να εκσυγχρονίσει τι με τι; Δεν διευκρινίζεται!

ΜΜΕ : Η περίοδος των ισχνών αγελάδων προ των πυλών

ΤΙ ΕΓΙΝΕ, ΑΛΗΘΕΙΑ, ΣΤΟ ΤΕΜΠΟ;

Το ιστορικό της μεταπήδησης του τηλεοπτικού αστέρα Ν. Ευαγγελάτου από τον Τσοτσορό στον φιλόδοξο Ανδρουλιδάκη είναι χοντρικά γνωστό. Οι λίγοι γνωρίζοντες άρχισαν από την επομένη της μεταγραφής να μετράνε τις ημέρες της παραμονής του Ευαγγελάτου στο *Tempo*.

Ας αρχίσουμε μ' ένα ερώτημα που παραπέμπει πίσω στο καλοκαίρι: Γιατί ο Ευαγγελάτος πήγε στο *Tempo*;

1. Ο Ευαγγελάτος πήγε στο *Tempo* γιατί η ατμόσφαιρα στο *Alpha* είχε αρχίσει να βαραίνει γι' αυτόν. Ο Τσοτσορός είχε μπουχτίσει από τον πολύ λαϊκισμό του. Ίσως υπήρχε και κάτι άλλο, που όμως δεν θα μάθουμε.

2. Ο Ανδρουλιδάκης ήθελε να δώσει στο κανάλι του μιαν ώθηση που θα το έφερνε (έτσι νόμιζε) στις πρώτες θέσεις της τηλεθέασης. Όχι μόνο για λόγους προσέλευσης διαφημίσεων, αλλά κυρίως διότι έπρεπε το *Tempo* να κερδίσει τις εντυπώσεις και να πάρει κεφάλι από τον συνδικαδική της έκτης τηλεοπτικής πανελλαδικής άδειας, δηλ. το *Μακεδονία TV* του Μ. Κυριακού.

3. Ο Ανδρουλιδάκης ήθελε να διασκεδάσει το δυσμενές κλίμα που είχε προκληθεί από το κλείσιμο δύο εφημερίδων του, της *Εξουσίας* και της *Εκτροπής*.

4. Ο Ευαγγελάτος πήγε στο *Tempo* όχι μόνο για να ξαναγίνει άγκορμαν. Ήθελε και κάτι ακόμη. Λίγο πιο πάνω... Το ότι πήρε αριθμό μετοχών από το νέο κανάλι δείχνει

προς τα πού κατευθύνονταν οι στόχοι του.

Ο Ευαγγελάτος πήγε στο νέο κανάλι με μερικά "εφόδια" υπό μάλης. Πρώτον (και υπεσχημένο στον Ανδρουλιδάκη) ένα πακέτο διαφημίσεων από το διαφημιστικό του γραφείο αλλά και από τη διαφημιστική εταιρεία McCann-Erickson, με την οποία συνδέεται φιλικά... Δεύτερον, ένα επιτελείο που κατά την άποψή του θα του έλυνε τα χέρια ώστε να εργαστεί "δημιουργικά".

Τώρα μπορούμε να έρθουμε στο ερώτημα που μας απασχολεί σήμερα: Τι ήταν αυτό που χάλασε τη σούπα τόσο νωρίς;

Πολλά και διάφορα. Γράφουν περί του ενός εκατομμυρίου δρχ. που υποσχέθηκε ο Ευαγγελάτος στην Γ. Μπάγκα για να την έχει αποκλειστικά στο δικό του δελτίο, πράγμα που έκανε έξω φρενών τον Ανδρουλιδάκη. Γράφουν επίσης ότι ο τελευταίος δεν περίμενε να του κουβαλήσει ο Ευαγγελάτος 30 ανθρώπους από το *Alpha* και να του παραφουσκώσει έτσι το μισθολόγιο. Περιγράφουν, τέλος, σκηνές που εκτυλίχθηκαν μέσα στο *Tempo* μεταξύ Ανδρουλιδάκη και πλευράς Ευαγγελάτου, που έχουν σχέση με τις καθυστερήσεις πληρωμών.

Όλα αυτά μπορεί να συνέβησαν. Αλλά δεν βρισκόταν σ' αυτά η αιτία της διάρρηξης των σχέσεων μεταξύ των δύο πλευρών. Κάποιοι που γνωρίζουν τα πράγματα εκ των έσω μιλάνε για έναν αγώνα κυριαρχίας που άρχισε τον τελευταίο καιρό μέσα στο *Tempo* με στόχο την ιδιοκτησία του. Ψιθυρίζονται και

άλλες λεπτομέρειες (και με ονόματα) για το θέμα αυτό, άλλες αληθοφανείς και άλλες ανυπόστατες. Όπως και νά' χει το πράγμα, ο Ανδρουλιδάκης οσμίστηκε ότι απειλείται το *impregium* που είχε στήσει. Και έδωσε τέλος στην όλη ιστορία, με ένα πρόσχημα που θεώρησε αυτός κατάλληλο. Το ότι αυτή η περιπέτεια θα του κοστίζει μερικά εκατομμύρια στην κούρσα συμβιβασμού που θα ακολουθήσει, δεν μετράει στην παρούσα φάση.

Δεν είναι άλλωστε τυχαίο το ότι λίγες ημέρες μετά το διαζύγιο, οι συνήθως καλά ενημερωμένοι κουτσομπόληδες των τηλεοπτικών στηλών, έγραψαν: «...Τι περίμενε δηλαδή ο Ευαγγελάτος, να του χαρίσει το κανάλι ο Ανδρουλιδάκης;», πράγμα που ενισχύει την άποψη ότι κάτι άλλο παίχτηκε εκεί μέσα και όχι φυσικά το εκατομμυριάκι της Μπάγκα ή η τηλεθέαση του *Tempo*.

Ο ΚΟΡΕΣΜΟΣ ΕΠΙ ΘΥΡΑΙΣ

Υπάρχει όμως κάτι ακόμη, πιο σοβαρό: ο ολοένα ογκούμενος προβληματισμός για το πού πάει η αγορά των ελληνικών ΜΜΕ. Νομίζουμε ότι ο χώρος των Μέσων Ενημέρωσης αρχίζει να αγκομαχά, ευρισκόμενος στα όρια των δυνάμεών του, αλλά και οι κανόνες να ερμηνεύονται (πλέον) σωστά.

Οι περιφερόμενοι "επαίοντες" του χώρου των ΜΜΕ έμαθαν (και παπαγαλίζουν με τη σειρά τους) ότι όσο μεγαλύτερη τηλεθέαση έχεις, τόσο περισσότερη διαφήμιση παίρνεις. Το ίδιο, λένε, συμβαίνει και με τις εφημερίδες. Ας μας επιτραπεί

ωστόσο να σημειώσουμε τα εξής:

Η ποσότητα της διαφήμισης που παίρνει ένα Μέσο εξαρτάται ευθέως και από την αγοραστική δύναμη του κοινού του, αναγνωστικού ή τηλεοπτικού. Και επειδή, αδηρΐτως, τα λαϊκίστικα Μέσα δεν "σέρνουν" μαζί τους ένα κοινό δυνάμει αγοραστικό, οι διαφημιστικές εταιρείες δεν είναι πρόθυμες να δώσουν στα Μέσα αυτά αρκετή διαφήμιση. Ακόμη και αν κάποιος διαφημιστής παρεκκλίνει από τον κανόνα (λόγω φιλίας, ας πούμε, με ένα τυχαίο Μέσο), ο διαφημιζόμενος πελάτης, αυτός που βάζει τα λεφτά, θα τον επαναφέρει βιαίως στην τάξη ή θα τον απολύσει. Αυτός είναι ο κανόνας της αγοράς. Πόση διαφήμιση λοιπόν θα μπορούσε να "τραβήξει" το *Tempo* με ταυτόχρονες ισχυρές λαϊκίστικες δόσεις στην οθόνη του; Και πόση έπρεπε να είναι αυτή η διαφήμιση, ώστε να καλύψει την οικονομική επιβάρυνση που φορτώθηκε το κανάλι με την πρόσληψη μονοκοπανιά 30 και πλέον ανθρώπων, εκ των οποίων μερικοί ήσαν υψηλόμισθοι; Και κάτι ακόμη: Πολλοί "μεγαλίζοντες" παράγοντες των ΜΜΕ πρέπει κάποτε να κατανοήσουν ότι η ελληνική αγορά είναι περιορισμένων δυνατοτήτων. Όχι μόνο κυκλοφοριακά (εφημερίδες) αλλά και τηλεθεαματικά. Σε αριθμούς, η ελληνική αγορά αριθμεί μετά βίας ενάμισι με δύο εκατομμύρια ανθρώπους. Αυτοί αγοράζουν, διαβάζουν, νοικιάζουν, ξοδεύουν, ταξιδεύουν, "σπαταλούν". Άρα σ' αυτούς απευθύνεται η μεγάλη διαφήμιση.

(Εννέα εκατομμύρια άνθρωποι κατοικούν στο Παρίσι, εννέα ημερήσιες εφημερίδες εκδίδονται εκεί. Τριάντισι εκατομμύρια άνθρωποι κατοικούν στο κλεινόν άστυ, εκδίδονται τριάντα ημερήσιες εφημερίδες! Ποια θα πρωτοζήσει; Αφήνω τα 250 τηλεοπτικά κανάλια που εκπέμπουν σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια...) Οι τριγμοί που εκπορεύονται από διάφορους τόπους εργασίας –εφημερίδες, κανάλια, ραδιοσταθμούς, portals– είναι αρκούντως δυσοίωνοι. Ήδη οι πρώτες απολύσεις εργαζομένων έχουν καταστήσει ορατό τον κίνδυνο και η ΕΣΗΕΑ καίγεται από την ανησυχία... Έγινε αντιληπτό ότι πολλά Μέσα “τη βγάζουν” δύσκολα. Το μέλλον είναι πλέον θολό.

Γιάννης Γιαχανατζής

ΑΠΟΛΥΣΕΙΣ, ΠΕΡΙΚΟΠΕΣ

• Απολύσεις, περικοπές και πιθανές συγχωνεύσεις είναι οι αγαπημένες λέξεις που ακούγονται στον μέχρι πριν δυο χρόνια μαγικό κόσμο των ΜΜΕ, που κλείνει το διόλου αίσιο 2001 με «κατακόκκινη» κατάθλιψη. Μικροί-μεγάλοι είναι απελπισμένοι, αναπολώντας τις ευτυχισμένες χρηματιστηρια-

κές μέρες με τα απανωτά λίμνι-απ, τότε που ακόμα και μια μικρή εκδοτική εταιρεία με το 20% της στην αγορά για τους άδολους επενδυτές μάζευε άνετα γύρω στα 5 δισ. – είχε-δεν είχε καλούς δείκτες, ήταν-δεν ήταν χρεωμένη κ.λπ. κ.λπ.

• Οι μεγάλοι παίκτες, όπως ο ΔΟΛ, απολύουν κόσμο και περιορίζουν τις σελίδες τους. Ο Σταύρος Ψυχάρης, που πάντα βγάζει το Συγκρότημα από τη δύσκολη θέση, επανήλθε δριμύτερος ως γενικός διευθυντής όλων των εντύπων, χωρίς να πάψει να ασκεί και την απλή διεύθυνση: ο Λ. Καραπαναγιώτης είναι ο αντιπρόεδρος στη Διοικούσα Επιτροπή (οι αναβαθμίσεις δεν είναι πάντα για καλό), ενώ πλέον προβάλλεται επίσημα ως επιχειρηματικός σύμβουλος ο κ. Ζιάκας, παλαιό οικονομικό στέλεχος. Οι καθημερινές πολύωρες συσκέψεις στον ΔΟΛ δίνουν και παίρνουν, αλλά κυρίως η μεγάλη «πειθαρχία» στις δαπάνες από τον κ. Ψυχάρη έχουν δώσει την πρώτη κρυάδα για το τι μέλλει γενέσθαι. Κανείς πλέον δε νιώθει σίγουρος, πλην ίσως του κ. Λάλα, του αντ' αυτού. Θα αναστείλει την έκδοσή του το ημερήσιο *Βήμα*, όπου και θα γίνουν οι μεγαλύτερες εκκαθαρίσεις; Θα καταργηθεί ή θα ξαναγίνει αυτόνομος ο *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, που μετά τις life-style αναζητήσεις του προσπαθεί να ξαναβρεί την *opinion maker* στάση του. Γίνεται όμως χωρίς τον Γιάννη Μαρίνο; Δε γίνεται, σύντροφοι!

• Στα *Νέα* συνενώνονται ο «Ταχυδρόμος» με τα «Πρόσωπα». Κανείς δεν κατάλα-

βε γιατί επανεκδόθηκε ο «Τ», αφού είχε κλείσει τον κύκλο του χρόνια πριν και δεν έφερε ούτε κυκλοφορία ούτε πολλά έσοδα. Όσο για τα «Πρόσωπα» –που σαφώς αναβάθμισαν τα *Νέα* και κυκλοφοριακά– καταργούνται ουσιαστικά... Το νέο έντυπο θα το αναλάβει ο Παντελής Καηής και θα κυκλοφορήσει γύρω στις γιορτές. Σε περίοδο ραγδαίων εξελίξεων λοιπόν ο ΔΟΛ. Κι ο Θεός των μετόχων μαζί τους...

• Σημαντικές αλλαγές και στην *Καθημερινή*, που μετακόμισε ήδη στο Νέο Φάληρο. Σύμφωνα με ανακοίνωση της «Κ» στο ΧΑΑ, στην έκτακτη γενική συνέλευση των μετόχων αποφασίσθηκαν πολλά. Μεταξύ αυτών και αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου με κεφαλαιοποίηση αποθεματικών για λόγους στρογγυλοποίησης. Το σημαντικό όμως είναι ότι ο Γιάννης Αλαφούζος έγινε β' αντιπρόεδρος, ενώ ο Θεμιστοκλής Αλαφούζος είναι ο διευθύνων σύμβουλος. Ο β' αντιπρόεδρος λοιπόν αναλαμβάνει και τη γενική έκδοση της εφημερίδας, που μέχρι πρότινος είχε –και επιτυχώς– ο Θεμιστοκλής Αλαφούζος. Που σημαίνει πρακτικά ότι αλλάζει άρδην το τοπίο στην *Καθημερινή*. Οι περισσότεροι, ποιος ξέρει γιατί, φοβούνται... Κι αρχίζουν κι εδώ οι περικοπές και οι μειώσεις του κόστους, αν και ο νέος υπεύθυνος της έκδοσης είναι μάλλον γνωστός για αυξήσεις στο κόστος... Νέα εποχή για την «Κ»; Ίσως.

• Σχετικά με το «View», την μάλλον ατυχή κυριακάτικη έκδοση της «Κ», ακόμα δεν

έχει ληφθεί καμιά απόφαση, αν και δεν φαίνεται να συνεχίζει για πολύ ακόμα. Τι φταίει; Οι ίδιοι ήθελαν ένα περιοδικό που να μην έχει καμιά σχέση με την εφημερίδα. Και φευ, δεν είχε. Αλλά να βάλεις έναν φωτογράφο υπεύθυνο έκδοσης είναι μεν πρωτοποριακό αλλά και επικίνδυνο.

• Εκεί βέβαια που γίνεται «χαμός» είναι στο πάλοι ποτέ κραταιό συγκρότημα Μπότση με την καημένη την *Απογευματινή*. Η θερινή πρόταση του Αριστείδη Αλαφούζου ήταν ότι καλύτερο και θα έπρεπε να την αποδεχθούν, αφού ο κ. Αλαφούζος συμφώνησε και με τις επιπλέον οικονομικές αξιώσεις των στελεχών(!). Το μετάνιωσαν βέβαια, αλλά ο κ. Αλαφούζος δεν ενδιαφερόταν πλέον το φθινόπωρο.

Σήμερα οι σχέσεις μεταξύ των κ. Καραγιάννη και Σαραντόπουλου βρίσκονται σε οριακό σημείο και ο δεύτερος απειλεί να διακόψει ακόμα και την πληρωμή του προσωπικού, που την διακόπτει ενίοτε και την αναλαμβάνει ο κ. Καραγιάννης. Πόσο μπορεί όμως ν' αντέξει έτσι μια εφημερίδα; Ο κ. Σαραντόπουλος δεν έχει αντίρρηση βέβαια να αγοράσει το ποσοστό του Ιδρύματος για 800 εκ. δρχ., αναλαμβάνοντας συγχρόνως και τα χρέη που πλησιάζουν τα 3 δισ., ενώ για αποζημιώσεις, αν γίνουν απολύσεις, θα χρειαστούν γύρω στο 1,5 δισ. Πρόσφατα βρέθηκε κι άλλος μνηστήρας: ο Γιώργος Ψάλλης, που έχει και ραδιοσταθμό και ήταν συνεταίρος σε ατυχείς εκδόσεις με τον Άρη Τερζόπουλο.

- Και στο συγκρότημα Μπόμπολα επικρατεί αναβρασμός, ιδιαίτερα μετά την αποχώρηση του Δημήτρη Βάρου, του επί 10 έτη διευθυντή, που ήταν ο τελευταίος που έμαθε πως φεύγει. Με τις ανακατατάξεις και την παραίτηση μετά από λίγο και του διευθυντή σύνταξης, την ανάληψη ευθυνών από νεότερους, αλλά και την υποχρέωσή τους για περικοπές, ο Πήγασος δε φαίνεται να περνάει τις καλύτερες μέρες του. Ψάχνεται πάντως. Αν και δεν μοιάζει έτοιμος για ιντερνετικές επενδύσεις.

- Στον *Ελεύθερο Τύπο* ο Γιώργος Κύρτσος, μεταξύ των άπειρων τηλεοπτικών εμφανίσεων (θεωρείται το καλύτερο παράθυρο της πόλης), βρίσκει χρόνο να αντικαθιστά ανθρώπους... που είχε προσλάβει λίγο καιρό πριν, να αρχίζει ένθετα και να τα κλείνει, να μειώνει μισθούς και να κάνει περικοπές κατά προτίμηση – και η εφημερίδα κυκλοφοριακά πέφτει... Το γράμμα του Λεωνίδα Τριβιζά, του αδερφού της Λίλιαν Βουδούρη προς το Δ. Σ. για την πορεία της εφημερίδας, λόγω Κύρτσου, άρχισε να προβληματίζει τα μέλη – και πού να δουν και τον ισολογισμό! Σκέψου να μην ήταν και καλός μάνατζερ, όπως σεμνύνεται να θυμίζει ο κ. Κύρτσος!

- Μόνο η *Ελευθεροτυπία* και τις απολύσεις έχει αποφύγει και καλύτερα από τους άλλους πηγαίνει. Χτύπα ξύλο. Από την Κυριακή θα έχει και νέο περιοδικό, το «7», που θα αντικαταστήσει το ένθετο «Art». Ο κ. Τεγόπουλος επιβεβαιώνοντας ότι

είναι γάτα, έφυγε πριν ακόμα μπει στα πανάκριβα όνειρα ιντερνετικής νυχτός και τη γλύτωσε.

- Κι οι μικροί όμως έχουν τα προβλήματά τους. Περίπου 15 δημοσιογράφοι απομακρύνθηκαν το τελευταίο διάστημα από το συγκρότημα Τράγκα (που λέγεται πως βρήκε τελικά αγοραστή: τον κ. Λαναρά). Παρά τις μεγάλες καθυστερήσεις στις πληρωμές –είναι κάτι σαν φετίχ για τον κ. Τράγκα να μην πληρώνει– επιμένει πως το *Crash* θα επανεκδοθεί. Τέλος, οι πληροφορίες λένε ότι ούτε οι εγγραφές μαθητών στη σχολή του της δημοσιογραφίας δεν πάνε καλά. Θα χάσουμε τα Τραγκάκια του μέλλοντός μας.

- Επίσκεψη και στις εφημερίδες του κ. Μήτση πραγματοποίησε η ΕΣΗΕΑ, όπου οι εργαζόμενοι προχώρησαν σε στάσεις εργασίας. Η διεύθυνση της εφημερίδας δεν έχει καταβάλει έγκαιρα τα δεδουλευμένα ενώ προχώρησε και σε απολύσεις. Αμάν μπελάς.

- Και μέσα στη βαβούρα, που λέει κι ο ποιητής, ο συγγραφέας Ν. Κακαουνάκης ετοιμάζεται να ξαναχτυπήσει συγγραφικώς. Θέλει να γράψει βιβλίο για τους ιδιοκτήτες ΜΜΕ που συνεργάσθηκε. Σε συνέντευξή του στη *Γυναίκα* δηλώνει πως ο τίτλος θα μπορούσε να είναι «Από τον Λαμπράκη, στον Αλαφούζο και στη μέση ο Κόκκαλης». Ποιον εκτίμησε περισσότερο; «Και τους τρεις. Τους υπηρέτησα με μεγάλο πάθος. Είχα φοβερό πάθος με τους εργοδότες μου. Και είναι βλακεία. Από

τον Λαμπράκη έφυγα ξεβράκωτος. Και από τον Αλαφούζο το ίδιο. Μου έδωσε όμως, την ευκαιρία να αναδείξω το ταλέντο μου στο ραδιόφωνο» (sic).

- Μέχρι τέλος Οκτωβρίου ήταν να κατατεθεί η νομοθετική ρύθμιση για τον «βασικό μέτοχο» στα ΜΜΕ και το ασυμβίβαστο ανάληψης έργων του δημοσίου. Η πρόθεση της κυβέρνησης γνωστοποιήθηκε στη βουλή από την υπουργό Ανάπτυξης Βάσω Παπανδρέου αλλά το περί βασικού μετόχου «μαγειρεύεται», όπως λένε, στα αρμόδια υπουργεία Τύπου και Εθνικής Οικονομίας. Ο νέος υπουργός Τύπου απαντώντας σε σχετική ερώτηση προσδιόρισε το ποσοστό του «βασικού μετόχου» στα ΜΜΕ από 2,5% ως και 25% (ποσοστά ιδιοκτησίας), που αναφέρονται στο νόμο Βενιζέλου. Αλλά μέχρι να ενημερωθεί πλήρως –εδώ ο κ. Ρέππας είδε κι έπαθε να τα μάθει– θα κυλίσει πολύ νερό στ' αυλάκι. Τι τραβάμε κι εμείς οι βασικοί μέτοχοι!

- Οι έρευνες που διενεργήθηκαν από τις αρχές του 2000 για τον Τύπο και πώς κατανέμεται η κρατική διαφήμιση στις εφημερίδες, ζητά να έρθουν στη βουλή ο βουλευτής της Νέας Δημοκρατίας Προκόπης Παυλόπουλος. Η κρατική διαφήμιση γίνεται για άλλη μια φορά μέσο επιρροής – αλλά και επιβίωσης πλέον... Γεγονός που προκαλεί αντιδράσεις. Με τα χάλια της ιδιωτικής διαφήμισης, μόνο η κρατική που είναι πλούσια και άφθονη σώζει.

- Επαφές με τους διευθυ-

ντές των εφημερίδων άρχισε κι ο νέος αμερικανός πρέσβης Τόμας Μίλλερ – κατ' αρχήν των μεγάλων· ενώ άρχισαν οι φήμες ότι αμερικανικά κεφάλαια δείχνουν ενδιαφέρον για ελληνικά ΜΜΕ. Λες;

- Οι απολύσεις είναι η σκληρή πραγματικότητα σ' όλο τον τύπο. Από τη μια η διεθνής ύφεση, από την άλλη η μείωση των διαφημιστικών εσόδων: η κατάσταση μοιάζει εκρηκτική. Την κρίση γνωρίζει πολύ καλά η ΕΣΗΕΑ και οι άλλες συνδικαλιστικές οργανώσεις, καθώς οι πρόσφατες αλλά και οι αναμενόμενες μαζικές απολύσεις –και όχι μόνο από μικρά έντυπα– προβληματίζουν και τρομοκρατούν. Αξίζει να θυμηθούμε ότι πριν χρόνια, όταν στην *Καθημερινή* απολύθηκαν 6 άτομα, έγινε απεργία. Τώρα που έχουμε μαζικές απολύσεις, γιατί από την ΕΣΗΕΑ δεν κουνιέται ούτε φύλλο;

- Εκεί που γίνεται βέβαια χαμός είναι το συγκρότημα Ανδρουλιδάκη. Ο Μ. Ανδρουλιδάκης –με εκκρεμείς τις υποθέσεις της εισόδου της Stabilton στο ΧΧΑ, της διακύμανσης της μετοχής της ΚΟΡ-ΦΙΛ και των υποσχέσεων προς το επενδυτικό κοινό για τα ΜΜΕ που ελέγχει, αλλά και τις διώξεις για πλημμελήματα και κακουργήματα με αφορμή τη διαχείριση των κοινών εταιρειών του με τον Θ. Βιλδιρίδη– παίζει το «τελευταίο του χαρτί»: Την αδειοδότηση δηλαδή του *Tempo*.

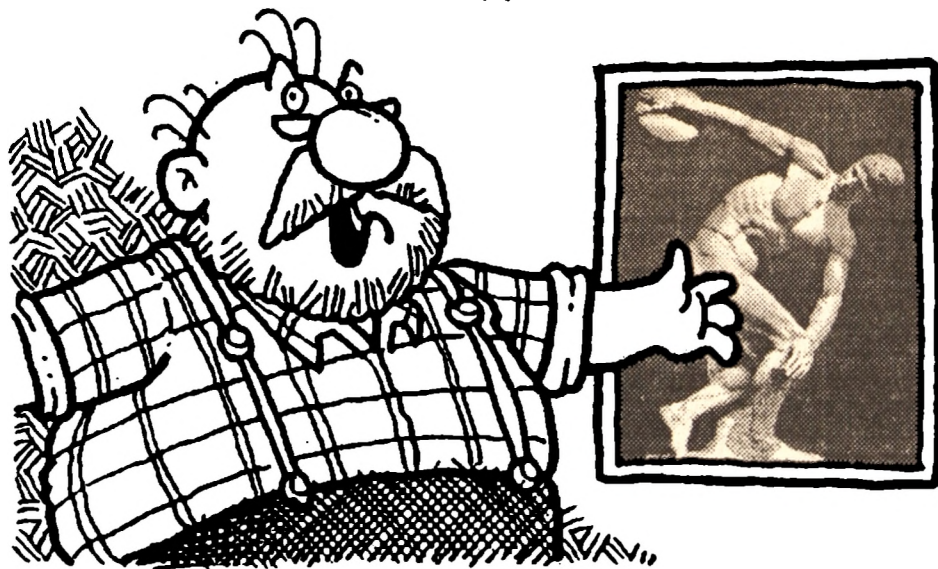
Θα δώσει το ΕΣΡ άδεια στο *Tempo*; Εδώ είναι Βαλκάνια, δε λέω, αλλά και πάλι...

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΟΒΙΔΙΟΣ Ο ΑΝΤΙ2004...

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ 2001

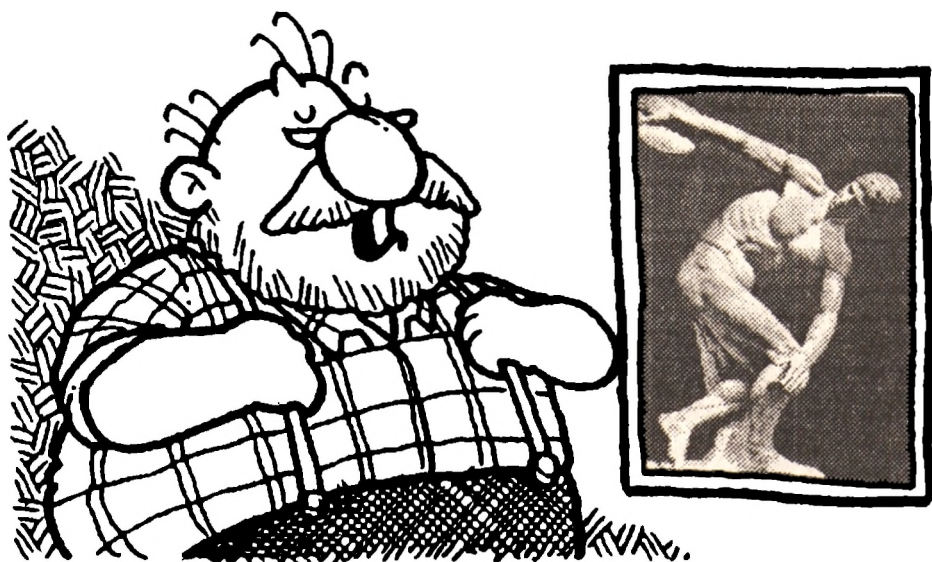
ΤΟ ΠΑΡΑΧΕΣΑΝΕ Μ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ
ΓΙΑΝΝΑΣ! ΣΙΓΑ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ! ΑΣ ΠΑΝΕ
ΝΑ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΟΥΝ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΤΖΑΛΑ-
ΛΑΜΠΑΝΤ! ΝΙΣΑΦΙ ΠΙΑ!

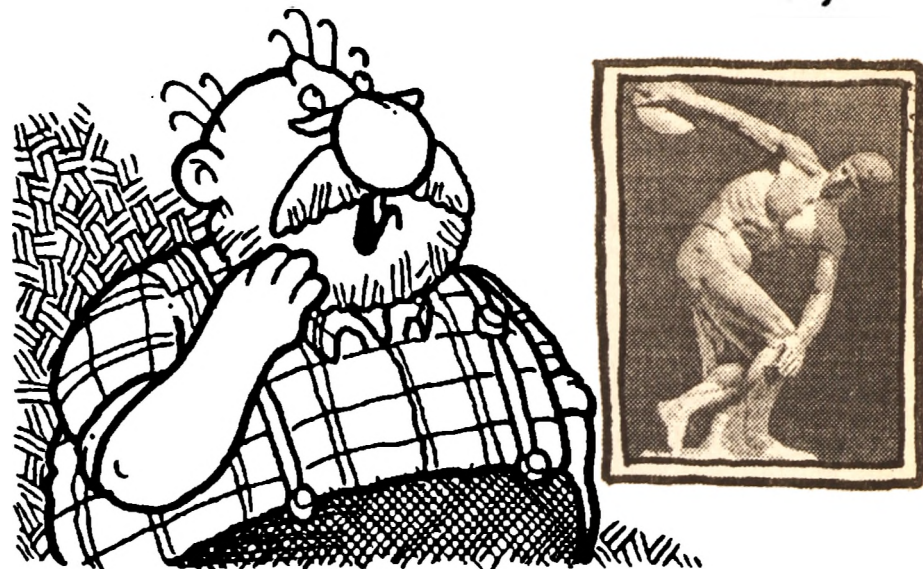
ΒΕΒΑΙΑ, ΤΟ ΟΤΙ ΚΑΠΟΙΟΙ ΘΑ ΦΑΝΕ ΑΠΟ ΑΥΤΟ ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ
ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΙ ΤΟ ΑΝΑΠΟΦΕΥΚΤΟ! ΩΣΤΟΣΟ, ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΟΝ
ΝΑ ΜΗΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΚΑΙ ΚΑΠΟΙΑ ΩΦΕΛΕΙΑ
ΓΙΑ ΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ!..

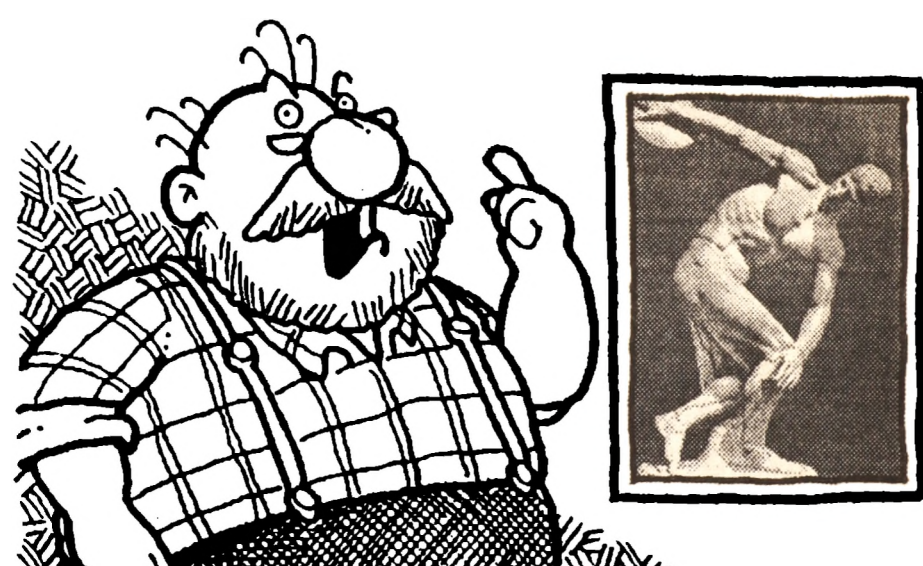
...ΚΙ ΟΛΑ ΑΥΤΑ ΧΑΡΗ ΣΤΙΣ ΥΓΙΕΙΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ, ΠΟΥ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ
ΤΟΝ ΘΕΜΕΛΙΟ ΛΙΘΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ
ΤΗΣ ΙΣΧΥΡΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΗΣ ΑΥΡΙΟΥ!

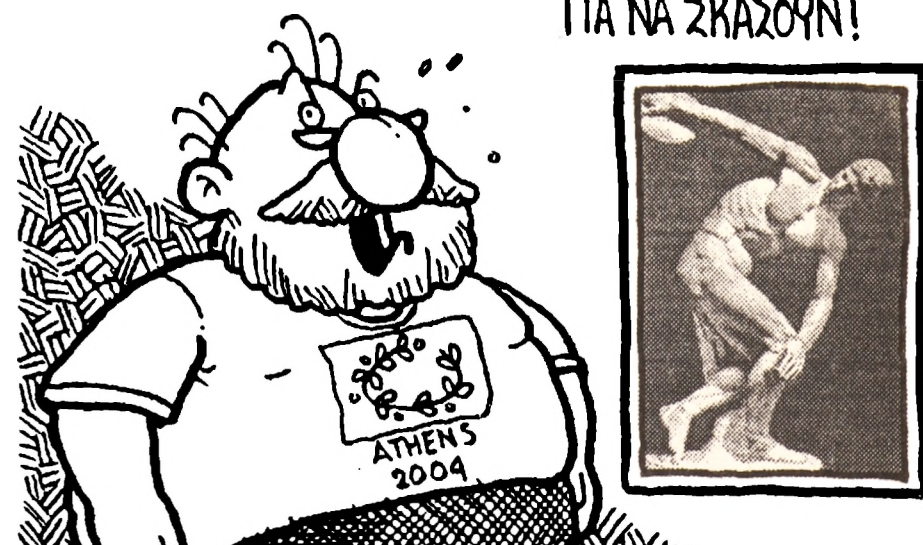
ΕΙΝΑΙ ΤΡΑΓΙΚΟ ΟΤΙ ΕΧΕΙ ΧΑΘΕΙ ΠΛΕΟΝ ΚΑΘΕ ΝΟΗΜΑ
ΑΠΟ ΤΟ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΙΔΕΩΔΕΣ! ΟΙ ΜΟΝΟΙ ΦΑΝΑΤΙΚΟΙ
ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΕΣ ΤΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΚΑΤΕΛΗΞΑΝ ΝΑ ΕΙΝΑΙ
ΟΙ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΕΡΓΟΛΑΒΟΙ;

... ΔΙΟΤΙ, ΟΠΩΣ ΚΑΙ ΝΑ' ΧΕΙ ΤΟ ΠΡΑΓΜΑ, ΘΑ ΡΕΥΣΕΙ
ΜΑΤΣ ΜΑΝΕΙ' ΚΑΙ ΘΑ ΓΙΝΟΥΝ ΑΡΠΑΧΤΕΣ
ΕΠ' ΩΦΕΛΕΙΑ ΟΛΩΝ ΜΑΣ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΩΣ
ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ!..

ΑΣ ΑΦΗΣΟΥΝ, ΕΠΟΜΕΝΩΣ ΟΡΙΣΜΕΝΟΙ ΤΙΣ ΚΛΑΦΕΣ ΓΙΑ ΑΡΧΑΙΑ
ΠΝΕΥΜΑΤΑ ΑΘΑΝΑΤΑ, ΓΙΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟ-
ΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΜΠΑΡΜΠΟΥΤΣΑΛΑ!
...ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ ΘΑ ΦΤΙΑΞΟΥΜΕ ΚΥΠΗΛΑΤΟΔΡΟΜΙΟ
ΓΙΑ ΝΑ ΖΚΑΣΟΥΝ!

Συνέχεια του συνεδρίου ο ανασχηματισμός Βάση τους η ενότητα του οπορτουνισμού

(Αφιερωμένο και στην επέτειο)

του Αλέκου Τζιόλα

Είναι εκβιασμός η επίσπευση του συνεδρίου, είχαν πει τότε μέλη του ΕΓ του ΠΑΣΟΚ στον κ. Σημίτη, όταν έγινε η συζήτηση για την αναγγελία του. Εύλογο επομένως ν' αναμένει ο καθένας σκληρή κριτική αντιπαράθεση ενώπιον του συνεδρίου μεταξύ «εκβιαστή» και «εκβιασμένων». Εύλογο επίσης ν' αναμένει να εκφραστούν και στο συνέδριο οι διαφορετικές απόψεις που έχουν κατά καιρούς διατυπώσει οι αμφισβητίες του πρωθυπουργού ή της πολιτικής του. Δεν συνέβη τίποτα από αυτά. Ούτε καν τέθηκε προς συζήτηση οποιοδήποτε θέμα. Αντίθετα ο κάθε σύνεδρος χωριστά, όταν μιλούσε για την ενότητα, ανέβαζε τη φωνή του στο ύψος της τσιρίδας και όλοι μαζί ξεσπούσαν σε χειροκροτήματα. Έτσι «οι κρεμαστοί κήποι της Βαβυλώνας», που ήταν και δάνειοι, μέναν, όπως είναι, «κρεμαστοί», ενώ οι επικρίσεις που διατυπώνονταν δημόσια είτε για την πολιτική της κυβέρνησης είτε για τη σύνθεση της κυβερνητικής «ποδοσφαιρικής» ομάδας έμειναν έξω από την πόρτα του συνεδρίου. Δεν έγιναν επομένως οι αναμετρήσεις που προβλέπαμε ούτε η καταμέτρηση κουκιών. Τους «έκαιγε» η ενότητα. Γι' αυτό και όλοι μαζί με μια φωνή καθ' όλη τη διάρκεια του συνεδρίου ανακράζανε το φώνημά της. Τόσο καθολική και δυνατή η πίστη σ' αυτή. Ο «εκβιασμός» επομένως όχι απλώς έπιασε τόπο, βρίσκοντας τόσο πλατιά συναίνεση, αλλά έγινε και ενθουσιώδεια αποδεκτός, ενώ πανηγυρικά υπερψηφίστηκε ο «εκβιαστής». Γιατί άραγε τόση «ομοβροντία» σ' αυτό το συνέδριο;

Δεν είναι η πρώτη φορά που ο κ. Σημίτης κάνει χρήση του «εκβιασμού». Και κατά την πρώτη του εκλογή, λένε, όταν άκουσε ότι κάποιος τον αποκάλεσε «πολιτικό νάνο», εκείνος φέρεται να είπε «σας μιλώ σαν νάνος» και τους έβια-

λε αμέσως μπροστά στο δίλημμα «ή με εκλέγετε και για τα δύο (προεδρία του κόμματος και πρωθυπουργία) ή παραιτούμαι». Κι εκείνοι τον εκλέξανε για αμφότερα.

Ο προκάτοχός του βέβαια χρησιμοποιούσε άλλες σωφρονιστικές μεθόδους προς τους υποτελείς του, της διαγραφής, της καθάιρεσης, της σπύλωσης, της δημαγωγίας. Πάντως «έπειθε» πάντα. Ο διάδοχός του εφαρμόζει την παραγωγική μέθοδο: Δεν τιμωρεί τον καθένα χωριστά, για να συνετίξει το σύνολο, αλλά τους απειλεί όλους μαζί. «Ή με ψηφίζετε ή τα βροντάω και φεύγω». Και το διπλό τώρα ερώτημα που ανακύπτει: Γιατί ο κ. Σημίτης καταφεύγει σε «εκβιασμούς» και πώς κατορθώνει να τους επιβάλλει;

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ

Η χρήση εκβιασμών δείχνει κατ' αρχήν με πολλή καθαρότητα την ανυπαρξία ιδεολογίας σ' ένα κόμμα, όπως και στην κοινωνία που το συντηρεί. Γιατί, αν υπήρχε αυτή, θα προβάλλονταν οι θέσεις του καθένα, θα διαμορφώνονταν προτάσεις και θα εξασφαλιζόταν η αποδοχή τους με την πειθώ. Αυτά τώρα δεν υπάρχουν. Η μεταστροφή του ΠΑΣΟΚ τα έχει κονιορτοποιήσει. Μοναδική δε συνεκτική του ουσία (το είπαμε και άλλη φορά) έχει απομείνει η κάρπωση της εξουσίας. Κι ο Ανδρέας να ήτανε σήμερα, για να διατηρήσει συσπειρωμένα τα στελέχη, στους ίδιους εκβιασμούς θα κατέφευγε, γιατί ποιος θα τον πίστευε πλέον ότι εκφράζει την Αριστερά ή τη μετάβαση προς την «κοινωνική απελευθέρωση» των Ελλήνων; Εξαιτίας λοιπόν της ανυπαρξίας ιδεολογίας εκ των πραγμάτων γίνεται αναγκαία η προσφυγή σε «εκβιασμούς», όταν αδήριτη ανάγκη υπαγορεύει τον συγκεκριισμό ασυγκέραστων θέσεων.

Η χρήση του εκβιασμού επομένως

δείχνει επίσης ότι στο κόμμα υπάρχουν «ασυγκέραστα». Πολλοί στο ΠΑΣΟΚ τον κ. Σημίτη κατά βάθος δεν τον θέλουν. Ενστερνισμένοι το μεσσιανισμό που εξέφραζε ο προηγούμενος αρχηγός τους, βλέπουν να φαντάζει «νάνος» μπροστά του ο διάδοχος. Επειδή όμως ισχύει η βασιλευση του μονόφθαλμου επί των τυφλών, ο νάνος τούς προκύπτει ως μοναδικός, κι ενώ έχει στο ενεργητικό του δυο εκλογικές νίκες, εξαιτίας της μοιραίας σύγκρισής του με τον μεσσία εξακολουθούν να τον βρίσκουν λίγο. Οι διαθέσεις επομένως των στελεχών του κόμματος όπως και των οπαδών είναι διχασμένες, πράγμα που υποχρεώνει τον «εκβιαστή» να «πιέζει», για να στρέφει τη διάθεση των εκβιασμένων προς τη φορά της δικής του διάθεσης.

Μπορεί επίσης η χρήση του εκβιασμού να έχει την αιτία της σε βιώματα υποτέλειας που έχει ζήσει ο χρήστης προγενέστερα, κατά την αρχηγία στο κόμμα του προκατόχου του ενδεχομένως, και στη μύχια διάθεση ν' απελευθερώσει όλα αυτά τα «καταπιέσματα» ασκώντας ο ίδιος τώρα καταπίεση στους δικούς του υποτελείς.

Εννοείται βέβαια ότι σε ό,τι αφορά τους υποκειμενικούς όρους, και ο κυνισμός είναι απαραίτητος για την προσφυγή ενός ανθρώπου στη χρήση εκβιαστικών μεθόδων, προσόν που η ενσάρκωσή του από τον πρωθυπουργό μας δεν δηλώνεται για πρώτη φορά.

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΡΩΤΗΜΑ

Ως προς το δεύτερο ερώτημα, πώς ένας «πολιτικός νάνος» κατορθώνει να επιβάλλει τον εκβιασμό, η απάντηση θαρρώ πως είναι πιο απλή: Μάλλον πρέπει οι αποδέκτες του ν' αποτελούν τα υποπολλαπλάσιά του.

Γιατί, για να έχει τελεσφορία η άσκηση του εκβιασμού, απαιτούνται κάποι-

ες τέτοιες προϋποθέσεις. Η εξοικείωση μαζί του είναι μια από τις πιο βαρύνουσες. Ο επαγωγικός χαρακτήρας που είχαν οι «πειθαναγκασμοί» του Ανδρέα μαζί με τις παραγωγικούς χαρακτήρες χρήσεις τους από τον τωρινό αρχηγό του ΠΑΣΟΚ πρόσφεραν στους εκβιαζόμενους αρκετή εξοικείωση, ώστε να μη νιώθουν πια ούτε την κέντρισή του.

Μες στην εξοικείωση περιέχεται και η δεύτερη προϋπόθεση, η ανυπαρξία δυνατότητας επιστροφής, η απουσία δηλαδή αναστρεψιμότητας. Αυτό με απλά λόγια σημαίνει ότι, επειδή στις προηγούμενες περιπτώσεις υπόκρυψης σε εκβιασμούς οι εκβιαζόμενοι δεν εκδήλωσαν κάποια αντίδραση, δέχθηκαν να υποκύψουν χωρίς κανέναν ενδοιασμό και άρα θυσιάσαν χωρίς αναστολές τις όποιες αρχές τους στην προσδοκία ανταμοιβής τους με κάποια θέση, τώρα δεν μπορούν πλέον να τις επικαλεστούν για να δικαιολογήσουν την απόκρουση εκβιασμών. Τους έχει στο χέρι ο εκβιαστής.

Πρέπει ακόμη, για να τελεσφορήσει ένας εκβιασμός, να διενεργείται επ' αμοιβαίω συμφέροντι, να προσπορίζει οπωσδήποτε αμοιβαίο όφελος, και να έχουν συνειδητοποιημένο και τα δύο μέρη ότι ο κύριος σκοπός τους, ο αποχρών λόγος της πολιτικής τους ύπαρξης είναι η κοινή κάρπωση της εξουσίας.

Για να έχει τέλος επιτυχή κατάληξη ένας εκβιασμός, χρειάζεται αυτογνωσία και επίγνωση του ρόλου που έχει να παίξει ο καθένας, ώστε ν' ανταποκρίνεται σωστά και με διάθεση συνεργασίας στις απαιτήσεις του. Στην προκείμενη περίπτωση και τα δύο μέρη γνωρίζουν ότι μεταξύ τους άλλες προϋποθέσεις σύγκλισης από αυτές του εκβιασμού δεν υπάρχουν. Γνωρίζουν επίσης την αξιοκρατική απόσταση που τα χωρίζει και ότι είναι αδιανόητη κάθε αντιστροφή των ρόλων. Γι' αυτό πήγαν όλα στο συνέδριο «μέλι-γάλα», δεν αποτόλμησε κανείς να κατηλευτεί ό,τι ως εκείνη τη στιγμή κατηλευόταν, δεν επιδιώχθηκε καμιά συγκάληση του οπορτουνισμού τους, δεν εκδηλώθηκε καμιά διαμαρτυρία, διακόπηκε σαν αναπάντεχα κάθε αντιπολιτευτική διάθεση για ό,τι συμβαίνει μέσα κι έξω απ' την κυβέρνηση ή το ΠΑΣΟΚ, μέσα κι έξω απ' την ελληνική κοινωνία. Ως χώρα γινόμαστε για δεύτερη φορά συνεργοί σε παρανοϊκούς αμερικανικούς βομβαρδισμούς. Καμιά κουβέντα ούτε γι' αυτό. Προείχε η ενότητα και αναδύθηκε αυτή μέσα από το συνέδριο τελείως απρόσκοπη.

Εξάλλου για τούτη την περίπτωση που συζητάμε οι κατά καιρούς αμφισβητήσεις που εγείρονταν κατά του κ. Σημίτη εκπροσωπούνται από την αηθέστερη πλευρά του κόμματος (κρίμα που δεν

ζει ο Ανδρέας, για να βρίσκεται πάντα δεύτερος εκ προοιμίου ο κυριότερος εκφραστής τους) και η άσκηση κριτικής απαιτεί πάνω απ' όλα κάποιο ηθικό ανάστημα. Ο νανισμός και τα υποπολλαπλάσιά του, που λέγαμε, είναι πρωταρχικά ηθικά μεγέθη, όχι πνευματικά, και ξέρουμε ότι προϋποτίθεται πάντα το ηθικό μέγεθος, για να πάρει διαστάσεις το πνευματικό. Γι' αυτό με ηθικούς νανισμούς δεν αντιμετωπίζεται κανένα πνευματικό μέγεθος, είτε μικρό είτε μεγάλο.

ΕΠΕΤΕΙΑΚΟΣ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Νάνοι ξενάνοι, τη ζωή τους όμως τη φτιάξαν. Δεν την εξευτέλισαν. Τήρησαν πιστά τη σύσταση του ποιητή «... τουλάχιστον μην την εξευτελίζεις». Αξιοποιώντας τις «ικανότητές» τους την ανέδειξαν οικονομικά και κοινωνικά. Ως και ρυθμιστές της τύχης των Ελλήνων γίνανε. Κι επειδή είστε σαν σε μαζική ιδεολογία, όχι ένας ένας, όπως ο Κίρτσος, αλλά όλοι μαζί ομοθυμαδόν εκμεταλλεύθηκαν τους μύχιους πόθους ενός λαού και κρυμμένοι έτσι ο ένας πίσω απ' τον άλλο σκυφτά, πολύ σκυφτά, ώστε να μη φαίνεται πόθεν ο καθείς τους αναρριχάται, βρέθηκαν, πάλι όλοι μαζί, στην κορυφή. Ποιος θα τους ήξερε, εξόν από τον «θυρωρό της πολυκατοικίας», αν δεν κάνανε βίωμα την προτροπή του ποιητή «... τουλάχιστον μην την εξευτελίζεις»;

Αλλά πάντως καλώς γίνεται και συμβαίνουν τέτοιες καταστάσεις. Δίνεται ευκαιρία στους δημιουργούς τους να βγαίνουν στην επιφάνεια και να βλέπουμε ποιοι είναι, πώς είναι και πόσοι είναι.

— Μιλούνια, θα μου πείτε. Να κλείνεις τα μάτια σου και να φυγαδεύεις βίαια τον εαυτό σου, να φεύγεις, να φεύγεις όσο μακρύτερά τους γίνεται, για να μη σε φτάσουν και σε «κατασπαράξουν», για να σ' εκμεταλλευτούν.

Φαίνεται ότι σε «ευφυνείς» λαούς, όπως είναι οι Εβραίοι και οι Έλληνες, δε βρίσκουν έδαφος να ευδοκιμήσουν ανθρωποκεντρικές ιδεολογίες παρά μόνο ατομοκεντρικές. Γι' αυτό ίσως είδαμε να λιποτακτούν μαζικά οι αριστεροί από το ιδεολογικό τους στρατόπεδο και να σηκώνουν τώρα στους ώμους τους την ιδεολογία της Δεξιάς στην πιο ακραία της μορφή ευχαριστημένοι.

Η Κοινωνία και ο Μαλάκας

Σε τι τόπο ζούμε τελικά (όπως θά-λεγε και παλιός μας συνεργάτης); Στον παράδεισο του Χριστοδου-λάκη ή στην κόλαση που λέγεται «Ζεφύρι»; Στην εποχή της συναί-νεσης και των τραπεζικών συγχωνεύσε-ων που απογειώνουν το χρηματιστήριο ή στις μέρες της τηλεοπτικής ντροπής και του συλλογικού εκπεσμού; Ευτυχούμε άραγε με τις αλλεπάλληλές μας επιδοτή-σεις παντός καιρού (ρωτήστε τους «δια-μαρτυρούμενους» της Λάρισας) και με την πανταχού παρούσα παραοικονομία ή δυστυχούμε έκπτωτοι οραμάτων και στερημένοι απ' όλα εκείνα που μας χα-ρακτήριζαν ως κοινωνία παλιότερα και που συγκροτούσαν την επι-κοινωνία του καθενός μας χωριστά με την κοινή παρά-δοση και με την κοινή μνήμη;

Στρουμπουλοί γιάπηδες, ποικίλοι τεχνο-κράτες, διδάκτορες marketing και business administration, χρηματιστές, κουστουμαρισμένοι αεριτζήδες, προφε-σόροι διδαχθέντες νύκτωρ κατ' οίκον και εκλεγέντες με την κομματική βούλα, ια-τροί μερικής απασχόλησης και διαρκούς φρακελοδοσίας, «μεταρρυθμιστές» για μια «καλύτερη Ελλάδα», «εκσυγχρονιστές» που αγωνίζονται για την «άλλη Ελλάδα», ταρταρίνοι του μέλλοντός τους και ταρ-τούφοι πάσης μορφής και εξουσίας συν-θέτουν τον ψυχογραφικό βιότοπο μιας κοινωνίας που εξόρισε τους δημιουργούς, τους σκεπτόμενους, τους σχεδιαστές της πραγματοποιήσιμης ουτοπίας, τους ποιη-τές και τους αρχιτέκτονες και ανέθεσε σε εργολαβικές εταιρείες και σε απρόσω-πους κατασκευαστές να χτίσουν τα τείχη (μας) για λογαριασμό της. Πολυτελή μεν, τείχη δε, και όποιος δεν το βλέπει είναι άξιος ακόμη χειρότερης τύχης.

Έτσι, αντί να ζούμε στην εποχή της Δη-μουλιά ή του Χειμωνιά, διανύουμε ευτυ-χείς τον χειμώνα του Λαλιώτη – με ό,τι αυτό μπορεί να σημαίνει. Αν κατάφερε λοιπόν κάτι το ΠΑΣΟΚ, αυτό ήταν ν' αλώσει τις λαϊκές αντιστάσεις και μια συ-γκεκριμένη συνείδηση ταυτότητας και ταξικού φιλότιμου που ίσχυαν ανέκαθεν, μεταλλάσσοντας εν μια νυκτί όσα χαρα-κτήριζαν τον νεοέλληνα από τις απαρχές του ελεύθερου βίου του. Μια κοινωνία που άλλοτε ήταν μεν στερημένη, ασκητι-

κή, ή ακόμη και διχασμένη από την ιστο-ρική μοίρα, αλλά που όμως πίστευε σε πράγματα –έστω και λανθασμένα– κι ήταν έτοιμη να θυσιάσει γι' αυτά, μετα-μορφώθηκε σε μια γυαλιντζι κατάσταση που έχει θεσμιοποιήσει τη μίζα, που κινεί-ται με μαύρο χρήμα και επενδύει μόνο σε κεφάλαια «πλυντηρίων» και που ξεπλέ-νει τα πιστεύω της στον χυλό της κεντρο-αριστερής σύμβασης και στην συμπεφω-νημένη «ιδεολογία» των «δικιών» μας και των «άλλων»: που θα πει της με κάθε όρο και τίμημα προσωπικής επιτυχίας και ατομικής επιβολής. Χυδαίοι νεόπλουτοι, προκλητικοί στην αμάθειά τους, «φιλότε-χνοι» χρηματιστές ή κεφαλαιούχοι, χωρίς ρίζες, χειρίζονται τη μοίρα ενός τόπου και το μέλλον μιας κοινωνίας που άξιζε καλύτερης μοίρας. Ή μήπως όχι;

Σε μια τέτοια κοινωνία που τα «πιά-νει», τα «σπρώχνει», τα «χώνει», που θέ-λει ν' απαλείψει τάχα μου το ιατρικό φα-κελάκι στήνοντας ιδιωτικά ιατρεία στα κρατικά νοσοκομεία και επισημοποιώ-ντας τη μεγάλη φάμπρικα των (στανι-κών) χειρουργείων, εγώ αισθάνομαι μα-λάκας.

Σ' έναν τόπο που «βαφτίζει» πανεπι-στημικά τα πτυχία των ΤΕΙ, που ξεπου-λάει ιστορία, περιβάλλον και αξιοπρέ-πεια στο βωμό του ολυμπιακού σόου, που έχει διαμορφώσει ταρίφα για κάθε συναλλαγή με κρατική υπηρεσία –από τα δασαρχεία ως τις πολεοδομίες και από το υπουργείο Συγκοινωνιών ως κάθε κα-τάστημα εφορίας– εγώ αισθάνομαι μα-λάκας.

Σε ένα μόρφωμα όπου καλπάζει –υπο-τίθεται– η ανεργία αλλά όπου όμως επι-ζούν ένα εκατομμύριο οικονομικοί μετα-νάστες και μάλιστα στέλνουν εμβάσματα στις χώρες τους και όπου από τις 5.000 θέσεις οπλιτών πενταετούς θητείας –δη-λαδή δουλειά Δημοσίου!– καλύφθηκαν μετά βίας οι χίλιες, εγώ αισθάνομαι μα-λάκας.

Σε μια πατρίδα που χωρίζεται στη με-γάλη σιωπηλή μάζα που υπομένει επι-βιώνοντας και επιβιώνει συμβιβασόμενη και στους «επιτήδειους» που άλλοτε ήταν με τη χούντα ενώ τώρα είναι με το ΠΑΣΟΚ και χρηματίζονται μέσα από έναν λαβύρινθο λοβιτούρας και συνομο-

λογήσεων είτε από τον κρατικό κορβανά είτε από κοινοτικούς πόρους, εγώ αισθά-νομαι μαλάκας.

Σε μια κατάσταση πραγμάτων όπου θριαμβεύει το life style αλλά αποσκορα-κίζεται η αληθινή δημιουργία και όπου ποικίλων πολιτιστικών θεσμών επιβαί-νουν managers της προσωπικής τους τα-κτοποίησης ή στομωμένοι διανοούμενοι οι οποίοι αντιμετωπίζουν την τέχνη ως γραφειοκρατία, εγώ αισθάνομαι μαλά-κας.

Τέλος, σ' έναν κόσμο όπου μυκτηρίζε-ται ο διάλογος και απαγορεύεται η δια-φωνία για να μην διαταραχθεί η σιωπή των αμνών ή η χώνεψη των εριφίων, εγώ προτιμώ να είμαι μαλάκας.

Αν η πολιτική, πνευματική, καλλιτεχνι-κή, οικονομική, επιχειρηματική, επιστη-μονική, κοινωνική Ελλάδα εκπροσωπεί-ται αποκλειστικά και μόνο από αυτόν τον τρέχοντα θίασο που θέλει να λέγεται «η-γεσία του τόπου» αλλά κατ' ουσίαν είναι ο ευτελισμός του, εγώ προτιμώ να είμαι μαλάκας (έστω γράφοντας εκτονωτικά κειμενάκια διαμαρτυρίας). Δείτε, για παράδειγμα, τι γίνεται είδηση σ' αυτόν τον τόπο και ακόμη προσέξτε πώς το επί-σημο κράτος δια των εκπροσώπων του αντιμετωπίζει τα τεράστια προβλήματα που ταλανίζουν την ανθρωπότητα. Θα ονόμαζα αυτή την πολιτική μέθοδο το «Ζεϊμπέκικο του Μιχάλη» ερανιζόμενος τον τίτλο από το εκτενές ρεπορτάζ της εορτής του κ. Νεονάκη όπως καλύφθηκε απ' όλα τα κανάλια (με την παρουσία, μάλιστα, του πρωθυπουργού). Οι άνθρω-ποι αυτοί δεν χρησιμοποιούν τα media για να μορφώσουν, ευαισθητοποιήσουν, εκπαιδεύσουν ή, έστω, ρυμουλκήσουν προς τις ιδέες τους τον λαό αλλά για να δουν αυτιστικά το εγώ τους μεγεθυμένο στις τηλεοπτικές οθόνες. Και μάλιστα χοροπηδώντας οιονεί ζεϊμπέκικου. Εί-παμε το ΠΑΣΟΚ έκανε τον τυχοδιωκτι-σμό ύφος και έπεισε τον λαό να θαυμά-ζει την κρατικοδίαιτη αλητεία.

Όποιος μάλιστα δυσανασχετεί, εξο-ντώνεται μέσω υπαρκτών ή συμβολικών πειθαρχικών παραπομπών.

Ε, σ' αυτόν τον γλοιώδη κατήφορο εγώ προτιμώ να είμαι μαλάκας.

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ

Ο πόλεμος τελείωσε, ζήτω ο πόλεμος!

Ο πόλεμος θα συνεχιστεί, διαβεβαίωσε ο κ. Τόνι Μπλερ. Τώρα το πού θα συνεχίζει η «Δυτική Συμμαχία» να ρίχνει έξυπνες βόμβες απ' τη στιγμή που η «Βόρεια» κατέλαβε την Καμπούλ και εντός ολίγου θα έχει καταλάβει και την Κανταχάρ, παραμένει μέχρι στιγμής αδιευκρίνιστο.

Είναι βέβαιο ότι ο πόλεμος θα συνεχιστεί. Η κατάρρευση των Ταλιμπάν μπορεί να σημαίνει το τέλος ενός φονταμενταλιστικού καθεστώτος και το πέρας ενός θρησκευτικού πολέμου αλλά νέες αντιπαραθέσεις ξεκίνησαν ήδη στο μαρτυρικό Αφγανιστάν. Ο μέχρι πρότινος θρησκευτικός πόλεμος μετεξελίσσεται τώρα σε αντιπαράθεση μεταξύ των εθνικιστικών φατριών στις οποίες είναι διαιρεμένη η χώρα. Οι αντεκδικήσεις και η εθνοκάθαρση που ξεκίνησε η «Βόρεια Συμμαχία» είναι αντίστοιχες σε αγριότητα με τις βαρβαρότητες που διέπρατταν εις βάρος του αφγανικού λαού επί μια πενταετία οι Ταλιμπάν.

Οι «βόρειοι σύμμαχοι» δεν είναι βέβαια ηπιότεροι δυνάστες από τους Ταλιμπάν. Και η «Δυτική Συμμαχία» δεν θα αφυπνιζόταν για την τύχη των Αφγανών και ούτε επρόκειτο ποτέ να εκστρατεύσει στην κεντροασιατική χώρα προκειμένου «να την ελευθερώσει από την τυραννία των Ταλιμπάν», εάν δεν είχε προηγηθεί το χτύπημα της 11ης του Σεπτεμβρίου.

Τώρα, με την κατάρρευση της Καμπούλ, ένα

νέο και πολύπλοκο μέτωπο αντιπαραθέσεων ανοίγεται. Οι ΗΠΑ αδιαφορούν πια για τον πακιστανό δικτάτορα Μουσάραφ και αδιαφόρησαν πλήρως στις εκκλήσεις του να αποτραπεί η είσοδος στην Καμπούλ της «Βόρειας Συμμαχίας». Την είσοδο προετοίμαζε η «Δυτική Συμμαχία» αφού δεν ήταν διατεθειμένη να θυσιάσει τους δικούς της στρατιώτες. Γι' αυτό υπάρχουν οι μουτζαχεντίν του Βορρά. Τώρα ο Μουσάραφ αφήνεται στη μοίρα του και θα πρέπει να αναστείλει την «τρομοκρατική» του εκστρατεία στο Κασμίρ. Δεν μπορείς να πολεμάς τη μία τρομοκρατία και να ασκείς την άλλη. Τουλάχιστον όταν είσαι μικρός.

Στο εξής, καλοί γνώστες τώρα πια της γεωγραφίας της περιοχής, θα έχουμε την ευκαιρία να παρακολουθήσουμε τις κεντροασιατικές εξελίξεις οι οποίες θα παρουσιάσουν μεγάλο ενδιαφέρον. Θα καταδείξουν τις ασυνέπειες και την αθλιότητα της πολιτικής της «Δυτικής Συμμαχίας» και θα ετοιμάσουν ένα νέο Αφγανιστάν. Από τον μεσαίωνα των Ταλιμπάν μεταβαίνουμε στο καθεστώς του νέου προτεκτοράτου των ΗΠΑ. Οι τελευταίες ενδιαφέρονται για την περιοχή αυτή, που γειτνιάζει με την Κίνα. Εκεί υπάρχουν άλλωστε πετρέλαια, σημαντικές δίοδοι επικοινωνίας και άλλα πολλά ενδιαφέροντα.

Θα συνεχιστεί λοιπόν ο πόλεμος. Μέσα στο Αφγανιστάν, γύρω από το Αφγανιστάν. Όλα υπάρχουν: Εχθροί, έξυπνες βόμβες, συμμαχίες...

**Από τον μεσαίωνα
των Ταλιμπάν
μεταβαίνουμε στο
καθεστώς του νέου
προτεκτοράτου
των ΗΠΑ**

Αλλαγή φρουράς στην Καμπούλ

του Αλέξανδρου Καζαμία

Η είσοδος των δυνάμεων της Βόρειας Συμμαχίας στην Καμπούλ είναι αμφίβολο ότι θα συμβάλει στον τερματισμό της βίας και της ανασφάλειας που μαστίζει τα τελευταία χρόνια τους κατοίκους της.

Αυτός ο πόλεμος που κήρυξαν οι Αμερικανοί ενάντια σ' ένα διεθνές φαινόμενο, κι έχει ως τελικό σκοπό του την εξόντωση ενός και μόνο ατόμου, τώρα τους απέφερε τον έλεγχο ενός κράτους. Το καθεστώς των Ταλιμπάν κατέρρευσε σα χάρτινο οικοδόμημα, διότι είχε την ανόητη φιλοδοξία να θέλει να συγκρουστεί μετωπικά με την Αμερική. Όμως αυτό που η προπαγάνδα των δυτικών κρατών αποκαλεί «απελευθέρωση της Καμπούλ», δεν είναι παρά η βάρβαρη και αιμοβόρα αλλαγή φρουράς που παραδίδει θριαμβευτικά το Αφγανιστάν στα χέρια των σφαγέων της Συμμαχίας του Βορρά. Κι όσο κι αν σφίγγει τώρα ο κλοιός γύρω από την Αλ Κάιντα του Μπιν Λάντεν, ένα μονάχα πράγμα είναι βέβαιο: αυτή η σύγκρουση που ξέσπασε στις 11 Σεπτεμβρίου ανάμεσα στην κρατική και στην ιδιωτική τρομοκρατία όχι μόνο δεν «άλλαξε τον κόσμο όπως τον ξέραμε ως τώρα», αλλά και παρατείνεται αδιάκοπα με αποκλειστικό σκοπό αυτός ποτέ να μην αλλάξει.

Απ' την αρχή, όσοι αντιταχθήκαμε με σθένος στον βομβαρδισμό του Αφγανιστάν, το κάναμε για έναν και μόνο λόγο, ο οποίος δεν έχει πάψει ακόμα να υπάρχει. Δεν πρόκειται ούτε για εκδήλωση τυφλού αντιαμερικανισμού ή έλλειψη αποτροπιασμού κατά της παρανοϊκής επίθεσης της 11ης Σεπτεμβρίου, ούτε για οποιαδήποτε συμπάθεια απέναντι στο βάρβαρο καθεστώς των Ταλιμπάν ή για ανοχή της διεθνούς τρομοκρατίας και των τρομοκρατών υπό οποιαδήποτε μορφή, κι ούτε ακόμα για κάποιον γενικό και αόριστο πασιφισμό ενάντια στον πόλεμο, ακόμα κι όταν αυτός είναι αναγκαίος. Η καταδίκη όσων συμβαίνουν σήμερα στο Αφγανιστάν πηγάζει από την ψύχραιμη διαπίστωση ότι ο πόλεμος που διεξάγουν στη χώρα αυτή οι Αμερικανοί δεν αφορά κατά κανένα τρόπο την εξάλειψη του φαινομένου της παγκόσμιας τρομοκρατίας, ιδιαίτερα δε όταν αυτός χρησιμοποιεί τις ίδιες ακριβώς μεθόδους τις οποίες διατείνεται πως θέλει να εξαλείψει.

Η θλιβερή πραγματικότητα είναι ότι η τρομοκρατία λειτουργεί όλο και πιο αποτελεσματικά στην εποχή μας. Κρίνοντας από την πενταετία ανοχής του βάρβαρου καθεστώτος των Ταλιμπάν, θα πρέπει προφανώς να συμπεράνουμε πως αν οι ΗΠΑ δεν δέχονταν την επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου, καμία «απελευθέρωση» ή «επιστροφή της ζωής» στην Καμπούλ δε θα είχε ποτέ προβληματίσει το κέντρο του αυτοαποκαλούμενου «ελεύθερου κόσμου». Γιατί; Μα απλούστατα διότι το ζήτημα δεν είχε εξ αρχής καμία σχέση με την ελευθερία: αφορά στα πιο πρωτόγονα ένστικτα προάσπισης της εθνικής ασφάλειας των Ηνωμένων Πολιτειών. Παρόμοια, η ανατροπή των Ταλιμπάν από τους Αμερικανούς στις έξι-επτά βδομάδες που μας πέρασαν, ήταν επίτευγμα των πιο επεξεργασμένων μεθόδων της κρατικής τρομοκρατίας: οι άφοβοι μύστες

της μετά θάνατον ζωής άφησαν την πρωτεύουσα και την εξουσία τρέχοντας προς το Κανταχάρ, χωρίς να πολεμήσουν· κι αυτοί ακόμα «φάνηκαν απλοί θνητοί» που τρομοκρατήθηκαν από το θέαμα των άμαχων θυμάτων των αμερικανικών βομβαρδισμών.

Μπορεί ενδεχομένως οι ΗΠΑ και η συμμαχία των κρατών που τις στηρίζουν, πραγματικά να διατηρούν ακόμη την πεποίθηση ότι δεν παίρνουν εκδίκηση. Ωστόσο ταυτόχρονα γνωρίζουν άριστα ότι η Βόρεια Συμμαχία, που επιστράτευσαν ως μισθοφορικό στρατό, διοικείται από εγκληματίες που συντηρούνται απ' το εμπόριο ηρωίνης, κι ότι εδώ κι ένα πενθήμερο σκοτώνουν, προπηλακίζουν κι αρπάζουν ό,τι βρεθεί μπροστά τους. Ένας απ' τους καταξιωμένους αρθρογράφους της συντηρητικής *Τάιμς* του Λονδίνου, ο Σάιμον Τζένκινς, έγραφε πριν δύο μέρες γι' αυτούς ότι «ποτέ στη σύγχρονη ιστορία της δεν θα μπορούσε η Βρετανία να συμμαχήσει δημοσίως με... τέτοιους άνδρες, που έχουν δώσει μια νέα διάστα-

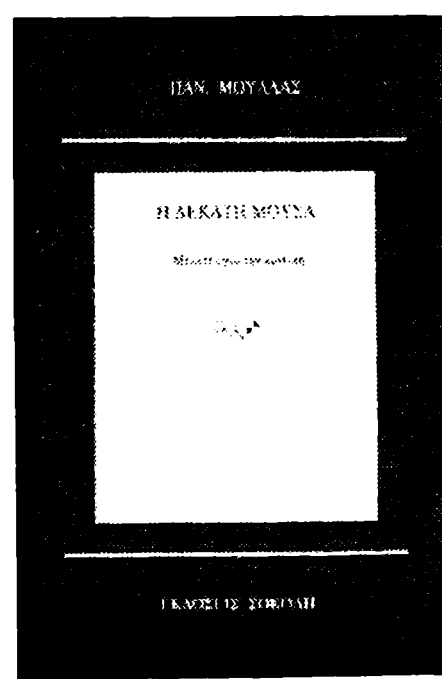
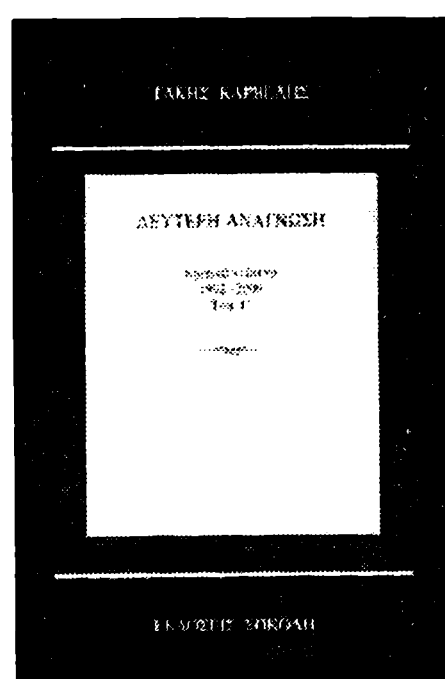
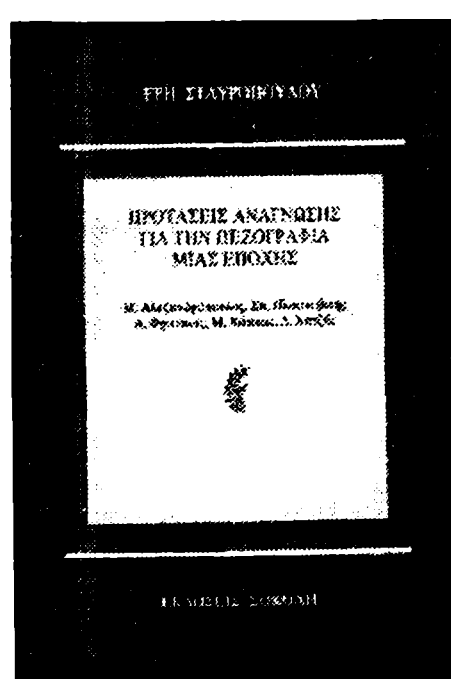
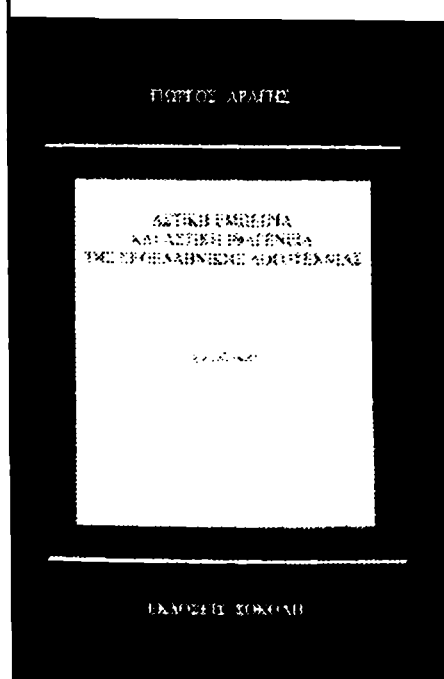
ση στη λέξη τρόμος». Ο ειδικός διαμεσολαβητής του ΟΗΕ για το Αφγανιστάν, Λαχντάρ Μπραχίμι, ανακαλώντας τη διετία 1992-94, κατά την οποία οι ηγέτες της Βορείου Συμμαχίας Ντόστουμι, Μαλίκ, Χαν και Άττα ήλεγχαν την Καμπούλ, αποκάλυψε πως «επί των ημερών της Βόρειας Συμμαχίας δεν μπορούσα να αφήσω την κόρη μου να βγει έξω το βράδυ». Την περασμένη Τρίτη η εκπρόσωπος του ΟΗΕ Στέφανυ Μπάνκερ επιβεβαίωσε ότι στρατιώτες της Βόρειας Συμμαχίας σκότωσαν το προηγούμενο Σάββατο 100 οπαδούς των Ταλιμπάν που κρύβονταν σ' ένα σχολείο, αφότου παραδόθηκαν.

Βεβαίως τώρα ο δυστυχής δικτατορικός του Πακιστάν στρατηγός Περβέζ Μουσάραφ, αφότου στήριξε τους βομβαρδισμούς των ΗΠΑ κατά των πρώην συμμάχων του, των Ταλιμπάν, ένωσε μάλιστα και «προδομένος». Από την Άγκυρα δήλωσε την περασμένη Τρίτη πως «το Πακιστάν και η Τουρκία πρέπει να κάνουν ό,τι μπορούν για να αποφύγουν... τις βαρβαρότητες του παρελ-

θόντος», κι εξέφρασε κατηγορηματικά τη θέση ότι η χώρα του δεν επιθυμεί «η Βόρεια Συμμαχία να καταλάβει την Καμπούλ». Μάλλον όμως ήταν πλέον αργά.

«Όποτε νομίζω πως σκέφτομαι κάτι, ανακαλύπτω πως κατά βάθος σκέφτομαι κάτι άλλο», λέει μια ανδρική φωνή στην τελευταία σεκάνς της ταινίας του Ζαν-Λυκ Γκοντάρ που μόλις κυκλοφόρησε. Το *Ελεγείο του Έρωτα* του βετεράνου σκηνοθέτη της νουβέλ βαγκ, μια έκκληση αντίστασης απέναντι στην αμερικανοκρατία και στη ρουτίνα, μιλά για τη διαδικασία της σκέψης που αναπόφευκτα μετατοπίζεται όποτε το μυαλό βλέπει την ανέπαφη πραγματικότητα που το περιβάλλει. Έτσι ακριβώς όπως κι εμείς αρχίσαμε από τις 11 Σεπτεμβρίου να σκεφτόμαστε το πρόβλημα της διεθνούς τρομοκρατίας και της αντιμετώπισής της και τώρα ανακαλύπτουμε πως κατά βάθος σκεφτόμαστε τον νέο κύκλο βαρβαρότητας και αίματος μέσα στον οποίο ήδη πνίγεται το «ελεύθερο Αφγανιστάν».

ΒΙΒΛΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΟΚΙΜΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΟΚΟΛΗ
ΣΠ. ΤΡΙΚΟΥΠΗ 3-5, 10683 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 3805520 - 3822732 FAX 3832646
e-mail info@sokolispublications.gr

Το μεσανατολικό στο φως της συνεργασίας...

Σύνηθες φαινόμενο ο εκτοπισμός Παλαιστινίων από τη γη τους, σύνηθες φαινόμενο επίσης η στρατιωτική κατοχή των αυτόνομων παλαιστινιακών εδαφών, οι μάχες, οι αγριότητες... Ωστόσο καθόλου σύνηθες δεν είναι Ισραηλινοί να παλεύουν για τα δικαιώματα των «εχθρών» Παλαιστινίων. Ή μήπως συμβαίνει κι εμείς δεν το γνωρίζουμε; Μήπως απλώς τέτοιου είδους ενέργειες δεν γίνονται γνωστές, δεν προβάλλονται από τα ΜΜΕ που αρκούνται στη μονομερή θέαση της πραγματικότητας; Το κείμενο που ακολουθεί αναδημοσιεύεται από το περ. *The Other Israel*, τχ. 100 (Οκτώβριος 2001).

Παλαιστίνιες που έχουν χάσει τα παιδιά τους εκφράζουν την οργή τους.

Στις αρχές Ιουλίου ο ισραηλινός στρατός εξαπέλυσε επίθεση εναντίον παλαιστίνιων βοσκών που ζουν σε μια άνυδρη σχεδόν περιοχή κοντά στη Yatta, στο νοτιότερο άκρο της Δυτικής Όχθης. Παραπήγματα, σπήλαια-κατοικίες και γούρνες έχουν υποστεί συστηματικές καταστροφές και η γεωργική υποδομή έχει πληγεί σοβαρά.

Ο στρατός προφανώς περίμενε ότι μετά την καταστροφή των κατοικιών και των μέσων διαβίωσής τους και οι ίδιοι οι βοσκοί θα αποσύρονταν και θα άφηναν ελεύθερη την περιοχή για την επέκταση των κοντινών ισραηλινών οικισμών, σύμφωνα με σχέδιο που είχε εγκριθεί πριν χρόνια. Αλλά παρόλο που ο στρατός προέβαινε σε επαναλαμβανόμενες επιδρομές, οι παλαιστίνιοι κάτοικοι δεν πτοήθηκαν, παρέμειναν στον τόπο τους και κατάφεραν να

κρατήσουν τις σκηνές που τους είχαν δώσει οι ανθρωπιστικές οργανώσεις και τα φτωχικά τους υπάρχοντα που είχαν κατάφερε να διασώσουν από προηγούμενες επιδρομές.

Οι ισραηλινοί ακτιβιστές του ICARD έρχονταν συχνά για να βοηθήσουν όσο μπορούσαν. Τον Σεπτέμβριο το θέμα ανέλαβαν οι νέοι και δραστήριοι ακτιβιστές του Ta'ayush (αραβοϊσραήλινή συνεργασία) [η αραβική αυτή λέξη σημαίνει «συμβίωση»], το οποίο ξεκίνησε ως οργάνωση αποστολής τροφίμων και σταδιακά επέκτεινε τις ανθρωπιστικές του δραστηριότητες.

Στις 15 Σεπτεμβρίου οργάνωσαν μια αποστολή αλληλεγγύης περίπου 60 αυτοκινήτων. Έφεραν φαγητό και νερό στους βοσκούς, επιδιόρθωσαν μια από τις κατεστραμμένες γούρνες και τη γέμισαν ως πάνω με το βυτίο νερού που έφεραν μαζί τους. Ο στρατός δεν επε-

νέβη και το γεγονός μάλιστα έτυχε κάποιας δημοσιογραφικής κάλυψης – σημαντικό κατόρθωμα, δεδομένων των πρόσφατων γεγονότων στη Νέα Υόρκη. Ήταν μια μικρή επιτυχία – αλλά 24 ώρες αργότερα ο στρατός, πιο βάνανσος από ποτέ, απομάκρυνε βίαια 118 Παλαιστίνιους και τους απώθησε στην κοντινότερη ελεγχόμενη από τις παλαιστινιακές αρχές ζώνη.

Όπως αποφασίστηκε σε μια έκτακτη συνάντηση, το Ta'ayush στις 24 Σεπτεμβρίου ξεκίνησε μια δεύτερη αποστολή. Οι Ισραηλινοί βοήθησαν τους εκτοπισμένους Παλαιστίνιους να επιστρέψουν στο έδαφός τους χωρίς να παρέμβει ο στρατός. Αλλά έχοντας πάρει ένα μάθημα από την προηγούμενη εμπειρία, μια ομάδα Ισραηλινών έμεινε στην περιοχή κατά τη διάρκεια της νύχτας. Οι στρατιώτες κατέφθασαν το πρωί, αρκετά σίγουροι για την επιτυχία της επιχείρησης. Η αναμέτρηση περιγράφηκε από τον διοργανωτή του Ta'ayush Gadi Elgazi:

«Hawiyya!», φώναζει ο στρατιώτης [«ταυτότητα!» στα αραβικά] και προσθέτει: «Όλοι όσοι έχουν πορτοκαλί ταυτότητες πρέπει άμεσα να γυρίσουν στη Yatta. Επιστρέψτε στη Yatta.» – να επιστρέψουν δηλαδή στο μέρος όπου τους εκτόπισαν και να αφήσουν τη γη τους. Σηκωνόμαστε. «Αυτό είναι έγκλημα πολέμου» λέμε και αυτοί μάζα απαντούν: «Μην μπλέκεστε στη δουλειά μας». «Αυτή η εντολή είναι παρόνομη», επιμένουμε. «Δεν σέβεστε καθόλου τους στρατιώτες των IDF [Israel Defence Forces]. Σηκωθείτε!», λένε στους ανθρώπους που καθόνται ανάμεσά μας πίνοντας σιωπηλά το τσάι τους.

– Δεν είστε μόνο στρατιώτες αλλά και άνθρωποι.

– Σηκωθείτε, όλοι!

– Θα πρέπει να πάρετε κι εμάς, γιατί σκοπεύουμε να μείνουμε μαζί τους. Αυτοί είναι ισραηλινοί στρατιώτες, υπερφίαλοι μεν αλλά και ευαίσθητοι τους αρέσει όμως να δίνουν εντολές.

– Μην βγάζετε τέτοιου είδους συμπεράσματα.

— Τότε κι εσείς μην προβαίνετε σε τέτοιου είδους πράξεις.

— Θα πράξουμε σύμφωνα με τις εντολές που έχουμε.

— Η εκτόπιση τοπικού πληθυσμού είναι έγκλημα πολέμου. Πώς μπορείτε να λέτε τέτοια πράγματα;

Ο Μοχάμαντ και ο Γιάσερ μάζ κοιτάζουν και σιωπούν. Ο Νάσερ Νάτζουα, αυτό το τόσο ταλαντούχο και ζωντανό παιδί, ξαφνικά έχει εξαφανιστεί, έχει γίνει άφαντο. (Στον τελευταίο εκτοπισμό οι στρατιώτες τον οδήγησαν δέκα χιλιόμετρα μακριά και έπρεπε να περπατήσει όλη αυτή τη διαδρομή.) Μερικοί από μας προσπαθούν να επικοινωνήσουν μέσω των κινητών με δημοσιογράφους, προσπαθούν να ξυπνήσουν ανθρώπους στο Τέλ Αβίβ και την Ιερουσαλήμ και να τους πουν τι συμβαίνει εδώ. Οι στρατιώτες, απ' την πλευρά τους, καλούν συνεχώς απ' τους ασυρμάτους τους. Η συζήτηση συνεχίζεται ενώ οι Παλαιστίνιοι δεν παίρνουν μέρος. Και μετά οι στρατιώτες φεύγουν. Κοιταζόμαστε: αυτό ήταν όλο;

(απόσπασμα από άρθρο που δημοσιεύτηκε στο πολιτιστικό τμήμα της *Ha'aretz*, 5/10/2001).

Κατά τη διάρκεια της μέρας ο στρατός κρατήθηκε μακριά. Εντωμεταξύ, ο Shlomo Leker, ένας δικηγόρος με σημαντική πείρα σε τέτοιες υποθέσεις, πήγε στο Ανώτατο Δικαστήριο στην Ιερουσαλήμ. Αρκετές ώρες αργότερα εκδόθηκε μια διάταξη προσωρινής ισχύος που επέβαλλε στο στρατό να μην παραβιάζει το εδαφικό καθεστώς. Τώρα οι Ισραηλινοί ένιωσαν ότι θα μπορούσαν να γυρίσουν στα σπίτια τους με ήσυχη τη συνείδησή τους. Το απόγευμα το First Channel TV πρόβαλε ένα μεγάλο και επιδοκιμαστικό ειδησεογραφικό ρεπορτάζ και στο επόμενο πρωινό φύλλο της *Ha'aretz* ο στρατός φάνηκε αμήχανος και μπερδεμένος, ρίχνοντας το βάρος για την όλη υπόθεση σε «έναν τοπικό αξιωματούχο που έδρασε χωρίς εξουσιοδότηση».

Ωστόσο, ήταν πολύ νωρίς για να επαναπαιντούμε στις δάφνες μας. Το μεσημέρι της 26ης Σεπτεμβρίου ο στρατός ήρθε για μια ακόμη φορά και εκτόπισε τους ταλαιπωρημένους βοσκούς εκ νέου, πληροφορώντας τους ότι ολόκληρη

η περιοχή ανακηρύχθηκε «κλειστή στρατιωτική ζώνη» για μια χρονική περίοδο τριών μηνών. Όταν μετά από δυο ώρες ένας Παλαιστίνιος με ταραγμένη φωνή μετέφερε αυτά τα νέα στους Ισραηλινούς, ξεκίνησε το Yom Kippur, Η Ημέρα Εξιλέωσης, (γιορτή-αργία) κατά την οποία δεν μεταδίδονται ειδήσεις. Παρ' όλ' αυτά, τα νέα εξαπλώθηκαν γρήγορα στην ειρηνιστική κοινότητα μέσω τηλεφώνου και ηλεκτρονικού ταχυδρομείου προκαλώντας έκπληξη και οργή.

Στην τρίτη αποστολή που οργάνωσε βιαστικά το Ta'ayush την 29η Σεπτεμβρίου συμμετείχε μια ευρεία γκάμα ομάδων: το Gush Shalom, ο Συνασπισμός των Γυναικών, το ICAND, το Νέο Προφίλ... Συνολικά γύρω στους 300 συμμετέχοντες πήραν το γνωστό δρόμο. Στην άφιξη ενώθηκαν με τους ακούραστους Παλαιστίνιους σε μια εκδήλωση διαμαρτυρίας –που μαγνητοσκοπούσαν διάφορες τηλεοπτικές κάμερες– με πανό «ΟΧΙ ΣΤΗΝ ΕΘΝΟΚΑΘΑΡΣΗ!!!». Κατόπιν οι συμμετέχοντες πήραν τον δρόμο της επιστροφής με τα πόδια ή με καρότσες, με το στρατό και την αστυνομία παρόντες αλλά χωρίς να παρεμβαίνουν· αφού χωρίστηκαν σε διάφορες ομάδες, οδηγούμενες από τους φιλοξενούμενους, επισκέφτηκαν τους κατεστραμμένους χώρους, μαθαίνοντας την ιστορία της περιοχής ή μάλλον την ιστορία των διώξεων τις οποίες υπέφεραν αυτοί οι άνθρωποι από τους έποικους και τον στρατό.

Το απόγευμα οι ειδήσεις έκαναν λόγο για μια ειδική προσωπική διαταγή του υπουργού Άμυνας Ben-Eliezer να αφήσει ο στρατός ήσυχους αυτούς τους βοσκούς που κατοικούν στα σπήλαια. Δυσπιστώντας σε τέτοιου είδους υποσχέσεις, το Ta'ayush συνεχίζει να οργανώνει μικρές ομάδες που μένουν στην περιοχή, παρακολουθούν την κατάσταση και παρεμβαίνουν σε περίπτωση ανάγκης. Προς το παρόν ωστόσο ο στρατός φαίνεται να χαμηλώνει τους τόνους – μόνο και μόνο γιατί το όλο ζήτημα προσέλαβε τόση δημοσιότητα· τηλεοπτικά ρεπορτάζ και συζητήσεις στην τηλεόραση, κύριο άρθρο στη *Ha'aretz*.

Μετάφραση από τα αγγλικά:
Αθανασία Κοντοχρήστου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά:

Μύθοι και Ιστορία των Λαών

Για μικρούς και μεγάλους

Του Βρετανικού Μουσείου και του
Πανεπιστημίου του Τέξας

**VESTA SARKHOSH
CURTIS**

Του Βρετανικού Ινστιτούτου
Περσικών Σπουδών

**ΜΥΘΟΙ ΤΩΝ
ΠΕΡΣΩΝ**

Με 96 σελίδες
42 εικόνες και 1 χάρτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος της Αφρικής

του Αστέρη Χουλιάρα

«Η Αφρική μοιάζει μ' ένα ρεβόλβερ και το Ζαΐρ είναι η σκανδάλη», έγραψε πριν από τρεις δεκαετίες ο Franz Fanon.¹ Η φράση αυτή του επαναστάτη στοχαστή είναι σήμερα περισσότερο επίκαιρη παρά ποτέ. Ο πόλεμος στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό (όπως λέγεται πλέον το Ζαΐρ) απειλεί να αποσταθεροποιήσει ολόκληρη την ήπειρο.

Τα στοιχεία είναι ανατριχιαστικά. Σύμφωνα με μελέτη μιας αμερικανικής μη κυβερνητικής οργάνωσης, της International Rescue Committee, ο πόλεμος που μαινεται εδώ και τρία χρόνια στο Κονγκό έχει προκαλέσει τρία εκατομμύρια νεκρούς.² Ο ΟΗΕ υπολογίζει ότι δύο εκατομμύρια άνθρωποι έχουν εγκαταλείψει τις εστίες τους: εκατοντάδες χιλιάδες περιπλανώνται στα αφιλόξενα τροπικά δάση των ανατολικών επαρχιών και 300.000 έχουν περάσει τα διεθνή σύνορα, καταφεύγοντας σε γειτονικά κράτη. Ακόμη περισσότερο, το 1/3 των 50 εκατομμυρίων κατοίκων του Κονγκό αντιμετωπίζει το φάσμα της πείνας.

Το τρίτο μεγαλύτερο σε έκταση κράτος της Αφρικής είναι μόνο στο χάρτη ενιαίο. Η γραμμή που χωρίζει τους αντιμαχόμενους διασταυρώνεται στο βορρά με τον ποταμό Κονγκό και ακολουθεί μια πορεία προς το νότο μέσα από το κέντρο της χώρας. Η γραμμή δεν χωρίζει απλά τα κυβερνητικά στρατεύματα από τους αντάρτες. Ο πόλεμος είναι λιγότερο εμφύλιος και περισσότερο διακρατικός. Στο έδαφος του Κονγκό συγκρούονται οι στρατοί έξι αφρικανικών κρατών. Ο αριθμός των εμπλεκόμενων καταδεικνύει ότι η σύγκρουση δεν είναι μόνον η μεγαλύτερη αλλά και η σημαντικότερη στη σύγχρονη ιστορία της Αφρικής. Μάλιστα, σύμφωνα με πολλούς αναλυτές, απειλεί να αποστα-

θεροποιήσει ολόκληρο το κεντρικό τμήμα της ηπείρου. Δεν είναι διόλου τυχαίο ότι η Susan Rice, η αμερικανίδα πρώην υφυπουργός Εξωτερικών, χαρακτήρισε τον πόλεμο του Κονγκό ως τον «Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο» της Αφρικής.³

ΟΙ ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ

Από τη μια πλευρά παρατάσσονται οι στρατοί της Ρουάντας, της Ουγκάντας και δευτερευόντως του Μπουρούντι μαζί με ομάδες τοπικών ανταρτών που δρουν στο ανατολικό και βόρειο Κονγκό. Η οργάνωση Rassemblement Congolais pour la Démocratie (RCD) υποστηρίζεται από την Ρουάντα ενώ οι οργανώσεις Mouvement pour la Libération du Congo (MLC) και RCD-Bunia (μια ομάδα που αποσπάσθηκε από την RCD) στηρίζονται από την Ουγκάντα. Από την άλλη πλευρά, εκστρατευτικά σώματα από την Αγκόλα, τη Ζιμπάμπουε και δευτερευόντως τη Ναμίμπια παρατάσσονται στο πλευρό του κυβερνητικού στρατού του Κονγκό. Ο τελευταίος με τη σειρά του συνεργάζεται με αντάρτες από τη Ρουάντα και το Μπουρούντι οι οποίοι από τις βάσεις τους στο ανατολικό Κονγκό πραγματοποιούν επιδρομές στις δύο αυτές χώρες.

Ωστόσο η περιγραφή του πολέμου ως μιας διαμάχης ανάμεσα σε «δύο στρατόπεδα» αγνοεί τους πολλούς επιμέρους πολέμους που διεξάγονται «μέσα στον πόλεμο». Η Ρουάντα και η Ουγκάντα διαφώνησαν για την ακολουθητέα στρατηγική καθώς και για την πρόσβαση στους πλουτοπαραγωγικούς πόρους

του Κονγκό, και βίαιες συγκρούσεις μεταξύ των εκστρατευτικών σωμάτων τους το 1999 και το 2000 απείλησαν να οδηγήσουν τις δύο υποτιθέμενες «συμμαχίες» σε ανοικτό πόλεμο. Παράλληλα, η διακρατική διαμάχη στο έδαφος του Κονγκό έχει συμβάλει στην αναβίωση παλιότερων εσωτερικών εθνοτικών διαφορών (η χώρα κατοικείται από πάνω από 250 εθνοτικές ομάδες), προκαλώντας νέες αιματηρές συγκρούσεις. Στα βορειοανατολικά, σε μια περιοχή που ελέγχεται από την Ουγκάντα, μια μακροχρόνια διαμάχη ανάμεσα στις εθνότητες Lendu και Hema εξελίχθηκε σε βίαιη αντιπαράθεση με χιλιάδες νεκρούς, ενώ στα ανατολικά οι πολεμιστές μαϊ-μαϊ, που πολεμούν το στρατό της Ρουάντας, έχουν συμβάλει στην αναβίωση παλιότερων διαφορών μεταξύ Μπαντού και Νιλοτικών πληθυσμών. Η σύγκρουση στο Κονγκό έχει γίνει τόσο πολύπλοκη που ορισμένες φορές η ανάλυση του ποιος πολεμά ποιον και γιατί, είναι αδύνατη.

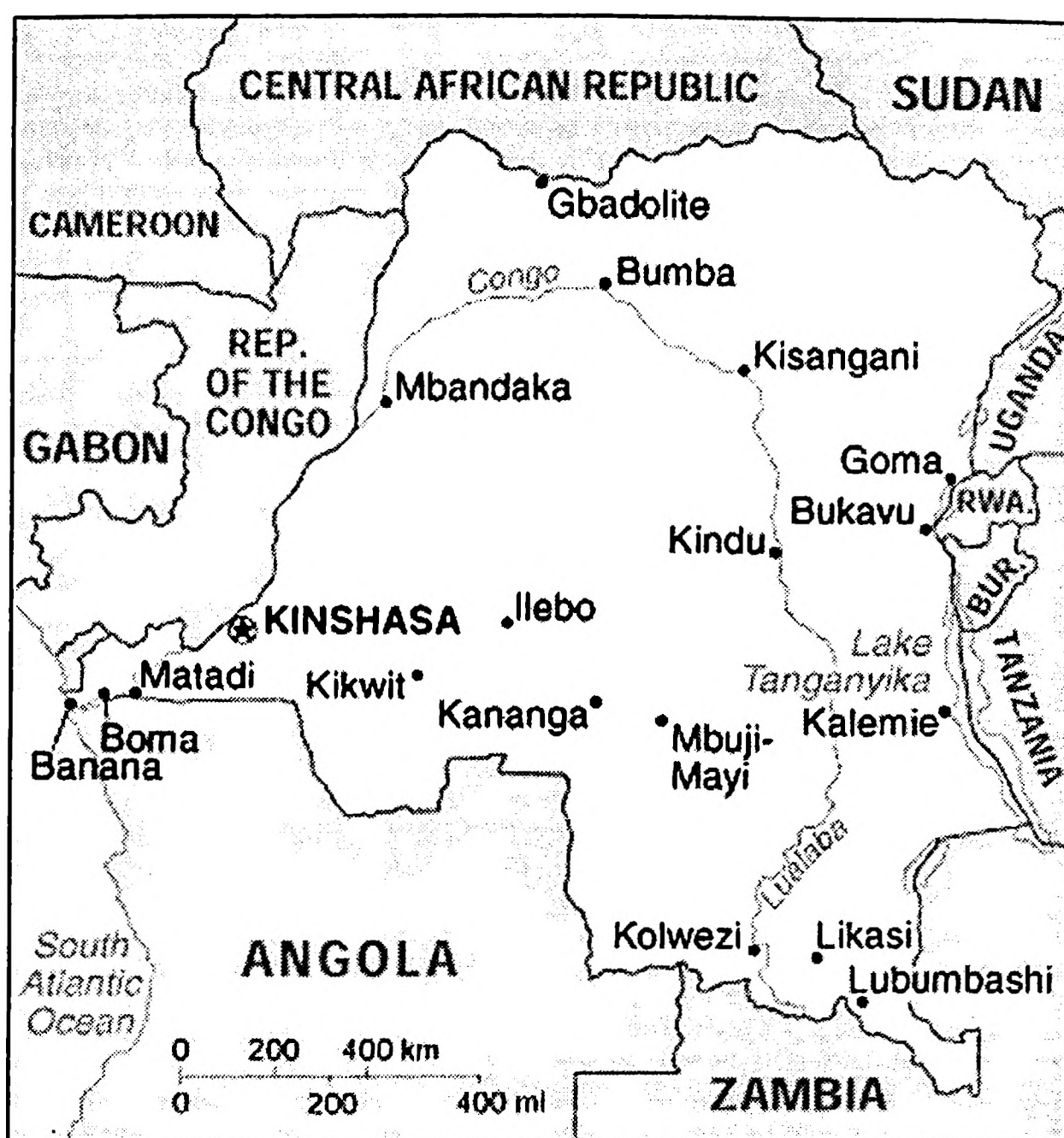
Το Κονγκό ήταν μια χώρα που βρισκόταν πάντοτε σε κρίση. Από την εξέγερση στη Κατάνγκα μέχρι την οικονομική παρακμή της δεκαετίας του '80, το Κονγκό (ανεξάρτητη χώρα από το 1960) ήταν ανέκαθεν ένα από τα πιο αδύναμα κράτη της Αφρικής.⁴ Μπορεί να υποστηριχθεί ότι η «διαρκής κρίση» που χαρακτηρίζει την ιστορία της χώρας έχει τις ρίζες της στη βελγική αποικιοκρατία και στην αρπακτικότητα του προέδρου Μομπούτου που κατείχε την εξουσία για σχεδόν τέσσερις δεκαετίες. Ωστόσο τα γεγονότα που οδήγησαν στην έναρξη του «Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου της Αφρικής», ξεκίνησαν μόλις πριν από τέσσερα χρόνια, το Δεκέμβριο 1997. Τότε η «Συμμαχία των Δημοκρατικών Δυνάμεων για την Απελευθέρωση του Κονγκό» με επικεφαλής τον Λωράν Καμπίλα κατάφερε, μετά από μια επτάμηνη στρατιωτική εκστρατεία, να ανατρέψει τον δικτάτορα Μομπούτου Σέσε Σέκο.⁵ Η επιτυχία του Καμπίλα δεν ήταν ασφαλώς τυχαία. Η ανταρτική οργάνω-

Ο Αστέρης Χουλιάρας είναι Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Γεωγραφίας του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου.

ση της οποίας ηγείτο, ευνοήθηκε από το γεγονός ότι το Ζαΐρ (όπως λεγόταν τότε το Κονγκό) ήταν εδώ και πολλά χρόνια ευάλωτο σε εξεγέρσεις καθώς ήταν λιγότερο ένα ενιαίο κράτος και περισσότερο ένα σύνολο από αυτόνομα φέουδα. Παρόλο που η χώρα είναι προικισμένη μ' έναν εκπληκτικό φυσικό πλούτο (όχι τυχαία οι Βέλγοι αποκαλούσαν την αποικία τους «scandale géologique») η κακή διαχείριση ήταν τόσο έντονη και η διαφθορά τόσο εκτεταμένη (λέγεται ότι η προσωπική περιουσία του Μομπούτου ξεπερνούσε τα 4 δισεκατομμύρια δολάρια) που μέσα σε σαράντα χρόνια το κατά κεφαλήν εισόδημα της χώρας μειώθηκε κατά 75%. Εντούτοις ο σημαντικότερος παράγοντας που επέτρεψε στον Καμπίλα να καταλάβει την εξουσία ήταν η στήριξη που του παρείχε η Ρουάντα. Μετά τη γενοκτονία του 1994 ένα εκατομμύριο Χούτου εγκατέλειψαν τη Ρουάντα και κατέφυγαν στην επαρχία Κίνι του ανατολικού Ζαΐρ. Η κυβέρνηση Μομπούτου στήριξε τις ένοπλες ομάδες των προσφύγων, προκαλώντας την αντίδραση της (κυριαρχούμενης από τους Τούτσι) νέας κυβέρνησης της Ρουάντας. Το καλοκαίρι του 1996, με την ενθάρρυνση της τελευταίας, οι ιθαγενείς Τούτσι της επαρχίας του Κίνι –που για πολλά χρόνια ένιωθαν περιθωριοποιημένοι στο Ζαΐρ– στασίασαν κατά του καθεστώτος Μομπούτου. Συμμάχωντας με τοπικές ομάδες ανταρτών –και με επικεφαλής έναν τοπικό οπλαρχηγό, τον Λωράν Καμπίλα– ξεκίνησε μια εκστρατεία για την κατάληψη της εξουσίας. Ο κυβερνητικός στρατός δεν κατάφερε να προβάλει αξιόλογη αντίσταση και μετά από λίγους μήνες οι δυνάμεις του Καμπίλα εισήλθαν νικηφόρες στην πρωτεύουσα του Ζαΐρ, την Κινσάσα. Ο νέος ηγέτης μετονόμασε τη χώρα σε Κονγκό ενώ ο Μομπούτου κατέφυγε στο Μαρόκο όπου και πέθανε λίγους μήνες αργότερα.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΜΠΙΛΑ ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΙΛΑ

Μετά την ανατροπή του Μομπούτου ο Καμπίλα ήρθε σε σύγκρουση με τους προστάτες του. Ο νέος Πρόεδρος του Κονγκό αδιαφόρησε για τα συμφέροντα ασφαλείας της Ρουάντας και δεν έκανε αρκετά για να περιορίσει τους Χούτου αντάρτες οι οποίοι από τις βάσεις τους

στο Κονγκό, επέδραμαν στη Ρουάντα. Παράλληλα ο Καμπίλα στην προσπάθειά του να νομιμοποιήσει την κυβέρνησή του που φαινόταν σε πολλούς Ζαϊρινούς ως υποχείριο ξένων δυνάμεων, περιθωριοποίησε τους Τούτσι που τον είχαν βοηθήσει να καταλάβει την εξουσία, άρχισε να προωθεί στην εξουσία συμπατριώτες του από την Κατάνγκα (μια νότια επαρχία του Κονγκό) και απέλασε όλους τους Ρουαντέζους συμβούλους του. Η Ουγκάντα είχε ανάλογα συμφέροντα με τη Ρουάντα καθώς αντιμετώπιζε αντάρτες που είχαν τις βάσεις τους στο Κονγκό – και τους οποίους η κυβέρνηση Καμπίλα φαινόταν απρόθυμη να αντιμετωπίσει. Έτσι οι δύο χώρες αποφάσισαν να ανατρέψουν τον πρώην προστατευόμενο της Ρουάντας – και μάλιστα με τον ίδιο τρόπο που ο τελευταίος είχε καταλάβει την εξουσία. Τον Αύγουστο του 1998 οι στρατοί της Ρουάντας και της Ουγκάντας εισέβαλαν στο Κονγκό από τα ανατολικά και επιχείρησαν

–ανεπιτυχώς– να καταλάβουν την Κινσάσα με αερομεταφερόμενες δυνάμεις. Στο πλευρό του Καμπίλα έσπευσαν με εκστρατευτικά σώματα η Αγκόλα, η Ζιμπάμπουε και δευτερευόντως η Ναμίμπια. Η εμπλοκή της Αγκόλας αφορούσε επίσης το δικό της εμφύλιο καθώς η ανταρτική οργάνωση UNITA που δρα στο έδαφος της Αγκόλας είχε πολλές από τις βάσεις της στο Κονγκό και είχε συμπαράταχθεί με το καθεστώς Μομπούτου (ο τελευταίος τη στήριζε για δεκαετίες). Η εμπλοκή της Ζιμπάμπουε φαίνεται να αντανάκλυνε λιγότερο στρατηγικά συμφέροντα και περισσότερο οφειλόταν στις προσωπικές φιλοδοξίες του προέδρου Μουγκάμπε που επιδίωκε ένα ρόλο «περιφερειακού ηγέτη». Η εμπλοκή ξένων δυνάμεων στο πλευρό του Καμπίλα συνέβαλε σημαντικά στην κλιμάκωση της σύγκρουσης. Ο «Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος της Αφρικής» είχε αρχίσει.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν αναμι-

φίβολα μεγάλες ευθύνες για την κλιμάκωση. Η Ουάσιγκτον υποστήριξε στην αρχή (αν και σιωπηρά) την εισβολή της Ρουάντας και της Ουγκάντας στο Κονγκό και περίμενε για πάνω από δύο μήνες προτού την καταδικάσει (είναι μάλλον ενδιαφέρον ότι το έπραξε μετά την αποτυχία των εισβολέων να καταλάβουν την Κινσάσα). Αντίθετα η Γαλλία, αν και υποστήριξε τον Μομπούτου μέχρι τέλους, στη συνέχεια ανέπτυξε φιλικές σχέσεις με το καθεστώς Καμπίλα και καταδίκασε ευθύς εξ αρχής την εισβολή.

Τον Ιούλιο του 1999 με τη μεσολάβηση του ΟΗΕ υπογράφηκε μια ειρηνευτική συμφωνία στη Λουζάκα, την πρωτεύουσα της Ζάμπιας. Η συμφωνία αποτελείτο από δύο σκέλη, ένα στρατιωτικό κι ένα πολιτικό. Το στρατιωτικό σκέλος προέβλεπε μια κατάπαυση του πυρός, την ανάπτυξη μιας ειρηνευτικής δύναμης των Ηνωμένων Εθνών, τον αφοπλισμό των ανταρτών (συμπεριλαμβανομένων των ανταρτών της Ρουάντας και του Μπουρούντι) και την απόσυρση των ξένων στρατών. Το πολιτικό σκέλος περιλάμβανε τη διοργάνωση ενός «εθνικού διαλόγου» που θα έθετε τους όρους για τη μετάβαση σ' ένα δημοκρατικό καθεστώς. Ωστόσο για δύο χρόνια μετά την υπογραφή της, η συμφωνία παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό ανενεργή.⁷ Καταρχήν, οι παραβιάσεις της εκεχειρίας ήταν συχνές, ιδιαίτερα στα βορειοδυτικά και τα νοτιοανατολικά της χώρας. Δεύτερον, από ένα σύνολο 500 διεθνών παρατηρητών και 5.000 κυανοκράνων που θα έπρεπε να είχαν φθάσει στη χώρα εδώ και πολλούς μήνες, έχουν αναπτυχθεί μόλις 200 παρατηρητές. Τρίτον, ορισμένες ομάδες Χούτου ανταρτών έχουν πλέον ενταχθεί στον κυβερνητικό στρατό του Κονγκό και ο αφοπλισμός τους θεωρείται εξαιρετικά δύσκολος. Τέταρτον, οι ξένες στρατιωτικές δυνάμεις (τόσο οι σύμμαχοι της κυβέρνησης όσο κι οι αντίπαλοί τους) δεν επιδεικνύουν σοβαρή διάθεση απεμπλοκής. Και τέλος, ο Λωράν Καμπίλα φοβούμενος πιθανή απώλεια της εξουσίας υπέσκαψε συστηματικά τις προσπάθειες για μετάβαση στη δημοκρατία.

Είναι αλήθεια ότι η συμφωνία της Λουζάκας αντιμετώπισε την κυβέρνη-

ση της χώρας και τις ανταρτικές ομάδες με ίσους όρους και η αποδοχή της από την κυβέρνηση του Κονγκό ήταν για ορισμένους παρατηρητές περίεργη.⁸ Ίσως ο Καμπίλα υπέγραψε τη συμφωνία για να κερδίσει χρόνο, καθώς ο στρατός της Ρουάντας βρισκόταν στα πρόθυρα του Mbuji Maji, της πρωτεύουσας της επαρχίας East Kasai, η οποία παράγει τα περισσότερα διαμάντια της χώρας (του σημαντικότερα πλουτοπαγωγικού πόρου του Κονγκό). Στη συνέχεια, καθώς με τη βοήθεια της Αγκόλας και της Ζιμπάμπουε ο κυβερνητικός στρατός κατάφερε να σταματήσει τους εισβολείς, ο πρόεδρος του Κονγκό προσπάθησε να εμποδίσει την εφαρμογή της ειρηνευτικής συμφωνίας, θέτοντας διάφορα διαδικαστικά εμπόδια.

Ο Καμπίλα δολοφονήθηκε στις 16 Ιανουαρίου του 2001 από ένα μέλος της προσωπικής του φρουράς. Μετά από αρκετές ημέρες ο γιός του και διοικητής του στρατού Τζόζεφ Καμπίλα ανακηρύχθηκε νέος Πρόεδρος της χώρας. Η διαδικασία ειρήνευσης, η οποία αντιμετώπιζε προβλήματα από τις αντιδράσεις του πατέρα Καμπίλα, φάνηκε να αποκτά μια νέα δυναμική. Ο υιός Καμπίλα τόνισε το ενδιαφέρον της Κινσάσας για την εφαρμογή της και οι Ηνωμένες Πολιτείες – με τις οποίες οι σχέσεις του Λωράν Καμπίλα ήταν το λιγότερο ψυχρές – φάνηκαν να καλωσορίζουν την πολιτική αλλαγή στο Κονγκό.⁹ Μάλιστα ο Τζόζεφ Καμπίλα επισκέφθηκε την Ουάσιγκτον και συζήτησε την εφαρμογή της συμφωνίας της Λουζάκας. Η εφαρμογή της τελευταίας φαίνεται να είναι η μοναδική ελπίδα για την ειρήνευση καθώς μια στρατιωτική λύση φαίνεται ανέφικτη: σύμφωνα με τους ειδικούς, καμία από τις δύο πλευρές δεν μπορεί να ελπίζει ότι θα επιτύχει μια ολοκληρωτική νίκη. Ωστόσο δύο σημαντικά προβλήματα παραμένουν, εμποδίζοντας την εφαρμογή της συμφωνίας ειρήνευσης. Το πρώτο είναι οικονομικό και το δεύτερο πολιτικό.

ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ

Μια από τις πλέον ανησυχητικές εξελίξεις είναι το γεγονός ότι ο πόλεμος έχει αποκτήσει ένα έντονο «οικονομικό περιεχόμενο» που δρά ως σημαντικό αντικίνητρο για την απόσυρση των

ξένων δυνάμεων. Παρόλο που στην αρχή οι λόγοι εμπλοκής των ξένων στρατών ήταν περισσότερο πολιτικοί, σήμερα υπάρχουν ισχυρά οικονομικά συμφέροντα που επωφελούνται από τη συνέχιση του πολέμου και αντιδρούν στην εφαρμογή της ειρηνευτικής συμφωνίας.¹⁰ Σύμφωνα με μια έκθεση που κατέθεσε τον περασμένο Απρίλιο στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ μια ομάδα εμπειρογνομόνων, η Ρουάντα, η Ουγκάντα και το Μπουρούντι εμπλέκονται στη «μαζική λεηλασία» των πλουτοπαγωγικών πόρων του Κονγκό. Η έκθεση υποστηρίζει ότι ο πόλεμος έχει εξελιχθεί σ' έναν αγώνα για «την πρόσβαση, τον έλεγχο και το εμπόριο πέντε ορυκτών: το columbite tantalium (ένα μέταλλο που χρησιμοποιείται από τη βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας), τα διαμάντια, το χαλκό, το κοβάλτιο και το χρυσό». Σύμφωνα με τους εμπειρογνώμονες του ΟΗΕ, η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων του Κονγκό από τους ξένους στρατούς είναι «συστηματική και συστημική». Διοικητές στρατιωτικών μονάδων, επιχειρηματίες αλλά και πολιτικοί στη Ρουάντα και την Ουγκάντα είναι οι «κινητήριες δυνάμεις» της λεηλασίας (αναφέρονται μάλιστα και συγκεκριμένα πρόσωπα). Σύμφωνα με την έκθεση, «ο μόνος χαμένος σ' αυτή την κολοσσιαία επιχειρηματική δραστηριότητα είναι ο λαός του Κονγκό».¹¹ Ωστόσο η Ουγκάντα, η Ρουάντα και το Μπουρούντι δεν είναι οι μόνες χώρες με σημαντικά οικονομικά συμφέροντα στο Κονγκό. Η Ζιμπάμπουε και η Αγκόλα έχουν επίσης σοβαρούς οικονομικούς λόγους για να μην αποσύρουν τα στρατεύματά τους από τη χώρα. Για παράδειγμα, υψηλά ιστάμενα πολιτικά πρόσωπα και ανώτατοι αξιωματικοί του στρατού της Ζιμπάμπουε εξασφαλίζουν σημαντικά προσωπικά οικονομικά οφέλη από τη συνεχιζόμενη παρουσία του εκστρατευτικού σώματος στο Κονγκό¹² ενώ η Αγκόλα ευνοείται από συμβόλαια διαχείρισης του πετρελαϊκού πλούτου της χώρας.

Το δεύτερο σημαντικότερο εμπόδιο στην επίλυση της σύγκρουσης είναι πολιτικό και αφορά στην πιθανή εξαγωγή του πολέμου σε γειτονικές χώρες.¹³ Σύμφωνα με τη συμφωνία της Λουζά-

κας, οι ξένοι στρατοί πρέπει να αποχωρήσουν από το Κονγκό και οι αντάρτες (φιλοκυβερνητικοί και μη) πρέπει να αφοπλισθούν. Υπεύθυνη για τον αφοπλισμό θα είναι η ειρηνευτική δύναμη του ΟΗΕ. Ωστόσο η τελευταία δεν διαθέτει σχετική εντολή από το Συμβούλιο Ασφαλείας και κανένας δεν γνωρίζει τι θα γίνει με τους αντάρτες εκείνους που θα αρνηθούν να παραδώσουν τον οπλισμό τους και θα προτιμήσουν να επιστρέψουν στις πατρίδες τους. Έτσι υπάρχει ο φόβος ότι η εφαρμογή της συμφωνίας της Λουζάκας δεν θα επιλύσει τη σύγκρουση αλλά απλά θα τη με-

ταφέρει στο έδαφος των γειτονικών κρατών. Άλλωστε, τα τελευταία χρόνια το Κονγκό ήταν σε μεγάλο βαθμό πεδίο της μάχης για γειτονικούς πολέμους. Οι χώρες που μπορεί να υποφέρουν από μια πιθανή μαζική εισροή προσφύγων είναι η Τανζανία, η Ουγκάντα, η Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία και το Κονγκό Μπραζαβίλ, αλλά αυτές που αντιμετωπίζουν άμεσο πρόβλημα από την επιστροφή ενόπλων ομάδων (που ανέρχονται σε δεκάδες χιλιάδες) είναι κυρίως τρεις: η Αγκόλα, η Ρουάντα και το Μπουρούντι. Πρώτον, εάν οι καλά εξοπλισμένοι στρατιώτες της ανταρτι-

κής οργάνωσης UNITA που έχουν τις βάσεις τους στο Κονγκό υποχρεώνονταν να αποχωρήσουν από τη χώρα, θα επέστρεφαν στη βόρεια Αγκόλα, αναθερμαίνοντας τον εμφύλιο πόλεμο που μαίνεται εκεί για δεκαετίες. Περαιτέρω, οι αντάρτες Χούτου της Ρουάντας που έχουν τις βάσεις τους στο Κονγκό έχουν εντείνει τις επιθέσεις τους κατά του κυβερνητικού στρατού της Ρουάντας. Το ίδιο συμβαίνει και με τους αντάρτες του Μπουρούντι (στο τελευταίο οι ειρηνευτικές προσπάθειες του ΟΗΕ απέτυχαν να γεφυρώσουν το χάσμα που χωρίζει τη στρατιωτική κυβέρνηση από τους εξτρεμιστές Χούτου). Συμπερασματικά λοιπόν, η ειρηνευτική προσπάθεια στο Κονγκό –εφόσον δεν αντιμετωπίζει συνολικά τα ευρύτερα αίτια του «Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου της Αφρικής»– απειλεί να δράσει αποσταθεροποιητικά για γειτονικά κράτη. Κι ακόμη περισσότερο, σύμφωνα με ορισμένους αναλυτές, η επιστροφή των εκστρατευτικών σωμάτων σε ορισμένες χώρες (όπως η Ζιμπάμπουε) μπορεί να θέσει σε κίνδυνο εύθραυστες διαδικασίες εκδημοκρατισμού και να οδηγήσει σε στρατιωτικά πραξικοπήματα (η εμπειρία της Ακτής του Ελεφαντοστού είναι απ' αυτή την πλευρά χαρακτηριστική).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ο «Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος της Αφρικής» είναι ένας από τους ελάχιστους διακρατικούς πολέμους στη μετα-αποικιακή ιστορία της ηπείρου. Ωστόσο, σε αντίθεση με άλλες διακρατικές διαμάχες, κανένας από τους εμπλεκόμενους δεν φαίνεται να επιθυμεί την επαναχάραξη των συνόρων του Κονγκό.¹⁴ Το τελευταίο είναι κυρίως το πεδίο σύγκρουσης εμφυλίων πολέμων που πλήττουν γειτονικές χώρες. Αυτός είναι ο βασικός λόγος που η σύγκρουση δεν είναι εύκολο να επιλυθεί. Επίσης, το αυξανόμενο οικονομικό περιεχόμενο της σύγκρουσης έχει δημιουργήσει ένα πλήθος παράλληλων συμφερόντων (συνήθως υπο-κρατικών) που ευνοούνται από τη συνέχισή της, κάνοντας έτσι εξαιρετικά προβληματική την εφαρμογή μιας συμφωνίας που λαμβάνει υπόψη της μόνο συμφέροντα ασφαλείας. Σ' όλα αυτά πρέπει να προστεθεί η

απροθυμία της διεθνούς κοινότητας να αναλάβει το κόστος μιας ευρείας έκτασης ειρηνευτικής επιχείρησης (ο αριθμός των 5.000 κυανοκράνων θεωρείται από ειδικούς στρατιωτικούς αναλυτές ανεπαρκής για να διατηρήσει την ειρήνη σε μια χώρα που έχει την έκταση της δυτικής Ευρώπης).

Σε αντίθεση με τους «Παγκοσμίους Πολέμους» της Ευρώπης, ο «Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος» της Αφρικής φαίνεται να εξελίσσεται σε μια διαμάχη ανάλογη με τον «Τριακονταετή Πόλεμο» που έπληξε την Ευρώπη στην περίοδο 1618-1648. Όπως και σ' εκείνη τη σύγκρουση, έτσι και στην περίπτωση του Κονγκό, είναι συχνά δύσκολο να αναλυθούν τα αίτια και να καταγραφούν οι παίκτες. Ίσως η μόνη ελπίδα είναι ότι μέσα απ' αυτή τη διαμάχη με τα εκατομμύρια νεκρούς προκύψουν -όπως και στη μεσαιωνική Ευρώπη- νέα, αυτή τη φορά ισχυρά κράτη, που θα αντικαταστήσουν τα σημερινά πολυεθνικά φέουδα με τις άπληστες και αρπακτικές ηγεσίες.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Αναφέρεται στο Patrick Smith, «Whose finger on the trigger?», *The World Today*, τομ. 53 (6), 6/1997, σ. 144.
2. Karl Vick, «Congo's death toll "approaching 3m"», *The Guardian Weekly*, 10-16/5/2001, σ. 33.
3. Αναφέρεται από τον Lunne Duke, «Congo Allies Beef Up Anti-Guerrilla Forces», *The Washington Post*, 24/10/1998, σ. A12.
4. Crawford Young, «Zaire: the anatomy of a failed state», στο David Birmingham & Phyllis M. Martin, eds, *History of Central Africa. The Contemporary Years*, London: Longman, 1998, σσ. 97-129.
5. Colette Braeckman, «Zaire at the End of a Reign», *New Left Review*, αρ. 222, 1997, σσ. 129-138.
6. Jeremy M. Weinstein, «Africa's "Scramble for Africa"», *World Policy Journal*, τομ. XVII (2), Summer 2000, σ. 16, 20.
7. Filip Reyntjens, «Briefing: The Democratic Republic of Congo, From Kabila to Kabila», *African Affairs*, τομ. 100 (399), 4/2001, σ. 313.
8. Colette Braeckman, «Congo: a war without victors», *Le Monde Diplomatique*

(english edition), 4/2001.

9. Thomas Turner, «The Kabila's Congo», *Current History*, τομ. 100 (646), 5/2001, σ. 213.
10. John F. Clark, «Explaining Ugandan intervention in Congo: evidence and interpretations», *The Journal of Modern African Studies*, τομ. 39 (2), 2001, σσ. 275-278.
11. «UN details Congo "mass looting"», *CNN.com*, 16/4/2001 (<http://www.cnn.com/2001/WORLD/africa/04/16/congo.exploitation/>). Judy Alta, «UN Panel Reports on Looting of Congo's Resources For War», *Washington File*, US Department of State, 16/4/2001 (<http://usinfo.state.gov/topical/pol/usandun/01041812.htm>).
12. Michael Nest, «Ambitions, Profits and Loss: Zimbabwean Economic Involvement in the Democratic Republic of Congo», *African Affairs*, τομ. 100 (400), 7/2001, σσ. 469-490.
13. «Congo and its neighbours: Peace here means war elsewhere», *The Economist*, 23/6/2001, σ. 50.
14. David Shearer, «Africa's Great War», *Survival*, τομ. 41 (2), Summer 1999, σ. 102.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

- ΔΑΝΙΗΛ ΙΑΚΩΒ
Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη
- Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ
«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον ερωτικό Σεφέρη
- ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Εις την οδόν των Φιλελλήνων» του Α. Εμπειρίκου
«Ο Έρωτας στα χιόνια» του Αλ. Παπαδιαμάντη
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και πνευματική ζωή
- ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ερωτικές μεταμορφώσεις αντίδωρο στην Μάση Χατζηλαζάρου
Ούτως ή άλλως
- ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ
Επιστημονικές
- ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΥΠΟΥΡΑΝΗΣ
Πήγε να εγκοιμηθεί στο Ασκληπιείο της Επιδαύρου
- ΒΙΚΤΩΡ ΙΒΑΝΟΒΙΤΣ
Υπερρεαλισμός και «Υπερρεαλισμοί»

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

- ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ
Για τον Γκράμσι. Μεταξύ Σαρτρ και Αλτουσέρ
Παρεμβάσεις
- ΠΙΕΤΡΟ ΙΝΓΚΡΑΟ
Η κρίση και ο τρίτος δρόμος
- ΡΑΛΦ ΜΙΛΛΙΜΠΑΝΤ
Το κράτος στην καπιταλιστική κοινωνία του δυτι-

κού συστήματος εξουσίας

- ΤΣ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ - Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ - Α. ΤΟΖΕΛ
Η κριτική της πολιτικής του Μαρξ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

- ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Φύλλα-Φτερά
Ο Βασιλιάς που πέθανε
- ΑΝΝΟΥΣΩ ΚΟΥΣΑΘΑΝΑ-ΡΟΕ
Η άλλη μου πατρίδα
- ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΡΜΠΑΛΑΣ
101 Ποιήματα

ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

- Κάτι το «ΩΡΑΙΟΝ»
Μια περιήγηση στην ελληνική κακογουστιά
- Kitsch (Made in Greece) (Αγγλικό)
- ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
Ο τρίτος δρόμος
- ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ
Τσιγγάνικη ορχήστρα
- ΜΙΑΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ
Ιστορία μιας γραμμής
- ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ
Το ημερολόγιο του Ανδρέα

ΔΟΚΙΜΙΑ

- ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
Η αδιαχώρητη κοινωνία

• ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ

- Πολιτικό σύστημα και πολιτική
- ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ
Θεσμοί, ιδεολογία και πολιτική στο Μεσοπόλεμο
 - ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ
Ο μαρξισμός της ιστορικής σοσιαλδημοκρατίας
 - ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Δημοκρατική διοίκηση επιχειρήσεων
 - ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ
Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς
 - ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ
Το κυπριακό. «Στρατηγική» και στρατηγική
 - ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ
Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η μεγάλη ιδέα
 - ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Μια συνάντηση: Σεφέρης-Μακρυγιάννης
 - ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ
Συνηγορία της παραλογοτεχνίας
 - ΑΝΤΩΝΗΣ ΖΩΗΣ
Η αρχαιολογία στην Ελλάδα
 - Υγεία - Κοινωνία - Πολιτική:
 - Μελέτες για το σύστημα υγείας (συλλογικός τόμος)
 - ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΒΟΥΝΙΔΗΣ
Λεπτομέρειες
 - ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΣ
Η χρήση και η κατάχρηση του αντιαμερικανισμού στην Ελλάδα
 - SALVATORE NICOSIA
Το σήμα και η μνήμη

Βιβλία που καλύπτουν τα ενδιαφέροντα και τους προβληματισμούς του σύγχρονου πολίτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ, Δημοχάρους 60, τηλ.: 72 32 819, fax: 72 26 107, e-mail: chparou@otenet.gr
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΚΑΤΑΡΤΙ, Μαυρομυχάλη 9, 106 79 Αθήνα, τηλ.: 36 04 793 - 36 01 271, fax: 36 09 697

Προβληματισμοί για το Κυπριακό

του Ευάγγελου Αρεταίου

Οι πρόσφατες δηλώσεις του τούρκου υπουργού Εξωτερικών κ. Ισμαήλ Τζεμ για το Κυπριακό ενέγραψαν στον δημόσιο διάλογο το τουρκικό δίλημμα «Ε.Ε. ή Κύπρος», προκαλώντας έντονες αντιδράσεις κατά της προοπτικής εγκατάλειψης της ευρωπαϊκής πορείας της Τουρκίας για χάρη της Κύπρου, αντιδράσεις που αμφισβητούν τα «ταμπού» της τουρκικής πολιτικής και κοινωνίας για το Κυπριακό.

«Ποιον ρώτησε ο κ. Τζεμ και η κυβέρνηση για το τίμημα που πρέπει να πληρώσουμε για το Κυπριακό;», αναρωτιέται ο καθηγητής κ. Σολί Οζέλ και επισημαίνει ότι στο θέμα της Κύπρου η Αγκυρα δεν έχει μια κοινή πολιτική που να νομιμοποιείται από την κοινή γνώμη.

«Αν το τίμημα είναι η ρήξη των σχέσεων με την Ε.Ε., κάτι τέτοιο δεν πρέπει να γίνει. Η λήξη της ευρωπαϊκής πορείας της Τουρκίας δεν επαφίεται σε έναν υπουργό ή σε μια κυβέρνηση», τονίζει ο κ. Οζέλ και σημειώνει ότι η Αγκυρα αδυνατεί ή δεν θέλει να καταλάβει τα μηνύματα που αποστέλλει η Ε.Ε.

«Μια τόσο αδύνατη και διασπασμένη κυβέρνηση δεν έχει το δικαίωμα να αφήσει την Ε.Ε. για την Κύπρο», λέει ο έγκριτος αναλυτής κ. Τζενγκίζ Τσαντάρ και επισημαίνει ότι οι δηλώσεις του κ. Τζεμ δεν βρήκαν την αναμενόμενη υποστήριξη από την κοινή γνώμη.

Οι αντιδράσεις όσων πιστεύουν στην

ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας εκφράζονται απερίφραστα και διατυπώνουν ερωτήματα που μέχρι σήμερα ήταν «ταμπού» για την τουρκική κοινή γνώμη.

«Γιατί είμαστε στην Κύπρο; Για να προστατέψουμε τη ζωή και την περιουσία των Τούρκων στο νησί, όπως λέγαμε το 1974, ή επειδή η Κύπρος είναι στρατηγικής σημασίας για την Τουρκία, όπως λέει ο [τούρκος πρωθυπουργός] κ. Μπουλέντ Ετζεβίτ;», αναρωτιέται η αρθρογράφος της Σαμπάχ κ. Γκιουλνί Γκιιοκτούρκ.

«Αν είμαστε εκεί για να προστατέψουμε τους Τουρκοκύπριους και αν η παρουσία μας εκεί τους κρατά μακριά από την Ε.Ε., δεν θα έπρεπε να ρωτήσουμε τι έχει μεγαλύτερη σημασία: η Ε.Ε. ή η στρατηγική σημασία;», συνεχίζει η κ. Γκιιοκτούρκ.

«Ας δούμε τι θα γινόταν αν ολόκληρη η Κύπρος –και το βόρειο τμήμα του νησιού και το νότιο– εντασσόταν ταυτόχρονα στην Ε.Ε.», γράφει ο Αϊντίν Ενγκίν στην *Τζουμχουριέτ*, που συνήθως εκφράζει τους «σκληρούς» του Κυπριακού, και αναρωτιέται: «Θα μπορούσε τότε η Ελλάδα ως μέλος της Ε.Ε. να αποπειραθεί να προσαρτήσει ένα άλλο μέλος της Ε.Ε., την Κύπρο; Μήπως οι εθνικιστές Ελληνοκύπριοι θα μπορούσαν να εφαρμόσουν πολιτική αφομοίωσης εις βάρος των Τουρκοκυ-

πρίων που θα είναι πολίτες της Ε.Ε. με ίσα δικαιώματα και θα μπορούσαν να απειλήσουν τις περιουσίες και την προσωπική τους ασφάλεια και να παρεμποδίσουν την απεριόριστη χρήση απ' αυτούς των πολιτικών δικαιωμάτων τους;».

Και ο αρθρογράφος συνεχίζει: «Μια Κύπρος μέλος της Ε.Ε. θα μπορούσε να αποτελέσει κίνδυνο στρατιωτικής και πολιτικής επίθεσης από το νότο εις βάρος της Τουρκίας; Η Τουρκία δεν θα απαλλασσόταν πια από το Κυπριακό, το οποίο έχει παύσει προ πολλού να είναι εθνικό ζήτημα και έχει καταστεί διπλωματικό και ιδίως οικονομικό φορτίο, αν η Κύπρος εντάσσονταν στην Ε.Ε.;».

Αλλά και οι απόψεις ορισμένων συντηρητικών, ότι η στρατηγική σημασία της Τουρκίας αναβαθμίστηκε μετά την 11η Σεπτεμβρίου και ότι η Αγκυρα αποκτά σημαντικά πολιτικά ερείσματα στην Ουάσινγκτον μετά την απόφαση της τουρκικής κυβέρνησης να αποστείλει στρατεύματα στο Αφγανιστάν, δεν φαίνεται να έχουν μεγάλη απήχηση.

Μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου οι ΗΠΑ και η Τουρκία συνεργάζονται στενά και η Ουάσινγκτον δεν θέλει να δει την Ε.Ε. και την Ρωσία να αυξάνουν την επιρροή τους στην ανατολική Μεσόγειο, λέει ο καθηγητής κ. Μεχίρ Καϊνάκ που υποστηρίζει ότι μετά την προσάρτηση των κατεχομένων από την Τουρκία οι ΗΠΑ θα εγκαταστήσουν εκεί στρατιωτικές βάσεις.

«Αν η κυβέρνηση υπολογίζει σε υποστήριξη από τις ΗΠΑ, κάνει μεγάλο λάθος», σημειώνει ωστόσο ο Ερχάν Τσαγκρί ειδικός σε θέματα στρατηγικής και εξωτερικής πολιτικής. «Η αποστολή στρατευμάτων στο Αφγανιστάν θα διευκολύνει μόνο την χορήγηση οικονομικής βοήθειας, και την παράταση του βίου της σημερινής κυβέρνησης», προσθέτει ο κ. Τσαγκρί και επισημαίνει ότι «οι ΗΠΑ δεν έδωσαν ποτέ λευκή επιταγή» για το Κυπριακό στην Τουρκία.

Κωνσταντινούπολη, 12/11/2001

Η κρίση της Ορθοδοξίας

του Βσέβολοντ Σαμοχβάλοβ

Η επίσκεψη του Πάπα Ιωάννη Παύλου Β' στην Ουκρανία και οι συχνές προστριβές της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ρωσίας με το Οικουμενικό Πατριαρχείο αποτελούν σημαντικά γεγονότα που μας παρακινούν να ασχοληθούμε με τις θρησκευτικές εξελίξεις στην Ουκρανία κατά τα τελευταία δέκα χρόνια.

Με την «Περεστρόικα» στην Ουκρανία νομιμοποιήθηκε η απαγορευμένη πριν Ουκρανική Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία (Ο.Α.Ο.Ε.), η οποία ιδρύθηκε το 1921. Στην δεκαετία του '20 συνυπήρχε ειρηνικά με την Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία (Ρ.Ο.Ε.) και διεύρυνε την επιρροή της – ο αριθμός των ιερέων έφθανε τους 10.000 το 1927. Αλλά το 1928 η εξουσία άρχισε να διώκει την Ο.Α.Ο.Ε. Τελικά το 1930 διαλύθηκε και η έδρα της μεταφέρθηκε στην Αμερική.

Η ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ

Η νομιμοποίησή της έγινε στις 5-6 Ιουνίου του 1991, στο συνέδριο που εξέλεξε τον Πατριάρχη Μοτισλάβ, τον μητροπολίτη της Ο.Α.Ο.Ε. που τότε ακόμη είχε την έδρα της στην Αμερική. Η νομιμοποίηση αυτή συνοδεύτηκε από οξεία αντιπαράθεση με την Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία σχετικά με τους ναούς. Το θέμα ήταν ότι κατά τους διωγμούς τα κτήρια τα οποία αφαιρέσαν από την Ο.Α.Ο.Ε., μεταβιβάστηκαν στην Ρ.Ο.Ε. Η αντιπαράθεση μεταξύ των πιστών από τις δύο εκκλησίες ήταν ιδιαίτερα έντονη στην δυτική Ουκρανία και στο Κίεβο. Η νομιμοποίηση της Ο.Α.Ο.Ε και η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Ουκρανίας προκάλεσε παρόμοιες τάσεις μεταξύ των ουκρανών ιερέων της Ρ.Ο.Ε., υπό την πίεση των οποίων το Πατριαρχείο της Μόσχας έδωσε στο ουκρανικό Εξαρχείο σημαντική αυτονομία και μετονόμασε την Ο.Α.Ο.Ε. σε «Ουκρανική Ορθόδο-

ξη Εκκλησία (με Πατριαρχείο στη Μόσχα)» (Ο.Ο.Ε.-Π.Μ.). Στα τέλη του 1991 η ιεραρχία της Ο.Ο.Ε.-Π.Μ. υπέβαλε στην Σύνοδο της Ρ.Ο.Ε. αίτηση για αυτοκεφαλία. Η ιεραρχία της Ρ.Ο.Ε. χρησιμοποίησε αυτό το γεγονός σαν αφορμή για να βγάλει το θέμα από την ημερήσια διάταξη. Στην Σύνοδο Αρχιερέων της Ρ.Ο.Ε τέθηκε «το ζήτημα της μη καταλληλότητας» του τότε Εξάρχου της Ο.Ο.Ε., του μητροπολίτη Φιλαρέτ. Είναι αξιοπροσοχής το γεγονός ότι ο Φιλαρέτ πραγματικά ήταν μια απεχθής φυσιογνωμία. Εξήγειρε εναντίον του την συντριπτική πλειοψηφία του κλήρου και αναγκάστηκε να παραιτηθεί.

Τα γεγονότα αυτά εκμεταλλεύθηκαν οι κρατικές αρχές και οι εθνικιστικές δυνάμεις προκειμένου να χρησιμοποιήσουν την εκκλησία για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους. Γι' αυτό το σκοπό ο Φιλαρέτ ταίριαζε απολύτως. Έχοντας εξασφαλίσει την υποστήριξή τους άρχισε τον αγώνα για την αυτοκεφαλία, την οποία προηγουμένα κατέκρινε έντονα. Η Σύνοδος των Αρχιερέων στο Χάρκοβο της Ουκρανίας στις 27 Μαΐου τον εκθρόνισε και του αφαίρεσε το αξίωμά του. Ο Φιλαρέτ δεν αναγνώρισε ως νόμιμη την απόφασή και προκήρυξε την αυτοκεφαλία της Ο.Ο.Ε., της οποίας αυτός δήθεν ηγείτο. Στις 25-26 Ιουνίου συγκάλεσε την Πανουκρανική Ορθόδοξη Σύνοδο, όπου και ανακοίνωσε την ένωση της Ο.Ο.Ε. και της Ο.Α.Ο.Ε. σε μια καινούργια εκκλησία: την «Ουκρανική Ορθόδοξη Εκκλησία (με Πατριαρχείο στο Κίε-

βο)» (Ο.Ο.Ε.-Π.Κ.). Οι αρχές της Ουκρανίας οι οποίες πιθανότατα υποκίνησαν αυτά τα γεγονότα, υποστήριξαν την ίδρυση της Ο.Ο.Ε.-Π.Κ. Στις 20 Ιουλίου η απόφαση πρωτοκολλήθηκε στο Συμβούλιο Θρησκευμάτων. Ωστόσο ο Πατριάρχης της Ο.Α.Ο.Ε. δεν συμμετείχε, ούτε έδωσε την συγκατάθεσή του για την ένωση· μετά από μερικούς μήνες μάλιστα δήλωσε πως θεωρεί άκυρη αυτή την ένωση και απηύθυνε σχετικό υπόμνημα στον τότε πρόεδρο της Ουκρανίας Λεονίντ Κραβτσούκ. Αλλά ούτε οι πιστοί ούτε και οι ιερείς αναγνώρισαν την ένωση των δύο εκκλησιών.

ΟΙ ΟΡΘΟΔΟΞΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

Γι' αυτό το λόγο στην Ουκρανία σήμερα υπάρχουν τρεις μεγάλες ορθόδοξες εκκλησίες:

- η Ουκρανική Ορθόδοξη Εκκλησία (με Πατριαρχείο στη Μόσχα), η οποία συμπεριλαμβάνει την πλειοψηφία των πιστών και διαθέτει 8.490 (70,2%) ενορίες·

- η Ουκρανική Ορθόδοξη Εκκλησία (με Πατριαρχείο στο Κίεβο), η οποία έχει λιγότερους πιστούς και 2.491 ενορίες, αλλά απέκτησε τον χαρακτήρα της επίσημης «κρατικής» εκκλησίας·

- η Ουκρανική Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία, που συμπεριλαμβάνει 989 ενορίες, οι οποίες δεν αναγνώρισαν την ένωση και δεν αναγνωρίζονται από το κράτος.

Οι τρεις εκκλησίες έχουν σημαντικές διαφορές στις πολιτικές θέσεις τους και δραστηριότητες. Όπως ειπώθηκε, η Ο.Ο.Ε.-Π.Κ. επιδιώκει να γίνει «κρατική» εκκλησία και στηρίζεται στα κόμματα της δεξιάς πτέρυγας, ενώ υποστηρίζει τις παραστρατιωτικές οργανώσεις της ακροδεξιάς όπως η Ουκρανική Εθνική Αυτοάμυνα, την οποία χρησιμοποιεί και σήμερα στην αντιπαράθεση για τα κτήρια των ναών. Χρησιμοποιώ-

Από παλαιότερη
συνάντηση του
Οικουμενικού
Πατριάρχη κ.
Βαρθολομαίου με
τον Ρωσικής
κ. Αλέξιο.

ντας την εθνική ιδέα προτείνει την μετάφραση των κειμένων της λειτουργίας από την παλαιοσλαβική στην ουκρανική γλώσσα. Προτείνει επίσης την σύγκληση της Πανουκρανικής Συνόδου Ορθόδοξων Εκκλησιών της Ουκρανίας, προϊόν της οποίας θα ήταν η ένωση όλων των ορθόδοξων εκκλησιών της χώρας με ταυτόχρονη ανακήρυξη της αυτοκεφαλίας της ενιαίας ορθόδοξης εκκλησίας της Ουκρανίας. Μαζί με την Ο.Α.Ο.Ε., βρισκόταν στην απομόνωση μέχρι το 2000. Η κατάσταση άλλαξε ξαφνικά όταν αποστολή της Ο.Ο.Ε.-Π.Κ. απηύθυνε στον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο αίτηση για την ίδρυση τοπικής αυτοκέφαλης εκκλησίας, δηλώνοντας ότι θεωρεί την Ουκρανία έδαφος του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Λίαν συντόμως η έκκληση «για την αποκατάσταση της ενότητας της ορθοδοξίας» επαναλήφθηκε από αντιπροσωπεία της ουκρανικής βουλής. Αυτή όμως δεν ήταν «η άποψη του συντριπτικά μεγαλύτερου μέρους των ουκρανών Ορθοδόξων», όπως θέλουν να νομίζουν και μερικοί στην Ελλάδα (βλ. *Καθημερινή*, 19/4/ 2001). Αντίθετα η αλήθεια είναι ότι μεγάλο –σίγουρα το συντριπτικά μεγαλύτερο– μέρος των ου-

κρανών Ορθοδόξων βλέπει το μέλλον της ουκρανικής Ορθοδοξίας στους κόλπους της μητέρας Ρωσικής Εκκλησίας.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Ευνόητο είναι ότι αυτή η εύνοια προς την Ρωσική Εκκλησία μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τη Ρωσία ως ένα ακόμα εργαλείο για την άσκηση επιρροής, ενώ αντίθετα η ίδρυση της Ο.Ο.Ε.-Π.Κ. είναι ένα από τα πρώτα βήματα για την πραγματοποίηση της εθνικής ιδέας για ανεξάρτητο κράτος.

Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι το πρόβλημα της Ορθοδοξίας στην Ουκρανία αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου προβλήματος, καθώς στη χώρα αυτή μετά το 1991 δεν διχάστηκε μόνο η Ορθοδοξία, αλλά και η κοινή γνώμη, η κοινωνία και η πολιτική ελίτ. Δεν υπάρχει ενιαία άποψη στην κοινωνία για τη θέση της Ουκρανίας. Στα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας η κυβέρνηση κατέβαλε προσπάθειες για να στρέψει τη χώρα προς την Ευρώπη, για να ξεχαστεί το παρελθόν με τη Ρωσία. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η προσπάθεια ίδρυσης εθνικής εκκλησίας. Τα αποτελέσματα σήμερα φαίνονται με σαφήνεια. Τα τελευταία δέκα χρόνια η

χώρα δεν κατάφερε να απαλλαγεί από την οικονομική, πολιτική και εν μέρει πολιτιστική εξάρτησή της από την Ρωσία, ενώ ταυτόχρονα ανέλαβε αρκετές υποχρεώσεις απέναντι στη Δύση (ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι το κρατικό χρέος προς τη Δύση υπερβαίνει τα 13 δισ. δολ.). Αυτή η πολιτική «πολλών κατευθύνσεων» οδήγησε σε αδιέξοδο – αδιέξοδο ιδιαίτερα επικίνδυνο στον θρησκευτικό τομέα. Εάν το κράτος και το Οικουμενικό Πατριαρχείο συνεχίσουν να υποστηρίζουν τις προσπάθειες της Ο.Ο.Ε.-Π.Κ. για ίδρυση τοπικής αυτοκέφαλης εκκλησίας, η ορθοδοξία θα βρεθεί μπροστά σ' ένα σχίσμα παρόμοιο με εκείνο του 1054. Η Μόσχα δεν θα αναγνωρίσει ποτέ ούτε την αυτοκεφαλία ούτε την ίδια την Ο.Ο.Ε.-Π.Κ. αν και αυτή υποστηρίζεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και τον Πάπα. Μια τέτοια εξέλιξη θα προκαλούσε σχίσμα μεταξύ Μόσχας - Ο.Ο.Ε.-Π.Μ. και Κωνσταντινουπόλεως - Ο.Ο.Ε.-Π.Κ. Και αν στα πολιτικά θέματα είναι δυνατόν επιτευχθεί ομόνοια, η εχθρότητα στον πνευματικό και ιδιαιτέρως στον εκκλησιαστικό τομέα μπορεί να γίνει «αιμάσσουσα πληγή στο σώμα της Ορθοδοξίας» για πολλά χρόνια.

Η Grand Larousse και η Εμπορική

Αγαπητέ κ. διευθυντή:

Θερμά σας χαιρετώ. Βέβαια το εξαπτέρυγο του Κινέζου, ο Καραγκούνης, βγάζει το σκασμό αφού τον έχουν σα-
γηνεύσει με μία θέση στο δ.σ. της Εμπορικής Τράπεζας. Οι μέτοχοι της τράπεζας τι λένε για τα χουβαρνταλί-
κια του Στουρνάρα (προέ-
δρου της) προς τον Δημοσιο-
γραφικό Οργανισμό Λα-
μπράκη; Θα βρεθεί κάποιος
μέτοχος της τράπεζας να ρω-
τήσει τη διοίκησή της, στην
προσεχή γενική συνέλευση
των μετόχων, πόσο κόστισε
αυτή η γαλαντομία Στουρνά-
ρα; Ως γνωστόν η Εμπορική
Τράπεζα είναι χορηγός της
Grand Larousse (150 τεύχη,
2616 σελίδες) που τεύχη της
διανέμονται καθημερινά με
τα Νέα. Προσφέρονται «δω-
ρεάν» -με επιβάρυνση των
μετόχων της Εμπορικής-
από την εφημερίδα. Οι Αμε-
ρικάνοι έχουν ένα ρητό:
Suckers are born every
minute. Στην περίπτωση μας
τα θύματα (suckers) είναι: α)
οι μέτοχοι της τράπεζας που
θα επιβαρυνθούν με το κό-
στος της γαλαντομίας Στουρ-
νάρα. Ένας πρόχειρος υπο-
λογισμός αν μοιρασθούν
140.000 σειρές (των 9 τόμων)
x 21.000 δρχ. (η σειρά) =
δρχ. 2.940.000.000!!! (Ας θυ-
μηθούμε την επιστολή μου,
πάλι για την Interamerican
και τον ΔΟΛ, που είχε φιλο-
ξενηθεί στο τεύχος σας της
2/9/94. Όπως ίσως θυμού-
νται οι αναγνώστες σας, τότε
ισχυρίσθηκε ο ΔΟΛ ότι μοί-
ρασε 140.000 σειρές της 7το-
μης εγκυκλοπαίδειας
ΑΙΦΑ.) Βέβαια το πόσο θα
κοστίσει αυτό το χουβαρντα-
λίκι του Στουρνάρα, θα το

μάθουμε αν σας γράψει η Δι-
εύθυνση Δημοσίων Σχέσεων
της τράπεζας, αν ευαρεστη-
θεί και β) οι αναγνώστες των
Νέων που τους βλέπω να κά-
νουν σειρά, στο κρύο, έξω
από τον ΔΟΛ (Χρ. Λαδά), οι
οποίοι θα πληρώσουν για
τους 9 τόμους δρχ. 22.500!!!
Για κάθε τόμο θα καταβά-
λουν για βιβλιοδεσία των
τευχών δρχ. 2.500 που η εφη-
μερίδα ονομάζει «συμβολι-
κό ποσό». Το ωραίο είναι ότι
ο Παντελής Καψής, αρχισυ-
ντάκτης των Νέων, κατά την
παραουσίαση του έργου και
της «δωρεάν» προσφοράς,
έδειξε και λίγο αμερικανο-
λατρία λέγοντας: «Θεωρού-
με ότι είναι η άμυνα όλων
μας ενάντια (πάλι καλά που
δεν είπε «κόντρα») στον κα-
θημερινό ευτελισμό της ζωής
μας, έτσι όπως εκδηλώθηκε
και με τις πρόσφατες τρομο-
κρατικές ενέργειες. Από την
πόλη έρχομαι και στην κορ-
φή κανέλλα!

Με πολλή τιμή

Ν. Κασνακίδης Χαλάνδρι

Σταθμός και δισεκατομμύριο

Χρυσάφι θα κοστίσει η
ανακαίνιση των
σταθμών του ΗΣΑΠ,
όπως μας πληροφορεί
με την επιστολή του ο
αναγνώστης.

Παιδί μου, στραγάλια τα πέ-
ρασε τα χιλιάδικα; Έτσι
μου έλεγε ο πατέρας μου
όταν ξόδευα χρήματα και
έκρινε ότι είναι πολλά.
Αυτές οι κουβέντες μού ήρ-
θαν στο μυαλό όταν άκουσα
στις ειδήσεις πόσα δισεκα-

τομμύρια θα ξοδευτούν για
να ανακαινιστούν οι σταθμοί
του Ηλεκτρικού Σιδηρόδρο-
μου. Τριάντα δισ. δρχ. για ει-
κοσιεπτά σταθμούς. Πάνω
από ένα δισ. δηλαδή για κά-
θε σταθμό. Μέχρι τώρα
έχουν γίνει οι σταθμοί του
Πειραιά και του Αγίου
Ελευθερίου· ο σταθμός του
Πειραιά χρειάστηκε περί-
που ενάμιση χρόνο για να τε-
λειώσει και του Αγίου Ελευ-
θερίου που τον βλέπω κάθε
μέρα, έναν χρόνο. Δύο λοι-
πόν σταθμοί ενάμιση χρόνο,
οι υπόλοιποι εικοσιεπτά με
αυτόν τον ρυθμό θα χρει-
στούν καμιά δεκαπενταριά
χρόνια. Οι πύργοι του Μαν-
χάταν που τους μάθαμε τώρα
όλοι, αυτοί οι κολοσσοί με τα
τετρακόσια δώδεκα πατώ-
ματα έκαναν σχεδόν τον ίδιο
χρόνο για να κατασκευα-
στούν, κι εμείς δεν τους χτί-
ζουμε καινούργιους τους
σταθμούς, μια ανακαίνιση
τους κάνουμε, δύο στέγα-
στρα αριστερά και δεξιά των
γραμμών, πλακάκια και πλα-
κάκια στις πλατφόρμες. Ε,
δεν μπορεί, δεν είναι δυνα-
τόν τα στέγαστρα και τα πλα-
κάκια να κάνουν πάνω από
ένα δισ. δραχμές! Δεν το χω-
ράει το μυαλό μου. Δεν είναι
πέντε, δεν είναι δέκα, δεν εί-
ναι εκατό εκατομμύρια, ένα
δισ. δραχμές είναι. Τον κοι-
τάζω τον σταθμό από δω, τον
κοιτάζω από κει, δεν μου γε-
μίζει το μάτι για ένα δισ. Την
άλλη μέρα ξανακοιτάζω με
προσοχή τα πλακάκια να δω
τι το εξαιρετικό έχουν για να
κοστίζουν τόσο πολύ αλλά
πάλι δεν μου γεμίζουν το μά-
τι, κοιτάζω επάνω τα στέγα-
στρα, το υλικό είναι σίδηρο
και λαδομπογιά. Πώς είναι
δυνατόν να πιστέψω ότι αυτά
κοστίζουν τόσο; Όσο καλές
προθέσεις και να έχω, δεν

μπορώ, δεν γίνεται. Αν όλο
αυτό το ποσό το κάνουμε
κέρματα και το αδειάσουμε
στο σταθμό, θα φρακάρουν
τα τρένα από το πολύ το χρή-
μα και δεν θα μπορούν να
πηγαίνουν πάνω κάτω. Ο
σταθμός τώρα δικαίως θα
υπερηφανεύεται για τα ποσά
που ξοδεύτηκαν για χάρη
του και θα με κοιτάζει αφ'
υψηλού, κι εγώ που τον γνω-
ρίζω από τότε που το εισιτή-
ριό του ήταν μία και ογδόντα
τώρα θα διστάζω να πατήσω
τα πλακάκια του που ξέρω
ότι κόστισαν περίπου ένα
εκατομμύριο δραχμές το κα-
θένα.

Τ. Σωτ.

Δύο ανεξάρτητα κράτη - Η λύση του Κυπριακού

Το θέμα της Κύπρου
πραγματούεται η
επιστολή που μας
έστειλε ο κ. Κώστας
Ζάγκαλης.

1. Σήμερα στο Κυπριακό
γνώμη εκφράζουν μόνον
όσοι παρακολούθησαν την
μακρά πορεία των διαπραγ-
ματεύσεων και διάβασαν
όλους τους τόμους των ψηφι-

σμάτων, αποφάσεων, εκθέσεων, πρακτικών κτλ. Έτσι εκπίπτουμε εμείς οι απλοί άνθρωποι. Το Κυπριακό εξελίσσεται απουσία του λαού. Μια πολύ μικρή και μόνιμη κοινωνία ειδικών χειρίζεται το ζήτημα. Σε πείσμα αυτής της κατάστασης γράφεται αυτό το κείμενο. Για να θυμήσει, ότι υπάρχουμε κι εμείς (ο λαός), που καταλαβαίνουμε μόνο τα απλά, τα ουσιαστικά (τα χοντρά).

2. Το κύριο δεδομένο του Κυπριακού είναι η διχοτόμηση και ο εποικισμός του νησιού. Στα 27 χρόνια της ύπαρξής της η διχοτόμηση έδειξε τη μεγάλη ανθεκτικότητά της. Στο χρονικό αυτό διάστημα δοκιμάστηκαν όλοι: οι Έλληνες, οι Τούρκοι, ο διεθνής παράγοντας. Ό,τι είχαν να δείξουν, το έδειξαν. Σήμερα εμείς κρατούμε μόνον χαρτιά στα χέρια μας, ενώ οι Τούρκοι κρατούν γη. Τι άλλαξε εντωμεταξύ ώστε να ελπίζουμε επιτυχίες στο μέλλον; Αποκτήσαμε μήπως νέους συμμάχους; Μάλλον χάσαμε συμμάχους (Σοβιετική Ένωση). Άλλαξε σε τίποτε ο διεθνής παράγοντας; Άλλαξε σε τίποτε η Τουρκία; Αποκτήσαμε μήπως κάποια νέα «όπλα»; Στο Ελσίνκι παραδώσαμε «όπλα» και πήραμε ένα «θα» και απολύτως τίποτε το συγκεκριμένο υπέρ της επανένωσης του νησιού. Η ένταξη στην ΕΕ είναι ένα άλλο «θα» και πολλά ερωτηματικά, χωρίς καμιά δέσμευση για την επανένωση. Η στάση του ΟΗΕ στο μέλλον είναι ένα τρίτο «θα» και άλλα πολλά ερωτηματικά. Κοινοτολογίς, δεν υπάρχει καμιά εγγύηση ότι το νησί θα επανενωθεί. Αντίθετα, στο χρονικό διάστημα των 27 ετών της διχοτόμησης ορθώθηκε μπροστά μας ένα νέο εμπόδιο που και μόνο του αρκεί για να ματαιώσει την επανένωση: ο εποικισμός του νησιού

ού με Τούρκους από την Ανατολία. Για τον εποικισμό δεν μιλούμε. Οι πολιτικοί μας τον αναφέρουν ως ένα επεισόδιο και όχι ως σημαντική (αποφασιστικής σημασίας) παράμετρο.

3. Να σχολιάσω τις «προοπτικές» που μας υπόσχονται οι πολιτικοί:

α. Οι επίσημοι προβάλλουν την ένταξη στην ΕΕ ως την (νέα) ελπίδα. Αν καταλαβαίνω καλά, στην ΕΕ θα ενταχθεί μόνον η νότια Κύπρος. Τι θα γίνει με την βόρεια Κύπρος; Θα μπει κι αυτή; Πληροί τις προϋποθέσεις; Κανείς δεν μας εξηγεί αυτή τη «λεπτομέρεια». Ακόμη κι αν κανένα άλλο εμπόδιο δεν θα υπάρξει για την επανένωση, το εμπόδιο θα το θέσει η ΕΕ, η οποία δεν θα δεχθεί την βόρεια Κύπρος στους κόλπους της διότι δεν πληροί τις προϋποθέσεις. Οπότε η διχοτόμηση θα παραταθεί για πολλά ακόμη χρόνια. Στα χρόνια αυτά οι έποικοι θα γίνουν 500 χιλιάδες... Μόνον ένα πράγμα βλέπω βέβαιο μετά την ένταξη: ότι θα επισημοποιηθεί η διχοτόμηση του νησιού, όπως αυτή έχει σήμερα. Όλα τα άλλα είναι αβέβαια.

β. Τα αριστερά κόμματα προβάλλουν τον αγώνα των λαών ως λύση. Ναι, αλλά οι λαοί υπήρχαν και μέχρι τώρα, γιατί δεν εμπόδισαν την διχοτόμηση; Γιατί οι «λαοί» δεν εμπόδισαν τον ξεριζωμό του ελληνισμού από την Μικρά Ασία κτλ.; Η αναφορά σήμερα στον λαό είναι μια κομψή αποφυγή ευθυνών. Όσπου να εκφραστεί ο λαός, θα έχουν γίνει τετελεσμένα. Επίσης κάνουμε λάθος όταν τρέφουμε κάποιες ελπίδες για συναγωνιστικότητα από την μεριά των Τουρκοκυπρίων. Πρέπει να περάσει πολύς καιρός για να κυριαρχήσει στις σχέσεις των δύο κοινοτήτων η φιλία. Ο πληθυσμός αυτός επηρεάζεται από την Άγκυρα. Αν

θέλουν να τους εμπιστευόμαστε, να φέρουν τη δημοκρατία στην Τουρκία.

Από τα παραπάνω βγαίνει ότι η πιο πιθανή κατάληξη του Κυπριακού είναι η μονιμοποίηση (νομιμοποίηση) της υπάρχουσας διχοτόμησης του 37%-63%.

4. Κατά την γνώμη μου η ελληνική πλευρά έκανε 3 βασικά λάθη στο Κυπριακό:

α. ότι δεν βιάστηκε να κλείσει το Κυπριακό όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Έπρεπε να ξέρει από την ιστορία των ελληνοτουρκικών σχέσεων ότι οι Τούρκοι χρησιμοποιούν τον χρόνο καλύτερα από εμάς. Όσο σέρνεται το Κυπριακό, όσο δεν δίδεται η οριστική λύση, οι δύο πλευρές θα ανταγωνίζονται, ποια να αποκτήσει πλεονεκτήματα έναντι της άλλης. Και ενώ εμείς πάμε με τον σταυρό στο χέρι, οι Τούρκοι έβγαλαν δύο τρομερά όπλα εναντίον μας: πρώτον, τον στρατό τους, καταλαμβάνοντας το 37% του νησιού, δεύτερον, έφεραν εποίκους. Αυτά τα δυο όπλα θα τα ξαναχρησιμοποιήσουν, ιδιαίτερα το δεύτερο. Αν σήμερα έχουμε 120 χιλιάδες έποικους στο βόρειο τμήμα, αργότερα θα έχουμε περισσότερους.

β. Η ελληνική πλευρά έβαλε την ακεραιότητα της Κύπρου πάνω από την ελληνικότητά της (όταν διαπίστωσε ότι ακεραιότητα και ελληνικότητα δεν συμβιβάζονται). Εδώ έκαμε το μέγα λάθος. Και οι συνέπειες δεν άργησαν να έλθουν. Πρώτον, στο πρώτο ακέραιο κυπριακό κράτος δώσαμε στους Τουρκοκύπριους πολύ περισσότερα δικαιώματα απ' όσα δικαιούνταν ως μια (αμφίβολης εθνικής καθαρότητας) τουρκόφωνη μειονότητα του 18%. Αυτό «άνοιξε την όρεξη» των Τουρκοκυπρίων για περισσότερα. Δεύτερον, το ακέραιο κυπριακό κράτος έγινε προκλητικός και εύκο-

λος στόχος του πάντα υπαρκτού τουρκικού επεκτατισμού. Στην κατάλληλη στιγμή ήλθε και η εισβολή. Η κίνηση της χούντας ήταν μόνον αφορμή, η αιτία της εισβολής ήταν ο αχόρταγος τουρκικός επεκτατισμός. Αν ξαναφτιάξουμε ενιαίο κράτος μαζί με τους Τούρκους θα πάθουμε τα ίδια, αυτήν τη φορά ίσως χειρότερα. Χωρίς ακεραιότητα μπορούμε να κάνουμε, χωρίς ελληνικότητα όχι. Ή αλλιώς: ελληνικότητα χωρίς ακεραιότητα μπορεί να υπάρξει (με μια δίκαια διαίρεση του νησιού), αλλά ελληνικότητα με ακεραιότητα δεν μπορεί να υπάρξει (αυτό έδειξε η 40χρονη πείρα του Κυπριακού, αυτό υποστηρίζει η χιλιόχρονη πείρα των ελληνοτουρκικών σχέσεων). Η Τουρκία των στρατηγών δεν θα αφήσει ήσυχο το ενιαίο κράτος. Μακριά από εμένα ο εθνικισμός, ο σωβινισμός. Δεν μπορώ, όμως, να αγαπώ τα άλλα έθνη χωρίς να αγαπώ το δικό μου, πολύ περισσότερο όταν το δικό μου έθνος είναι που παθαίνει σήμερα ζημιά και όχι οι Τούρκοι.

Το Κυπριακό είναι ζήτημα εθνικής ολοκλήρωσης του ελληνισμού. Παρόμοια προβλήματα στο παρελθόν (Ρόδος, Κρήτη, Κέρκυρα κτλ.) λύθηκαν με την ένωση με την Ελλάδα. Αυτή η λύση αποδείχτηκε βιώσιμη, σταθερή, σιδερένια. Άλλη λύση θα δώσουμε στο Κυπριακό; Μπορούμε εμείς οι Έλληνες να αισθανόμαστε λυμένο το Κυπριακό, όταν τα αδέρφια μας οι Κύπριοι θα ζούνε μέσα σε άλλο κράτος, κράτος ασήμαντο και ανίκανο να τους υπερασπίσει, με τους Τούρκους να δημιουργούν διαρκώς προβλήματα; Έτσι που πάμε μετατρέπουμε το Κυπριακό σε πρόβλημα διαδοχικών προσωρινών λύσεων. Πότε θα δούμε την τελική λύση; Ούτε η ένταξη στην

ΕΕ εμπνέει την βεβαιότητα της οριστικής λύσης. Μέσα στους κόλπους της ΕΕ θα συνεχιστεί ο ανταγωνισμός. Η Κύπρος θα συνεχίσει να είναι «μήλον της έριδος», εστία αστάθειας για όλη την περιοχή, βάσανο για την Ελλάδα. Γιατί δεν ακούμε τίποτε στις ημέρες μας για την Ένωση; Από κει δεν ξεκίνησε το Κυπριακό (τότε που και ο λαός έδινε την παρουσία του); Την ένωση με την Ελλάδα δεν ζήτησε ο κυπριακός λαός με δημοψήφισμα; Εγώ βλέπω να προσανατολιζόμαστε σε ξεχωριστό κυπριακό κράτος για πάντα.

Μόνο η Ελλάδα είναι εγγυητής της ελληνικότητας της Κύπρου. Κανείς άλλος. Η ιστορία έδειξε ότι όποιο κομμάτι του ελληνισμού μπήκε στην Ελλάδα, διατηρήθηκε ελληνικό, ότι έμεινε απ' έξω, χάθηκε. Ποιος ξέρει τι περιπέτειες περιμένουν το Κυπριακό από εδώ και πέρα, που αρχίζει πόλεμος. Πρέπει να βιαστούμε να ενώσουμε τον ελληνισμό της Κύπρου με την Ελλάδα, να τον ασφαλίσουμε.

γ. Οι έλληνες πολιτικοί υπερτίμησαν τον διεθνή παράγοντα, την διεθνή νομιμότητα. Θεώρησαν αυτούς τους παράγοντες σταθερούς στον χρόνο και δεν ελίχθηκαν ανάλογα με τις μεταβολές της συμπεριφοράς τους. Εγώ σήμερα τρέμω από την σκέψη, ότι οι καλές «μέρες» (καλές «ευκαιρίες») με τον ΟΗΕ πέρασαν (ή πολύ σύντομα θα περάσουν) και εμείς από «καλά παιδιά» που είμασταν επί πολλά χρόνια θα γίνουμε βαθμιαία «κακά παιδιά». Οπότε θα επέλθει το κραχ. Διότι οι έλληνες πολιτικοί εκεί στηρίχτηκαν. Κάποια άλλα «όπλα» που είχαμε τα παράδωσαν στο Ελσίνκι. Αν τώρα μας εγκαταλείψει κι ο ΟΗΕ, τι θα κάνουμε;

40 χρόνια ελπίζουμε ότι ο ΟΗΕ θα μας λύσει το πρό-

βλημα. Τώρα, χωρίς να πάρουμε τίποτε, φεύγουμε και στρεφόμαστε προς την ΕΕ. Η τελευταία αποτελείται από κράτη περισσότερο φιλοτουρκικά παρά φιλελληνικά. 4 κράτη της ΕΕ ήταν κατακτητές της Κύπρου τα τελευταία 800 χρόνια, Γάλλοι, Ιταλοί, Τούρκοι (αφού τους ανοίξαμε το δρόμο, κάποτε θα μούνε κι αυτοί), Άγγλοι. Οι τελευταίοι έχουν βάσεις πάνω στο νησί. Όλοι αυτοί θέλουν το νησί δικό τους. Ο δρόμος που πήραμε οδηγεί στον βαθμιαίο, αλλά βέβαιο αφελληνισμό του νησιού.

5. Η πρότασή μου:

Με την πρώτη ευκαιρία που ο Ντενκτάς θα ξαναδείξει την αδιαλλαξία του, η ελληνική πλευρά να προτείνει την διαίρεση του νησιού και την δημιουργία δυο ξεχωριστών κρατών. Να ζητήσει την υποστήριξη του ΟΗΕ προς αυτή την κατεύθυνση. Η πρότασή μου έχει τα εξής πλεονεκτήματα:

α. Περισώζει την όποια καλή διάθεση έχει ακόμη ο ΟΗΕ για την πλευρά μας. Η σημερινή κατάσταση μοιάζει με κουβάρι μπλεγμένο, όπου μέσα σ' αυτό άλλοι δυσκολεύονται να βρουν το δικό μας, άλλοι εκμεταλλεύονται την πολυπλοκότητα για να μην το βρίσκουν. Με την πρότασή μου το Κυπριακό απλοποιείται δραστικά. Γίνεται ένα απλό εδαφικό πρόβλημα (και ίσως κάποιες μικρές διορθωτικές ανταλλαγές πληθυσμών) όπου το δικό μας θα γίνει καταφάνερο και ακαταμάχητο. Όλοι (με τον ΟΗΕ πρώτον) θα συμφωνήσουν ότι η σημερινή διαίρεση είναι άδικη και ότι πρέπει να γίνει δίκαια διαίρεση. Εμείς θα ζητήσουμε το 82% του εδάφους. Από κει και πέρα, αν θα είναι δυο κράτη ή θα υπάρξει διπλή ένωση, αυτό είναι πλέον λεπτομέρεια.

β. Η πρότασή μου πηγαίνει

προς την κατεύθυνση της απαίτησης του Ντενκτάς και τον αποπλίζει από τα παραπλανητικά επιχειρήματά του και τις κωλυσιεργίες του. Τώρα δεν μπορεί να μην προσέλθει στις διαπραγματεύσεις και δεν θα βρίσκει επιχειρήματα εναντίον μας.

γ. Η διχοτόμηση δοκιμάστηκε (27 χρόνια). Έφερε ένα κακό και δύο καλά. Το κακό είναι ότι είναι άδικη διχοτόμηση (37%-63%). Το πρώτο καλό είναι ότι στο νησί 27 χρόνια υπάρχει ειρήνη, δεν χύνεται αίμα. Πριν το '74 κάθε μέρα κάποια μάνα (Ελληνίδα ή Τουρκάλα) έκλαιγε. Το δεύτερο καλό είναι ότι οι Ελληνοκύπριοι έζησαν σαν Έλληνες, χόρτασαν την ελληνικότητά τους. Όταν (αν) ξαναγίνει ενιαία Κύπρος, αυτά όλα θα χαθούν.

δ. Η πρότασή μου δεν αποτρέπει την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, μάλλον την διευκολύνει.

ε. Η (δίκαια) διαίρεση του νησιού είναι ο μόνος τρόπος να απαλλαγεί το νησί από τους εποίκους. Από τα εδάφη που θα επιστραφούν στην ελληνική πλευρά, οι έποικοι θα φύγουν δια νόμου. Από το τουρκοκυπριακό κράτος θα φεύγουν λόγω οικονομικών δυσκολιών και πίεσης από μέρους των γηγενών κατοίκων. Διότι όταν το Κυπριακό «κλείσει» οριστικά, τότε το βόρειο τμήμα του νησιού θα χάσει τη σημασία του για την Τουρκία. Η τελευταία θα πάψει να το χρηματοδοτεί και αυτό θα αντιμετωπίσει επιπλέον οικονομικά προβλήματα. Κανένας απολύτως άλλος τρόπος δεν υπάρχει για την απαλλαγή του νησιού από τον τουρκικό υπερπληθυσμό. Δεν είναι βέβαιο ότι η ΕΕ θα τους χαρακτηρίσει έποικους. Το πιθανότερο είναι ότι θα τους χαρακτηρίσει μετανάστες ή γηγενείς. Αν δεν γίνει έτσι που προτείνε-

ται εδώ, οι Τούρκοι πολύ σύντομα θα γίνουν περισσότεροι από τους Έλληνες στο νησί. Από την άλλη μεριά, η μικρή εδαφική απώλεια δεν θα μειώσει την ελληνικότητα της Κύπρου. Όλος ο κόσμος όταν θα λέει «Κύπρος» θα την εννοεί ελληνική. Η Ελλάδα θα δυναμώσει, θα απαλλαγεί από τη σκοτούρα του Κυπριακού, θα γίνει παράγοντας ειρήνης στην ανατολική Μεσόγειο.

ζ. Η προτεινόμενη διαίρεση δεν σημαίνει υποχώρηση. Είναι έκφραση αγανάκτησης, καταδίκης προς την πλευρά που 40 χρόνια τώρα μας κοροϊδεύει. Με ποιούς θέλουμε να φτιάξουμε ένα κοινό κράτος; Με τους ανέντιμους; Με τους αφερέγγυους; Με τους κατακτητές μας; Διότι οι έποικοι (που είναι οι περισσότεροι σήμερα) είναι κατακτητές. Η προτεινόμενη διαίρεση είναι κάλεσμα σε αγώνα (διότι για να πάρουμε το 82% θα χρειαστεί αγώνας). Ο αγώνας αυτός όμως θα έχει καθαρό, λογικό, εφικτό στόχο και ασφαλή έκβαση και θα συγκεντρώσει περισσότερους αγωνιστές στον ελληνισμό και υποστηρικτές ανά τον κόσμο.

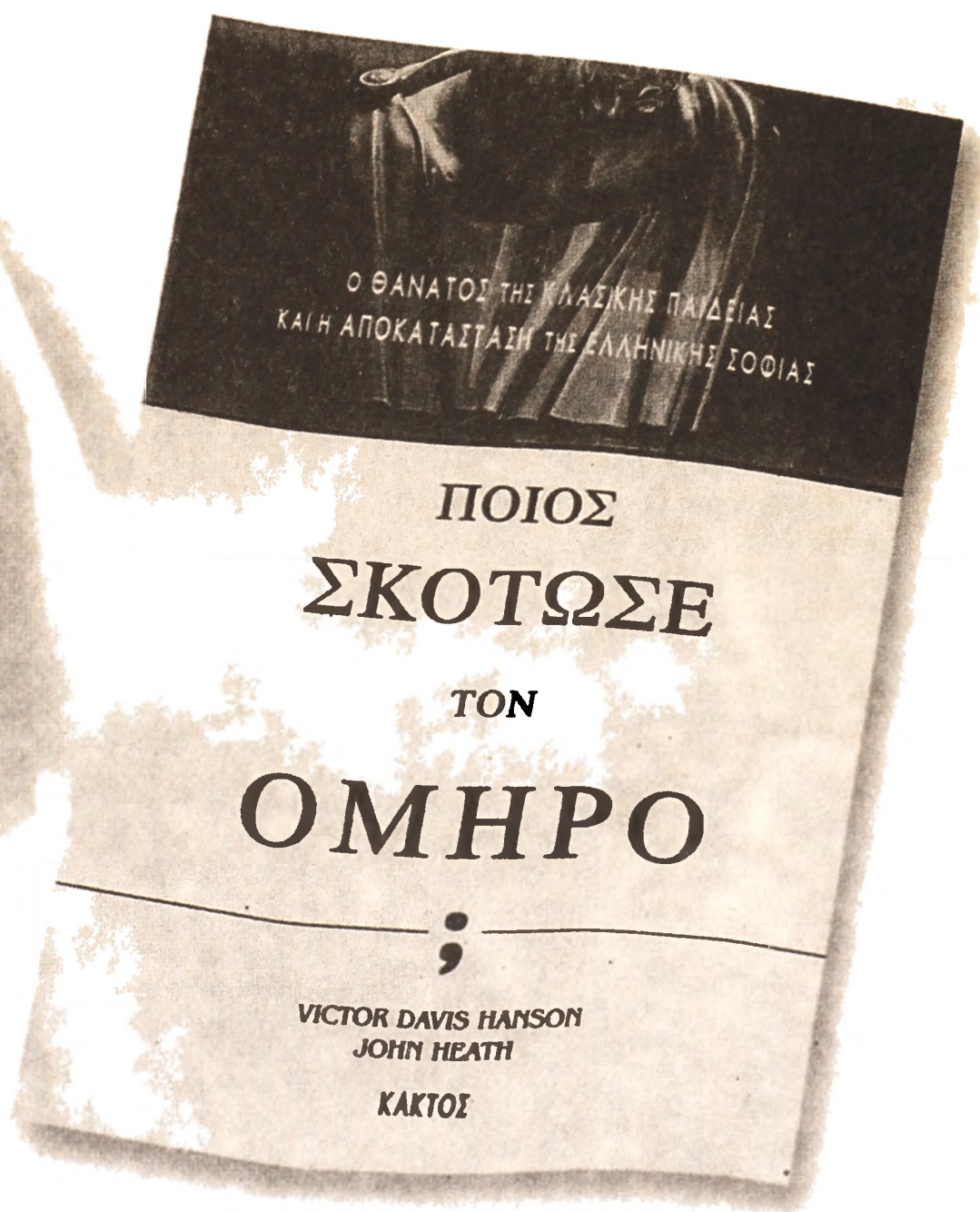
Θα περάσουν τα χρόνια, στην Τουρκία θα έλθει η δημοκρατία, η Κερήνεια δεν θα έχει φύγει από την θέση της. Τότε θα χαμηλώσουν τα σύνορα και οι Ελληνοκύπριοι θα πηγαиноέρχονται εκεί. Θα τους δέχονται σαν παλιούς φίλους, σαν συντοπίτες. Αυτός είναι ο μοναδικός τρόπος να ξαναδούμε την Κερήνεια. Δεν μας φταίει ο Ντενκτάς, μας φταίει η Τουρκία. Εγώ και την επανένωση του νησιού δεν αποκλείω στο μέλλον. Για να γίνουμε φίλοι και συντοπίτες με τους γηγενείς Τουρκοκύπριους κάποτε, φαίνεται πρέπει πρώτα να χωρίσουμε.

Κώστας Ζάγκαλης

ΤΟ 5% ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ...

δηλώνουν ότι το σημερινό πολιτικό παιχνίδι δεν τους λέει τίποτα •
δεν θα έκαναν τα πάντα για το κέρδος • δεν καταναλώνουν έτοιμες
ιδέες • υποστηρίζουν ότι δεν τους αφορά η στημένη πληροφόρηση
και κουλτούρα • δηλώνουν ότι το επόμενο βιβλίο που θα διαβάσουν
είναι το "Ποιος σκότωσε τον Όμηρο;"

...ΕΙΝΑΙ 500.000 ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ!

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 46, 105 78 - ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 38 44 458 - 38 40 524. FAX 33 03 098

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

Κατάχρηση εξουσίας (πάλι)

... Με την καλή έννοια.
Λ. Λαζόπουλος

Ας μιλήσουμε σήμερα για κείνη την κατάχρηση εξουσίας που δεν αφορά σε πολιτική παραβατικότητα, ούτε καταφεύγει στην (κρατική) βία αλλά είναι μάλλον καλών προθέσεων και σχετίζεται συχνά με τον πολιτισμό. Ας πούμε λοιπόν ότι συνιστά κατάχρηση εξουσίας (με την καλή έννοια πάντα) όλη αυτή η υπερπροσφορά πολιτιστικών προϊόντων που παράγονται για μας αλλά ερήμην μας και που μας κλείνουν το μάτι κοροϊδευτικά όπως π.χ. τα γλυπτά της Ναταλίας Μελά-Κωνσταντινίδη στην πλατεία Κολωνακίου ή τα φοβερά σκηνικά του Αβραμόπουλου εμπρός στο Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων (επί της Ακαδημίας).

Ή πάλι η διογκούμενη πτώχευση της αρχιτεκτονικής σ' αυτή την πόλη αλλά και σ' αυτή τη χώρα (όπως διαπίστωσε εύστοχα η Άννυ Βρυχέα στην Αυγή της Κυριακής 4/11) όπου ενόψει του «οράματος» του 2004 και εμπρός στην τεράστια ποσοτική ανάγκη χώρου οι απρόσωπες κατασκευαστικές εταιρείες έχουν πιάσει δουλειά αντιμετωπίζοντας το λεκανοπέδιο σαν φέτες από ένα τιτάνιο πεπόνι χωρίς συνολική άποψη και χωρίς ευαισθητοποιημένη Μνήμη. Αν αρχιτεκτονική είναι πρωτίστως ο στοχασμός περί το οικοδομείν και η σχέση ανθρώπου ή ανθρώπινων ομάδων προς το οικοδόμημα, εδώ διαπιστώνεται ένας χρησιμοθηρικός οργασμός κατασκευών που εντέλει ακυρώνουν και τον άνθρωπο και τις χωρικές του ανάγκες ή δυνατότητες.

Άλλο πάλι: Ας πούμε ότι είστε ένας κριτικός τέχνης ή ένας συλλέκτης με εγνωσμένο έργο και ζητάτε από τον επικεφαλής ενός πολιτιστικού φορέα –φερ' ειπείν της «Πολιτιστικής Ολυμπιάδας»– μια υπηρεσιακή ακρόαση «δι' υπόθεσίν» σας και ο δείνα πρόεδρος ή η τάδε διευθύνουσα αρνείται τη συνάντηση χωρίς καν ν' ακούσει το προς συζήτηση αντικείμενο. Δεν συνιστά κι αυτό κατάχρηση εξουσίας (με την καλή βεβαίως έννοια); Απ' την άλλη ασχολούνται με την τέχνη τόσο πολλοί τραπεζίτες, χρηματιστές, μεγαλοδικηγόροι, πρόεδροι οργανισμών, μεγαλοπολιτευόμενοι (πώς λέμε «χηρευόμενοι») ώστε οι καθ' ύλην αρμόδιοι να αισθάνονται άχρηστοι.

Καλλιτέχνες, θεωρητικοί, κριτικοί, μελετητές, δημιουργοί πάσης φύσεως παρατηρούν έντρομοι το σχεδόν παρά φύσιν ενδιαφέρον όλων των ανωτέρω για το έργο τους. Κι ένα τελευταίο παράδειγμα: Στα πρόσφατα εγκαίνια του Γύζη στην Εθνική Πινακοθήκη ο καθ' όλα άξιος ex officio πρόεδρος του ιδρύματος, που είναι συγχρόνως μάχιμος δικαστικός και πρόεδρος του Ελεγκτικού Συνεδρίου του κράτους ομίλησε δια μακρών για τον Γύζη, τη ζωή, το έργο του κ.λπ. Φαντάζομαι πως αν ένας επιμελητής της Πινακοθήκης παραστεί μεθαύριο σε μια συνεδρίαση του Ελεγκτικού Συνεδρίου και ζητήσει τον λόγο επί νομικού θέματος, θα τον εξωπετάξουν κλωτσηδόν. Για την «τέχνη» όμως οι πάντες νομιμοποιούνται να εκφέρουν «επίσημο» λόγο. Έστω κι αν ουδέποτε το Διοικητικό Συμβούλιο της Πινακοθήκης μαζί με όλους τους εκάστοτε προέδρους του δεν έχει δεχτεί τους επιμελητές-ιστορικούς τέχνης του ιδρύματος για να εξετάσουν από κοινού τα προβλήματα ή την στρατηγική ενός τόσο ευαίσθητου χώρου.

Κατάχρηση εξουσίας; Μάλλον, αλλά πάντα με την καλή έννοια!

Μάνος Στεφανίδης

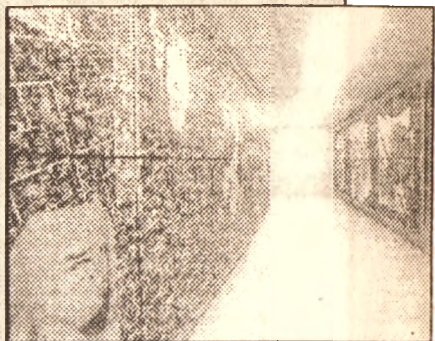
Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

• Θα διαρκέσει ως τις 18 Νοεμβρίου η έκθεση του Πολωνού Jerzy Skolimowski στο Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, σε συνεργασία με το Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης. Θα

παρουσιαστούν 28 έργα από την καινούργια δουλειά του με θέμα τη φύση και τον άνθρωπο.

• Στον ίδιο χώρο θα πραγματοποιηθεί η έκθεση «Ηλίας Παπαηλιάκης 1998-2001» με έργα από τις προηγούμενες θεματικές ενότητες του καλλιτέχνη. Τα ζητήματα που διαπραγματεύεται με το έργο του είναι οι μηχανισμοί κατασκευής της εικόνας, καθώς και οι διαδικασίες κατανόησης και ενσωμάτωσης ή απόρριψής της από την κοινωνία. Η έκθεση θα διαρκέσει ως τις 7 Ιανουαρίου 2002.

• Το Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο διοργανώνει συνέδριο για τον Γρηγόριο Ξενόπουλο, με αφορμή τα 50 χρόνια από τον θάνατό του. Οι εργασίες του θα λάβουν χώρα στις 28 και 29 Νοεμβρίου στη Στοά του Βιβλίου (Αρσάκειο Μέγαρο). Παράλληλα στην Αίθουσα Τέχνης της Στοάς του Βιβλίου θα λειτουργεί έκθεση φωτογραφιών και παλαιών χειρογράφων του Γρηγόριου Ξενόπουλου.

• Εγκαινιάστηκε στη γκαλερί ΑΔΑΜ (Ν. Βάμβα 5, πλ. Κολωνακίου) η έκθεση ζωγραφικής της Μαρίας Κτιστοπούλου. Στοιχείο της έμπνευσης και της δημιουργίας της η χρωματική και ποικιλόμορφη υφή του χρώματος που εξάπτει το ενδιαφέρον της, καθώς παρεισφρεύουν λιβάδια, δέντρα, αγροί και στάχια κάτω από το λαμπερό φως του μεσημεριού. Η έκθεση θα διαρκέσει ως τις 8 Δεκεμβρίου.

• Για δύο τριήμερα ακόμα (Παρασκευή, Σάββατο, Κυριακή) η Σαβίνα Γιαννάτου μαζί με το συγκρότημα Primavera en Salonico θα βρίσκεται στη Σφεντόνα (Λ. Αλεξάνδρας 22, τηλ. 8253991-2) και θα παρουσιάζει πρόγραμμα από το σύνολο της μέχρι σήμερα δουλειάς της.

B O M B I Δ I A
πολιτιστικής
 A Φ Α Σ Ι Α Σ

- Η προσφορά του ΠΑΣΟΚ στον τόπο:
- Έκανε τη γενιά του Πολυτεχνείου, όλα αυτά τα τριάντα χρόνια, είτε εύθυμους λαλιώτηδες είτε σοβαρούς χριστοδουλάκηδες.
- Μόνο τον Χριστόδουλο δεν κατάφερε να μεταλλάξει!
- Απ' την άλλη παρήγαγε με τη σέσουλα μικρομπιγκ-μπραδερούτσικους και χυδαιοσοβαροφανούτσικους.
- Τέλος έκανε την αλητεία στίλ.
- «Ελάτε ρε παιδιά, πώς κά-νετε έτσι, απλώς ένα παιχνίδι είναι».
- Σαν τους αμερικάνικους βομβαρδισμούς στα χωριά του Αφγανιστάν.
- Ή, σαν τα ολυμπιακά έργα που δεν έχουν ξεκινήσει ακό-μη έτσι ώστε υψηλόβαθμα μέ-λη της ΔΟΕ να ονομάζουν τους πρωτοκλασάτους κυ-βερνητικούς μας «γελοίους» (Sunday Times).
- (Και μια και μιλάμε για «γελοίους»...)
- Χωρίς τον προσκαλούντα υπουργό Πολιτισμού έγιναν τα εντυπωσιακά εγκαίνια της εντυπωσιακότατης, αναδρο-μικής έκθεσης του Τσόκλη στο ΦΙΕ.
- Ξέρετε γιατί; Γιατί σε χρό-νο ανύποπτο ο καλλιτέχνης είχε αποκαλέσει στην εφημε-ρίδα Νέα τον κ. Βενιζέλο «αυθάδη νεαρό».
- Μνήμη ελέφαντα!
- Κατά τ' άλλα το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης έκλεισε δύο μέρες μετά από εκείνο το βράδυ και για μια εβδομάδα λόγω... βροχής.
- Το άλλο πάλι βενιζέλειο ίδρυμα, η Πινακοθήκη, οργά-νωσε μεν την έκθεση Γύζη αλ-λά άδειασε τις αίθουσες των μονίμων εκθεμάτων από τους

- πίνακες του αβρού Τήνιου, έτσι ώστε αυτές να θυμίζουν επαρχιακό κορνιζάδικο.
- Ή, αποσιλωμένη οδοντο-στοιχία.
- Πρετεντέρης, Χατζηνικο-λάου, Κατρίτση: Απ' αυτό το απίστευτο τηλεοπτικό τρίγω-νο η τελευταία μάς είναι η συ-μπαθέστερη.
- Μεγαλόβαθμο τεχνικό στέλεχος των γερμανικών εταιρειών που δούλευαν και δουλεύουν στην Ελλάδα είτε για το αεροδρόμιο των Σπά-των είτε για το Μετρό δηλώ-νει σε ιδιωτική συνομιλία:
- «They are dirty people» (χω-ρίς μετάφραση).
- The airport has no flexibility, no style, it is very expensive and it was made too late.
- Για το δε Μετρό εξομολο-γείται ότι ο ένας αρμόδιος σε παραπέμπει στον άλλο και γι' αυτό οι καθυστερήσεις πολ-λαπλασιάζονται, ενώ η κάθε κυβερνητική αλλαγή τετρα-πλασιάζει την Kommission (=μίζα, γερμανιστί).
- Ο Σημίτης πάλι γνωρίζει τα πάντα αλλά κάνει τον Γερ-μανό.
- Βλέπετε και η διαπλοκή θέ-λει τον Γερμανό της.
- Πάνω που είμασταν έτοι-μοι να πούμε καλά λόγια για το ανανεωμένο Γ' Πρόγραμ-μα του κρατικού ραδιοφώ-νου...
- Και να επαινέσουμε τον Δημήτρη Μαυρίκιο και την εκπομπή του «Αναπολώντας τις πόλεις», ή κάπως έτσι...
- Αιφνίδια τις προάλλες από τις 12 το μεσημέρι ως τις 3 μ.μ. το Γ', δια στόματος Γ. Τσαγκάρη που υποτονθόριζε δικαιολογίες, διέκοψε το πρόγραμμά του για να συν-δεθεί με την EPA Sport...
- Η οποία μετονομαζόταν,

λέει, σε «Ολυμπιακό Ραδιό-φωνο» και γι' αυτό μετέδιδε τις παπάρες του ΠΑΝ-ΠΑΝ και της κ. Γιάννας.

- Έλεος! Το Γ' Πρόγραμμα δεν είχε τολμήσει να πειρά-ξει ούτε η χούντα.
- Αργότερα το «2004» έδωσε στον Λαμπράκη παν ό,τι τυ-πώνεται, φυλλομετρείται, αφισοκολλάται και αφισοξε-κοκαλίζεται.
- Είπαμε: ο ΔΟΛ έχει προ-βλήματα και οι δόλιοι συ-ντρέχουν τους δόλιους αδελ-φούς τους.
- Δολιχός Χρήστος, Δολιχός Δρόμος, Δόλιος ΒΗΜΑτι-σμός.
- Το άλλο πάλι: Έχετε προ-σέξει ότι τα ΜΜΕ προβάλ-λουν, δηλαδή καθιστούν πρό-τυπο για τη νεολαία, ένα πε-ρίεργο τύπο θηλυπρεπούς άντρα, ο οποίος μιλάει κά-πως, γελάει κάπως κ.λπ.;
- Από τις πρωινές, «αστείες» εκπομπές ως τις βραδινές «σοβαρές» ένας ανδρόγυνος περνάει σιγά-σιγά την μασω-νία των αδελφών και την κα-θιστά «στίλ», σ' όλη την ελλη-νική κοινωνία.
- Πριν βιαστείτε να με πείτε ρατσιστή, σκεφθείτε μήπως μια σεξουαλική ιδιαιτερότη-τα του ιδιωτικού βίου τείνει να καταστεί με φασιστικό τρόπο «επίσημος κανόνας» συμπεριφοράς και το δημό-σιο symbol για την όποια επι-τυχία.
- Και τι να πω για τα κρατι-κά βραβεία λογοτεχνίας;
- Οι επιτροπές του ΥΠΠΟ με τους μόνιμους επιτροπά-ριους τους είναι μάλλον επι-ντροπές.
- Βράβευσαν, άκουσον-άκουσον, τον πρωθυπουργι-κό σύμβουλο Νίκο Θέμελη για το πόνημά του με τον εμπνευσμένο τίτλο Ανατροπή.
- Το προηγούμενο αρι-στούργημα ονομαζόταν Ανα-ζήτηση.
- Ή μήπως ανάποδα;
- Σε αμφότερα κυριαρχούν

πάντως οι τεχνικοί όροι της τρέχουσας κομματικής αρ-γκό και μια δημοσιογραφική προσέγγιση της ιστορίας.

- Θυμάστε τον ταυτολογικό «πλανόδιο πλασιέ» της δεκα-ετίας '70 του Βασίλη Βασιλι-κού; Ε, κάτι τέτοιο.
- Άσχετο: Μπορεί ένας πλα-σιέ να μην είναι πλανόδιος; Ναι, άμα έχει μόνιμη εκπο-μπή στην κρατική τηλεόραση.
- Και τι να πούμε για το με-γαλούργημα Η Νοσταλγία των Δράκων του τεράστιου μυθιστοριογράφου Δημοσθέ-νη Κούρτοβικ!
- Μας αρκούν οι ύμνοι που του αφιέρωσαν οι κριτικοί Ελισάβετ Κοτζιά και Βαγγέ-λης Χατζηβασιλείου.
- Φανταζόμαστε ότι ο αγα-πητός Δημοσθένης θ' ανταπο-δώσει τ' ανάλογα, στο επόμε-νο βιβλίο των ανωτέρω θερα-πόντων της αλήθειας και της δικαιοσύνης.
- Κατά τ' άλλα ούτε ο Νίκος Φωκάς, ούτε ο Μάρκος Μέ-σκος κρίθηκαν άξιοι από τις επι-ντροπές των κριτικών για κάποια μνεία.
- Να θυμάστε ένα όνομα: Παπακώστας! Πρόκειται για εμπνευσμένο πανεπιστημια-κό, μόνιμο μέλος επιτροπών του ΥΠΠΟ ο οποίος μπορεί στην μακροθυμία του να συ-στοιχίσει τον Δροσίνη και τον Καβάφη.
- Σύνθημα που ακούσαμε με τ' αυτάκια μας: «Ελάτε στο κόμμα των ανε-ξάρτητων εργατών, αγρότων, μαθητών, φοιτητών» (sic)!
- Ή, όπως είπε ο Διευθύνων Σύμβουλος της ΕΥΔΑΠ μετά τις πρόσφατες πλημμύρες:
- «Εγώ δεν ευθύνομαι για τις καταστροφές».
- Ούτε κι εμείς!
- Είπαμε ιδιωτικοποιήσεις, κ. Χριστοδουλάκη, αλλά όχι και να ιδιωτικοποιήσετε τα ρέματα του Θεού!
- Βοήθειά μας απ' τον εκσυγ-χρονισμό τους.

Μανωλάκης ο Βομβιστής

Σεμινάρια Πολιτικού Προβληματισμού

Δύο ενδιαφέροντα σεμινάρια με θέματα που άπτονται της εποχής μας διοργανώνονται τις επόμενες μέρες στην Αθήνα.

Ο πρώτος κύκλος με τίτλο «Θεωρία και πράξη της αντιρατσιστικής πολιτικής» έχει εισηγητή τον Γιώργο Τσιάκαλο, καθηγητή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και πρόεδρο της Εταιρείας Πολιτικού Προβληματισμού «Νίκος Πουλαντζάς».

Στο σεμινάριο θα παρουσιαστούν οι τομείς στους οποίους τα κοινωνικά κινήματα, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις και η αριστερά οφείλουν να επικεντρώσουν την προσοχή τους, ώστε η αντιμετώπιση του ρατσισμού να είναι αναπόσπαστο μέρος κάθε πολιτικής παρέμβασης και, κυρίως, να είναι αποτελεσματική.

Ο δεύτερος κύκλος με τίτλο «Κριτικές προσέγγισης της ανάπτυξης από τη σύγχρονη οικολογική σκέψη» έχει εισηγητή τον κ. Γιάννη Σακιώτη, πολιτικό επιστήμονα, περιβαλλοντολόγο και υπεύθυνο της Μονάδας Οικολογικού Προβληματισμού της Εταιρείας Πολιτικού Προβληματισμού «Νίκος Πουλαντζάς».

Εδώ προσεγγίζεται η σύγχρονη οικολογική σκέψη. Ένα σύνολο ιδεών, αναλύσεων και εναλλακτικών προτάσεων ολιστικού χαρακτήρα που διαμορφώθηκαν από τον γόνιμο διάλογο της επιστημονικής οικολογίας με την πολιτική οικολογία, έχει αναδείξει στη δημόσια συζήτηση τη διασύνδεση της οικολογικής κρίσης με την αλόγιστη μεταπολεμική ανάπτυξη. Είναι άραγε εφικτό η αναπτυξιακή διαδικασία να προσαρμοσθεί σε ένα σύνολο πολιτικών που μπορούν να συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος, τη διατηρησιμότητα των φυσικών πόρων, τη διασφάλιση της δημόσιας υγείας και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής; Η απάντηση έρχεται από την προοπτική της υειφόρου ανάπτυξης, ένα ρεαλιστικό μοντέλο διαφυγής από τα αδιέξοδα στα οποία έχει οδηγήσει το επικρατούν αναπτυξιακό πρότυπο.

Τα σεμινάρια θα πραγματοποιηθούν στις 15/11, 22/11, 29/11, 3/12, 10/12, 17/12, στην οδό Σαρρή 14, στην Αθήνα. Τηλ.: (01) 3217745, fax: (01) 3212531.

Ernst Gombrich 1909-2001

Ο Ernst Gombrich, ο διαπρεπέστερος ιστορικός τέχνης της μεταπολεμικής περιόδου, δεν υπήρξε δάσκαλος μόνο των εξειδικευμένων επιστημόνων· κυρίως υπήρξε δάσκαλος του ευρύτατου κοινού ως προς τα θέματα της εικαστικής έκφρασης· ακόμη και τα πιο σύνθετα μελετήματά του όπως το *Meditation on a Hobby-Horse* ή το *Art and Illusion* υπήρξαν υποδείγματα σαφήνειας και κατανοητού ύφους. Εδώ στην Ελλάδα έγινε ευρέως γνωστός όταν το 1994 το Μ.Ι.Ε.Τ. κυκλοφόρησε το κοσμαγάπητο βιβλίο του *The Story of Art* με τον τίτλο *Το Χρονικό της Τέχνης* (μετάφραση Λίνας Κάσδαγλη). Ός σήμερα το βιβλίο αυτό έχει γνωρίσει 16 επανεκδόσεις και έχει μεταφραστεί

στις σημαντικότερες γλώσσες του κόσμου. Κρατάω κάτι από τον πρόλογο της α' έκδοσης: «Υποτιμούν ακριβώς τη νοημοσύνη του αναγνώστη εκείνοι που κάνουν κακή χρήση της "επιστημονικής" γλώσσας για να εντυπωσιάσουν κι όχι για να διαφωτίσουν...». Τι πολύτιμο μάθημα για πολλούς από τους εγχώριους ιστορικούς τέχνης οι οποίοι ξεχνούν ότι το επιστημονικό τους αντικείμενο έχει να κάνει τόσο με την ιστορία όσο και με την τέχνη! Ο Gombrich, χωρίς να λογοτεχνίζει, χρησιμοποιούσε ένα γλαφυρό όσο και κομψό ύφος που τον κάνει ευχερώς αναγνωρίσιμο ανάμεσα στους υπόλοιπους εκπροσώπους του Ινστιτούτου Warburg.

Μάνος Στεφανίδης

Ανθρωπολογικό Συνέδριο στην Αθήνα τον Δεκέμβρη

Η ανθρωπολογία στις διάφορες εκδοχές της, κοινωνική, πολιτισμική ή εθνολογία, είναι πολύ καινούργια επιστήμη στην Ελλάδα και αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα θεσμικά και άλλα. Στη διεθνή επιστημονική συνάντηση που θα πραγματοποιηθεί στην Αθήνα με τίτλο «Όψεις της ανθρωπολογικής σκέψης και έρευνας στην Ελλάδα» πρόκειται να τεθούν και να συζητηθούν αυτά τα θέματα από διακεκριμένους έλληνες και ξένους ανθρωπολόγους και άλλους ειδικούς επιστήμονες. Τη συνάντηση, που θα πραγματοποιηθεί την 7η και 8η Δεκεμβρίου

στην Αθήνα (αμφιθέατρο Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, οδός Βασιλ. Κωνσταντίνου 48), οργανώνουν από κοινού η Ελληνική Εταιρεία Εθνολογίας και το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. Το συνέδριο περιλαμβάνει πλήθος εισηγήσεων που παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον όχι μόνο για τους ειδικούς αλλά και για το ευρύ κοινό. Οι εργασίες του θα πραγματοποιηθούν σε τρεις συνεδρίες με τίτλο «Σύγχρονες ανθρωπολογικές τάσεις και αναζητήσεις», «Ανθρωπολόγοι, θεωρία και εμπειρική έρευνα», «Διεπιστημονικές συναντήσεις στο χώρο της Ανθρωπολογίας».

Η «Τέχνη» της τέχνης

Η «Τέχνη» είναι ένα σωματείο με καθοριστική συμβολή στη διαμόρφωση της πολιτιστικής ζωής της Θεσσαλονίκης κατά τα μεταπολεμικά χρόνια. Δημιουργήθηκε το 1951 από μια μικρή ομάδα η οποία αποφάσισε να δουλέψει για την κάλυψη του καλλιτεχνικού κενού στην πόλη. Την περίοδο εκείνη οι πολιτιστικοί τομείς στους οποίους επιδίδονταν οι συμμετέχοντες στην ομάδα ήταν πολλοί: Μουσική, εικαστικές τέχνες, λογοτεχνία, κινηματογράφος, θέατρο. Το 1973 η δικτατορία έκλεισε την «Τέχνη» και η μεταπολίτευ-

ση επηρέασε αποπροσανατολιστικά τα ενδιαφέροντά της. Παρ' όλα αυτά η «Τέχνη» συνεχίζει ως σήμερα να παράγει (ή να προωθεί τον) πολιτισμό. Η έκθεση της συλλογής έργων ζωγραφικής της «Τέχνης» στο Πολιτιστικό Κέντρο Θεσσαλονίκης, που θα διαρκέσει έως τις 6 Ιανουαρίου, αυτό αποδεικνύει.

«Η Ποίηση είναι η τελευταία ελπίδα σωτηρίας του ανθρωπίνου είδους»

του Βίκτορα Ιβάνοβιτς

Στις 29 Σεπτεμβρίου πέθανε στο Βουκουρέστι ο μεγάλος ρουμάνος ποιητής Gellu Naum (1915-2001). Σε διάφορες κριτικές παρεμβάσεις αλλά και ενημερωτικά σημειώματα (συνοδεύοντας δικές μου μεταφράσεις από το έργο του), έχω επανειλημμένως τονίσει ότι ο εκλιπών όχι μόνον υπήρξε ο σημαντικότερος ποιητής της Ρουμανίας στην μεταπολεμική εποχή, αλλά και μια κορυφαία φυσιογνωμία του όψιμου Υπερρεαλισμού.

Gellu Naum

Το 1994 με την σύζυγό του κυρία Λυγία στο περίφημο καφέ Dôme των Παρισίων όπου σύχναζαν άλλοτε οι υπερρεαλιστές.

Πίστευα μάλιστα (και εξακολουθώ να πιστεύω) ότι στην ύστερη αυτή φάση όταν, αποδεδειγμένος πλέον από τα αγωνιστικά «καθήκοντα» ενός ρεύματος, ο Υπερρεαλισμός αποκαλύφθηκε ως αυτό που ανέκαθεν ήταν: μια βαθύτερη και διαχρονική διάσταση της Ποιήσεως – στο παγκόσμιο σουρεαλιστικό τοπίο δέσποζαν τρεις εξέχουσες κορυφές: η μία έφερε το όνομα του Έλληνα Οδυσσέα Ελύτη, η δεύτερη του Μεξικανού Octavio Paz και η τρίτη του Ρουμάνου Gellu Naum. Επιχειρώντας έναν πρόχειρο απολογισμό, θα προσέθετα σήμερα ότι, εκ των τριών, ο τελευταίος είναι εκείνος που παρέμεινε πιο κοντά στις προδιαγραφές και τις επιταγές του ιστορικού Υπερρεαλισμού, ενώ οι υπόλοιποι διασταυρώθηκαν καθ' οδόν και συνεβάδισαν μαζί του για κάποιο χρονικό διάστημα.

Όπως και νά 'χουν τα πράγματα, η προοπτική της Αιωνιότητας –που, κατά τον Mallarmé, έχει την ιδιότητα να μεταμορφώνει τον καθένα «στον εαυτό του»– σβήνει συγκυριακές διαφορές και τονίζει βαθύτερες ομοιότητες. Μεταξύ άλλων ότι η αναχώρηση των τριών μεγάλων εκπροσώπων της ποιητικής Πρωτοπορίας του 20ού αιώνα (των δύο πρώτων λίγο πριν του τρίτου, λίγο μετά την λήξη της τελευταίας δεκαετίας του) σφραγίζει και το τέλος αυτής της «παγωμένης και σκληρής εποχής» πάνω από την οποία, σε ανύποπτο χρόνο, είχε φουσήξει –όπως τόνιζε κάπου ο Octavio Paz– η «ισχυρή, διάπυρη πνοή» της υπερρεαλιστικής εξέγερσης. Γι' αυτό, όσοι εξακολουθούμε να εισπράττουμε την δική τους μνήμη ως μια ζώσα παρουσία, φαντάζουμε ξαφνικά επιβιώσαντες από ναυάγιο, αναζητώντας με βλέμματα πλάνη κάποιο ορόσημο

που να μας προσανατολίσει εν μέσω του επίπεδου τοπίου του σύγχρονου αξιολογικού μηδενισμού.

* * *

Παρόμοια συναισθήματα πρέπει να ένιωσαν κι εκείνοι που, εδώ και λίγες εβδομάδες, συνόδευσαν τον Gellu Naum στην τελευταία του κατοικία. Με τον θάνατο του Ποιητή, τα ρουμανικά γράμματα έχασαν ένα ευδιάκριτο σημείο αναφοράς, που για πολλούς κατέστη υπόδειγμα ύφους και ήθους σε «χαλεπούς για την Ποίηση (και όχι μόνον) καιρούς».

Έτσι, από τα πρώτα βήματά του στην ποίηση, με την ιδιότητα του ιδρυτικού μέλους της Υπερρεαλιστικής Ομάδας του Βουκουρεστίου¹, ο Gellu Naum προβάλλει την υποδειγματική εικόνα μιας δημιουργικότητας η οποία ασκείται με φρενίη, «εσχατολογική» ένταση, καθώς επάνω στην πατρίδα του απλώνεται όλο και πιο απειλητική η σκιά του ανερχομένου σταλινικού ολοκαυτώματος.

Υποδειγματικήν επίσης στάση τήρησε ο Gellu Naum όταν πια η απειλή έγινε πραγματικότητα και οι περισσότεροι φίλοι του αναγκάστηκαν να εκπατρισθούν (ενώ άλλοι υπέκυψαν στο δέλεαρ της Εξουσίας και προσεχώρησαν άδοξα στον «Σοσιαλ-ρεαλισμό»). Για είκοσι και πλέον χρόνια, επιλογή του υπήρξε, αντιθέτως, η «εγχώρια εξορία» και τα συνεπακόλουθά της: η υπαρξιακή απομόνωση, ο κοινωνικός αποκλεισμός και η στέρηση κάθε δυνατότητας για δημόσια επικοινωνία με τον αναγνώστη. Με την εύγλωττη σιωπή του, ο Ρουμάνος εννοούσε και κατόρθωνε να καταγγείλει εκείνο που, την ίδια περίπου στιγμή, ο Γάλλος Benjamin Péret στιγμάτιζε μεγαλοφώνως: την «καταισχύνη των ποιητών» [le déshonneur des poètes] οι οποίοι έσερναν την Ποίηση στα πορνεύ της κομματικής «στράτευσης». Και το παράδειγμά του «έπιασε τόπο»: στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '60, όταν δειλά-δειλά το κομμουνιστικό καθεστώς επέτρεψε την δημοσίευση κάποιων βιβλίων του Gellu Naum, η ποιητική του δεν άργησε να εκθρέψει την αισθητική και πολιτική αμφισβήτηση στα κείμενα της γαλουχημένης με το πνεύμα του '68 νέο-πρωτοποριακής ομάδας των «Ονειριστών».

Τέλος, με την εκπληκτική και εκρηκτική δημιουργική περίοδο η οποία καλύπτει την τελευταία δεκαετία της ζωής του –αλλά που οι απαρχές της πρέπει να αναζητηθούν στο αριστουργημά του *Ζηνοβία* (1982)²– ο Gellu Naum αναγνωρίσθηκε από τους νέους ποιητές της Ρουμανίας ως ο «νεαρότερος των ρουμάνων ποιητών». Εις πείσμα των στερεοτύπων για την δήθεν ριζική ασυμβατότητα ανάμεσα στην «σκληρή» νεωτερική κοσμοαντίληψη του Υπερρεαλισμού και την «μαλακή» ή «α-σθενή» σκέψη του Μεταμοντερνισμού, η επίδρασή του γίνεται όλο και περισσότερο αισθητή στην ποίηση της κατ' εξοχήν μεταμοντέρνας «γενιάς του '80». Σ' αυτήν ακριβώς την γενιά ανήκει μάλιστα η συγγραφέας ενός πολύ ενδιαφέροντος δοκιμίου, στο οποίο όχι μόνον καταγράφεται ζωντανά και πιστά –κι έτσι σώζεται από την λήθη– η ζωντανή σκέψη του Gellu Naum, αλλά ακούγεται κιόλας το ανεπανάληπτο «μέταλλο» της φωνής του σε μεστό και γοητευτικό προφορικό λόγο. Δεν έχω την παραμικρή αμφιβολία ότι, στα ρουμανικά γράμματα, το βιβλίο αυτό προορίζεται να καταλάβει μια θέση αντίστοιχη μ' εκείνη των *Συνομιλιών* του Goethe με τον Eckermann. Εδώ μπορεί κανείς να βρει και την απάντηση στο ερώτημα «τι το διαχρονικά υποδειγματικό ανακαλύπτουν οι νεαροί ποιητές

Στα νεανικά του χρόνια, ασκώντας την «εδελουσία τύφλωση».

στον (υποτίθεται) ιστορικά καταξιωμένον υπερρεαλισμό του Gellu Naum;». Κατά την δική μου γνώμη πρόκειται, ούτε λίγο ούτε πολύ, για το μήνυμα μιας φιλοσοφίας ζωής η οποία, μακράν κάθε παρωχημένου «αισθητισμού», ανήγαγε σε υπέρτατη αξία της την ίδια την Ποίηση: «Πίστεψέ με, ξέρω για τι πράγμα μιλάω. Η Ποίηση είναι η τελευταία ελπίδα σωτηρίας του ανθρωπίνου είδους. Μην ακούς τους νεκροθάφτες, μην ακούς τους βαρβάρους, κυρίως όταν “διανοουμενίζουν” [...] Μερικοί μιλούν για τον Υπερρεαλισμό σαν να πρόκειται για κάτι που υπήρξε όσο υπήρξε, και τώρα έχει παρέλθει. Το ίδιο και για τον Ρομαντισμό. Δεν μιλούν για το τι είναι σήμερα και ο μεν και ο δε. Γιατί είναι. Εδώ και τώρα [...] Πολλά πράγματα δεν είναι ορατά έτσι, οποτεδήποτε κι απ' οπουδήποτε. Δεν είναι δυνατόν να δεις τα Καρπάθια από το Βουκουρέστι. Κι όμως υπάρχουν κάποιες καλοκαιρινές μέρες, απόλυτα διάφανες, όπου τα βουνά φαίνονται. Εγώ τα είδα».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Στις αρχές της δεκαετίας του '40, ο επικείμενος Β' Παγκόσμιος Πόλεμος αναγκάζει τον Gellu Naum να διακόψει τις διδακτορικές σπουδές του στο Παρίσι, όπου είχε συνδεθεί προσωπικά με τον Breton και με άλλους γάλλους υπερρεαλιστές, και να επιστρέψει στο Βουκουρέστι. Εδώ, ο ποιητής έρχεται σε επαφή με ρουμάνους ομοϊδεάτες του, όπως οι ποιητές Gherasim Luca, Paul Paun και Virgil Theodorescu, ο καλλιτέχνης και ψυχαναλυτής D. Trost και ο ζωγράφος Jacques Herold, και τους προτείνει να εργασθούν συστηματικά στην κατεύθυνση των σουρεαλιστικών αναζητήσεών τους, συγκροτώντας μίαν οργανωμένη ομάδα. Λόγω αντίξοων πολιτικών συνθηκών (φίλα προσκεείμενη προς τον Άξονα στρατιωτική δικτατορία και πολεμική εμπλοκή εναντίον των Συμμάχων, μεταξύ 1941-1944), οι δημόσιες εκδηλώσεις τους θα λάβουν κυρίως χώρα στο σύντομο δημοκρατικό διάλειμμα που έζησε μεταπολεμικά η Ρουμανία (1944-1948). Η δε παρουσία τους το 1947 στην Διεθνή Υπερρεαλιστική Έκθεση των Παρισίων, αποσπά τον ενθουσιώδη χαιρετισμό του Breton, ο οποίος διατείνεται ότι «ο ομφαλός της γης βρίσκεται πλέον στο Βουκουρέστι». Μετά το 1948 (όταν στην χώρα εγκαθίσταται η σοβιετοκρατούμενη «λαϊκή δημοκρατία») ο ρουμανικός Υπερρεαλισμός αδρανεί ως κίνημα.

2. Υπάρχει ελληνική μετάφραση (εκδ. Φόρμα, 1992)

Ο τοίχος

Είχα έναν τοίχο κάποτε
μπροστά στα μάτια μου τό 'στηνα: με τύφλωνε
κολλούσα τ' αυτί μου σ' αυτό: με ξεκούφαινε
ακούμπαγα επάνω του: με ξεθέωνε

το χέρι μου άπλωνα προς το μέρος του: με χτύπαγε
πήγαινα να το δρασκελίσω: με ταπεινώνει

ήταν ψηλός μαβής και ορθογώνιος
ένας ψηλός μαβής κι ορθογώνιος τοίχος
μ' ένα μονάχα ορθογώνιο παράθυρο

οι σπόροι του προσήλκυαν
την ηχώ από δόντια που στις λέξεις συνθλίβονται

Ο φλοιός

Η πόλις είχε ένα μόνο σπίτι
το σπίτι είχε μία μόνο κάμαρη
η κάμαρη είχε έναν μόνον τοίχο
ο τοίχος είχε μόνο ένα ρολόι
το ρολόι είχε ένα μόνο δείκτη

εν τω μεταξύ τα παιδιά
μεγάλωναν κι έκαναν μία μόνον ερώτηση
ενώ οι μεγάλοι έκπληκτοι κι υπέροχοι
μίκραιναν ολοένα χαμογελαστοί

Χάρων

Εγώ έκανα το καθήκον μου χαιρέταγα και παρουσίαζα
αριμ' χαιρέταγα εκείνη την έκπληκτική ξανθοιά
κανείς δεν τό 'ξερε όλοι ονειρευόντουσαν ωραία την απή-
γαγαν και την έσωζαν ωραία
οι γυναίκες ήσαν ελαφρώς αναστατωμένες την αντικαθι-
στούσαν
οι υπόλοιποι τις έσωζαν μια-μια τις μετέφεραν στις Αντίλ-
λες με το πορθμείο
εγώ τους παρουσίαζα αριμ' τις χαιρέταγα και τις έσωζα

μια κυρία με τραγιάσκα μού 'κανε νοήματα με την τραγιά-
σκα της
να ξεκολλήσω από τον τοίχο και να κολλήσω επάνω στην
καρέκλα της

είχα όρεξη να καπνίσω ένας κίρκεγκωρ με τραγιάσκα απή-
γαγε εκείνη την κυρία
αυτός ήταν που τις απήγαγε όλες και τις μετέφερε στις
Αντίλλες (ανάλαφρες που ήσαν επάνω στα πορθμεία)
μερικοί τον αντικαθιστούσαν και τις αγκάλιαζαν επάνω
στα πορθμεία
εγώ τους παρουσίαζα αριμ' έκανα το καθήκον μου τους χαι-
ρέταγα
παραιήταν πολλοί οι φάροι μονάχα για έναν δρόμο μόνο για

μια γυναίκα

οι υπόλοιποι την πυροβολούσαν μονάχα σ' έναν δρόμο
ούρλιαζαν μελαγχολικά και τις έσωζαν όλες
άπειρη πλήξη επικρατούσε πλήρης άρνηση
κανένας δεν τό 'θελε πια όλοι τό 'θελαν όλοι έπαιρναν το
πορθμείο
χώρος υπήρχε και για έναν και για όλους
είχα όρεξη να καπνίσω όλοι ήθελαν να πεθάνουν
όλοι για κείνη την ξανθοιά όλοι για μία και μία για όλους
επικρατούσε εκκωφαντικός θόρυβος όλοι ωρύοντο μελαγ-
χολικά
κανένας δεν τό 'θελε πια και μια απέραντη σιγή πλημμύρι-
σε ξαφνικά τα ύδατα
όλοι αποσύρθηκαν μεσ' στα πορθμεία ο καθένας μ' εκείνη
την ξανθοιά και ξεκίνησαν
εγώ παρουσίαζα αριμ' τους χαιρέταγα τους έσωζα

1942

Επιστροφή του ασώτου ποιητού

Χτύπησε το κουδούνι κι εγώ μπήκα στην τάξη
εκείνοι καθόντουσαν στα θρανία τους Οι υπόλοιποι είχαν
πεθάνει
στύλωναν το βλέμμα τους επάνω μου μ' έγγραφαν στον κατά-
λογο τους
τι με κοιτάτε ρε τους είπα Εγώ έλειπα στο μάθημα θα μεί-
νω μετεξεταστέος
είχα πάει στο βορρά κουβέντιασα διάφορα θέματα
κατόπιν στο νότο κοιμήθηκα σε κάποιον γιασεμιώνα
και σαν εσώρουχο στον άνεμο ψέλλιζα
έχω μιαν έγχρωμη φωτογραφία μ' ένα κορίτσι σε μια παρα-
λία
είχα πάρει τον πρώτον έπαινο του σχολείου κι επίσης πρώ-
τος προκρίθηκα στις εισαγωγικές εξετάσεις
μα τι να κάνω έχω απουσίες Εκείνοι μ' έβλεπαν με τραγι-
κή χαρά
δεν έβγαζαν τσιμουδιά λες και με λυπόντουσαν
εγώ τους έλεγα από μέσα μου ασχημομούρηδες χαρτογια-
κάδες
τότε μπήκε ο Εξεταστής στον ώμο του είχε ένα μολυβένιο
χελιδόνι

αχ και να ξέρατε τι μου ψιθύρισε στ' αυτί

Μετάφραση από τα ρουμανικά:
Βίκτωρ Ιβάνοβιτς

«Η αυξανόμενη επιρροή των πολιτισμικών προτύπων από τις Δυτικές μητροπόλεις προς την περιφέρεια έχει γεμίσει τον πλανήτη με περίεργες (για τους Δυτικούς;) μεταλλάξεις. Δεν είναι απαραίτητο να αντιμετωπίσει κανείς το γεγονός ως παρακμιακό θλιβερό. Ένα ολόκληρο νέο πεδίο απολαύσεων ανοίγεται. Ίσως και το τελευταίο αφού η επόμενη (;) γενιά ενδέχεται να έρδει με μία και μόνη ενιαία κουλτούρα παγκοσμίως...»

Μίκυ-μαουσισμός και Αισθητική της ένδειας

Θανάσης Μουτσόπουλος,
Τα Υβρίδια της παγκοσμιοποίησης,
Πόλη και μαζική κουλτούρα
στην περιφέρεια.
Εκδ. A-station - Futura 2001.

ΟΜΟΓΕΝΟΠΟΙΗΣΗ

Όταν τα 1984 κυκλοφόρησε το λεύκωμα του *Αντί Κάτι το Ωραίο*: Μια περιήγηση στη νεοελληνική κακογουστιά γελάσαμε μέχρι δακρύων με τον κορεσμό των kitsch εικόνων που κατέκλυζαν την ελληνική επαρχία αλλά και τις επαρχίες της Αθήνας και σχετίζονταν με τη μικροαστική διακόσμηση, τη λαϊκή αρχιτεκτονική, τα πατριωτικά σουβενίρ, τα βιομηχανοποιημένα παιχνίδια, τους κορνιζάδικους πίνακες «τέχνης», τα «μνημεία» χωρίς μνήμη, τα «ηρώα» της ξεφτίλας, την «πολεμική αρετή των Ελλήνων», τη χούντα, τη μεταπολίτευση και εν γένει όλο το νεοελληνικό αλαλούμ που ήξερε να νεκρανασταίνει το βουκολικό μας παρελθόν στις νεοεισγόμενες γιάπικες μας συμπεριφορές. Το *Αντί* τότε προσπάθησε να δει την κοινωνιολογία και την ψυχοδυναμική του kitsch εξυπονώντας παράλληλα την ύπαρξη μιας υψηλής, ατομικής δημιουργίας που αντιστρατευόταν όλα αυτά τα υποπροϊόντα της μαζικής κουλτούρας όσα δηλαδή ταξινόμησε ο Adorno υπό τον όρο «πολιτιστική βιομηχανία»: pop μουσική, αφίσες και εξώφυλλα δίσκων μαζικής κατανάλωσης, low brow λογοτεχνία, κόμικς, ψυχαγωγικό σινεμά, τηλεόραση (συλλήβδην), δημόσιες

εκδηλώσεις, γιορτές κ.λπ.

Σήμερα ο Θανάσης Μουτσόπουλος έρχεται με μίαν πρωτότυπη και αντισυμβατική έκθεση στον χώρο «Σταθμός-Άλφα» στου Ψυρρή και μ' ένα πολύ προσεγμένο βιβλίο ν' αναψηλαφίσει τη δίκη και την καταδίκη της pop culture εντοπίζοντας στις απανταχού περιφέρειες μίαν εντυπωσιακή παραγωγή extreme pop media και διακρίνοντας πίσω από αυτές τις παγκοσμιοποιημένες και αλλοτριωμένες εκφράσεις, πυρήνες τοπικής αντίστασης μέσα από εμπνευσμένα υβριδικές μεταμορφώσεις των αρχικών προτύπων και μέσα από την απροσδόκητη (;) άνθηση του ιθαγενούς στοιχείου κάτω από τον οδοστρωτήρα του American way of life. Ο Μουτσόπουλος βρίσκει και εκθέτει –με τη διπλή, καλή έννοια– τους αντίστοιχους Κάφωση, Φλωρινιώτη, Ψάλη ή Γκιωνάκη των βιντεοταινιών της Αιγύπτου, της Ινδίας ή της Ιαπωνίας και δείχνει τα μεταλλαγμένα χελωνονιτζάκια της Αφρικής ή της Ασίας. Ο ίδιος χαίρεται τα υβρίδια της περιφέρειας γιατί ακόμη διαφυλάσσουν κάποιες πρωτογενείς δημιουργικές δυνατότητες, αλλά αποστρέφεται τους ποικίλους κλώνους τους γιατί αποδεικνύουν τον μέγιστο φασισμό μιας ομογενοποιημένης και ταυτόσημης συμπεριφοράς. Τα εξώφυλλα των δίσκων από την Ταϊλάνδη ή το Νεπάλ, τα παιδικά παιχνίδια στη Μπανγκόκ ή τη Μπουργκίνα Φάσο αποκαλύπτουν στοιχεία που καμία σοβαροφανής ανάλυση κάποιου μεγάλοσχημου γραφειοκράτη δεν μπο-

ρεί να εντοπίσει. Κυρίως αποκαλύπτουν τρόπους διαφυγής από τη δεσποτεία των κυρίαρχων μοντέλων ή δημιουργικής αφομοίωσής τους. Ο Κ.Η. Stockhausen δήλωνε ότι «έπρεπε νάρθω στην Ιαπωνία για να καταλάβω πόσο Γιαπωνέζος είμαι» υπονοώντας ότι ο καθένας μας διατηρεί, έστω εν υπνώσει, την ανθρωπότητα μέσα του και αυτό συνιστά μια πολύτιμη παρακαταθήκη.

ΟΧΙ KITSCH!

Ο Μουτσόπουλος δεν χρησιμοποιεί τον (γερμανικό) όρο Kitsch γιατί τον θεωρεί ρατσιστικό εφόσον κάποιοι αποφασίζουν από μια θέση υπεροχής να ορίσουν την έκφραση κάποιων άλλων ως κατώτερη. Επιστρέφοντας στο *Κάτι Το Ωραίο*, θα έλεγα, με την απόσταση των είκοσι χρόνων ότι το φορτωμένο πυργόσπιτο στους Γαργαλιάνους με τους γύψινους δράκους και τις νεράιδες επειδή εξέφραζε μια λαϊκή άμεση ανάγκη ακήγησης εκτός σοβαροφανών λογοτατισμών, και επειδή είχε κατασκευαστεί με προσωπική εργασία και έμπνευση του «μερακλή» ιδιοκτήτη, και επειδή εξέφραζε μια παρεκκλίνουσα αισθητική ως προς το κυρίαρχο περίωραίο αίσθημα, είναι πολύ καλύτερο από την σύγχρονη απρόσωπη design αρχιτεκτονική που γίνεται για άμεσα χρησιμοποιητικούς λόγους και δεν έχει σχέση ούτε με το φυσικό ή ανθρωπολογικό περιβάλλον ούτε με την κοινωνία ως μηχανισμό συλλογικής δράσης.

Kitsch λοιπόν είναι ο αγωνιώδης ή και αβίαστος τρόπος του να οικειοποιηθεί μια ομάδα κάποια πολιτιστικά προϊόντα δημιουργημένα από μίαν άλλη ομάδα τα οποία φέρουν, «μεταφυσικά» πάντως, τη σφραγίδα υπεροχής. Άρα είναι ένας δυτικός ορισμός που χρησιμοποιείται είτε για τη δυτική πολιτιστική βιομηχανία την απορρέουσα από την

αυτή μιλά για το τεράστιο «αστείο» του ολυμπιακού σόου και για την κατασκευή από το σχετικό μάρκετινγκ τόσο της «νίκης» όσο και της «ήττας» όλων των εμπλεκομένων. Και στα δικά μας!

Και με το Kitsch των ολυμπιακών αγώνων ποιος εικαστικός ή θεωρητικός στον τόπο μας θα τολμήσει ν' ασχοληθεί;

Ως προδέρμανση πάντως, η αβοριγίναλ φωτογραφος Τρέισυ Μόφφατ από την Αυστραλία μάς προτείνει τη σειρά «Τέταρτος» στη γκαλερί Ρεβέκκα Καμχή ως τις 30 Νοεμβρίου. Η ίδια προτάθηκε ως επίσημη φωτογράφος των πρόσφατων ολυμπιακών αγώνων στο Σίδνεϋ, αλλά τελικά δεν επελέγη. Βλέποντας τα αγωνίσματα λοιπόν από την τηλεόραση του σαλονιού της φωτογράφησε με εμμονή και ποικίλες συμπαραδηλώσεις όχι τον πρώτο ή τον δεύτερο των ποικίλων αθλημάτων, αλλά τον τέταρτο. Αυτόν δηλαδή που βιώνει όλο το δράμα της αποτυχίας που είναι σχεδόν επιτυχία. Κι αυτόν που βλέπει τα φώτα της δημοσιότητας να τον αγγίζουν αλλά να μην τον φωτίζουν. Πικρά χιουμοριστική, η ενότητα

εκλαϊκευση της «μεγάλης» τέχνης, είτε, συνεκδοχικά, για την παραγωγή της όποιας θαυμάζουσας περιφέρειας. Σημειώνει ο Θ.Μ. (σελ. 97): «Στην Ινδονησία τα τοπικά video clips αποτελούνται, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, από ρέπλικες της Whitney Houston, ενώ το fusion γίνεται και προς την άλλη κατεύθυνση με δάνεια από την αραβική μουσική (πιθανότατα λόγω της κοινής μουσουλμανικής θρησκείας) παρά το γεγονός ότι δεν συγγενεύουν καν γεωγραφικά...». Η δική μας Βανδή, τα Ημισκούμπρια και ο Γονίδης αποτελούν υβρίδια προσαρμοσμένων μοντέλων ώστε να γοητευθεί η ντόπια κατανάλωση, ή εκφράζουν την ερζάτς έκπτωση της αρχικής ιδέας ενός άλλου. Όμως αυτό δεν είναι κυρίαρχο χαρακτηριστικό της νεοελληνικής κοινωνίας ευρύτερα; Τα Rolex, τα σκυλάδικα, οι «κοσμικοί», οι νεόπλουτοι του Μεγάρου, τα φρικαλέα πρότυπα των Νίτρων ή των Κίτρων δεν συνιστούν τη δραματική ματαίωση της όποιας πρωτογένειάς μας; Και ακόμη χειρότερα, ο εισαγόμενος βιομηχανοποιημένος μοντερνισμός και θαυμασμός τόσο στον Μίκυ Μάους όσο και στην Cindy Sherman δεν συνιστούν ομοίως υβρίδια παγκοσμιοποίησης και επισημοποίηση της κίνησης από ένα κέντρο που γνωρίζει προς μια περιφέρεια που θέλει να μάθει;

Ο Μουτσόπουλος γοητεύεται από την κουλτούρα και τον υπόκοσμο της οικονομικής δύναμης, της διασκέδασης ή των κτηρίων-σκηνικών στη Συγγρού ή

την Κηφισιάς. Η ανάλυσή του όμως, παρ' ότι γλαφυρότατη, παραμένει σ' ένα δημοσιογραφικό επίπεδο (έστω, επιπέδου). Η «αισθητική» και η «τραγωδία» των σκυλάδικων, επειδή αποτελούν το id και τον horror vacui της εθνικής μας αυτοσυνειδησίας και επειδή δείχνουν το πώς η παλιά μέθεξη ενός συνόλου κατά τη στιγμή της γιορτής εκφυλίζεται σε επίδειξη μούρης κάποιων «επωνύμων», θέλει ακόμη αρκετή ερμηνευτική δουλειά. Ότι όμως έχει γίνει μέχρι τώρα, είναι επαινετέο και καλοδεχούμενο. Ο τόμος της Futura κλείνει μ' ένα κείμενο-διαμάντι που υπογράφει η Εύα Στεφανή και ονομάζεται: «Η Ιδεολογική Κατασκευή της Περιφέρειας από τον Κινηματογράφο». Η ανάλυση του Ζορμπά και του Ποτέ την Κυριακή σχετικά με την κατασκευή του «μυθικού Έλληνα» από το βλέμμα των ξένων και η διατύπωση εξουσίας-υποτέλειας με μέσο την εικόνα είναι υποδειγματικές.

ΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ;

Και κάτι τελευταίο: Είναι τω όντι εντυπωσιακή όλη αυτή η ανώνυμη ή ελάχιστα επώνυμη μαζική δημιουργία της περιφέρειας γιατί, συν τοις άλλοις, αποδεικνύει ότι τα ταξίδια δεν είναι οι τόποι αλλά οι άνθρωποι και η έκθεση αυτή σε ταξιδεύει μ' εντυπωσιακό τρόπο σε μέρη «δικά μας» και συγχρόνως εξωτικά και απόμακρα. Ο Μουτσόπουλος όμως μοιάζει να σνομπάρει την προσωπική, ερευνητική δημιουργία

που αντιμετωπίζει τα «πρότυπα» με καχυποψία και που επιδιώκει ρήξεις και ανατροπές. Μ' άλλα λόγια τον συνειδητοποιημένο καλλιτέχνη που χωρίς ν' αποστρέφεται το kitsch δεν το νομιμοποιεί κιόλας. Εννοώ, μ' άλλα λόγια, τη μεγάλη τέχνη και τους θεράποντές της. Η οποία, έστω κι αν σήμερα –σε μια μεταβατική εποχή αγοραίων προτύπων– απέχει ελλείψει του «μεγάλου» κοινού, η επανεμφάνισή της αποτελεί και την μόνη μας ελπίδα.

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

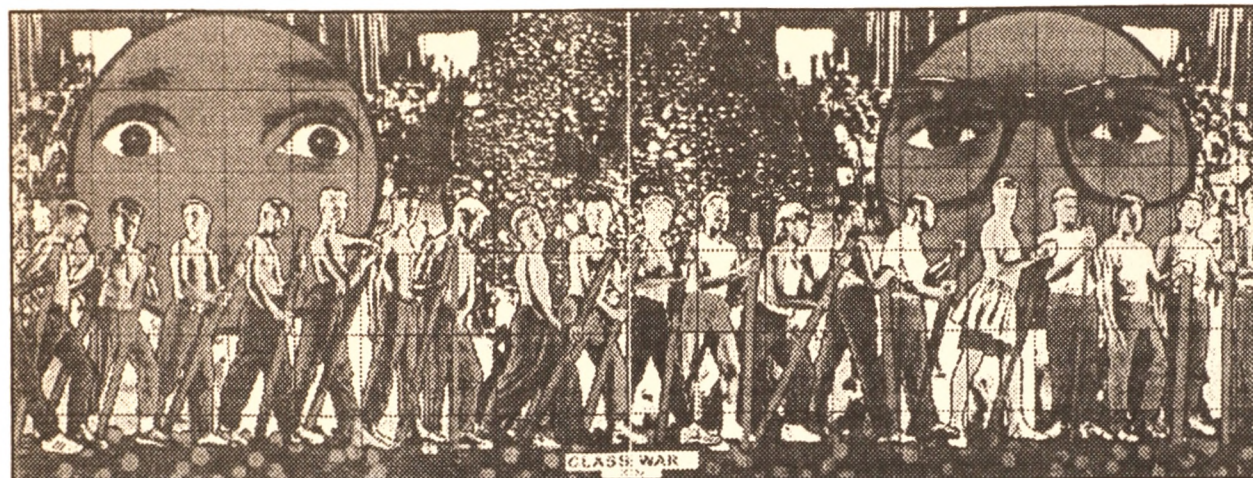
Τόπος φιλόξενος σε κάθε μορφή διαφορετικότητας η ζωγραφική της Πέπης Σβορώνου αξιοποιεί τη δυναμική που απελευθερώνει η συνύπαρξη των πο-

λύσημων υλικών της κατακτώντας σταδιακά όλο και περισσότερο χώρο στο πεδίο της έκφρασης. Η έκθεσή της (ξεκινά την Πέμπτη 22 Νοεμβρίου) στη γκαλερί ASTRA αποτελεί μια καλή ευκαιρία για όσους επιθυμούν να γνωρίσουν τις παράξενες συμβολικές συνθέσεις που αποτελούν την τελευταία δουλειά της.

Από το Φως στο Σκοτάδι

Η νέα δουλειά των Gilbert & George με τίτλο "Nine Dark Pictures" ίσως φαντάζει λιγότερο προκλητική. Συμβαίνει να είναι και η σκληρότερη.

Εδώ και μερικές εβδομάδες το καλλιτεχνικό ενδιαφέρον είναι στραμμένο στη μεγάλη αναδρομική έκθεση των Gilbert & George με έργα της τελευταίας εικοσαετίας που φιλοξενείται στο «Εργοστάσιο» της Α.Σ.Κ.Τ. Σίγουρα πρόκειται για ένα γεγονός μείζονος σημασίας για τα εικαστικά μας πράγματα, τόσο γιατί δίνεται η ευκαιρία στο κοινό να σχηματίσει συνολική άποψη για τη δουλειά του τρομερού λονδρέζικου ντουέτου, όσο και για την αξιοποίηση του ίδιου του χώρου – ενός χώρου που πάντα έμοιαζε να «ζητάει» εκθέσεις αυτού του τύπου, και που μπορεί να ανταποκριθεί έξοχα σε έργα τέτοιων μεγάλων διαστάσεων. Στα τεράστια φωτοκολάζ, επιχρωματισμένα με το χέρι και διαιρεμένα σε ισομεγέθη ορθογώνια πλαίσια, ο επισκέπτης έρχεται αντιμέτωπος με ένα πολύχρωμο πανόραμα μεγεθυμένων και στρατηγικά οργανωμένων εικόνων της «αληθινής» ζωής. Στο επίκεντρο παραμένει ο άνθρωπος – ντυμένος και γυμνός, ο άνθρωπος κάθε φυλής, που αναζητάει και πουλάει έρωτα, που ματώνει και εκσπερματώνει, περιοδεύει και αφοδεύει. Μετά το αρχικό σοκ συνειδητοποιούμε την πρόταση των Gilbert & George για ένα νέο σωματικό ανθρωπισμό διανθισμένο με ανατρεπτικό χιούμορ και κοινωνική κριτική. Οι καλλιτέχνες συμπεριλαμβάνουν τους εαυτούς τους, άλλοτε ουδέτεροι παρατηρητές κι άλλοτε ενεργοί

συμμέτοχοι στα δρώμενα και συμβολιζόμενα. Αρκετά από τα έργα εμπεριέχουν μια φιλοσοφημένη μελαγχολία (καμιά τέχνη της πραγματικότητας δεν μπορεί να είναι αφελώς αισιόδοξη), όμως η επική pop αισθητική τους θα λειτουργήσει λυτρωτικά στην τελική μας εντύπωση. Οι Gilbert & George έστησαν ένα εικονικό λούνα-παρκ για ενήλικες.

Αν η μεγάλη αναδρομική της Α.Σ.Κ.Τ. είναι ο Μεγάλος Τροχός, οι «Εννέα Σκοτεινοί Πίνακες» της Bernier-Eliades είναι η Σήραγγα του Τρόμου. Πρόκειται για την τελευταία δουλειά τους, δημιουργημένη μέσα στο 2001. Το φωτογραφικό υλικό είναι ως συνήθως μαζεμένο από τις περιπλανήσεις τους σε μικροαστικές και εργατικές περιοχές του ανατολικού Λονδίνου, όπου συνειδητά επιλέγουν να ζουν εδώ και πολλά χρόνια. Όπως λέει ο Gilbert, νιώθουν ένα είδος ταύτισης με το «υπογάστριο» της κοινωνίας. Εδώ όμως δεν μας υποδέχεται η χρωματική πανδαισία των παλιότερων έργων αλλά ένα λυκόφως από μαύρα, σκουροκόκκινα και ωχροκίτρινα. Το κάθε φωτογραφικό θέμα περιορίζεται σε ένα πλαίσιο, πράγμα που εντείνει τη ντοκουμενταρική και σοβαρή ατμόσφαιρα. Οι καλλιτέχνες δεν εικονίζονται γυμνοί. Οι σεξουαλικές αναφορές γίνονται κυρίως μέσα από ανώνυμες γραφές πάνω σε κλειστές πόρτες και βρώμικους τοίχους. Το χιούμορ σχεδόν απουσιάζει.

Οι πρόσφατες φυλετικές ταραχές στην Αγγλία, το νεοσοσιαλιστικό υβρίδιο του Εργατικότατου Τόνυ Μπλαιρ και πλείστα άλλα έχουν σκοτεινιάσει τη ματιά των Gilbert & George. Ίσως πάλι να έχουμε να κάνουμε με το πρώτο δείγμα μιας «ώριμης» φάσης στη δουλειά τους. Ο χρόνος θα δείξει.

Τα έργα της Bernier-Eliades περιλαμβάνουν συνθήματα οργής σε στενά μπαλκόνια εργατικών πολυκατοικιών, άστεγους, ουρές έξω από γραφεία εύρεσης εργασίας, έρημους δρόμους και σφαλισμένες εισόδους. Παρεμβάλλονται σύμβολα αρρώστιας και θανάτου (όπως το νεκρό ποντίκι στο "Faith"), εμπορικοποιημένα θρησκευτικά σύμβολα (οι μικροί σταυροί με τις τιμές τους στη θήκη κάποιου μικρομάγαζου στο "Locked"). Ο θρησκευτικός φανατισμός καραδοκεί και οι καλλιτέχνες αποκαλύπτουν το παράλογο: καλέσματα ενάντια στον ρατσισμό και στη θρησκευτική μισαλλοδοξία, επομένως υπέρ δικαιωμάτων που κατακτήθηκαν μέσα από τη δημοκρατική εκκοσμίκευση, σήμερα πραγματοποιούνται από φονταμενταλιστές που θέλουν να αποκαλύψουν «το Κακό του ανθρώπινου νόμου» και του κοσμικού κράτους ("Locked"). Αλλού διαβάζουμε ότι ο Ιησούς είπε: «Εάν κάποιος διψά, ας έρχεται προς εμέ και ας πίνει» – μόνο που το πλαίσιο δεν απεικονίζει ποταμούς «ύδατος ζώντων» αλλά την πρόσθια όψη ενός κρασοβάρελου ("Jesus Said"). Πιο πέρα έχουμε μια επιλογή εντελώς ακραίων αντι-καπιταλιστικών και αντι-θρησκευτικών συνθημάτων στο έργο με τίτλο "Animosity" (Εχθρότητα). Πόσες φορές δεν έχουμε νιώσει, έστω και για λίγο, μια παράξενη ικανοποίηση μπροστά σε τέτοιες ρητορικές; Συμβαίνει άραγε εξαιτίας του δίκιου του κοινωνικού τους αιτήματος ή μήπως είναι αυτή καθεαυτή η βιαιότητα της διατύπωσης, οπότε και μετέχουμε μιας παθολογίας της «εχθρότητας»; Η ανεκτική κοινωνία που οραματίζονται οι Gilbert & George δοκιμάζεται σκληρά απ' όλες τις πλευρές, από καταπιεστές και καταπιεζόμενους. Οι ίδιοι συνεχίζουν να καταγράφουν την αλήθεια, και να γεμίζουν τις –υποτίθεται– «κενές» τους ταυτότητες. Αποτέλεσμα: μια σπουδαία και βαρυσήμαντη καινούργια δουλειά.

Μάνος Δούκας

Τρεις αδελφές. Ρωσίδες. Η Όλγα, η Μάσα και η Ιρίνα. Οι δύο μετανάστριες στην Ελλάδα. Ήρθαν από τη ρωσική επαρχία στην Αθήνα κουβαλώντας όνειρα για μια καλύτερη ζωή. Η μικρή αδελφή, η Ιρίνα, παραμένει στη Ρωσία. Η κάθε μία διανύει τον προσωπικό της δρόμο που δεν συμπίπτει με των αδελφών της. Η επίσκεψη της Ιρίνα στην Ελλάδα θα αναστατώσει τη ζωή τους και θα τις φέρει αντιμέτωπες.

Οι Τρεις αδελφές στην Αθήνα

Οι τρεις αδελφές που ο Ευδόκιμος Τσολακίδης δημιούργησε στο *Αθήνα-Μόσχα* κατάγονται από τις *Τρεις αδελφές* του Τσέχωφ. Έχουν τα ίδια ονόματα και την ίδια ηλικία. Ζουν σε μέρη που αποδείχθηκαν ανίκανα να εκπληρώσουν τα όνειρα και τις φιλοδοξίες τους, ασφυκτιούν μέσα στην πραγματικότητά τους και ονειρεύονται τη γη της επαγγελίας, το μέρος όπου τους περιμένει το ξεκίνημα της ζωής που ονειρεύτηκαν. Μόνο που αυτό μένει πάντα ένα άπιαστο όνειρο.

Αφετηρία για τη συγγραφή του έργου από τον Ευδόκιμο Τσολακίδη, που είναι και το πρώτο του, ήταν η επιθυμία τριών μαθητριών του να φτιάξουν μια θεατρική ομάδα και να ανεβάσουν μια παράσταση.

Ο Τσολακίδης κλήθηκε να σκηνοθετήσει αλλά και να επιλέξει έργο. Η τελική τους απόφαση όμως ήταν να γράψουν ένα έργο από την αρχή. Το έργο γράφτηκε κατά τη διάρκεια των προβών σε συνεργασία με τις τρεις ηθοποιούς. Ιδέες που κατατέθηκαν πάνω σε μία αρχική, αυτοσχεδιασμοί και προτάσεις που στο τέλος ξεκαθαρίστηκαν από τον συγγραφέα και σκηνοθέτη. Το έργο του Ευδόκιμου Τσολακίδη ξεκινάει σε μια κωμωδία. Ένα μπουλβάρ που διαδραματίζεται στο σαλονάκι μιας νεαρής κυρίας. Το πρώτο του μέρος είναι κωμικό, μια απολαυστική κωμωδία. Οι τρεις ηρωίδες παρά την ρωσική τους επίφαση στην ουσία τους είναι ακραιφ-

νείς Ελληνίδες. Συμπεριφέρονται και σκέφτονται σαν Ελληνίδες, θυμίζουν δικές μας συμπεριφορές. Το δεύτερο μέρος βαραίνει και παίρνει δραματικές διαστάσεις που το καθιστούν δυσανάλογο και πιο αδύναμο σε σχέση με το πρώτο. Η αδυναμία αυτή θα τονιζόταν λιγότερο εάν δεν μεσολαβούσε το διάλειμμα μεταξύ του πρώτου και του δεύτερου μέρους.

Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της υπόθεσης παίζουν και τα πρόσωπα που αναφέρονται ή ακούμε στον τηλεφωνητή της Όλγας (είναι οι φωνές του Θ. Αθερίδη, του Ι. Μιχαηλίδη και του Α. Σακελλαρίου) αλλά δεν παρουσιάζονται ποτέ επί σκηνής. Ο θεατής ανα-

γκάζεται έτσι να συμπληρώσει με τη φαντασία του το θεατρικό τοπίο, να συμμετάσχει στη δημιουργία της πραγματικότητας των τριών αδελφών και των ανθρώπων που τις περιβάλλουν. Το *Αθήνα-Μόσχα* είναι μια πικρή κωμωδία για την καθημερινή μας ζωή, τα σχέδια, τα θέλω και τα πρέπει μας, τις ελπίδες μας και την επαναφορά μας στην πραγματικότητα που εγγυάται την επανάληψη όλων όσων μας συμβαίνουν.

Οι τρεις νεαρές ηθοποιοί έκαναν στην παράσταση αυτή το επαγγελματικό θεατρικό τους ντεμπούτο. Αυτό είναι ένα σημαντικό ελαφρυντικό για τις ατέλειες και την αμηχανία τους. Η Σταυριάνα Κουσκουβελάκου στον ρόλο της Όλγας, της δυναμικής της οικογενείας, παρά το αμήχανο ξεκίνημά της είχε πολύ καλές στιγμές και κινήθηκε με άνεση πάνω στη σκηνή. Η Νίνα Φωτιάδου ως Μάσα ήταν μια φιγούρα αστεία και κωμικοτραγική, εκφραστική. Μια νεαρή κοπέλα, απογοητευμένη τόσο από την προσωπική όσο και από την επαγγελματική της ζωή που ακόμα, μέσα από τη συμβατικότητα της ζωής της, κυνηγά το όνειρο. Η Λυδία Θεοχάρη στο ρόλο της Ιρίνα ήταν η πιο αδύναμη. Αμήχανη και δίχως εκφραστικότητα, λειτουργούσε πάνω στη σκηνή ξεκομμένη από τις άλλες δύο, σχεδόν ως άλλο σώμα (σ' αυτό ίσως να έπαιξε κάποιο ρόλο το ότι δεν ήταν από την αρχή στην ομάδα αλλά αντικατέστησε κάποιαν άλλη) τραβώντας πίσω τους ρυθμούς της καλοστημένης κατά τα άλλα παράστασης.

Ο χώρος που διαδραματίζεται όλο το έργο είναι το καθιστικό της Όλγας, της μεγάλης αδελφής. Το σκηνικό της Πολυτίμης Μαχαίρα, η οποία επιμελήθηκε και τα χαρακτηριστικά για κάθε τύπο κοπέλας κοστούμια, τον μεταμόρφωσε σε ένα πάζλ τεράστιων κομματιών μπάμπουσκας. Στη σκηνή μονάχα τα άκρως απαραίτητα σκηνικά αντικείμενα: Ένας καναπές, ένα τραπέζι, ένα μπαρ και το τηλέφωνο. Η απόλυτη λιτότητα.

Από τα πολύ καλά στοιχεία της παράστασης είναι η μουσική την οποία επιμελήθηκε ο Νίκος Βήττης σε συνεργασία με τον Θίασο. Οι φωτισμοί έγιναν από τον Αλέκο Αναστασίου.

ΕΙΡΗΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

Για την Ομάδα Εδάφους και τον επικεφαλής της Δημήτρη Παπαϊωάννου μπορεί να μιλήσει κανείς χωρίς περιστροφές. Ό,τι έχουν κάνει, εδώ και χρόνια, ήταν πάντα από τα σπουδαιότερα θεατρικά γεγονότα της χώρας μας. Μερικοί ασφαλώς επιμένουν να εντάσσουν το θέατρό τους στις μικρές στήλες του «χοροθεάτρου». Ίσως είναι κι αυτός ένας έξυπνος τρόπος να μειώσεις τον συναγωνισμό, βάζοντας τον πραγματικά «καλό» να αγωνίζεται σε άλλη κατηγορία από τη δική σου.

«Επιθυμίες κ' αισθήσεις...»

Οχι βέβαια πως το χοροθέατρο είναι το ίδιο πράγμα με το θέατρο λόγου. Το χοροθέατρο είναι πολύ καλό όταν λειτουργεί κυρίως σχολιαστικά πάνω σε ήδη γνωστά και αρκετά γενικά θέματα. Αυτό το είδος θεάτρου μπορεί να δείξει, και μάλιστα να δείξει με αισθητικό τρόπο, τις συνέπειες μιας δεδομένης κατάστασης πάνω σε κάποιον. Δεν μπορεί να αναλύσει καταστάσεις, να αρθρώσει επιχειρήματα, να πείσει. Και ασφαλώς δεν μπορεί να αποδώσει τις λεπτές εσωτερικές ισορροπίες ή τις βίαιες ψυχικές ανατροπές των προσώπων. Μπορείς βέβαια να ανεβάσεις τον *Εχθρό του λαού* του Ίψεν σαν χοροθέατρο. Αλλά για να κατανοήσεις τότε τι βλέπεις, μάλλον θα πρέπει να γνωρίζεις πρώτα το έργο, οπότε θα παρακολουθείς τη χοροθεατρική διασκευή ως σχόλιο πάνω σ' αυτό.

Το χοροθέατρο είναι ένα θέατρο που του στερήσανε ηθελημένα μια από τις βασικές του δυνάμεις: το λόγο. Και σαν για να αντιμετωπίσει αυτήν την «αναπηρία», το χοροθέατρο αναπτύσσει στο μέγιστο βαθμό όλες τις άλλες «αισθήσεις» του: κίνηση, μουσική, φωτισμό, εικόνα, φαντασία, σκηνικά και πάει λέγοντας. Το κυριότερο: το χοροθέατρο έχει πλέον πείσει ότι μπορεί να πατήσει πάνω σε μια ιδιαίτερη θεατρική γλώσσα, και να μεταδώσει ενέργεια και αισθήματα «άλεκτα», που το κανονικό θέατρο με τα δικά του «λόγια, λό-

για, λόγια» δύσκολα κατορθώνει. Τελικά το χοροθέατρο έπεισε και το ελληνικό κοινό πως δεν αποτελεί ένα θέατρο ειδικών αναγκών ούτε καν ένα θέατρο ειδικών απαιτήσεων. Απλά είναι ένα θέατρο που γνωρίζει πως και γιατί να εκφράζεται διαφορετικά. Και μάλιστα να εκφράζεται μέσω της ποίησης του θεάτρου.

Γιατί το χοροθέατρο είναι τελικά ένα θέατρο δεύτερης τάξης. Αν η ποίηση είναι ο λόγος που χορεύει, το χοροθέατρο αντικαθιστά το λόγο με το θέατρο, για να φτάσει, χορεύοντας, στο μεδούλι της ποιητικότητάς του.

Προσπαθώ να σκεφτώ, για παράδειγμα, το *Για πάντα*, την τελευταία δημιουργία της Ομάδας Εδάφους, σαν ένα κανονικό ομιλούν θέατρο. Κατ' αρχάς κάτι τέτοιο θα ήταν αδύνατο. Πώς να μετατρέψεις τον ρυθμό, την ενέργεια, τον συμβολισμό, την εκκεντρικότητα της ποίησης σε λέξεις; Τα θέματα του *Για πάντα* είναι αυτά: η αίσθηση του χρόνου που περνά, ο φόβος του θανάτου, η αίσθηση του ανολοκλήρωτου και της ματαιότητας της δημιουργίας. Θέ-

ματα χιλιοειπωμένα και μάλιστα χιλιοειπωμένα από τι συγγραφείς! Το χοροθέατρο όμως δε νοιάζεται να (ξανα)μιλήσει για αυτά. Προτιμά να μεταφέρει την αίσθησή τους. Και μάλιστα να μετατρέψει αυτή την αίσθηση σε ρυθμό και να τη μεταδώσει μέσω ακριβώς αυτού του ρυθμού. Γι' αυτό πράγματα που θα οδηγούσαν τον θεατή σχεδόν νομοτελειακά στην πλήξη σε ένα σύγχρονο θέατρο, στο χοροθέατρο του Παπαϊωάννου μαγεύουν. Και, για να είμαστε ειλικρινείς, εσείς τι θα προτιμούσατε; Τα βαθυστόχαστα λόγια ενός δοκιμίου πάνω στο νόημα της ζωής ή την αγωνία ενός ποιήματος πάνω στο ίδιο θέμα;

Ο Παπαϊωάννου έδωσε στην παράσταση τον τόνο μιας μελαγχολικής ειρωνείας. Και την ενέργεια μιας εξαιρετικά προσωπικής ομολογίας. Τίποτα δε θα λειτουργούσε σ' αυτή την ποίηση, αν δεν εκκινούσε από μια ειλικρινή αγωνία. Ορίστε λοιπόν η προσπάθεια ενός καλλιτέχνη να αντιπαρέλθει τον καταιγισμό της ευτέλειας, όπως προβάλλεται και διαφημίζεται από την τηλεόραση, να δημιουργήσει ένα μικρό στίγμα ομορφιάς ανάμεσα στα σκουπίδια. Ορίστε, αν θέλετε, και η μάταιη προσπάθειά του να νικήσει με την τέχνη το θάνατο. Ορίστε, μπροστά σας, η εξομολόγηση από τον καλλιτέχνη του αμαρτήματος της πλεονεξίας, της ματαιοδοξίας και της αδυναμίας του. «...εκόμισα εις την τέχνη...».

Από εκεί και πέρα ολόκληρη η παράσταση στηρίζεται στα εξαιρετικά ευρήματα του Παπαϊωάννου, αν και ίσως πέραν του δέοντος επαναλαμβανόμενα, στον χορευτικό μινιμαλισμό, στο θαυμάσιο σκηνικό και τον φωτισμό και ασφαλώς στην επίδειξη της τεχνικής και ευαισθησίας των μελών της Ομάδας Εδάφους. Αν ο Παπαϊωάννου ήταν λίγο πιο φειδωλός σ' αυτή την προσωπική του κατάθεση, αν κάποιες στιγμές δεν έπεφτε στην παγίδα της παρατακτικής παράθεσης σκηνών που μιλούν εντέλει για το ίδιο πράγμα, θα μιλούσαμε για το θεατρικό (όχι μόνο για το χοροθεατρικό!) γεγονός της θεατρικής χρονιάς, ακόμη από το ξεκίνημά της. Δεν της λείπει τίποτ' άλλο, για να είναι η επιβεβαίωση της λαμπρής μέχρι τώρα πορείας του καλλιτέχνη και της ομάδας του.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Το κλάμα βγήκε απ' τον παράδεισο

Θα ήταν άδικο να το αρνηθεί κανείς: όλοι τούς την είχαν «στημένη» να δουν τι θα συμβεί μετά το *Safe Sex*. Και το άδικο είναι πως όταν πολλοί αναφερόντουσαν στην ταινία, κατά νου δεν είχαν αυτή αλλά το 1,5 εκατ. εισιτήρια που είχε κόψει. Ε, λοιπόν, η καινούργια ταινία του διδύμου είναι όντως καλύτερη από την προηγούμενη. Και αυτό δεν έχει να κάνει τίποτα με το εάν και πόσα εισιτήρια αυτή θα κόψει.

Αλλωστε, όταν ετούτη η στήλη αναφέρθηκε και στο διάτρητο από τα «βόλια» της κριτικής *Safe Sex*, δεν είχε αμφισβητήσει τις καλλιτεχνικές ικανότητες των δύο συνδημιουργών. Τους θεωρεί, πάντοτε, τους καλύτερους κειμενογράφους που διαθέτει σήμερα το ελληνικό θέαμα στην περιοχή της κωμωδίας. Το κατά την άποψή της πρόβλημα ανάγεται στο ευαγγελικό: «Δούλε πονηρέ, τι το έκανες το τάλαντο που σου έδωκα;» Να το ξαναπούμε, λοιπόν. Με το *Safe Sex* έκαναν την πιο επιβλαβή –για τον κινηματογράφο– χρήση του ταλέντου τους. Έχει κιόλας δημιουργηθεί «σχολή» ανοήτων απομιμήσεων της ταινίας τους με αποκλειστικό όραμα τα εισιτήρια. Η μέχρι νοσηρότητας ροπή του νεοέλληνα στην αρπαχτή βρήκε την καλύτερή της. Βέβαια ο Μιχάλης Ρέππας σε πρόσφατη συνέντευξή του σε κινηματογραφικό περιοδικό μάζ άφησε άναυδους, δηλώνοντας ότι: «Κάθε κοινωνία παράγει το πολιτιστικό προϊόν που την αφορά». Που πάει να πει, που της «αξίζει». Σαίξπηρ, Μάρλοου και Μπεν Τζόνσον η Αγγλία, Ρέππα-Παπαθανασίου η Ελλάδα! Ονόματα και συγκρί-

σεις ανήκουν στον ίδιο, στην ίδια συνέντευξη. Εκείνο που δεν καταλάβαμε είναι αν στην προκειμένη περίπτωση ο «πήχης» ανέβηκε στα σύννεφα ή έπιασε πάτο; Ευτυχώς (γενικώς) που *Το κλάμα βγήκε απ' τον Παράδεισο* τούς βγήκε καλύτερη. Έχει μια ευρηματική σεναριακή ιδέα, συχνά σπαρταριστές ατάκες και ένα ηθελημένα (φανταζόμαστε) κιτς σκηνογραφικό περιβάλλον.

Όσον αφορά τις σκηνοθετικές αρετές της ταινίας, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αν πραγματικά οι Ρέππας και Παπαθανασίου επιθυμούν ειλικρινά να επιδοθούν στην κινηματογραφική σκηνοθεσία, ο δρόμος που οδηγεί εκεί πάει από αλλού και είναι πάρα πολύ μακρύς ακόμα. Ετούτη την ιδέα που επεξεργάστηκαν, δηλαδή την (καλοπροαίρετη) παρωδία του (λεγόμενου) «καλού εμπορικού κινηματογράφου» των δεκαετιών '50 και '60, την έχουν επιχειρήσει κι άλλοι εθνικοί κινηματογράφοι (π.χ. ο αγγλικός) με εμφανέστερα τα στοιχεία μιούζικαλ αλλά... «άλλα τα μάτια του λαού κι άλλα της κουκουβάγιας». Με τον τρόπο όμως που οι «δικοί μας» το επιχειρήσαν, δεν χρειάζονταν σκηνοθετικά τετρίπια και δεξιότητες

χνικές αρετές. Επιθεώρηση μπούφα, λίγα γκαγκ και τελειώσαμε με τις κινηματογραφικές απαιτήσεις.

Σκεφτόμαστε ότι ίσως ετούτη η ταινία να μην γινόταν, ότι δηλαδή η έμπνευση των δημιουργών της να μην κατευθυνόταν προς τα εκεί, αν η ελληνική –συλλήβδην– τηλεόραση δεν κρατούσε με τις αλλεπάλληλες προβολές ζωντανό και «οικογενειακό» μας τον ελληνικό κινηματογράφο εκείνης της περιόδου. Ο κορεσμός από τις προβολές στο τέλος άρχισε να λειτουργεί απαξιωτικά. Κι ο πιο αφελής θεατής άρχισε να βλέπει πόσο μονότονα «γυμνός» ήταν ο βασιλιάς. Τα «οικεία» προσφέρονται πιο εύκολα για σάτιρα. Το οικείο και η επικαιρότητα είναι η τροφή της επιθεώρησης. Και ο τότε ελληνικός κινηματογράφος είναι μονίμως (χάρis στην τηλεόραση) επίκαιρος. Νά, λοιπόν, που βρισκόντουσαν τα εισιτήρια. Γιατί χωρίς την προσδοκία εισιτηρίων τι χρειάζεται η παρωδία και η σάτιρα;

Τα πάσης φύσεως δακρύβρεκτα μελό, οι μικροαστικές φαρσοκωμωδίες, τα (δαλιανίδια) μιούζικαλ, η κινηματογραφική αντίσταση και ο μελό-ηρωικός πόλεμος, η φουστανέλα, όλη εκείνη η συλλογική μας μπαλαφαριά –χωρίς αιτίες και αιτιατά– κάποτε ποιοτική ή, έστω, με ποιοτικά ψήγματα αλλά κανόνα της αρπαχτής στάθηκαν το υλικό της μνήμης όσο και απίστευτα σημερινό. Και το αποτέλεσμα που είχε το «κλάμα» ήταν απολαυστικό, καλόκαρδο και συχνά σπαρταριστό. Η ταινία δεν απομιμείται, δεν αναζητάει καν τις ίδιες φυσιογνωμίες. Επειδή την κυριαρχεί –όπως και εκείνες– ο λόγος, βγαίνει το ίδιο νόημα με άλλη γραφή. Αν οι Ρέππας-Παπαθανασίου δεν διέθεταν αυτό το δώρο της ευλύγιστης γραφής και των απροσδοκίτων μετατροπών του λόγου, η ταινία δεν θα έλεγε τίποτα. Αυτό πιστεύουμε ότι δίνει μιαν αυτάρκεια στην ταινία ακόμα και αν ο θεατής αγνοεί τις αναφορές στον παρωδούμενο παλιό ελληνικό κινηματογράφο. Ίσως εκεί να υπάρχει και το καλύτερο αξιολογικό στοιχείο της ταινίας. Μια επιφύλαξη. Πολύ φοβόμαστε ότι η κα Αδαμάκη κινδυνεύει να μείνει στην ιστορία του ελληνικού θεάματος από την αναφώνηση (όπως και στο *Safe Sex*) του γυναικείου γενετήσιου οργάνου, καλή ώρα όπως και ο μακαρίτης Βασίλης Φωτόπουλος έμεινε με το ρήμα «κάθομαι».

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

Ameli - Η μαγεία της πραγματικότητας

Μέσα στον ορυμαγδό των ημερών και την φρίκη του πολέμου ήρθε επιτέλους μια ταινία να μας δείξει ότι τα μυστικά της επιβίωσης, δηλαδή της τέχνης, είναι πάντοτε εκεί, ικανά να μετατραπούν σε φορείς αντιστάσεων –και γιατί όχι;– σε πυρήνες δημιουργίας.

Η Αμελί, μια ταινία που καταφέρει να εκφράζει και να έχει για αναφορά της τον καθένα μας, φαίνεται, ως ένα σημείο, να μπορεί επίσης να καταργεί ακόμη και την ίδια τη δυναμική του κινηματογραφικού ήρωα και της σεναριακής ιστορίας αντικαθιστώντας τα με τα υλικά εκείνα που εμπλέκουν το υφάδι της ίδιας της τέχνης που είναι η πραγματικότητα: τον τρόπο δηλαδή που ασήμαντα μικροαντικείμενα, αντιπαθείς γείτονες, ένας βαρετός πατέρας, η πλήξη της εργασίας, όλα μπορούν μέσα από μια απλή μεταστροφή του βλέμματος και του χρόνου να μετατραπούν αυτοστιγμεί σε συστατικά του ίδιου του ιδανικού της Αισθητικής.

Έτσι, το χρώμα και η ιδιότητα που χαρίζει η Αμελί στα ασήμαντα αντικείμενα και στους αντιπαθείς –κατά τα άλλα– ήρωές της (πορτοκαλοκόκκινο, όπως ακούγεται στην ταινία) φαίνονται να υπάγονται στις κατηγορίες του ωραίου και του υψηλού όπως εκείνες εκφράζονται από την ανάγκη που έχουμε να αιχμαλωτίζουμε την φευγαλέα αλήθεια της συγκεκριμένης στιγμής μέσα στο συνολικό μυστήριο ενός Όλου. Πρόκειται για τη δύναμη που έχουν από μόνα τους τα πράγματα να ακροβατούν σε σύνολα που κινητοποιούν την ψυχή, επιστρατεύοντας τη μνήμη και κινητοποιώντας τις αισθήσεις. Εν προκειμένω, ένα κουτάκι με ασήμαντα δώρα που βρίσκει η Αμελί σε μια μυστική κρύπτη στο μπάνιο της (;) ίσως τελικά να σημαίνουν την μεταλλαγή της ίδιας της ταυτότητας αφού την μαθαίνουν να μετατρέπει σταθερά αυτό που εκείνη ως τότε γνώριζε (την δουλειά της, τις συνήθειες, την μο-

ναξιά) σε αφορμές φαντασίας. Το ριζικό της (*Le fabuleux destin d'Amelie Poulain* – όπως μας λέει και ο ίδιος ο τίτλος της ταινίας) αρχίζει από αυτό το σημείο και ύστερα να αλλάζει, από την στιγμή δηλαδή που αρχίζουν να μιλούν στην Αμελί από μόνες τους οι φωνές των πραγμάτων. Η Αμελί αποτελεί έτσι τώρα την ίδια την ενσάρκωση των βαθύτερων ρυθμών των πραγμάτων που φαίνονται να χωρούν ολόκληρα μέσα σε μια απλή κίνηση του βλέμματος της και να την καθοδηγούν. Όλα περιστρέφονται και μεταλλάσσονται σ' αυτό το βλέμμα που φυλακίζει και συγκεντρώνει τυχαία από γύρω διάφορα κομμάτια –όπως τα κομμάτια μιας ασήμαντης φωτογραφίας που αναζητεί ο φίλος της σε όλα τα μετρό του Παρισιού– τα αποκρυπτογραφημένα, με άλλα λόγια, σκόρπια σημεία μιας πολλαπλότητας κόσμων, κινήσεων και προσώπων που απλώς αναζητούν την αποκωδικοποίηση του βλέμματος. Όποια και να είναι αυτά τα σημεία –από το χυδαίο sex shop της γειτονιάς που μέσα του κρύβεται ο μεγάλος έρωτας έως τις βρώμικες γωνιές του μετρό που παραμονεύει το μεγάλο μυστικό– αυτό που προβάλλεται μέσα από αυτό το βλέμμα είναι ότι τώρα αυτά βιώνονται στην ουσία τους και στην αιωνιότητα τους.

Η συνέχεια δηλαδή μιας δυναμικής που μας δίνουν τυχαία στον χρόνο οι αισθήσεις και το βλέμμα, αποτελούν συνέχεια των σχέσεων που μας συνδέουν με τα πράγματα, οι οποίες χωρίς να είναι νομοτελειακές ή αιτιακές μάς δίνουν την αρχή της ευδαιμονίας. Αρνούμενες εν προκειμένω να αναχθούν στην κύρια αιτία της, εντούτοις αποτελούν

τις εφήμερες και τυχαίες αφορμές της. Στην αρχή λ.χ. της ταινίας βρίσκουμε κάποιες ενδείξεις για την ανείπωτη ευτυχία που μπορεί να κερδίσει η Αμελί όχι από μια ερωτική συνεύρεση –όπως πολλοί θα περίμεναν– αλλά απλώς από το χτύπημα μιας κρεμ μπρυλέ με το κουταλάκι της. Αυτή η σκηνή περιέχει από μόνη της την Αλήθεια (της ταινίας και όχι μόνο). Έτσι, το όλο δεν συνίσταται στα μεγάλα ιδανικά και αξιώσεις που μας χαρίζει μια κυρίαρχη αιτία ή μια αφηρημένη αλήθεια – αντιθέτως όλα αυτά φαίνονται να συγχωνεύονται, να απορροφούνται, θα έλεγα, στο στιγμιαίο της γεύσης. Η ίδια η κρεμ μπρυλέ –σε αναλογία ίσως με τη μαντλέν στον Προυστ– μπορεί να γίνει, πέρα από φορέας μνήμης το ίδιο το περιεχόμενο της ζωής, που μας διαφεύγει συνεχώς γιατί απλώς δεν βλέπουμε ότι η επανάληψη η ίδια είναι η αληθινή, πραγματική δημιουργία. Αρκεί η σύνοψη των στιγμών που χαρίζουν οι μικρές στιγμές και οι μικροαπολαύσεις να γίνουν δυναμικές τελετουργίες (βλέπε λόγου χάριν τον ίδιο πίνακα που ζωγραφίζει κάθε φορά ο γυάλινος άνθρωπος στην ταινία, ή τον τελετουργικό χαρακτήρα της ανέφικτης συνάντησης της Αμελί με τον άγνωστο έρωτά της) για να αρχίσει να διαφαίνεται μια ουσία που υπερνικά την απλή συνήθεια και ανάγεται μέσα από το φευγαλέο και την αποσπασματικότητα καθ' ολοκληρίαν στο ωραίο και το υψηλό.

Τούτο σημαίνει ότι μέσα από τα αντικείμενα και τις τελετουργικές συνήθειες αρχίζει σιγά-σιγά να αποκαλύπτεται το ίδιο το μυστικό της τέχνης, που τις εγκολπώνει και τις χρωματίζει εκχω-

ρώντας τους μιαν ανεξήγητη πλέον αυτονομία. Ξεδιπλώνονται, με άλλα λόγια, ποιότητες και περιεχόμενα στο επίπεδο της καθαρότητας της ίδιας της τέχνης και συγκλίνουν προς αυτή. Κι αν αναλογιστούμε ότι μονάχα η τέχνη ενέχει τα σημεία που το νόημα τους βρίσκεται στον απόλυτα αρχέγονο χρόνο, σε μια αίσθηση διάρκειας και πολλαπλής αλληλουχίας, τότε καταλαβαίνουμε ότι μόνο εκείνη αποτελεί την ίδια την μεταστοιχείωση των υλικών που μας δίνει η πραγματικότητα στη συνέχεια του χρόνου ικανά να διατηρούνται ανέγγιχτα και ανέπαφα.

ΣΤΑΜΑΤΙΝΑ ΜΑΝΔΗΛΑΡΑ

Γυρίζω σπίτι

Η τελευταία ταινία του Ολιβέιρα με τον τίτλο *Γυρίζω σπίτι* είναι μια ταινία σταθμός στο συνολικό έργο του σκηνοθέτη και διόλου ο προορισμός ή η πρόδεση του. Αλλά ευτυχώς για μας, που ο αγαπημένος Ολιβέιρα δεν αποφασίζει να γυρίσει σπίτι του, αλλά αντίθετα επιμένει να κάνει ταινίες για το σινεμά με το ίδιο πάθος, αυτό που διακρίνει έναν αληθινό καλλιτέχνη.

Με μια πρώτη ανάγνωση ο θεατής μπορεί εύκολα να παρουσιαστεί και να θεωρήσει αυτονόητο ότι είναι φυσιολογικό για τον σκηνοθέτη στην ηλικία που βρίσκεται (τον επόμενο Δεκέμβριο θα γίνει 93 χρονών), να τον απασχολούν θέματα όπως τα γηρατειά, η φθορά και ο θάνατος.

Ο Ολιβέιρα όμως έχει τον δικό του ανάλαφρο, αλλά συνάμα ευφυή και ποιητικό τρόπο για να αντιμετωπίζει τέτοιου είδους ζητήματα, που περισσότερο μοιάζει σαν να τα διαπραγματεύεται προς όφελος της ζωής.

Ο Ζιλμπέρ Βαλάνς –η ερμηνευτική ικανότητα του Μισέλ Πικολί που τον υποδύεται αγγίζει την τελειότητα– είναι ένας ώριμος και επιτυχημένος ηθοποιός του θεάτρου. Ένα βράδυ, μετά το τέλος της παράστασης του έργου του Ιονέσκο *Ο Βασιλιάς πεθαίνει*, όπου υποδύεται τον βασιλιά Μπερανζέ κι έχοντας στο πλάι του μιαν έξοχη βασίλισσα (έναν μικρό ρόλο που κρατάει η εκτυφλωτική

Κατρίν Ντενέβ και τον «μεγεθύνει» στα δικά της μέτρα της), πληροφορείται από τον ατζέντη του ότι η γυναίκα του, η κόρη του και ο γαμπρός του πέθαναν σε αυτοκινητιστικό ατύχημα. Από την αρχή κιόλας του φιλμ ο πολυμήχανος Ολιβέιρα εισάγει δεξιοτεχνικά το δίπολο: Θέατρο - Σινεμά, Ζωή - Θάνατος, και με μεγάλη άνεση και μαεστρία χειρίζεται τους «μηχανισμούς» που μας μεταφέρουν από τη μια άκρη του στην άλλη.

Με διακριτικότητα και ευαισθησία ο σκηνοθέτης αφήνει τον Ζιλμπέρ να ζήσει σιωπηλά και με ευπρέπεια την προσωπική του τραγωδία και φιλιάρει μ' ένα μοναδικό τρόπο την προσπάθειά του να αγγιστρωθεί ξανά στη ζωή. Η στοργική σχέση με τον εγγονό του που ορφάνεψε ξαφνικά, κι η μεγάλη του αγάπη για το θέατρο τον συνδέουν ξανά με την ζωή. Αγοράζει καινούργια παπούτσια, αρνείται την πρόταση του ατζέντη του να παίξει σε μια τηλεταινία συνταγής σεξ-βία-ναρκωτικά και αγνοεί την υπόδειξή του να κάνει ερωμένη του τη νεαρή ηθοποιό που είναι ερωτευμένη μαζί του. Ο Ζιλμπέρ δεν είναι πουριτανός, απλά έχει τη δική του αντίληψη περί μοντερισμού. Έτσι δέχεται με ενθουσιασμό την πρόταση ενός αμερικάνου σκηνοθέτη (Τζων Μάλκοβιτς) να παίξει στον *Οδυσσέα*, μια κινηματογραφική μεταφορά του έργου του Τζόις. Στην πρώτη πρόβα ο Ζιλμπέρ νιώθει τη μνήμη του να τον προδίδει, αλλά δεν πτοείται. Όμως στην επόμενη πρόβα ο ηθοποιός χάνει τα λόγια του και δηλώνει ήρεμα ότι γυρίζει σπίτι. Εντυπωσιακό κοντράστ στο φωτισμό της σκηνής όπου ο ηθοποιός στέκεται στο κατώφλι του σπιτιού και είναι ήδη

έτοιμος να μπει σε έναν «άλλο» κόσμο. Εξαιρετική η σκηνή καθώς ανεβαίνει κουρασμένα τις σκάλες, με το μελαγχολικό βλέμμα του εγγονού του να τον ακολουθεί. Ξέρει καλά ότι είναι το τέλος της παράστασης για τον ίδιο, όπως ξέρει ότι η ίδια θα συνεχιστεί και πάλι μέσα από τον εγγονό του.

Σε όλη τη διάρκεια της ταινίας ο Ολιβέιρα τολμάει να καταδείξει και να αντιστρέψει τα σύνορα των ανθρωπινων συναισθημάτων. Εκεί όπου η χαρά με ένα απλό άγγιγμα μετατρέπεται σε πόνο, η λύπη γίνεται ανάλαφρη και οικεία (η σκηνή που ο ναρκομανής τού κλέβει τα καινούργια παπούτσια του ή η σκηνή στο καφέ όπου συχνάζει για να διαβάσει την εφημερίδα του που όμως οι τίτλοι της πρώτης σελίδας είναι πάντα οι ίδιοι). Τολμάει όμως και σκηνοθετικούς νεοτερισμούς με την ευκολία ενός πρωτάρη. Όπως στην αρχή όπου μας δείχνει τους ηθοποιούς να παίζουν στη σκηνή και ενώ φυσιολογικά περιμένουμε σαν *contre champs* να μας δείξει το ακροατήριο, εκείνος τρυπώνει στα παρασκήνια. Ή σκηνή όπου αντί για τους ηθοποιούς να παίζουν στη σκηνή βλέπουμε ένα κοντινό πλάνο στον Τζων Μάλκοβιτς καθώς επαναλαμβάνει ψυθιριστά τα λόγια των ηθοποιών. Μικρές λεπτομέρειες της τέχνης ενός μεγάλου και «φρέσκου» δημιουργού.

Ευτυχώς που ο Μανοέλ ντε Ολιβέιρα γυρίζει σπίτι μόνο για να ξεκουραστεί από τα γυρίσματα της καινούργιας ταινίας που ετοιμάζει και να μελετήσει προσεκτικά τα υπόλοιπα τρία σχέδια ταινιών που θα ακολουθήσουν.

ΒΑΡΒΑΡΑ ΝΕΓΚΟΠΟΥΛΟΥ

Οι τρεις συνιστώσες της ανθρώπινης ταυτότητας παραπέμπουν σε διαφορετικές εκδοχές του Πολιτισμού.

Κάθε ανθρώπινο ον θεωρείται μέλος του είδους των ανθρώπων (άτομο). Ο άνθρωπος θεωρείται μέλος της κοινωνίας (πρόσωπο). Το ανθρώπινο ον βιώνει την εσωτερική και εξωτερική πραγματικότητα αλλά και τους τρόπους με τους οποίους οι διάφοροι πολιτισμοί συγκροτούν και κατανοούν αυτήν την εμπειρία (εαυτός).

Η εφεύρεση της κλοπής

Η έννοια του προσώπου αναφέρεται στις ηθικές, συμβολικές και νομικές ποιότητες, ιδιότητες και ικανότητες που χαρακτηρίζουν το δρων υποκείμενο μιας κοινωνίας. Από αυτήν την άποψη δεν είναι όλα τα άτομα της κοινωνίας πρόσωπα, ενώ την ιδιότητα του προσώπου μπορούν να έχουν οι νεκροί και οι θεοί. Σε όλες τις κοινωνίες το πρόσωπο συνίσταται από ορισμένα στοιχεία που απαρτίζουν μιαν αναγνωρισμένη και ονοματισμένη ατομικότητα. Οι συνιστώσες αυτές ποικίλλουν κατά πολιτισμό και αφορούν υλικά στοιχεία (αίμα, σπέρμα, σάρκα), άυλα στοιχεία (ψυχικές και πνευματικές συνιστώσες ή ενδιámεσες καταστάσεις (πνοή,

σκιά, αύρα). Για παράδειγμα, η χριστιανική ψυχή, που συνιστά την ενότητα του προσώπου με το Θεό, είναι μια πολιτισμική εκδοχή των ψυχικών συνιστωσών του προσώπου. Οι διάφορες συνιστώσες εντάσσουν το άτομο σε διάφορες κοινωνικές ομάδες (οικογένεια, γένος, φυλή, έθνος, θρήσκευμα). Συχνά η κατασκευή του προσώπου προϋποθέτει μια σειρά τελετουργικών ή μνητικών πράξεων (βάπτισμα, γάμος, μύηση, ακόμα και τελετουργικός θάνατος). Η έννοια του προσώπου επομένως προκύπτει μέσα από τη μελέτη του δικαίου, της θρησκείας, των νοοτροπιών και αναπαραστάσεων μιας κοινωνίας. (M. S. Carrithers - S. L. Collins, *The Category of Person*,

Cambridge 1985).

Η ταινία της Αγγελίδη αφορά στο πρόσωπο. Όπως έγραφα για το προηγούμενο κινηματογραφικό της έργο *Οι Ώρες* - μια τετράγωνη ταινία (βλ. *Επενδυτής*, 20/4/1996), «Ο κινηματογράφος της Αγγελίδη αφορά στο διχασμένο υποκείμενο. Τη συντριβή του από τον άλλον που στην πραγματικότητα φορά το προσωπείο του οδυνηρού Όλου. Το προσωπείο, ως απομίμηση προσώπου, παίζει κυρίαρχο ρόλο στον κινηματογράφο της Αγγελίδη. Δεν αποτελεί μια θεατρικού τύπου μεταμφίεση, αλλά την τραγική κάλυψη και παραλλαγή του ενός και μόνο προσώπου που συντρίβεται στο τέλος ενός βάρβαρου εικονοπλαστικού πολιτισμού».

Με την καινούργια της ταινία η σκηνοθέτης κάνει ένα βήμα παραπέρα. Τεμαχίζει το προσωπείο, ελπίζοντας στην εμφάνιση του προσώπου που κρύβεται πίσω του. Στήνει λοιπόν ένα παίγνιο πάνω στο αδύνατο αυτής της σύλληψης και στην υπαρξιακή αποδοχή του θανάτου, μέσα από το ερώτημα: «αν μπορούμε να ζήσουμε».

Η τριπλή ερμηνεία της πραγματικότητας: Μοίρα, Τύχη, Ελευθερία Βούληση, αποτελεί στην ουσία ένα τρίπτυχο ζωής. Μόνο που πρέπει να διαβάσει κανείς το έργο ανάποδα. Το «Τετέλεσται» στην αρχή, μας ανοίγει την κουρτίνα του δράματος. Η επιθυμία για ζωή στο τέλος, βάζει φωτιά στην ίδια την κουρτίνα και το παίγνιο ολοκληρώνεται(;). Τα τρία μέρη-εκδοχές της ταινίας αφορούν τρία βλέμματα: για την Έσχατη Κρίση, για τη Μνήμη, για την Αντιγόνη. Ο υπαρξισμός της Αγγελίδη δεν αρκείται όμως σε αυτά. Προχωράει στην υπονόμηση και των τριών βλεμμάτων, μέσα από το στόμα της τυφλής: «υπάρχει ό,τι βλέπουμε».

Στο πρώτο, σχεδόν βουβό τμήμα της ταινίας το παίγνιο των χαρτιών μάς εισάγει στη σκηνοθετημένη Μοίρα. Μια εσκεμμένη χοροθεατρικότητα «κλείνει το μάτι» στον θεατή ταυτίζοντας την αρχή της ταινίας με το ξεκίνημα του ίδιου του κινηματογράφου. Ο σιωπηλός θρήνος, η κούνια που παίρνει φωτιά, ο χορός, τα γλυπτά, οι υγροί και ανοιχτοί τάφοι, το βιβλίο που ξετυλίγεται, οι τοίχοι που σπρώχνονται, τα κουτιά που εγκλωβίζουν, τα σώματα που διεισδύουν το ένα στο άλλο, είναι σκόρπια στοιχεία μιας οπτικής χορογραφίας

που συγγενεύει με τις αρχαίες τελετές. Άλλωστε ο κινηματογράφος της Αγγελίδης είναι εξόχως τελετουργικός και η χρησιμοποίηση γνωστών και μυστικών συμβόλων τον τοποθετεί στον αντίποδα της Αναπαράστασης. Η συγκεκριμένη ταινία, εύστοχα, χρησιμοποιεί στοιχεία του αναπαραστατικού κινηματογράφου για να τα υπονομεύσει: τεμαχισμένη αφήγηση, ενοποιητικός ήχος, φιλοσοφικός και παραληρηματικός λόγος, εικαστικότητα, ποιητική δομή. Δημιουργείται έτσι μια πολυφωνική σύνθεση που έρχεται από το μέλλον της 7ης τέχνης. Για να γίνει όμως αυτό, η Αγγελίδη ξεκαθαρίζει ιδεολογικά τους λογαριασμούς της με τη χριστιανική Ηθική, χρησιμοποιώντας τα ίδια της τα όπλα. Η Δύση, για είκοσι αιώνες, στηρίχτηκε στο οικοδόμημα του Απόστολου Παύλου, με υλικά τον Μωυσή και τον Σωκράτη. Στην ταινία αυτό το οικοδόμημα μοιάζει να καταρρέει και η φωνή: «ου φονεύσεις» μοιάζει να έρχεται από το πουθενά και εκεί να καταλήγει...

Στο δεύτερο μέρος το Υποκείμενο συντρίβεται από την παρούσα-απουσία ιστορία. Οι τρεις εκδοχές/αδελφές της πραγματικότητας βλέπουν στον κλέφτη τον εισβολέα του εξωτερικού κόσμου στο ασυνείδητό τους. Η ορμή της φράσης: «εγώ είμαι ο κλέφτης», αντίστοιχη του: «εγώ ειμί ο Ων», οξύνει την κρίση. Η απελπισμένη ηρωίδα (Τύχη) είναι έρμαιο της φύσης της που στη φιλμική (που είναι και πραγματική) ζωή της εξελίσσεται σε θέση. Συνουσιάζεται με το παιδί σε μια χορογραφία τρόμου μέσα στη μπανιέρα-τάφο. Μιλάει σε ένα βουνό από χώμα, κατάληξη της ανθρωπίνης ύπαρξης. Μπαίνει σε ένα λεωφορείο (σύγχρονο ταξίδι στον Άδη), χωρίς οδηγό-ψυχοπομπό, και φιλιέται επικίνδυνα με τον άντρα που στο στόμα του ακροβατεί ένα ξυραφάκι. Ενώ το κάψιμο της κούνιας και το σμίλευμα της πέτρας επανέρχονται ως εμμονές της μνήμης και συνδετικοί ιστοί του ίδιου του φιλμ. Το δεύτερο αυτό μέρος της ταινίας συγγενεύει με την *Περσόνα* του Μπέρκμαν, όπου και εκεί συμπυκνώνεται όλη η φιλοσοφική και αισθητική αντίληψη του σκηνοθέτη. Σπάνια στον σύγχρονο κινηματογράφο βλέπει κανείς τέτοια συνέπεια ανάμεσα στο ιδεολογικό και στο κινηματογραφικό μέλος μιας ταινίας. Μια δύσκολη ακροβασία,

όπου με τη βοήθεια του Ηλία Κωνσταντακόπουλου στη φωτογραφία και του Θοδωρή Αμπαζή στη μουσική, η Αγγελίδη βγαίνει νικήτρια.

Στο τρίτο μέρος της ταινίας η πρόθεση γίνεται διάφανη. Η Αναπαράσταση δοκιμάζεται πάνω στο σχήμα: ταινία για την τέχνη, ταινία τέχνης ή η τέχνη της ταινίας; Ο κόσμος, «ο από πάντα σκηνοθετημένος» κατά την Αγγελίδη, βρίσκει στην τελευταία αυτή εκδοχή την πιο μοντέρνα, την πιο νεοτερική του έκφραση. Γίνεται ένας κόσμος φαντασμάτων, προσώπων νεκρών προ του καιρού τους. Ένας κόσμος ψυχών καθισμένων και περιφερόμενων, που συνοδεύονται στο έσχατο ταξίδι τους από ένα παραληρηματικό λόγο, συγγενή των αρχαίων τραγωδιών. Η κάθοδος του νεκρού σώματος από τη σκάλα φέρνει στο νου τον φιλόσοφο της Αναγέννησης Ιάκωβο Μπαίμε: «από βυθό σε βυθό, από πόνο σε πόνο, ως τον έσχατο πόνο». Εκεί οδηγούνται όλα. Οι τρεις εκδοχές της πραγματικότητας «αιμορραγούν» διαρκώς. Παίρνουν στάσεις που παραπέμπουν στο θείο δράμα, ενώ τα καθημερινά σύμβολα (όπως τα μπουκάλια) μοιάζουν απολιθωμένα, σα να τα ανακάλυψε ο αρχαιολόγος του μέλλοντος. Αυτή η αρσενική Αντιγόνη δεν είναι νεκρή. Μετεωρίζεται από τα φυσημάτα-πνοές του χορού, ζώντων και τεθνεώτων. Στο παράθυρο, μικρή ψευδαίσθηση εξόδου, οι μορφές έχουν απωλέσει το βλέμμα και το μόνο που τους απομένει είναι η πτώση. Δεν είναι πτώση αγγέλων που έγιναν δαίμονες. Είναι η απώλεια μιας ζωής κενής. «Η πραγματικότητα είναι το τίποτα», λέει η Αγγελίδη. «Γι' αυτό εφευρέθηκε η κλοπή». Ήδη από την προηγούμενη ταινία της, η σκηνοθέτης ασχολείται με την κλοπή του χρόνου. Μόνο που δεν είναι το μονοσήμαντο της «κλοπής αλλότριου χρόνου» της μαρξιστικής γραφίδας. Το πρόσωπο πρέπει να κερδίσει το χρόνο του μέσα από τη συντριβή του.

Στο παρελθόν οι κινηματογραφικοί ήρωες έκλεβαν ποδήλατα για να ζήσουν. Τώρα που η ζωή κινείται με ασύλληπτους ρυθμούς, οι ήρωες έγιναν φαντάσματα και θρέφονται με την κλοπή του παρόντος χρόνου. Μια κλοπή που ο Δυτικός Πολιτισμός τιμωρεί με θάνατο.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΑΖΩΜΕΝΟΣ

κυκλοφορεί το τεύχος Νοεμβρίου

► **Scanner**
Διαφήμιση, μέσα, κρίση... και το πολιτικό χρήμα

► **Διεθνής Έκθεση Βιβλίου Φρανκφούρτης: Νικητής το ελληνικό βιβλίο**
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ:
Γιώργος Ρωμαίος

► **Δελτία Ειδήσεων:**
4 κανάλια και οι διεθνείς ειδήσεις

► **Οι Βρετανικές ταμπλόιντ σε αναζήτηση νέας πνοής**

► **Τηλεόραση:**
Alpha Digital
Ψηφιακός πυρετός

► **Βιβλία:**
Παρουσιάσεις νέων εκδόσεων

► **Art Media / Διαφήμιση**

► **Data: Εφημερίδες**
[ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ: Ιούλιος/Αύγουστος και Επτάμηνο '01,
ΑΘΗΝΑ: Σεπτέμβριος/Εννιάμηνο '01],
Περιοδικά [Ιούνιος '01],
Διαφήμιση [Σεπτέμβριος '01]

Στα κεντρικά περίπτερα και βιβλιοπωλεία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ
Νικηταρά 2 • Τ.Κ. 106 78
τηλ. 3808.173 • fax 3809.150
e-mail: papazisi@otenet.gr

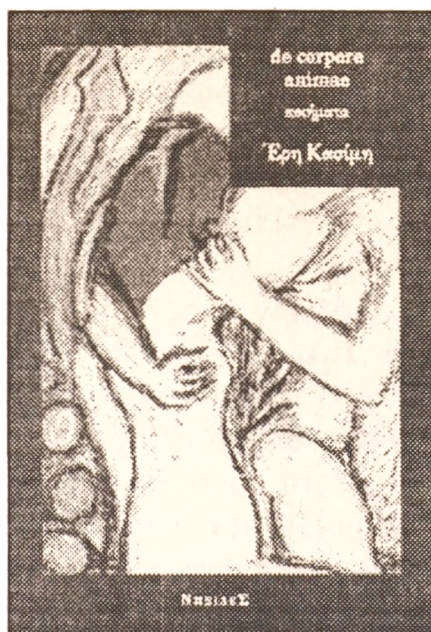
ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ 1946-1961
Ηνωμένοι φωτορεπόρτερ,
συλλογή Ν.Ε. Τόλη
 Εκδόσεις Ποταμός
 Αθήνα 2001, σελ 275

Ένα φωτογραφικό λεύκωμα με θέμα τα παιδιά από τους Ηνωμένους φωτορεπόρτερ δεν είναι μόνο ενδιαφέρον αλλά και ιστορικό. Ο Ευριπίδης Μάρτογλου, ο Δημήτρης Φλώρος, ο Δημήτρης Τριανταφύλλου και ο Δημήτρης Φωτεινόπουλος καταγράφουν με ευκρίνεια μέσα από τα παιδικά χαμόγελα, τα παιδικά σώματα, την παιδική μελαγχολία, την ξεγνοιασιά και το φόβο, ένα σημαντικό τμήμα της ελληνικής πραγματικότητας από το 1946 έως το 1961. Οι τέσσερις συνεργάτες προέρχονται από διαφορετικές σχολές φωτοειδησεογραφίας, αλλά διακρίνονται από δύο πολύ συγκεκριμένα κοινά χαρακτηριστικά: Τον αυστηρό επαγγελματισμό και την υψηλή παιδεία – συγκεκριμένα καλλιτεχνική παιδεία. Φωτογραφίζουν τα ανήλικα μοντέλα τους όπως είναι κι όχι όπως θα ήθελαν να είναι, υπηρετώντας με κάθε τρόπο το στιγμιαίο και απροσδιόριστο της πραγματικότητας. Τα παιδιά βρίσκονται παντού, στο δρόμο,

σε μια παιδούπολη, στην ύπαιθρο, σε μια προσφυγική καλύβα, επισκιάζοντας σχεδόν ολοκληρωτικά το σκηνικό και αποτρέποντας οποιονδήποτε θα το επιθυμούσε, να προβεί σε σχόλια που δεν επικεντρώνονται αποκλειστικά σ' αυτά. Η αθωότητά τους ή η εξάλειψή της εξαιτίας των φοβερών γεγονότων που έχουν προηγηθεί ή συνεχίζουν να συμβαίνουν αποτελεί ένα θέαμα τόσο δυνατό ώστε κάθε παρατήρηση που προσπαθεί να δώσει εξηγήσεις, μοιάζει μάταιη. Είναι ένα σημαντικό λεύκωμα.

de corpore animae
ποιήματα
Έρη Κασίμη
 Εκδόσεις Νησίδες
 Σκόπελος 2001, σελ. 48

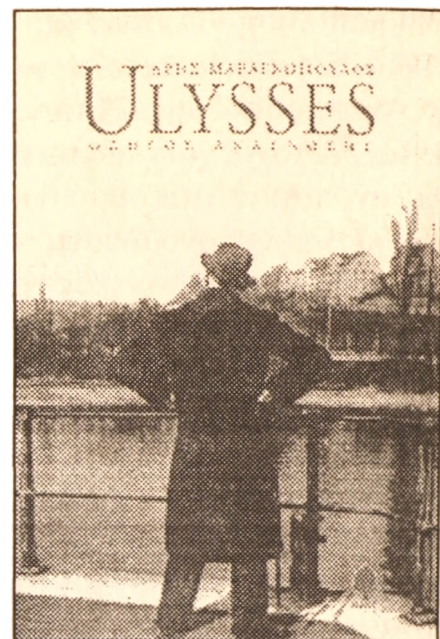

Συστηματική αρθρογράφος με κριτικές που αναφέρονται σε θέματα φιλοσοφικά και ευρύτερα στο δοκίμιο, η Κασίμη μας συστήνει εδώ μια άλλη πλευρά της με την πρώτη ποιητική συλλογή της. Στα εικοσιτρία ποιήματα που περιλαμβάνει το βιβλίο της διακρίνει κανείς τις αδιάλειπτες προσπάθειες της ποιήτριας για την δυνατόν καλύτερη κατανόηση των μηχανισμών της νόη-

σης, των επιδράσεων της λειτουργίας τους στον ανθρώπινο ψυχισμό, την δυναμική της συνύπαρξής τους. Θά 'λεγε κανείς πως η Κασίμη ακροβατεί ριψοκινδυνεύοντας να στερήσει από το γραπτό της την ευαισθησία του τυχαίου, του περιστασιακού, ξοδεύοντας τις δυνάμεις της στην υπέρταση μιας επιστημονικής φιλοσοφικής ενατένισης του κόσμου, του κόσμου της, αλλά καθόλου δεν είναι έτσι. Ο λόγος της βυθίζεται βίαια στον κόσμο των συναισθημάτων, παρασύροντας τον αναγνώστη σε μια αναζήτηση κάποιας κρυφής συμμετρίας κρυμμένης πίσω από τις λέξεις και τον τρόπο με τον οποίο βάλθηκαν η μια δίπλα στην άλλη, παρότι τίποτα δεν ομολογεί την ύπαρξή της. Απόδειξη οι παρακάτω στίχοι από το ποίημα «Παραλλαγές για την ομορφιά»: Ο πόθος μ' έχει ήδη εξημερώσει / τώρα ακουμπάω αβρά / σαν σ' επιτύμβια στήλη. / Η αγάπη των νεκρών είναι σοφή / κι η τέχνη τους μας διδάσκει / ευγενική παραίτηση, ελευθερία / τη φρίκη που αντέχεται.

ULYSSES
ΟΔΗΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ
Άρης Μαραγκόπουλος
 Εκδόσεις Κέδρος
 Αθήνα 2001, σελ. 492

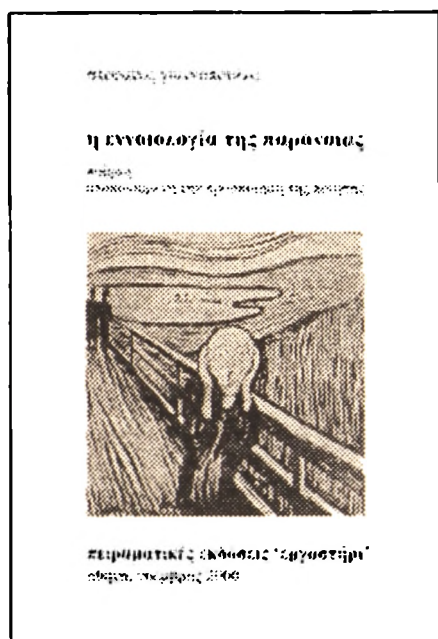
Βιβλίο γραμμένο για ένα άλλο βιβλίο ή μάλλον για την ανάγνωση ενός άλλου βιβλίου, η εργασία του Μαραγκόπουλου χωρά πολύ συζήτηση. Καταρχήν πρέπει να τονισθεί πως μόνο αυτό που αναφέρει ο υπότιτλός του δεν είναι, ένας οδηγός ανάγνωσης δηλαδή. Αυτή δεν είναι μια παρατήρηση

που μειώνει την αξία των γραπτών του Μαραγκόπουλου – κάθε άλλο. Ο ίδιος φρόντισε να καταθέσει τις απόψεις του, τις παρατηρήσεις του, τις εμπειρίες από την ανάγνωση ενός μυθικού σχεδόν κειμένου, με τον πλέον ευανάγνωστο τρόπο. Άλλωστε ο Μαραγκόπουλος είναι ένας επαρκής αναγνώστης. Καμιά αμβολία δεν χωρά εδώ. Από το σημείο αυτό όμως μέχρι εκείνο όπου ο λόγος του φιλοδοξεί να λειτουργήσει, υπάρχει τεράστια απόσταση που δεν έχει καλυφθεί και δεν υπήρχε λόγος να καλυφθεί γιατί απλούστατα θα επρόκειτο για φλυαρίες κατάλληλες μόνο για ιδιωτικές συζητήσεις. Εξηγούμαι: Το βιβλίο του Τζόις είναι ένα ανορθόδοξο, εντελώς αντισυμβατικό κείμενο. Χωρά λοιπόν πολλών και πολύ διαφορετικών ειδών αναγνώσεις. Ο Μαραγκόπουλος μας συστήνει την δική του μέθοδο. Είναι μια από τις πολλές που θα μπορούσαν να μας συστήσουν οι λίγοι –είναι αλήθεια– αναγνώστες του *Οδυσσέα*. Η συγκεκριμένη μάλιστα θα μπορούσε να είναι από τις πλέον συμβατικές, αν και επικαλείται συνεχώς την αντισυμβατικότητα του

κειμένου στο οποίο αναφέρεται. Ας κρατήσουμε λοιπόν απ' αυτή ό,τι της περισσεύει: Καθαρός στέρεος λόγος και αγάπη για ένα πραγματικά μοναδικό κείμενο.

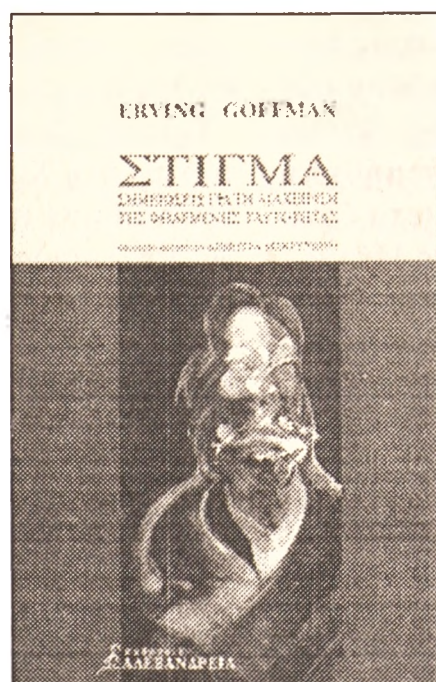
Η ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΝΟΙΑΣ
ποίηση αποποιούμενη την προσποίηση της ποίησης
Στέφανος Γιαννόπουλος
Πειραματικές εκδόσεις
«εργαστήρι»
Αθήνα 2000, σελ. 162

Θα συμφωνήσουμε με τον Γιαννόπουλο. Η ποίηση του μοιάζει ξένη προς κάθε επιλογή προσποίησής της. Για την ακρίβεια θυμίζει πολύ το μέλι της Κορσικής, το οποίο είναι από τα καλύτερα που μπορεί να γευτεί κανείς, μόνο που παραείναι πικρό για μέλι. Έχει ένα ακόμη κοινό στοιχείο η ποίηση του Γιαννόπουλου με την κορσικάνικη αυτή λιχουδιά: δεν μπορείς να εκτιμήσεις τα υλικά από τα οποία είναι φτιαγμένη, αν ο ουρανίσκος σου δεν είναι μαθημένος στις τραχιές, τις πρωτογενείς γεύσεις. Όχι, δεν είναι εύκολο να διαβάσεις το βιβλίο του Γιαννόπουλου, κι είναι σαν να το επιζητά εκείνος, θέτοντας

από ενότητα σε ενότητα, από ποίημα σε ποίημα, νέους όρους, λεκτικά και εκφραστικά εμπόδια που απαιτούν ευφυΐα και γνώση για να ξεπεραστούν. Νοητικές τελετουργίες που οδηγούν σε λαβυρινθώδη έως σχολαστικά συμπεράσματα, αβεβαιότητες άλλοτε. Παράθετω μερικούς στίχους από την όγδοη ενότητα με τίτλο «Ψυχή ή το ημερόφρονον του χιμαιρόβιου», που μου έκαναν μεγάλη εντύπωση, είναι αλήθεια: «Κι όσα εφύμνια / δεν άκουσε ποτέ θνητός στο υπεράγαν ποθημένος / από παρθένα λεξιλάγνα ή αδενόπληκτη ποιήτρια, / τ' ακούει, δεόντως ενεός, / ο ακατάληπτος Θεός από την έξαλλη ψυχή / που δήθεν γλωσσαλγεί ή όντως παρακρούει».

ΣΤΙΓΜΑ
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΦΘΑΡΜΕΝΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ
Erving Goffman
Εισαγωγή-μετάφραση:
Δήμητρα Μακρυνιώτη
Εκδόσεις Αλεξάνδρεια
Αθήνα 2001, σελ. 254

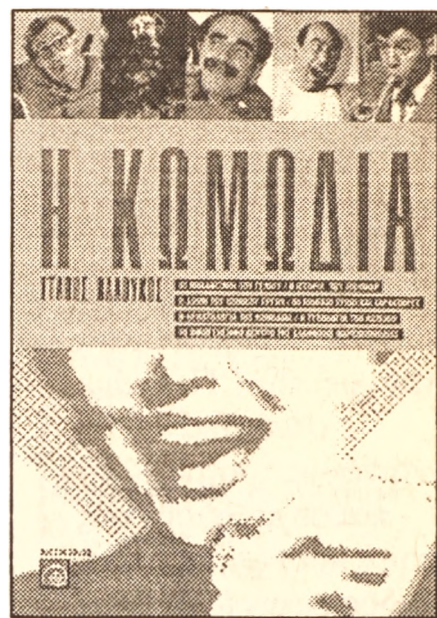

Κοινωνιολογική μελέτη

για τους «μη φυσιολογικούς», αυτούς που έχουμε μάθει να θεωρούμε «λειψούς», είναι το βιβλίο του Έρβινγκ Γκόφμαν. Στηριζόμενος σε αποσπάσματα από αυτοβιογραφίες και περιπτωσιολογικές μελέτες, ο συγγραφέας υποστηρίζει και μάλλον αποδεικνύει ότι ένα στίγμα όπως αυτό του νάνου, του παραμορφωμένου, του τυφλού, του ομοφυλόφιλου, του ψυχικά πάσχοντος, του ανήκοντος σε φυλετικές ή θρησκευτικές μειονότητες λειτουργεί ως στερεότυπο και άρα υπόκειται σε κανόνες και προσδοκίες που δηλώνουν παρόν σε κάθε κοινωνική συνάντηση. Κλασικό στο είδος του, το βιβλίο του Γκόφμαν τολμά να μιλήσει ακριβώς γι' αυτές τις συναντήσεις του «φυσιολογικού» με το «μη φυσιολογικό» άτομο, αποκαλύπτοντας τις συνεχείς προσπάθειες της δεύτερης κατηγορίας να υπερασπίσει την επισφαλή της ταυτότητα. Το σπουδαιότερο όλων όμως είναι το γεγονός πως ο Γκόφμαν αμφισβητεί την ανάγκη να προσδιοριστεί η κοινωνιολογία της παρέκκλισης ως ξεχωριστό πεδίο μελέτης, υπογραμμίζοντας ότι το συγκεκριμένο αντικείμενο φαίνεται να μην είναι τίποτε άλλο από δημιουργήματα των ιδίων των κοινωνιολόγων.

Η ΚΩΜΩΔΙΑ
Οι μηχανισμοί του γέλιου / Η ιστορία του χιούμορ / Η δομή του κωμικού έργου / οι κωμικοί τύποι και χαρακτήρες / Η θεματολογία της κωμωδίας / η τυπολογία των αστείων / Το οικογενειακό δέντρο της ελληνικής φαρσοκωμωδίας

Στάθης Βαλούκος
Εκδόσεις Αιγόκερως
Αθήνα 2001, σελ. 560

Βιβλίο που μας εξοικειώνει με τους κωμικούς, τα έργα, την τεχνική τους, μέσα από ένα πλούσιο φωτογραφικό υλικό και άφθονες πληροφορίες. Ο Βαλούκος δεν μας είναι άγνωστος. Μέχρι τώρα μας έχει δώσει το λεξικό των σκηνοθετών του παγκοσμίου κινηματογράφου, μια πολύ καλή εργασία για το σενάριο, ενώ έχει γράψει αρκετά σενάρια για την τηλεόραση. Στο παρόν βιβλίο πάντως ο Βαλούκος προσεγγίζει τις θεωρίες και του μηχανισμού του γέλιου, κάνει μια ιστορική αναδρομή στην ιστορία του έντεχνου γέλιου, στη φιλολογία, το θέατρο, τον κινηματογράφο και τα άλλα θέματα όπως το τσίρκο, το βαριετέ, το μιούζικ χολ κ.ά., ανατέμνει τη δομή και τη θεματολογία της κινηματογραφικής κωμωδίας, της φάρσας, της κομεντί και της μουσικής κωμωδίας και παρουσιάζει αναλυτικά, για πρώτη φορά στην ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, την τυπολογία όλων των γκαγκ και των κάθε λογής αστείων (γκάφες, νίλες, φάρσες).

Για τον Βαγενά. Κριτικά κείμενα (ανθολόγηση κειμένων, επιμέλεια: Σάββας Παύλου, εκδ. Αιγαίον, Λευκωσία 2001): Στην αξιολογηση αυτή σειρά κειμένων λογοτεχνικής κριτικής διαθέτουμε τόμους για τον Σκαρίμπα, τον Αναγνωστάκη, τον Σαχτούρη, τον Σινόπουλο. Τώρα προστίθεται ακόμη ένας τόμος, που προσφέρει υλικό για μελέτη και διευκολύνει αφάνταστα τον ερευνητή. Περνάμε σταδιακά και σε νεότερους ποιητές αλλά και σε πεζογράφους όπου η προετοιμαζόμενη έκδοση στην ίδια σειρά για τον Βαλτινό. Μια σημαντική προσπάθεια που μας έρχεται από την Κύπρο και τον φιλόπονο υπεύθυνο της σειράς **Σάββα Παύλου**.

Διάβασα με συγκίνηση το βιβλίο του Νετζατή Τζουμαλή Μακεδονία 1900 (μετάφραση: Άνθη Καρρά, εκδ. Βαλκανικό Άσυλο Ποίησης, Πρέσπες 2001). Διηγήματα νοσταλγίας του πρόσφυγα για τη γενέθλια γη, που θυμίζουν τις αφηγήσεις –προφορικές συχνότερα– της αντίστοιχης δικής μας προσφυγιάς. Γεννημένος στη Φλώρινα το 1921 ο Νετζατή Τζουμαλή μεταφέρει τις αναμνήσεις των γονέων του που υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τη γη τους και να εγκατασταθούν στα Βουρλά της Μικρασίας. Η προσωπική ιστορία συνδυάζεται αβίαστα με τα ιστορικά περιστατικά και την πολιτική

Β ΚΡΙΤΙΚΗ ιβλίου

Δύο πλευρές του κοσμοπολιτισμού των Βαλκανίων

Μπράνα Σουμάνατς
Πέντε ποιητικές συλλογές
Εκδόσεις Νησίδες, 1998-2000
Μετάφραση: Βασίλης Τομανάς

Χρήστος Ράστος
Η Γυναίκα των Υπόγειων Μπιλιάρδων
Ποιήματα
Εκδόσεις Ερωδιός
Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 30

Αν διάλεξα εδώ ν' αναφερθώ σε δύο τόσο διαφορετικούς ποιητές, είναι γιατί εκφράζουν ανάγλυφα με το έργο τους ό,τι εννοούμε με την έκφραση «δύο πλευρές του κοσμοπολιτισμού των Βαλκανίων». Τον κοσμοπολιτισμό του πρώτου, του Μπράνα Σουμάνατς, θα μπορούσαμε να τον χαρακτηρίσουμε ως εσωτερικευμένο, ενώ το έργο του Χρήστου Ράστου παρουσιάζεται ως περισσότερο εξωστρεφές. Αλλά ας αρχίσουμε από το σεβαστό πρόσωπο του Μπράνα Σουμάνατς. Ένας προικισμένος άνθρωπος, πολύγλωσσος, φυγάς από τη Γιουγκοσλαβία του Τίτο, για χρόνια πολίτης του κόσμου (στην Ελβετία άσκησε για πολλά χρόνια το επάγγελμα του παιδοψυχιάτρου) και τόσο σεμνός ώστε στο βιογραφικό του για τις ποιητικές του συλλογές αναφέρει μόνον την ιδιότητά του ως ορθόδοξου πιστού. Άγνωστος στην Ελλάδα –στην Ιταλία τιμήθηκε πρόσφατα με ποιητικό βραβείο για το έργο του *Θάνατος και Έγερση της Κάθε Μέρας*– έχει εκδόσει πέντε ποιητικές συλλογές από τότε που αποφάσισε να πολιτογραφηθεί δημότης Σκοπέλου, όλες γραμμένες στα γερμανικά και μεταφρασμένες από τον Β. Τομανά. Διαβάζοντάς τις περισσότερο ενδιαφέρον μάς προκάλεσαν το ποίημα *Θάνατος και Έγερση της Κάθε Μέρας* και η συλλογή *Ανάμεσα στο ρητό και το Άρρητο*.

Θεωρούμε τον κοσμοπολιτισμό του ποιητή εσωτερικευμένο γιατί δεν εκφράζεται με αναφορές στα άμεσα ή έμμεσα βιώματά του

(αν και στη συλλογή του *Στο Περιθωριο της Εποχής* αναφέρεται στα του καιρού του). Η ποίησή του μοιάζει αμιγώς φιλοσοφική. Τι μένει ως απόσταγμα από τα χρόνια των περιπλανήσεών του στον κόσμο; Γράφει κάπου: «... οι φευγαλέοι χώροι καρδοκούσαν / οι πράξεις στοιβάζονταν, / οριστική ήταν ως κι η αμφιβολία» και καταλήγει, στο ίδιο ποίημα: «Στέκω τώρα εμπρός σου, εμπρός στον πλησίον, / και με χαρά στερούμαι όλα τα ερωτήματα». Μένει το λιμάνι της εσωτερικής βίωσης της ύπαρξης. Το λιμάνι που έχει βρει στη διπλή μορφή της αγαπημένης που είναι μαζί Ερατώ και Πηνελόπη. Το λιμάνι του *Ich und Du* (Εγώ και Εσύ), της φιλοσοφικής θεώρησης του Μ. Μπούμπερ (με κάποιες χαϊντεγκεριανές αποχρώσεις). Μένει η Ανάσταση, μέσω της προσωπικής του Ορθοδοξίας που επέλεξε ως καταφύγιο της ύπαρξης. Εδώ δεν πρόκειται για μία αφελή μορφή ορθοδοξίας. «Με το βλέμμα της νικημένης μοναξιάς / από τα προφητικά τα μάτια / οι μύιγες ρούφηξαν τα δάκρυα», όπως γράφει στο ποίημα για τον λεπρό Λάζαρο στο *Ανάμεσα στο Ρητό και το Άρρητο*. Η βάσανος που θα βρει διέξοδο στη σχέση με τον πλησίον είναι η λύση που μας προτείνει ο ποιητής. Η έλλειψη αφέλειας που τον διακρίνει απηχεί τον κοσμοπολιτισμό του, στον οποίο αναφερθήκαμε στην αρχή. Κατά τα άλλα, η ποίησή του εντάσσεται στον ευρύτερο χώρο της υπαρξιακής ποίησης.

Τελείως διαφορετική είναι η περίπτωση του ποιητή Χρήστου Ράστου. Η καινούργια του ποιητική συλλογή *Η Γυναίκα των Υπόγειων Μπιλιάρδων* μαρτυρεί για τον γεμάτο εκπεσόντες αγγέλους όλων των φυλών «ουρανό της Θεσσαλονίκης». Κι εδώ βάσανος, κι εδώ απελπισία μέσα στον πολύχρωμο κόσμο των καζίνων, του ποτού και των υπόγειων μπιλιάρδων. Εδώ το μόνο που αντιστέκεται στην αφομοίωση από την περιρρέουσα παρκαμή είναι το ίδιο το ποιητικό βίωμα (και ίσως η ύπαρξη κι άλλων που το μοιράζονται). Παραθέτουμε κάτι από το *Προσωπικό*: «Το χαμόγελό σου λιμάνι για πλοία που κουβαλούν θειάφι, / μ' αυτή τη

γοητεία της χλωμάδας, / με την αργή κίνηση των φορτοεκφορτωτών.»

Ποίηση βιωματική με όλες τις αναφορές στην προσωπική μυθολογία του ποιητή και του κλίματος όπου ανδρώθηκε. Το Γκντανσκ και ο Egon Schiele, το Tuppelton και η Ροτόντα και η μοναξιά μέσα στο πολύχρωμο πλή-

θος, μια μοναξιά που χαρακτηρίζει τον σκεπτόμενο κοσμοπολίτη της περιφέρειας: «Χρόνια μετά αν τύχει και ξαναπάς / μην ψάξεις ξανά στο Amsterdam. / Έχουν χαθεί οριστικά / οι ναύτες.».

Έρη Κασίμη

Η δύναμη του μοντερνισμού

Λεωνίδας Κεφαλάς,
Πλατεία Ευκαλύπτων,
εκδ. Το Ροδακίό, Αθήνα 2001

Παρότι ο Λεωνίδας Κεφαλάς είναι πρωτοεμφανιζόμενος συγγραφέας, τα ποιήματα που συγκροτούν τη σύνθεση *Πλατεία Ευκαλύπτων* δεν θα χαρακτηρίζονταν πρωτόλεια: πρόκειται για ποιήματα ώριμα, τεχνικώς επεξεργασμένα, από την ανάγνωση των οποίων αναδύεται μια ισχυρή συγκινησιακή δυναμική.

Η *Πλατεία Ευκαλύπτων* δεν είναι άθροισμα ποιητικών στιγμοτύπων, αλλά σύνθετη ποιητική συνεισφορά, που αρθρώνεται σε πέντε οργανικώς συνδεδεμένες ενότητες. Η υπαρξιακή αναζήτηση, ο φιλοσοφικός στοχασμός, αλλά και οι λεπτές ειρωνικές αποχρώσεις φορτίζουν το ποιητικό κείμενο, το οποίο κινούμενο στο λειτουργικό χώρο του μοντερνισμού λαμβάνει ποικίλες εκφάνσεις: ποιήματα ολιγόστιχα (π.χ. η «εισαγωγή» στον Καιρό, σ. 13 – το Χ από την ίδια ενότητα, σ. 25 – «Η Σιωπή» από την Πρώτη σελίδα, σ. 41), ποιήματα πολύστιχα (π.χ. το V από τον Καιρό, σ. 19-20 – το III από τον Σείριο, σ. 65-67), ακόμη και ποιήματα σε πεζό (π.χ. «Η Δίκη», σ. 29 – «Παρασκευή 11 Οκτωβρίου 1981, Ρέθυμνο», σ. 72).

Ο ελεύθερος στίχος δίδει τον κύριο ρυθμικό τόνο στην *Πλατεία Ευκαλύπτων*, ενώ η ποιητική δύναμη στοιχειοθετείται και από έναν υψηλό βαθμό δραματικότητας, υπό την έννοια της πυκνής διαδοχής εικόνων, ιδεών, συναισθημάτων και ρυθμικών εναλλαγών. Η ύπαρξη ποιητικών αξόνων, κατά βάση έλλογα συλληπτών και συναισθηματικά λειτουργικών αλλά ρεαλιστικά μη επιβεβαιώσιμων και «λογικά» προκλητικών, είναι το νεότερο θεμέλιο της συγκεκριμένης ποιητικής σύνθεσης:

και από τις πολλές της ζωής σου ιστορίες
η λιγότερο αληθινή είναι ασφαλώς αυτή που
έζησες
μα ακριβώς γι' αυτό, το αύριο χωρίζεται
από το
σήμερα με παφλασμό όπως ο μαύρος
πάγος (σ. 23),

Θα' ρθουν ώρες πολλές, και θα' ρθει
μια ώρα όπου ο χρόνος όλος
θα' χει καταχτηθεί από
την ομορφιά σου
στις αυλακιές του χύνοντας ένα χρυσάφι
όλο φτιαγμένο
από γαλάζιο φως [...] (σ. 33).

Σημαντικό ρόλο επιτελεί και το απλό, οικείο, καθημερινό λεξιλόγιο των ποιημάτων, με το οποίο ο ποιητής ψηλαφεί «δύσκολα» και «υψηλά» υπαρξιακά θέματα, χωρίς να ενδίδει στην πόζα και στην υψηγορία που ανευρίσκονται στις παραδοσιακές ποιητικές καταθέσεις (αρκετά ποιήματα παραδοσιακού τύπου γράφονται και στις μέρες μας): Ένα «Ποντίκι που πάει να κρυφτεί / Σε τρώγλη σκοτεινή» (σ. 20) αναδεικνύεται σε έμβολο υπαρξιακού προβληματισμού, ενώ η απλή καθημερινότητα, το βάρος του παρελθόντος και η δυναμική της αέναης επιστροφής (ηρακλείτειες, πλατωνικές και νιστεϊκές αποχρώσεις ενδυναμώνουν το φιλοσοφικό υπόβαθρο των ποιημάτων) συμπλέκονται λειτουργικά στην «ύστερη γραφή».

Ο ποιητής κατορθώνει να αρθρώσει λόγο προσωπικό, έχοντας δημιουργικά αφομοιώσει αρκετές ποιητικές επιρροές, με εμφανέστερη, σημαντικότερη και εξ ιδίων –άλλωστε– δεδηλωμένη (σ. 70) την επίδραση από τις ύστατες καταθέσεις του Οδυσσέα Ελύτη (*Ελεγεία της Οξώπετρας, Δυτικά της λύπης*). Ο έρωτας και ο χρόνος υπό το πρίσμα της φθοράς και του θανάτου αποτελούν τα διαχρονικά και υπερτοπικά θέματα της βαθύτατα υπαρξιακής αλλά και μεταφυσικά ανιχνεύουσας ποίησης, τα οποία συγκροτούν και το θεματικό πεδίο της *Πλατείας Ευκαλύπτων*. Η σύνθεση, ωστόσο, είναι ποιητικά λειτουργική και δικαιωμένη, αφού κατορθώνει να εισδύσει στον πυρήνα του ποιητικού φαινομένου: στη διάσπαση των ορίων του ατομικού κλοιού, στην αναζήτηση της ουσιαστικής επικοινωνίας με όχημα τη γλώσσα, στη μοντέρνα ποιητικά διατύπωση απαντήσεων σε ερωτήματα που θα μπορούσαν να είναι και συλλογικά.

Δημήτρης Κόκορης

ερμηνεία που πηγάζει κυρίως από τις σοσιαλιστικές ιδέες του συγγραφέα. Παραμένει ατόφια η συναισθηματική φόρτιση των ανθρώπων που η μοίρα τους ετεροκαθορίζεται από πολιτικές επιλογές τις οποίες οι ίδιοι δεν συμμερίζονται και που ασφαλώς δεν τους ανήκουν. Ένα βιβλίο που αξίζει να διαβαστεί μιας και δεν έχουμε μόνο εμείς χαμένες πατρίδες ...

Ένα ξεχωριστό βιβλίο· ένα βιβλίο που περικλείει ημερολογιακές εγγραφές με κύριο θέμα τους τις αναγνώσεις βιβλίων και τον σχολιασμό τους από την εξέχουσα μορφή της «βιβλιοφαγίας», τον **Δημήτριο Βικέλα**: «Και έμπορος ατελής και ατελής λόγιος». Τα *τετράδια αναγνώσεων του Δημητρίου Βικέλα* (φιλολογική επιμέλεια: Άλκης Αγγέλου - Μαρία Βαλάση, εκδ. «Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων», 2001). Η επιλογή των βιβλίων, αλλά και ο συστηματικός τρόπος παρουσίασής τους προσδίδει στο βιβλίο το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του, καθώς μας αποκαλύπτει μια αναγνωστική πρακτική των λογίων, που σπάνια βρίσκει το φως της δημοσιότητας. Οι επιλογές και τα κριτήρια του Βικέλα μάς θέτουν σειρά από ζητήματα που, πέρα από την προσωπική περίπτωση, ενεργοποιούν προβληματισμούς για τα

αναγνωστικά
ενδιαφέροντα της
εποχής.

«**Ζήσανε** καλά κι εμείς
καλύτερα», έτσι
τελειώνει ένα από τα
διηγήματα της **Μαρίας**
Ζαούση που
περιλαμβάνεται στο
πρόσφατο βιβλίο της *Τα*
πορτοκάλια (εκδ. Εστία,
2001), όπως στα
παραμύθια. Τα
διηγήματά της όμως δεν
είναι παραμύθια!
Καταθέτουν με λιτό
τρόπο καθημερινές
ιστορίες, που
ξαφνιάζουν με την
αφηγηματική τους
ευθυβολία, την
επισήμανση ασήμαντων,
κατ' αρχήν,
λεπτομερειών που
αιφνίδια αποκτούν
εξέχουσα σημασία. Η
καθαρή γραμμή του
κειμένου αναδεικνύει το
ελάχιστο και φανερώνει
το βλέμμα του
παρατηρητή-συγγραφέα
που αναζητά και
κατορθώνει τη
μεταμόρφωση του
ασήμαντου σε
κατόρθωμα γραφής.

«Η στυφάδα εκείνη / που
δίνει τη γλώσσα / η
ατσάλινη / λέξεις
χαμένες, / διαβαίνουν
ρακένδυτες, / σακάτηδες
δύστυχοι / πολέμων
ψυχρών.
/ Όταν οι λέξεις /
ζωγραφιές στον αέρα /
σχημάτιζαν / γλιστερές
απ' τα χέρια μας, /
νερουλιασμένες. /
Φτωχές μου, λέξεις
πολύπαθες, / άχρηστες
λέξεις»: **Λίζα**
Διονυσιάδου, *Προς τα*
έξω (εκδ. Οδός Πανός,
2001).

ο χαρτοκόπτης

Η ανάκτηση της χαμένης ενότητας του σημείου

Νάσος Βαγενάς,
Σκοτεινές μπαλλάντες και άλλα ποιήματα,
εκδ. «Κέδρος», Αθήνα 2001, σελ.80

Οι *Σκοτεινές μπαλλάντες*, το νέο, όγδοο στη σειρά, ποιητικό βιβλίο του Νάσου Βαγενά, είναι ίσως το μεγαλύτερο ποιητικό βιβλίο του, η μεγαλύτερη ποιητική του ενότητα. Αυτό που πρέπει όμως να μας απασχολήσει είναι η διεύρυνση του αγωνιστικού χώρου της ποίησής του. Πρόκειται για τη δεύτερη ποιητική παρουσία του Βαγενά η οποία τιτλοφορείται μορφολογικά: η πρώτη ήταν με τις *Βάρβαρες* ωδές του (1992). Πρόκειται ακόμη για τη χρήση της ομοιοκαταληξίας τη φορά αυτή, με την οποία γίνεται φουσχωτό, παιγνιώδες, αβύθιστο το σκοτεινό, αναπότρεπτο, αδιάψευστο ρήμα (βλ. «Μελαγχολία γραμματικού», σ. 45). Η μπαλλάντα με την ομοιοκαταληξία συνεργούν σ' αυτό το αποτέλεσμα, στη λήψη ποιημάτων τα οποία έχουν και χαρίζουν τη δύναμη της άνωσης για τη ζωή της ποίησης και τον βίο του αναγνώστη της.

Η άνωση λοιπόν του ποιητικού λόγου, οι φουσχωμένες λέξεις με την ομοιοκαταληξία. Το εν γένει παιγνιώδες, η επίταση του εν γένει παιγνιώδους. Η προσωδία εν γένει και η ομοιοκαταληξία ειδικά που λειτουργεί προς την ελάφρυνση του βάρους των ζωτικών πραγμάτων. Που παράγει φρέσκο ρήμα, φρέσκο, αβύθιστο αν και σκοτεινό λόγο. Το σκοτάδι που φρεσκάει και μένει στην επιφάνεια. Η ομοιοκαταληξία αυτή είναι η αιτία που μπορεί το σκοτάδι να λέγεται, να γίνεται το σκοτάδι ρητό, να παίρνει φως το σκοτάδι. Αν ο εν γένει ρυθμός του ποιήματος λειτουργεί ως διάφραγμα, η ομοιοκαταληξία στην περίπτωση αυτή λειτουργεί ως κλείστρο, παράγοντας στάσεις του ρήματος, τις περιπόθητες επιπλέον παύσεις, τις ελαφρές εκείνες σιωπές χάρη στις οποίες μπορούν και ακούγονται οι πλέον «αποτρόπαιοι κρότοι».

Επειδή ο λόγος, και ο ποιητικός, μπορεί άξαφνα να τραβήξει κανέναν στο βυθό του, σκοτεινή, μαύρη τρύπα. Γι' αυτό χρειάζονται τα ψέματα που μοιάζουν με αλήθεια: η πολύτροπη αρμονία. Αλλά αν αυτή τη φορά ενισχύεται η ειρωνεία σε επίπεδο ομοιοκαταληξίας, θα πρέπει να διαπιστωθεί ο βαθμός στον οποίο ενισχύεται και σε επίπεδο ευρύτερα μορφολογικό. Κάτι για το οποίο υφίσταται ήδη ένα καθεστώς στην ποίηση του Βαγενά, από τα *Γόνιμα της Ρωξάνης* (1981· βλ. Γιώργος Δανιήλ, *Ανακομιδή*, Βιβλιοπωλείον της

«Εστίας», Αθήνα 1991, 108-115: 114), «όπου το ποίημα στύβεται, (όπως, ας πούμε, κάνει ο Τζιακομέτι με τα γλυπτά του) και μένει ένας σκελετός ή ένα επίγραμμα που κρατά απ' την αρχική μορφή του σονέτου τους δεκατέσσε-ρους στίχους – τίποτε άλλο».

Από τα σαρανταοκτώ ποιήματα που περιέχονται στο βιβλίο τιτλοφορούνται ως μπαλλάντες τα επτά, ως ωδές τα δύο και από ένα ως χάικου, ως μαδριγάλι και ως βιλανέλλα. Και σονέτα υπάρχουν, με τη διαφορά ότι δεν τιτλοφορούνται ως σονέτα (το «*Allegro*», «*Η Δευτέρα Παρουσία*», το «*Λούθηρος*, β'», «*Η επιστροφή*, β'», «*Η παρτίδα*»).

Βρίσκεται και ο τίτλος «*Διήγημα*» για το δέκατο πέμπτο στη σειρά ποίημα, εξαιτίας, προφανώς, της αντιστοιχίας του προς τον τίτλο «*Μπαλλάντα*». Μήπως λοιπόν στην παρούσα φάση η ειρωνικότητα της ποίησης του Βαγενά έχει μιαν ευρύτερη μορφολογική λειτουργία; Η μπαλλάντα είναι ένας σκολιός δρόμος όπου η ποίηση απαντάται με τον λυρισμό μέσα στην αφηγηματικότητα και τη δραματικότητα. Ίσως εδώ αναπτύσσεται η ειρωνεία, στη σπανιότητα και τη συντομία της ευθείας. Παρατηρεί κανείς ότι δύο από τα σαρανταοκτώ ποιήματα τιτλοφορούνται ως «εσωτερικοί μονόλογοι». Η παρατήρηση αυτή οδηγεί στη διαπίστωση ότι στα μισά τουλάχιστον ποιήματα επικρατεί ο δραματικός μονόλογος, η δραματικότητα: η αφηγηματικότητα, η οποία θα περιέμενε κανείς να προηγείται, μάλλον έπεται.

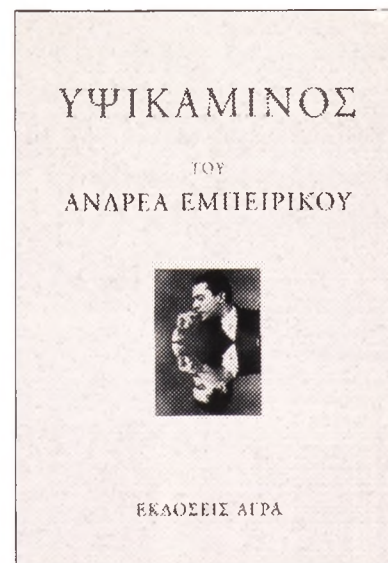
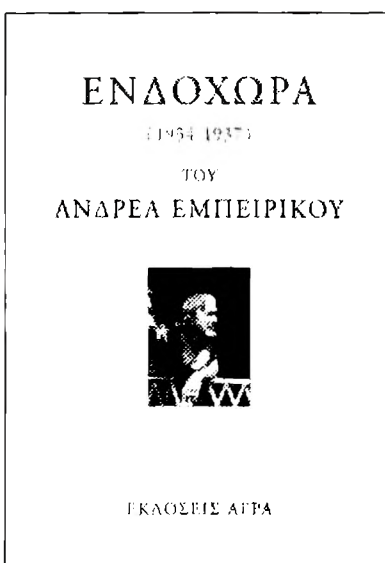
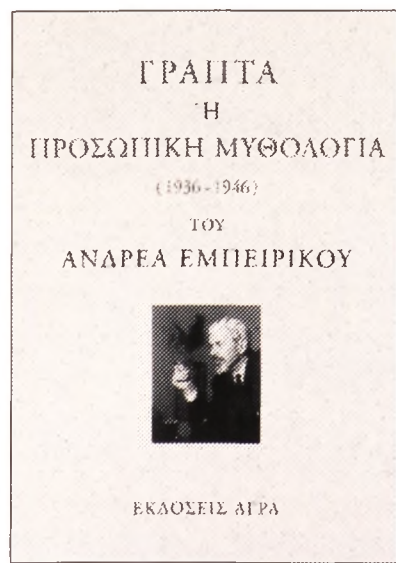
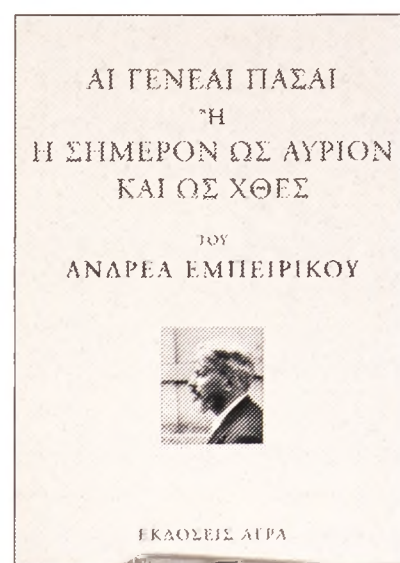
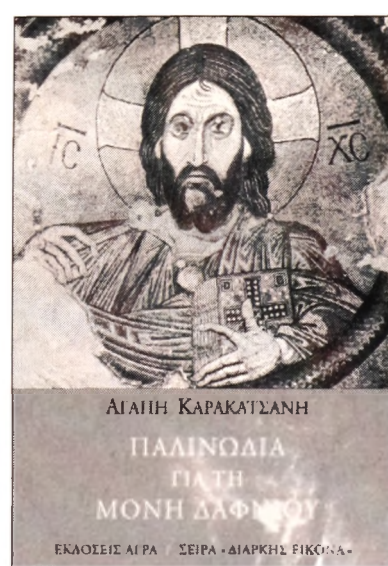
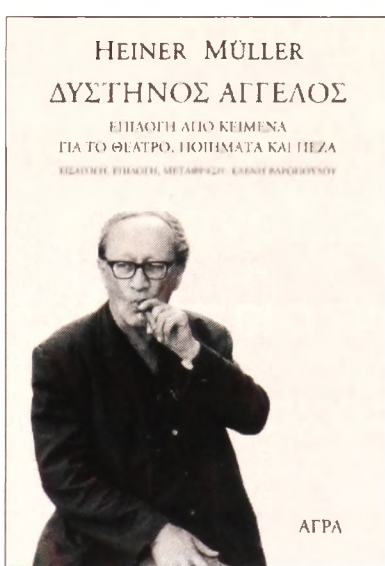
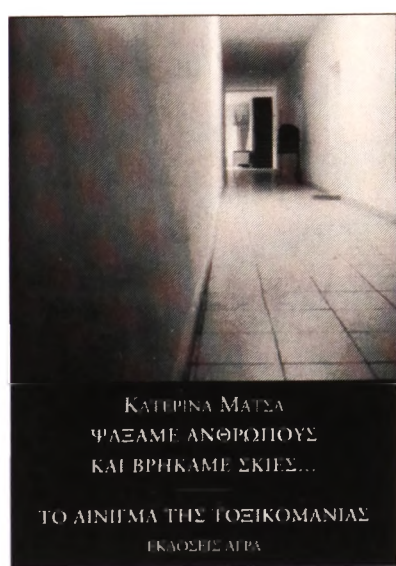
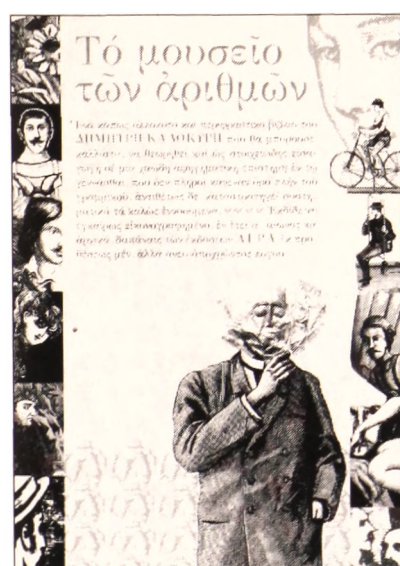
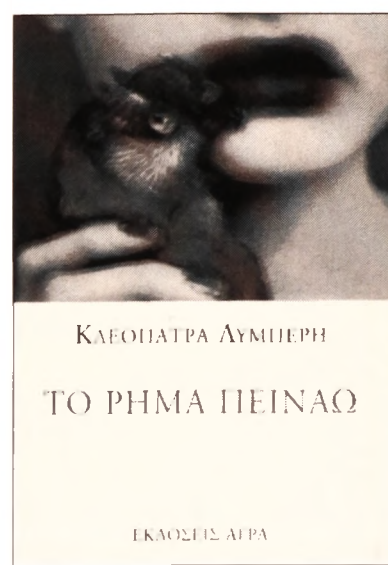
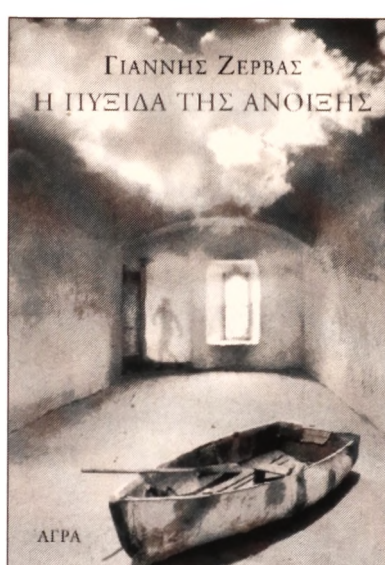
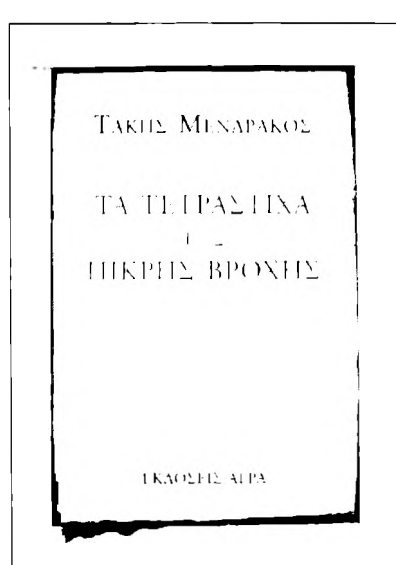
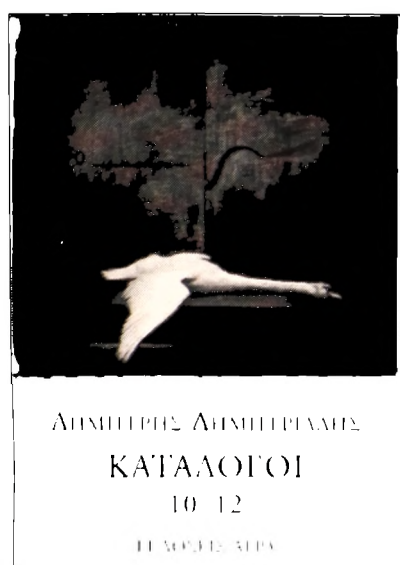
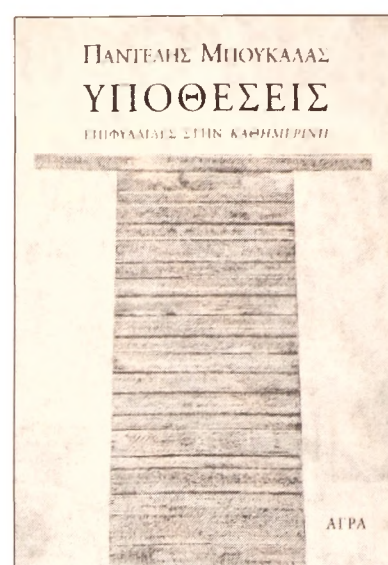
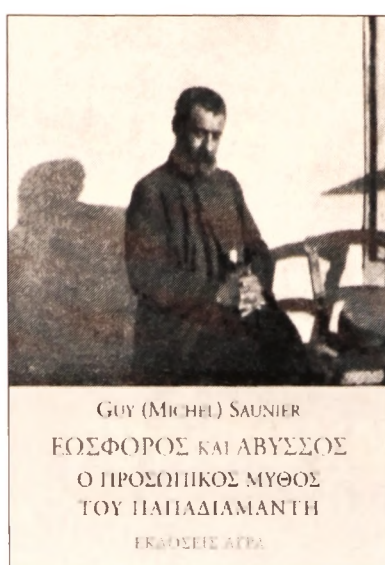
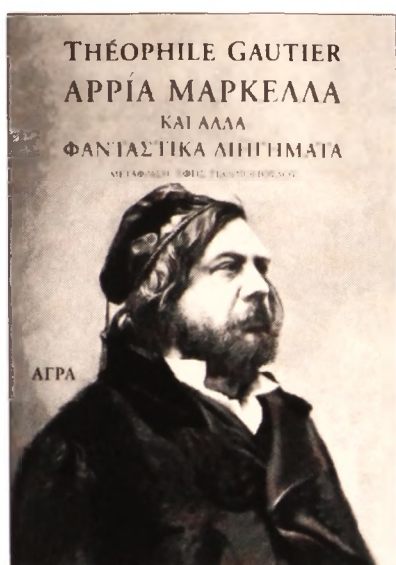
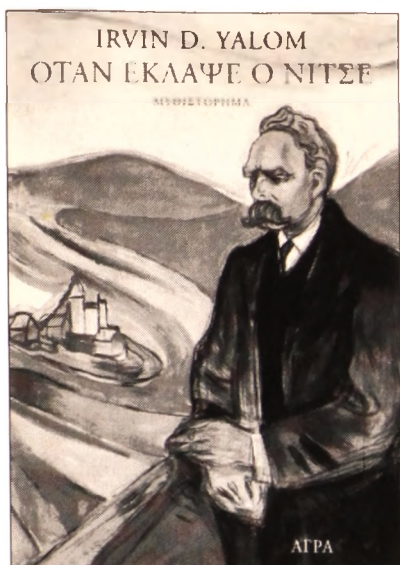
Μολονότι η μπαλλάντα ορίζεται ως ένα σύντομο αφηγηματικό ποίημα, το δραματικό της στοιχείο είναι μεγάλης ισχύος. Ωστόσο ζητούμενο κάθε φορά απομένει ο προσδιορισμός της ισχύος του λυρικού της στοιχείου, το οποίο συχνά κάθε άλλο παρά υπολείπεται. Οι μπαλλάντες που ακολουθώντας τη δυτικοευρωπαϊκή παράδοση του είδους διαθέτουν όπως αυτές εδώ, εκτός από την ομοιοκαταληξία, μια προσωδιακή οργάνωση στροφική, θεωρούνται ως ποιήματα όπου η λυρικότητα είναι ιδιαίτερα ενισχυμένη. Η λανθάνουσα λοιπόν αναλογία των τριών αυτών τρόπων, αφηγηματικού, δραματικού και λυρικού, είναι ένα προϊόν που, όταν είναι αισθητό, εξαιτίας του μπορεί να γίνει λόγος για μιαν επαναμάγευση του ποιητικού λόγου.

Χρωστάμε πολλά στον Νάσο Βαγενά, όχι μόνο για το βάθος και την ένταση των ποιητικών πραγμάτων του, αλλά και για την υψηλή ευκρίνεια με την οποία βλέπουμε, χάρη σ' αυτόν, τα ποιητικά πράγματα του κόσμου.

Λάμπης Καφετάκης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΚΑΚΤΟΣ»

- Ποιος είναι
ο Οσάμα Μπιν Λάντεν;
- Τι είναι και τι επιδιώκει
η οργάνωσή του;

ΓΡΑΦΟΥΝ:

Ανδρέας Ανδριανόπουλος

Κλεάνθης Γρίβας

Κυριάκος Διακογιάννης

Σαράντος Καργάκος

Ελένη Κοχαιμίδου

Σταύρος Λυγερός

Θύμιος Παπανικολάου

Τάσος Παππάς

Κωνσταντίνος Ρωμανός

Νίκος Σταμάτης

Βασίλης Φίλιας

**ΟΣΑΜΑ
ΜΠΙΝ
ΛΑΝΤΕΝ**

400 ΣΕΛΙΔΕΣ
ΣΧΗΜΑ 17X24
4000 ΔΡΧ.

Κ Α Κ Τ Ο Σ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 46, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 38.44.458-38.40.524, FAX: 33.03.098
e-mail: kaktos@otenet.gr <http://www.kaktos.com>